

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**DEYİM ve ATASÖZLERİNİN YABANCILARA TÜRKÇE
ÖĞRETİMİNDE KULLANIMI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
MERİÇ AKPINAR**

Ankara

Mart, 2010

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**DEYİM ve ATASÖZLERİNİN YABANCILARA TÜRKÇE
ÖĞRETİMİNDE KULLANIMI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

MERİÇ AKPINAR

Danışman: Doç.Dr. Fatma AÇIK

**Ankara
Mart, 2010**

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Meriç Akpınar’ın “DEYİM ve ATASÖZLERİNİN YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KULLANIMI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA” başlıklı tezitarihinde jürimiz tarafından Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı-Soyadı

İmza

Başkan.....

.....

Üye (Tez Danışmanı).....

.....

Üye.....

.....

Üye.....

.....

Üye.....

.....

ÖN SÖZ

Gelişen dünyada her geçen gün yabancı dil öğreniminin ve öğretiminin önemi artmaktadır. Değişen politik, ekonomik, kültürel şartlar bağlamında Türkçenin yabancı dil olarak öğrenilmesinin ve öğretilmesinin de önemi son otuz yıl içinde daha da artmış; bu alanda yapılan çalışmalar yeni yabancı dil öğretim yaklaşımları, yöntemleri, teknikleri, materyalleri doğrultusunda çeşitlenmiştir. Her türlü araştırmaya, öneriye büyük gerekliliğin olduğu yabancılara Türkçenin öğretimi alanında araştırmamızın ufak da olsa bir katkısının olabileceğini düşünmek araştırmacı olarak bizi onurlandırır.

Araştırmamız sırasında yardım ve önerilerini benden esirgemeyen tez danışmanım Doç.Dr. Fatma Açık'a, birikimlerini ve kitaplığını benimle paylaşan Yrd.Doç.Dr. Erol Barın'a, sözlük taramasında bana yardımcı olan Eskişehir Tayfur Bayar Lisesi öğrencilerine, manevî destekleriyle bana güç veren eşime, aileme ve her şeyden önemlisi beraber geçireceğimiz zamandan yaşına göre çok büyük fedakârlık yapan oğlum Tuna'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Meriç AKPINAR
MART 2010 ESKİŞEHİR

ÖZET

DEYİM ve ATASÖZLERİNİN YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KULLANIMI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

AKPINAR, Meriç
Yüksek Lisans, Türkçe Eğitimi ABD
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Fatma Açık
Mart, 2010

Bu araştırmada gelişen dünyada önemi daha da artan yabancılara Türkçe öğretimi alanında dilin önemli anlatım olanaklarından kabul edilen ve o dili konuşan toplumun kültürel değerlerini yansıtan, kuşaklar arasında kültür aktarımı sağlayan deyim ve atasözlerinin öğretim sürecine niçin, nasıl, ne kadar yer alması gerektiğinin bir takım dayanak ve örneklerle açıklanması amaçlanmıştır.

Bu bağlamda, insanların hangi nedenlerle yabancı dil öğrendikleri sorgulanmış; tarihsel süreçte ve günümüz şartlarında deyim ve atasözlerinden dil öğretiminde yararlanma zorunluluğu ortaya konulmuştur. Tarihsel süreçte yabancılara Türkçe öğretimi alanında yapılan çalışmalar; yabancı dil öğretiminin temel, genel ilkeleri; yabancı dil öğretim yöntem ve teknikleri; yabancı dil öğretiminde kullanılan görsel ve işitsel materyaller araştırmanın temel amacı doğrultusunda irdelenmiştir. Yine araştırmanın temel amacı doğrultusunda Avrupa Dil Gelişim Dosyası'nın, Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığınca hazırlanan Türkiye Türkçesi Öğretim Programı'nın deyim ve atasözlerinin öğretimine yaklaşımı irdelenmiş; günümüzde yabancılara Türkçe öğretiminde yaygın olarak kullanılan ve örneklem olarak seçilen kitaplar deyim-atasözü varlığı, bunların öğretimine yaklaşımı bakımından değerlendirilmiştir.

Yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılabilecek deyim ve atasözlerinin belirlenmesinde bir ölçüt oluşturması bakımından örneklem olarak seçilen 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders ve çalışma kitapları da atasözleri ve deyim varlığı açısından değerlendirilmiş; elde edilen bulgular yabancılara Türkçe öğretimi alanına aktarılmıştır.

Yapılan çalışmalar sonucunda yabancılara Türkçe öğretiminde atasözü ve deyimlerin kültür aktarımının sağlıklı yapılabilmesi bakımından da öğretim sürecine mutlaka alınması gerektiği kanıtlanmış; bazı örnek uygulamalarla da bu alanda çalışanlara araştırmanın kaynak olması sağlanmıştır.

ANAHTAR KELİMELEER: Yabancılara Türkçe Öğretimi, Yabancı Dil Öğretimi, Atasözleri, Deyimler, Avrupa Dil Gelişim Dosyası, Kültür Aktarımı

ABSTRACT

A RESEARCH ON USING OF IDIOMS AND PROVERBS IN TURKISH EDUCATION FOR FOREIGN PEOPLE

AKPINAR,

Meriç

A Master Thesis: DIVISION OF TURKISH LANGUAGE

Thesis Advisor: Asit. Prof. Dr. Fatma Açık

March, 2010

In this research, to foreign people, whose importance is getting increase day by day in the developing world, how, why and how much idioms and proverbs, which are accepted as important oportunities in Turkish teaching field and reflecting the cultural value of the society using that language, to be taken place were aimed to be explained by means of examples and several supports.

By means of which, it was questioned for what reason people learnt a foreign language and accordingly, it was revealed that the necessity of getting benefits from idioms and proverbs on language teaching during historical period and present day conditions. In historical period the studies about Turkish teaching field to foreign people, the general and fundamental principles of foreign language teaching, the methods and techniques of foreign language teaching, audial and visual metarials used in foreign language teaching were examined in details through the fundamental purpose of this research. The approaching of Turkish in Turkey Education Programme of Europe Language Portfolio prepared by Turkish Republic of Ministry of Education to proverbs and idioms teaching was examined through the fundamental purpose of the research as well. The books used in common for foreign people in Turkish teaching and chosen as sample were evaluated with respect to idioms, the existence of proverbs their teaching approach present time.

In the determination of proverbs and idioms which will be able to be used in Turkish teaching to foreign people, the sixth, seventh, eights classes Turkish course books and work books were evaluated in regard to proverb and existence of idiom to be criterion.

As a result of the researches carried out, it was proved that proverbs and idioms should be absolutely included in teaching process in order to provide cultural transference to foreign people perfectly in Turkish teaching. This research was also provided with a reference for the people working in this field by some sample applications.

Key words: Turkish Teaching to Foreign People, Foreign Language Teaching, Idioms, Proverbs, European Language Portfolio, Culture Transference.

İÇİNDEKİLER

İç Kapak.....	i
Jüri Üyelerinin İmza Sayfası.....	ii
Ön Söz.....	iii
Özet.....	iv
Abstract.....	v
İçindekiler.....	vi
Tablolar Listesi.....	ix
Ekler Listesi.....	xiv

I.BÖLÜM

GİRİŞ.....	1
1.1 Problem Durumu.....	1
1.2 Araştırmanın Amacı.....	2
1.3 Araştırmanın Önemi.....	3
1.4 Araştırmanın Varsayımları.....	4
1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları.....	4

II. BÖLÜM

YÖNTEM.....	5
2.1.Araştırmanın Modeli.....	5
2.2. Evren ve Örneklem.....	6
2.3. Veri Toplama Teknikleri.....	7
2.4. Verilerin Analizi.....	7

III. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	8
3.1. Dil Nedir? Dilin Önemi, İnsan Hayatındaki Yeri.....	8
3.2. Dilin Kültür Taşıyıcılığı Görevi.....	10
3.3. İnsanlar Niçin Yabancı Dil Öğrenirler?	12
3.4. Yabancılar Türkçe Öğretiminin Dünyü ve Bugününe Toplu Bir Bakış.....	14
3.5. Atasözlerimiz ve Özellikleri.....	29
3.6. Deyimlerimiz ve Özellikleri.....	39
3.7. Kültür Aktarımında Atasözleri ve Deyimleri Rolü.....	49
3.8.Ana Dili Öğretiminde Atasözü ve Deyimleri Öğretiminin Önemi.....	52
3.9. 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programında 6,7,8. Sınıflara Ait Öğrenme Alanlarında Atasözü ve Deyimlerle İlgili İfadelerin Değerlendirilmesi.....	55
3.10. 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programında Atasözü ve Deyimlerle İlgili Örnek Etkinlikler.....	61
3.11. Örneklem Olarak Seçilen İlköğretim 6,7,8. Sınıf Türkçe Ders ve Çalışma Kitaplarının Değerlendirilmesinde Uygulanan Yöntem.....	71
3.12. Bulgular ve Yorumlar.....	72
3.12.1. 6. Sınıf Ders Kitabı ve Öğrenci Çalışma Kitabı Bulguları.....	72
3.12.2. 7. Sınıf Ders Kitabı ve Öğrenci Çalışma Kitabı Bulguları.....	80
3.12.3. 8.Sınıf Ders Kitabı ve Öğrenci Çalışma Kitabı Bulguları.....	90
3.12.4. Yorumlar.....	98

IV. BÖLÜM

YABANCI DİL ÖĞRETİMİ BAĞLAMINDA TÜRKÇENİN AMAÇ DİL (YABANCI DİL) OLARAK ÖĞRETİLMESİ SÜRECİNDE ATASÖZÜ VE DEYİMLERDEN YARARLANMANIN ÖNEMİ.....103

4.1. Yabancı Dil Öğretiminin Temel İlkeleri Bağlamında Atasözü ve Deyimlerin Öğretiminin ve Materyallerde Kullanımının Gerekliliği.....104

4.1.1. Dört Temel Beceriye Dikkate Alma.....104

4.1.2. Öğretim Etkinliklerini Önceden Planlama.....106

4.1.3. Basitten Karmaşığa ,Somuttan Soyuta Doğru Yönelme.....106

4.1.4. Bir Seferde Tek Yapıyı Sunma.....109

4.1.5. Verilen Bilgilerin Günlük Yaşama Aktarılmasını Sağlama.....109

4.1.6. Öğrencileri Aktif Kılma.....110

4.1.7. Bireysel Farklılıkları Dikkate Alma.....110

4.1.8. Görme ve İşitmeye Dayalı Araçlardan Yararlanma.....111

4.2 Yabancı Dil Öğretiminin Genel İlkeleri Bağlamında Atasözü ve Deyimlerin Öğretiminin ve Materyallerde Kullanımının Gerekliliği.....112

4.3 Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri Bağlamında Atasözü ve Deyimlerin Öğretimi ve Materyallerde Kullanımının Gerekliliği.....116

4.3.1. Dil Bilgisi - Çeviri Yöntemi.....116

4.3.2. Düz Varım (Doğrudan) Yöntemi.....118

4.3.3. Kulak – Dil Alışkanlığı Yöntemi.....120

4.3.4. Bilişsel Öğrenme Yaklaşımı.....122

4.3.5. İletişimci Yaklaşım.....124

4.3.6. Doğal Yöntem.....126

4.3.7.Seçmeli Yöntem.....127

4.4. Yabancı Dil Öğretim Teknikleri Bağlamında Atasözü ve Deyimlerin Öğretiminin Materyallerde Kullanımının Gerekliliği.....128

4.4.1 Yabancı Dil Öğretim Teknikleri.....129

4.4.1.1. Grup Öğretim Teknikleri.....129

4.4.1.1.1 Gösteri.....129

4.4.1.1.2 Soru – Cevap.....130

4.4.1.1.3 Rol Yapma ve Drama.....130

4.4.1.1.4 Benzetim.....132

4.4.1.1.5 İkili ve Grup Çalışmaları.....132

4.4.1.1.6 Mikro Öğretim.....133

4.4.1.1.7 Eğitsel Oyunlarla Öğretim.....133

4.4.1.1.8 Beyin Fırtınası.....134

4.4.1.1.9 Anlatım.....134

4.4.1.2. Bireysel Öğretim Teknikleri.....135

4.4.1.2.1 Bireyselleştirilmiş Öğretim.....135

4.4.1.2.2 Programlı Öğretim.....136

4.4.1.2.3 Bilgisayar Destekli Öğretim.....137

4.4.2. Yabancı Dil Öğretiminde Görsel ve İşitsel Materyaller.....140

4.5.Avrupa Dil Gelişim Dosyası Bağlamında Atasözü ve Deyimlerin Öğretiminin ve Materyallerde Kullanımının Gerekliliği.....141

4.6. T.C Millî Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığınca Hazırlanan Türkiye Türkçesi Öğretim Programı Bağlamında Atasözü ve Deyimleri Öğretiminin ve Materyallerde Kullanımının Gerekliliği.....	146
4.6.1. Dinleme, Okuma, Konuşma, Yazma, Görsel Sunu Kazanımları.....	148
4.6.2. Dil Bilgisi Kazanımları.....	150
4.6.3. Programın Uygulanmasıyla İlgili Esaslar.....	151
4.6.3.1. Öğrenme Öğretme Süreci.....	151
4.6.3.1.1. Hazırlık.....	151
4.6.3.1.2. Anlama.....	152
4.6.3.1.3. Dil Bilgisi.....	153
4.6.3.1.4. Anlatım.....	153
4.6.3.1.5. Kültür Hazinesimizden Örnekler.....	154
4.6.3.1.6. Neler Öğrendik.....	154
4.6.3.1.7. Ünite İzleme.....	154
4.6.3.2. Ölçme ve Değerlendirme.....	154
4.6.4. Kitapların Hazırlanışı ve Kitaplarda Yer Alacak Metinlerin Seçimi.....	156
 V. BÖLÜM	
BULGULAR VE YORUM.....	161
5.1. Gazi Üniversitesi TÖMER Yabancılar İçin Türkçe 1 Kitabının Bulguları.....	161
5.2. Gazi Üniversitesi TÖMER Yabancılar İçin Türkçe 2 Kitabının Bulguları.....	166
5.3. Türkçe Öğreniyoruz Orhun Ders Kitabı 1'in Bulguları.....	184
5.4. Türkçe Öğreniyoruz Orhun Ders Kitabı 2'nin Bulguları.....	187
5.5. Türkçe Öğreniyoruz Orhun Ders Kitabı 3'ün Bulguları.....	191
5.6. Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı 1'in Bulguları.....	195
5.7. Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı 2'nin Bulguları.....	199
5.8. Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı 3'ün Bulguları.....	210
5.9. Yorumlar.....	223
 VI. BÖLÜM	
6.1. Sonuç.....	236
6.2. Öneriler.....	242
 KAYNAKÇA.....	243
EKLER.....	251

TABLOLAR LİSTESİ

3.12.1 6. Sınıf Ders Kitabı ve Öğrenci Çalışma Kitabı Bulguları.....	72
Tablo 3.12.1.1.....	72
Tablo 3.12.1.2.....	72
Tablo 3.12.1.3.....	73
Tablo 3.12.1.4.....	73
Tablo 3.12.1.5.....	74
Tablo 3.12.1.6.....	74
Tablo 3.12.1.7.....	75
Tablo 3.12.1.8.....	76
Tablo 3.12.1.9.....	77
Tablo 3.12.1.10.....	77
Tablo 3.12.1.11.....	78
Tablo 3.12.1.12.....	78
Tablo 3.12.1.13.....	79
3.12.2 7. Sınıf Ders Kitabı ve Öğrenci Çalışma Kitabı Bulguları.....	80
Tablo3.12.2.1.....	81
Tablo 3.12.2.2.....	82
Tablo 3.12.2.3.....	82
Tablo 3.12.2.4.....	83
Tablo 3.12.2.5.....	84
Tablo 3.12.2.6.....	85
Tablo 3.12.2.7.....	86
Tablo 3.12.2.8.....	87
Tablo 3.12.2.9.....	87
Tablo 3.12.2.10.....	88
Tablo 3.12.2.11.....	88
Tablo 3.12.2.12.....	89
3.12.3 8. Sınıf Ders Kitabı ve Öğrenci Çalışma Kitabı Bulguları.....	90
Tablo 3.12.3.1.....	90
Tablo 3.12.3.2.....	91
Tablo 3.12.3.3.....	92
Tablo 3.12.3.4.....	92
Tablo 3.12.3.5.....	93
Tablo 3.12.3.6.....	93
Tablo 3.12.3.7.....	94
Tablo 3.12.3.8.....	95
Tablo 3.12.3.9.....	96
Tablo 3.12.3.10.....	96
Tablo 3.12.3.11.....	97
Tablo 3.12.3.12.....	97

Tablo A Türkiye Türkçesi Öğretim Programında Yer Alan Kazanımların Kurlara Göre Dağılımı.....	147
--	------------

Tablo B Türkiye Türkçesi Öğretim Programında 1. Kur İçin Önerilen Temalar ve Konu İçerikleri.....	158
--	------------

Tablo C Türkiye Türkçesi Öğretim Programında 2. Kur İçin Önerilen Temalar ve Konu İçerikleri.....	159
--	------------

Tablo D Türkiye Türkçesi Öğretim Programında 3. Kur İçin Önerilen Temalar ve Konu İçerikleri.....	160
--	------------

5.1. Gazi Üniversitesi TÖMER Yabancılar İçin Türkçe 1 Kitabının Bulguları.....	161
---	------------

Tablo 5.1.1.....	161
Tablo 5.1.2.....	161
Tablo 5.1.3.....	161
Tablo 5.1.4.....	161
Tablo 5.1.5.....	162
Tablo 5.1.6.....	162
Tablo 5.1.7.....	162
Tablo 5.1.8.....	163
Tablo 5.1.9.....	163
Tablo 5.1.10.....	163
Tablo 5.1.11.....	163
Tablo 5.1.12.....	164
Tablo 5.1.13.....	164
Tablo 5.1.14.....	164
Tablo 5.1.15.....	165

5.2 Gazi Üniversitesi TÖMER Yabancılar İçin Türkçe 2 Kitabının Bulguları.....	166
--	------------

Tablo 5.2.1.....	166
Tablo 5.2.2.....	167
Tablo 5.2.3.....	167
Tablo 5.2.4.....	168
Tablo 5.2.5.....	168
Tablo 5.2.6.....	168
Tablo 5.2.7.....	169
Tablo 5.2.8.....	169
Tablo 5.2.9.....	169
Tablo 5.2.10.....	169
Tablo 5.2.11.....	170
Tablo 5.2.12.....	170
Tablo 5.2.13.....	171
Tablo 5.2.14.....	171
Tablo 5.2.15.....	172
Tablo 5.2.16.....	172
Tablo 5.2.17.....	173
Tablo 5.2.18.....	173
Tablo 5.2.19.....	179

Tablo 5.2.20.....	174
Tablo 5.2.21.....	175
Tablo 5.2.22.....	175
Tablo 5.2.23.....	175
Tablo 5.2.24.....	176
Tablo 5.2.25.....	176
Tablo 5.2.26.....	176
Tablo 5.2.27.....	177
Tablo 5.2.28.....	177
Tablo 5.2.29.....	178
Tablo 5.2.30.....	178
Tablo 5.2.31.....	179
Tablo 5.2.32.....	179
Tablo 5.2.33.....	180
Tablo 5.2.34.....	180
Tablo 5.2.35.....	181
Tablo 5.2.36.....	181
Tablo 5.2.37.....	182
Tablo 5.2.38.....	182
Tablo 5.2.39.....	183
Tablo 5.2.40.....	183

5.3 Türkçe Öğreniyoruz Orhun Ders Kitabı 1'in Bulguları	184
Tablo5.3.1.....	184
Tablo 5.3.2.....	184
Tablo 5.3.3.....	184
Tablo 5.3.4.....	184
Tablo 5.3.5.....	184
Tablo 5.3.6.....	184
Tablo 5.3.7.....	185
Tablo 5.3.8.....	185
Tablo 5.3.9.....	185
Tablo 5.3.10.....	185
Tablo 5.3.11.....	185
Tablo 5.3.12.....	186
Tablo 5.3.13.....	186
Tablo 5.3.14.....	186
Tablo 5.3.15.....	186

5.4 Türkçe Öğreniyoruz Orhun Ders Kitabı 2'nin Bulguları.....	187
Tablo 5.4.1.....	187
Tablo 5.4.2.....	187
Tablo 5.4.3.....	187
Tablo 5.4.4.....	187
Tablo 5.4.5.....	188
Tablo 5.4.6.....	188
Tablo 5.4.7.....	188
Tablo 5.4.8.....	188
Tablo 5.4.9.....	188

Tablo 5.4.10.....	189
Tablo 5.4.11.....	189
Tablo 5.4.12.....	189
Tablo 5.4.13.....	189
Tablo 5.4.14.....	190
Tablo 5.4.15.....	190
5.5 Türkçe Öğreniyoruz Orhun Ders Kitabı 3'ün Bulguları	191
Tablo 5.5.1.....	191
Tablo 5.5.2.....	191
Tablo 5.5.3.....	191
Tablo 5.5.4.....	191
Tablo 5.5.5.....	192
Tablo 5.5.6.....	192
Tablo 5.5.7.....	192
Tablo 5.5.8.....	192
Tablo 5.5.9.....	193
Tablo 5.5.10.....	193
Tablo 5.5.11.....	193
Tablo 5.5.12.....	194
Tablo 5.5.13.....	194
Tablo 5.5.14.....	194
Tablo 5.5.15.....	194
5.6 Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı 1'in Bulguları.....	195
Tablo 5.6.1.....	195
Tablo 5.6.2.....	195
Tablo 5.6.3.....	195
Tablo 5.6.4.....	195
Tablo 5.6.5.....	195
Tablo 5.6.6.....	196
Tablo 5.6.7.....	196
Tablo 5.6.8.....	196
Tablo 5.6.9.....	197
Tablo 5.6.10.....	197
Tablo 5.6.11.....	197
Tablo 5.6.12.....	198
Tablo 5.6.13.....	198
5.7 Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı 2'nin Bulguları.....	199
Tablo 5.7.1.....	199
Tablo 5.7.2.....	200
Tablo 5.7.3.....	201
Tablo 5.7.4.....	202
Tablo 5.7.5.....	203
Tablo 5.7.6.....	204
Tablo 5.7.7.....	204
Tablo 5.7.8.....	205
Tablo 5.7.9.....	206
Tablo 5.7.10.....	206

Tablo 5.7.11.....	207
Tablo 5.7.12.....	208
Tablo 5.7.13.....	209
 5.8 Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı 3'ün Bulguları.....	 210
Tablo 5.8.1.....	210
Tablo 5.8.2.....	211
Tablo 5.8.3.....	212
Tablo 5.8.4.....	213
Tablo 5.8.5.....	214
Tablo 5.8.6.....	215
Tablo 5.8.7.....	216
Tablo 5.8.8.....	217
Tablo 5.8.9.....	218
Tablo 5.8.10.....	219
Tablo 5.8.11.....	220
Tablo 5.8.12.....	221
Tablo 5.8.13.....	222

EKLER LİSTESİ

EK 1.....	251
EK 2.....	259
EK 3.....	260
EK 4.....	266
EK 5.....	268
EK 6.....	270
EK 7.....	273

I. BÖLÜM : GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Gelişen dünyamızda yabancı dil öğrenimi ve öğretiminin önemi büyüktür. Yabancıların Türkçe öğrenmelerinin önemi ve gerekliliği yine buna paralel olarak onlara Türkçe öğretmenin önemi ve gerekliliği son otuz yıl içinde büyük ivme kazanmıştır. Önemi fark edilen bu durum karşısında devlet politikalarının da yönlendirici etkisiyle birçok devlet kurumu (devlet üniversiteleri ve diğer kamu kuruluşları) ve özel kuruluşlar (vakıf üniversiteleri, dil kursları vb.) çeşitli çalışmalar başlatmıştır.

Yukarıda adı geçen kurum ve kuruluşlar sürekli gelişen dil öğretim stratejileri, yöntemleri ışığında yabancılar Türkçe öğretimi alanında önemli mesafeler kat etmiştir. Türkçe öğrenen yabancılar materyal hazırlama alanındaki çalışmalar da hızlanmıştır; ancak ilk aşamada daha çok İngilizce, Fransızca, Almanca gibi dillerin öğretim yöntemleri benimsenmiştir. Buna neden olan Türk dilinin yapı ve özelliklerine uygun yöntemlerin neler olabileceğine ilişkin çalışmaların yetersiz oluşudur.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde, yabancı dil öğretiminin genel öğretim yöntemleri ve tekniklerinden doğal olarak yararlanılacaktır, bu bir zorunluluktur; ancak ikinci bir zorunluluk karşımıza çıkmaktadır: Türk dilinin özelliklerini, yapısını gözeterek ve bunlara uygun, Türk kültürünün de sağlıklı aktarımını sağlayacak materyaller hazırlanmalıdır.

Kültürün ilk ve temel unsuru “dil”dir. Dil bir milletin ruhunun yansımasıdır. Duygularını, düşüncelerini yazılı ve sözlü ifade eden bir milletin dili incelenerek o milletin duygu ve düşünce hayatının özellikleri rahatlıkla belirlenebilir. “Bir toplumun pek çok özelliği, yaşayışı, gelenekleri, dünya görüşü yaşam felsefesi, inançları, bilim teknik ve sanata katkıları o toplumun diline yansır; o toplumun dilinden izlenebilir. Bugün Köktürk yazıları, ulusumuzun VIII. yüzyıldaki kültürüyle ilgili pek değerli ipuçları vermektedir. Kısaca söylenecek olursa dil, aynı zamanda her yönüyle bir ulusun kültürünün de aynasıdır; insanın ve uygarlığın en önemli belirtisi ve aracı,

dildir.” (Aksan, 1990:13). M.Ergin’e göre dil, millî hafızanın, millî hatıralarını, duyguların ve düşüncelerin, bütün maddî ve manevî değerlerin bütün, buluş ve yaratışların müşterek hazinesidir (Ergin, 1994:20). Kültürü oluşturan unsurlar içinde sıralayabileceğimiz her değer (gelenekler, din, hukuk, sanat vb.) dil aracılığı ile anlatılıp nesilden nesile aktarıldığına göre, dil millî birliği sağlayan, insan topluluklarını birbirinden kopuk yığınlar olmaktan kurtararak millet hâline getiren yegâne sistemdir. Dilin en damıtılmış hâli olarak düşünebileceğimiz atasözleri ve deyimlerin sağlıklı kültür aktarımındaki görevini bu bağlamda ele almamız gerekmektedir. Bir dili konuşan toplumun yüzyıllar boyu edindiği tecrübelerin toplamı olan deyim ve atasözlerinin hem o dili ana dili olarak konuşan bireylere hem de yabancı dil olarak konuşanlara öğretimi büyük önem taşımaktadır. Türkçenin zengin kaynaklarından olan deyim ve atasözlerinin Türkçe öğrenen kişiler tarafından yazılı-sözlü iletişimde doğru kullanılması, öğrencinin Türkçeye hâkimiyet derecesini belirler. Bunun sağlanabilmesi de uygun deyim ve atasözlerinin hazırlanacak materyallerde etkili bir biçimde kullanılmasıyla mümkün olabilecektir.

Hazırlanacak materyallerde nelerin, nasıl ve niçin kullanılması gerektiğini planlamak, sınıflandırmak bir uzmanlık sorunudur. Yukarıda sözünü ettiğimiz aksaklıkların giderilmesi, bu doğrultuda yapılacak çalışmalarla sağlanabilecektir. Bu bağlamda araştırmamız öncelikle yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan ve örneklem olarak seçilen kitapların deyim-atasözü varlığını tespit edip daha sonra bu alanda uzmanlarca hazırlanacak kitaplarda ve dolaylı olarak diğer materyallerde bir anlamda Türkçenin ve Türk kültürünün zenginliğini gösteren deyim ve atasözlerinin temel, orta, yüksek seviyelere uygun ve sağlıklı olarak kullanılmasına yönelik birtakım bulgular ve yorumlar içermektedir.

1.2. Araştırmacının Amacı

Araştırmamız;

- 1.2.1. Yabancılara Türkçe öğretmek amacıyla hazırlanan ve örneklem olarak seçilen kitaplardaki deyim, atasözü varlığını; bunlarla ilgili etkinliklerin nicelik, nitelik özelliklerini tespit etmeyi,
- 1.2.2. Genel olarak yabancı dil öğretiminde, özel olarak Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde tarihsel süreç ve günümüz şartları; sağlıklı kültür

aktarımı; yabancı dil öğretimi temel ve genel ilkeleri; yabancı dil öğretim yöntemleri ve teknikleri; yabancı dil öğretiminde kullanılan görsel ve işitsel materyaller; Avrupa Dil Gelişim Dosyası, Türkiye Türkçesi Öğretim Programı bağlamlarında deyim, atasözlerinden yararlanma zorunluluğunu ortaya koymayı,

- 1.2.3. Yukarıda sıralananlar doğrultusunda yabancılara Türkçe öğretimi alanında hazırlanacak materyallerde Türkçenin zengin bir varlığı olan deyim ve atasözlerinin nasıl, ne kadar, niçin kullanılması gerektiğini içeren birtakım bulgu ve yorumlar ortaya koymayı,
- 1.2.4. Çalışmamız yukarıda sıralanan amaçları gerçekleştirme durumuna göre bu alanda çalışanlara yardımcı olmayı, ayrıca Türkçenin ve Türk kültürünün öğretimine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Araştırmamız;

- 1.3.1. Örneklem olarak tespit edilen yabancılara Türkçe öğreten kitapların deyim atasözü ve bunlarla ilgili etkinliklerin nitelik, nicelik özelliklerini ortaya koyması; bunlarla ilgili yorumlar içermesi; literatürde de bu durumu tespit eden çalışma bulunmaması yönüyle,
- 1.3.2. Genel olarak yabancı dil öğretiminde, özel olarak Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde tarihsel süreç içinde ve günümüz şartları bağlamında deyim ve atasözlerinden yararlanma zorunluluğunu ortaya koyması yönüyle,
- 1.3.3. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde dolaylı yoldan kültür aktarımının da sağlanabilmesi için deyim ve atasözlerinin seçimine, kullanımına dair pratikte ve teoride birtakım bulgular ve yorumlar içermesi yönüyle,
- 1.3.4. Yabancılara Türkçe öğretimi alanında hazırlanacak kitaplara bir dayanak, kaynak olabilecek 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programının atasözü ve deyim öğretimine yaklaşımını değerlendirmesi yönüyle,
- 1.3.5. Yukarıda adı geçen program uyarınca hazırlanan ve örneklem olarak seçilen 6.7.8. sınıf Türkçe Ders ve Çalışma Kitapları'nın atasözü, deyim varlığını da tespit etmesi yönüyle önemlidir.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmamız;

- 1.4.1. Türkçenin zengin bir kaynağı olan deyimlerin ve atasözlerinin Türkçe öğrenen kişi tarafından yazılı-sözlü iletişimde doğru kullanılması, öğrencinin Türkçeye hâkimiyet derecesini belirler. Çalışmamız deyim ve atasözleriyle zenginleştirilmiş materyallerde bu hâkimiyeti sağlamada öğreticiye ve öğrenciye yardımcı olmayı,
- 1.4.2. Yaygın olarak kullanılan dil öğretim kitaplarının deyim ve atasözlerini kullanımları bakımından zenginliğini veya eksik yönlerini ortaya koymayı,
- 1.4.3. Hazırlanacak materyallerde atasözü ve deyimlere yönelik uygulanabilecek bazı öneriler sunabilmeyi varsaymaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

- 1.5.1. Yabancılar Türkçe öğretiminin teorisini içeren tez, kitap, makale ve ulaşılan diğer tüm kaynaklar tarandıktan sonra, araştırmamız örneklem olarak söz konusu alanda hâlen kullanılan yayınlarla sınırlandırılmıştır. Bunlar kaynakçada belirtilmiştir. Yabancılar Türkçe öğreten ancak kullanımdan kalkmış kitaplardan deyim, atasözü taraması yapılmamıştır; bu kitaplar bize sadece konunun tarihsel boyutta değerlendirilmesinde yardımcı olmak için kullanılmıştır.
- 1.5.2. Örneklem olarak seçilen kitaplarda tespit edilen deyim ve atasözlerinin sınırlanmasında, Türkiye Türkçesinde kullanılan deyim ve atasözlerinin en yaygın olanlarına göre bir değerlendirme yapmamızda ana kaynak olarak Türk Dil Kurumunun on-line Atasözleri ve Deyimler sözlüğü ile Ömer Asım Aksoy'un Atasözleri Deyimler Sözlüğü (1988) kullanılmıştır.
- 1.5.3. Yabancılar Türkçe öğretiminde bizlere bir kaynak oluşturabilecek 6.7.8. sınıf Türkçe Dersi Programı doğrultusunda hazırlanan Türkçe Ders Kitabı ve Çalışma Kitapları, 2009–2010 eğitim-öğretim yılı içinde Eskişehir ilinde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından dağıtılanlarla sınırlıdır.

II. BÖLÜM: YÖNTEM

Araştırmamızın temel problemi yabancılara Türkçe öğretiminde hangi atasözü ve deyimlerin niçin, nasıl kullanılabileceğidir. Bu temel problem etrafında araştırmamıza yön verecek, değinmemiz gereken birtakım konular bulunmaktadır. Bunların her birinin kendine has birtakım yaklaşımlar, modeller ve teorilerle ele alınması gerekmektedir. Bizi sonuca götürecek, amacımıza en iyi şekilde hizmet edecek her türlü yöntemden yararlanılmıştır. Aşağıda araştırmamızın kavramsal çerçevesi göz önünde bulundurularak bir araştırma modeli oluşturulmuştur.

2.1. Araştırmanın Modeli

Dilin ne olduğunun ve öneminin, insan hayatındaki yerinin, kültür taşıyıcılığı görevinin açıklandığı; insanların niçin yabancı dil öğrenmek istediklerinin sorgulandığı bölümlerde tarihsel ve betimsel yöntem birlikte kullanılmıştır.

Yabancılara Türkçe öğretiminin tarihsel gelişimine genel bir bakışın verildiği bölümde tarihsel yöntem kullanılmıştır. Bu konu, araştırmamızın asıl problemini tanımlamada bize yardımcı olmuştur. Başlangıçtan bugüne kullanılan materyallerin belirlenmesi, kısaca değerlendirilmesiyle temel problemimiz olan “Yabancılara Türkçe öğretirken neden atasözü ve deyimlerden yararlanmalıyız, bunları nasıl, ne kadar kullanmalıyız?” sorularına bir dayanak oluşturmak istenmiştir.

Türkçedeki deyimlerin ve atasözlerinin özelliklerinin tanıtıldığı; kültür aktarımında, ana dili öğretiminde atasözü ve deyimlerin rolünün irdelendiği bölümlerde betimsel ve tarihsel yöntem birlikte kullanılmıştır.

Yabancılara Türkçenin öğretimi alanına bir kaynak oluşturması bakımından 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programının 6,7,8. sınıflara ait öğrenme alanlarında atasözü ve deyimlerle ilgili ifadelerin, etkinliklerin değerlendirildiği ve programa uygun olarak hazırlanmış örneklem olarak seçilmiş kitaplardaki atasözü ve deyim varlığını, değerlendirmeye yönelik olan bölümlerde tarihsel ve betimsel yöntemler bir arada kullanılmıştır.

Yabancılar Türkçenin öğretiminde atasözü ve deyimlerden yararlanmanın zorunluluğunu, önemini yabancı dil öğretiminin temel, genel ilkeleri; yöntem ve teknikleri, görsel ve işitsel materyaller; Avrupa Dil Gelişim Dosyası; Türkiye Türkçesi Öğretim Programı bağlamında ortaya koymaya çalıştığımız bölümlerde tarihsel ve betimsel yöntemler bir arada kullanılmıştır.

Örneklem olarak seçilen yabancılar Türkçe öğreten kitapların incelendiği, değerlendirildiği bölümde betimsel yöntem; alanda çalışanlara atasözü-deyim öğretimine ve bunların materyallerde kullanımına dair birtakım önerilerin getirildiği öneriler bölümünde ise deneysel yöntem kullanılmıştır.

2.2.Evren ve Örneklem

Günümüzde yabancılar Türkçe öğretiminde kullanılan birçok yayın bulunmaktadır. Bu yayınlardan maliyet ve tarama zamanı göz önünde bulundurularak Ankara Üniversitesi TÖMER tarafından hazırlanan “Yeni HİTİT Yabancılar İçin Türkçe” (2008, Ankara) eğitim seti, Gazi Üniversitesi TÖMER tarafından hazırlanan “Yabancılar İçin Türkçe” (2006, Ankara) eğitim seti, TİKA’nın hazırlanmış olduğu “Orhun Yabancılar İçin Türkçe” (2004, Ankara) eğitim seti seçilmiştir.

Sözü edilen yayınların sadece ders kitapları incelenmiş, tarama zamanının sınırlı tutulması nedeniyle çalışma kitapları, varsa diğer yardımcı kaynak ve materyaller araştırmaya dâhil edilmemiştir.

Her kitap kendi düzenleniş biçimine göre irdelenmiş; kitaptaki tüm metinler, metinlerle ilgili alıştırmalar ve etkinlikler, metinden bağımsız alıştırmalar ve etkinliklerde kullanılan atasözleri ve deyimler tespit edilmiş, tablolaştırılmıştır. Çalışmamız istatistiksel bir çalışma değildir. Bu nedenle yorumlar tablolardan elde edilen bilgiler doğrultusunda yapılmıştır.

Aynı metin içinde aynı deyim ve atasözü birden çok tekrar ediyorsa, bunlara o metinle ilgili tabloda bir kez yer verilmiştir. Metinlerde geçen deyim ve atasözleriyle ilgili özel anlamda bir alıştırmalar veya etkinlik varsa bunlar ayrıca

açıklanmıştır. Metinlerden bağımsız olarak düzenlenmiş atasözü-deyim alıştırma ve etkinliklerine de tablolarda yer verilmiştir.

Metinlerde kullanılan ve araştırmacı olarak bizim de metinlerde kullanılmasını öngördüğümüz atasözü ve deyimlerin tespit edildiği, tarandığı kaynak olarak Ömer Asım Aksoy'un Deyimler ve Atasözleri Sözlüğü (1988, İstanbul), Türk Dil Kurumu'nun hazırladığı on-line Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü kullanılmıştır. Örneklem olarak seçilen kitaplarda taranan deyim ve atasözlerine bu sözlüklerde rastlanmadıysa, bunlara bulgular ve yorumlarda yer verilmemiştir.

2.3. Veri Toplama Teknikleri

Araştırmamızda öncelikli olarak dil öğretimine, yabancı dil öğretimine, Türkçenin yabancı dil öğretimine, atasözü ve deyimlere yönelik ulaşılabildiğimiz tüm kaynaklar (makaleler, tezler, kitaplar, bildiriler, internet siteleri vb.) taranmıştır. Elde edilen bilgiler doğrultusunda araştırmamızın kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Elde edilen bilgiler ışığında yabancılara Türkçe öğretiminde atasözü ve deyimlerden yararlanma, bunları öğretim sürecine katma zorunluluğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

6,7,8. sınıf Türkçe Ders ve Çalışma Kitapları 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı bağlamında; yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde kullanılan ve örneklem olarak seçilen kitapların değerlendirilmesinde ise kavramsal çerçevede belirtilen bağlamlar dikkate alınmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmamızın temel problemi doğrultusunda örneklem olarak seçilen yayınların taranması sonucu elde edilen nicel ve nitel bilgiler yabancılara Türkçe öğretiminde günümüzde geçerliliği kabul edilmiş temel ve genel ilkeler; dil öğretim yöntemleri, teknikleri; Avrupa Dil Gelişim Dosyası kıstasları, Türkiye Türkçesi Öğretim Programı bağlamında analiz edilmiştir.

III. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1.Dil Nedir? Dilin Önemi, İnsan Hayatındaki Yeri

Bilindiği üzere “dil”in günümüze değin birçok araştırmacı tarafından farklı bakış açılarıyla yüzlerce tanımı yapılmıştır. En genel ifadesiyle dil, canlıların iletişim kurmak için kullandıkları bir bildirişim aracıdır. İletişim kuran her canlı aslında kendine özgü bir dil kullanıyor demektir. Arıların, karıncaların, yunusların iletişim kurmak için yaptığı eylemler de buna dâhil edilebilir. Eğer dilin tanımını bildirişim temeline oturtacak olursak kullandığımız trafik işaretleri, duygularımızı ifade etmek için seçtiğimiz renkler, sözsüz iletişim kurmamızı sağlayan beden hareketlerimiz de dil unsurları sayılırlar. Ancak sadece bildirişim temeline dayandırılan bir dil tanımı eksik kalacaktır; çünkü insan dışındaki varlıkların kullandığı dili bir yana bırakacak olursak insanoğlunun insanoğluyla anlaşmak için kullandığı en yetkin araç olan dilin daha karmaşık, gelişmiş bir sistem olduğunu belirtmemiz gerekir.

İnsan dışındaki canlılarda bildirişim, ilkel şekilde ve içgüdüsel gerçekleşir. Hayvanlar iletişimlerini geliştirmeksizin hep aynı biçimde sürdürürken insanoğlu, kendine bahşedilen akıllı ile sürekli bilgi ve becerilerini geliştiren bir canlı olması nedeniyle dilini de geliştirebilmektedir. İşte bu nedenle Doğan Aksan, dili, insanı insan yapan niteliklerin başında sayar. (Aksan, 1990:11) Ona göre dil, insanın duygularını, düşüncelerini, isteklerini bütün incelikleriyle açığa vurmasına, yaşamını sürdürebilmesine olanak sağlar.

Muharrem Ergin’e göre dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan doğal bir vasıta; kendi kanunları içinde yaşayan ve gelişen bir varlık; milleti birleştiren, koruyan ve onun ortak malı olan sosyal bir müessese; seslerden örülmüş muazzam bir yapı; temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar ve sözleşmeler sistemidir. (Ergin, 1994:7)

İnsanoğlu sınırlarını çizemeyeceğimiz duygu, düşünce ve hayal dünyasını dille açığa vurur. Daha bebekken kendini sadece ilkel davranışlarla ifade eden insanoğlu zekâsı ile dil denen sistemi kavrar ve gelişen duygu, düşünce ve hayal dünyasını,

kurallarını yavaş yavaş kavramaya başladığı dille açığa vurur. Bu bakımdan dil ve düşünce arasında bir bağlantı vardır.

Dil kendine has kuralları olan canlı bir yapıdır. Dışarıdan zorlama müdahaleleri reddeder. Binlerce yılda oluşmuş kuralları, nesilden nesile aktarılır; bu kurallar onu diğer dillerden ayırır; onu bozulmaya, yok olmaya karşı korur. Bu kurallar aynı zamanda o dili konuşan ulusun dil anlayışını, zevkini, dile karşı tutumunu ve dil mantığını gösterir. Canlı bir varlık oluşu onun sürekli gelişim ve değişim göstermesinden ileri gelir. Her dilin tarihinde farklı gelişim, duraklama dönemleri görülebilir. Bu gelişim ve değişimler tarih, sosyal, kültürel olaylardan bağımsız düşünülemez. Dilin var oluşu o dille konuşan, yazan, düşünen bir insan topluluğunun, bir ulusun var olmasına bağlıdır.

Ulusunu oluşturan her fert, dilin kurallarını benimser ve kullanır. Böylece dilini korur ve yaşatır. Her ulus kendi yaşayış duygu ve düşünce tarzını diline yansıtır. Diller o ulusun ruhunun gerçek bir aynasıdır. Dilin öğeleri incelendiğinde o dili konuşan ulusun tarihi, edebiyatı, kültürüne dair çok önemli ipuçları elde edilebilir. Bireyler binlerce yıldır kullandıkları dille oluşturulmuş yazılı, sözlü ürünlerle karşılaştığında olumlu milli duygular hissetmenin yanında dillerinin ve buna bağlı olarak kültürlerinin zenginliğini fark edecek, kutsal saydığı değerlerin önemini daha çok kavrayacak, millî bir bağla birbirine daha çok bağlanacaktır.

3. 2. Dilin Kùltür Taşıyıcılığı Görevi

İnsanların diğér canlılardan farklı olarak teker teker değıl topluluklar hâlinde yaşadıklarını, böylece toplumları, ulusları oluşturdıklarını; duygu, düşünce, konuşma, gelişme, yaratıcılık, dili kullanma gibi becerilere sahip olduklarını, maddî ve manevî birtakım ihtiyaçlarını karşılayabilmek, hem doğayla hem de diğér insan ve topluluklarla ilişkilerini düzene koyabilmek için çeşitli sosyal organizasyonlara girme gereğı duyduklarını bilmekteyiz.

İşte bu sosyal organizasyonların en küçüğü “aile” iken en büyük ve en geniş örneğı de “millet”tir. Nasıl ki ailede, aile bireylerini bir arada tutan akrabalık bağları, sevgi, aile bilinci gibi birtakım değerler varsa, milleti oluşturan büyük toplulukta da bireyleri bir arada tutan, kenetleyen dil, örf ve âdetler, dünya görüşü, din, sanat, tarih, hukuk, ekonomi, vb. birtakım değerler söz konusudur. İşte bu ortak değerlerin hepsine birden “kùltür” adını veriyoruz.

“Kùltür, tarih bakımından mevcudiyeti kesin olarak bilinen bir toplumun, sosyal etkileşme yoluyla nesilden nesile aktardığı maddî ve manevî yaşayış tarzlarının temsil ve tecelli bakımından yüksek bir seviyedeki bir bileşigi olan, sebebi ve sonucu açısından ise, ferde ve topluma mensubiyet şuuru, özel bir kimlik kazandırma, bütünleşmiş kılma, yaşanan çevreyi ve şartları kendi hedefleri istikametinde değıştirme arzu ve iradesi veren değer, norm ve sosyal kontrol unsurlarının belirlediğı bir sistemdir.” (Tural:1988:52)

Yukarıda tanımlamaya, çalıştığımız “kùltür”ün ilk ve temel unsuru “dil” dir. Dilin bir milletin ruhunun yansıması olduğunu daha önce dile getirmiştik. Duygularını, düşüncelerini yazılı ve sözlü ifade eden milletin dili incelenerek o milletin duygu ve düşünce hayatının özellikleri rahatlıkla belirlenebilir. “Bir toplumun pek çok özellikleri, yaşayışı, gelenekleri, dünya görüşü yaşam felsefesi, inançları, bilim, teknik ve sanata katkıları o toplumun diline yansır; o toplumun dilinden izlenebilir. Bugün Köktürk yazıtları, ulusumuzun VIII. yüzyıldaki kùltürüyle ilgili, pek değerli ipuçları vermektedir. Kısaca söylenecek olursa dil, aynı zamanda her yönüyle bir ulusun

kültürünün de aynasıdır; insanın ve uygarlığın en önemli belirtisi ve aracı, dildir.” (Aksan, 1990:13)

Dil kültürün ilk ve temel unsurudur. Ergin’e göre, millî hafızanın, millî hatıraların, duyguların ve düşüncelerin, bütün maddî ve manevî değerlerin, bütün buluş ve yaratışların müşterek hazinesidir. (Ergin, 1994:20) Daha önce kültürü oluşturan unsurlar içinde sıraladığımız her değer (gelenekler, din, hukuk, sanat vb.) dil aracılığı ile anlatılıp nesilden nesile aktarıldığına göre, dil, millî birliği sağlayan, insan topluluklarını birbirinden kopuk yığınlar olmaktan kurtararak millet hâline getiren yegâne sistemdir.

Kültürü bünyesinde muhafaza eden ve sonraki kuşaklara aktaran dil, bu yolla kültür taşıyıcılığı görevini üstlenmiştir. İnsanları ortak sevinç ve kederde, gelenek göreneklerde, sanatta, hukukta bir araya getiren millî kültürün taşıyıcısı olan dil, birliğini, özelliklerini korumalıdır; aksi takdirde millî bütünlük de bozulur. Bu nedenle dilimizi iyi öğrenmeli, geliştirmeli, ona sahip çıkmalıyız; çünkü tarih sahnesinden silinen milletler önce dillerini, sonra kültürlerini ve nihayet varlıklarını yitirmiş milletlerdir.

3. 3. İnsanlar Niçin Yabancı Dil Öğrenirler?

İnsanoğlunun, dili etkili bir iletişim aracı olarak kullanmaya başlaması ne kadar eskiye dayanıyorsa, onun başka insanların dillerini öğrenmeye çalışması da o denli eskiye dayanır. Yabancı dil öğrenme isteği, hatta zorunluluğu insanoğlunun sosyalleşme, toplumsallaşma süreciyle doğrudan ilgili bir durumdur.

İnsanlar yakın çevreleriyle, doğayla ve kendinden farklı insanlarla sürekli bir etkileşim içindedir. Bu etkileşim ve iletişim bireysel olabildiği gibi çeşitli kurumlar, uluslar, devletler bağlamında da olabilir. İşte insanoğlu sosyal, tarihi, dini, siyasî, kültürel, ekonomik alanlardaki binlerce yıllık birikimini, deneyimini dil yardımıyla yeni kuşaklara ve başka dillerde konuşup yazan, farklı değerlere sahip insanlara aktarmayı ve onlarınkinden de yararlanmayı ister. Böylece etkileşimi ve iletişimi sürdürür; açıkçası bu yolla var olur.

Bu var oluş çabasının her alanda (bilim, eğitim, turizm, kültür, siyaset, askerlik, ticaret vb.) sağlıklı yürütülebilmesi için ana dilin dışında başka ulusların dillerinin öğrenilmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkar. Erol Barın, Yabancılarla Türkçenin Öğretiminde Bir Metod Denemesi (1992) adlı araştırmasında insanların yabancı dilleri öğrenme nedenlerini şu başlıklar altında toplamıştır:

a-İyi bir eğitim almak: Yüksek öğrenim yapan kimi insanlar çalıştıkları alanın tüm kaynaklarına ulaşmak için en azından bir ya da iki yabancı dil öğrenirler.

b-Dil politikasındaki evrensellik: Günümüzde gelişimini tamamlamış ülkeler, dillerini başka ülkelerin insanlarına öğreterek, siyasî, ekonomik, kültürel birçok yarar sağlamaktadır. Dilin kültürün aynası olduğu düşünülürse ülkelerin dilleriyle beraber kültürlerini de öğrettiklerini söylemek yanlış olmaz. Öğrendiği dilin artık bir parçası, değeri hâline gelen insan, öğrendiği dilin milletini, kültürünü sevecek ve övecektir. (Gülay,1998) Bu durum, dünyada söz sahibi olan ülkelerin kendi yararlarına kullanabilecekleri politik olanak ve faydalar sağlamaktadır.

c-Değişik kültürleri tanımak: Her alandaki büyük değişim ve gelişmelerle dünyamız hızla küçülmüş ve ulusların, bireylerin ilişkilerinin yoğunluğu da hızla artmıştır. Alanlarında uzmanlaşmış bireylerin oluşturduğu çok kültürlü toplumlarda kültür çatışmaları yerini, kültürel paylaşım ve etkileşime bırakmış; bu da başka kültürlerin dillerine olan merakı tetiklemiştir.

d-Göçler: Ekonomik, siyasî, sosyal nedenlerle başka ülkelere göç eden ve orada yaşamlarını sürdürmek zorunda kalan insanlar, gittikleri ülkenin dilini de öğrenmek zorundadırlar. Bu duruma Avrupa'daki ülkelere göç eden Türk işçileri ve aileleri örnek gösterilebilir.

e-Ticaret: Ekonomik güç, diğer birçok alandaki istikrarı da beraberinde getirmektedir. Günümüzde ticaretin bilgi sektöründen ne denli yararlandığı düşünülürse yabancı dil bilmenin ticarî ilişkilerin sağlıklı ve verimli yürütülmesinde taşıdığı önem daha iyi kavranacaktır.

f-Turizm

Bunların dışında kişilerin özel nedenleri (yabancıyla evlenme vb.),askeri, politik nedenler günümüzde yabancı dil öğrenme isteğini artırmış; buna bağlı olarak yabancı dil öğretimi önemli bir eğitim-öğretim alanı hâline gelmiştir.

3.4. Yabancılara Türkçe Öğretiminin Dünü ve Bugününe Toplu Bir Bakış

Yabancılara Türkçenin öğretimi konusunda ilk eser kabul edeceğimiz **Divânü Lügat'it-Türk**, 1072-1074 yılları arasında **Kaşgarlı Mahmut** tarafından yazılmış ve Abbasi Halifesi El-Muktedi'ye sunulmuştur. Türkçenin Arapça ve Farsçanın yoğun etkisi altında olduğu bir dönemde Araplara Türkçe öğretmek, Türkçenin de Arapça kadar büyük bir dil olduğunu kanıtlamak amacıyla yazılan bu eser, ansiklopedik bir sözlük niteliğindedir. Kaşgarlı Mahmut ön sözde kitabı yazma nedenini şöyle belirtir: "Tanrı yeryüzündeki erki Türklere vermiştir; bunların dilini öğrenmekte fayda vardır. Bu kitabı Araplara Türkçe öğretmek için yazdım, buyurun." (Aktaran: Bayraktar, 2002)

Eseri sadece bir sözlük olarak değerlendirmek yanlış olur. Kitabın başında ayrıntılı bir ön söz ve Türklerin yerleşim bölgelerini gösteren bir harita vardır. Sözlükte 7500 Türkçe sözcüğün Arapça karşılığı, örnek cümleler, çeşitli Türk topluluklarının yaşayış, inanç ve geleneklerini içeren folklorik metinler bulunmaktadır. "Sözlük, Arapların kolay anlayabilmesi için Arapça dil bilgisi kategorilerine göre sınıflandırılmış, sekiz bölüme ayrılmıştır. Bu bölümlere biçim bilgiseldir. Sözcüklerin ve eklerin çeşitli Türk diyalektlerindeki biçimlerini de gösterdiği göz önünde bulundurulduğunda (eserin) diyalektolojik bir sözlük olduğu söylenebilir. Farklı diyalektlerin söyleyiş özelliklerinin gösterimi sırasında da oldukça fonetik bir gösterim kullanılmıştır. Uzun ünlüler, /w/ ses birimi ve Arap alfabesinde kullanılmayan bazı harfler de kullanılmıştır. Genel olarak biçim bilgisi öğretiminde tümevarım yöntemini uygulayan sözlükte örneklerden kurala gidilmiş, tek tek kurallar açıklanmamıştır. Yabancı dil öğretim yöntemi olarak dil bilgisi çeviri yönteminin egemen olduğu sözlükte biçim bilgisel öğeler yapısalcı yaklaşımla ele alınmıştır. Pratik Türkçe öğretimi yanında edebî Türkçe öğretiminde ve ticaret diline yönelik Türkçe öğretiminde de kullanılması amaçlandığından özel amaçlı Türkçe öğretimine de yöneliktir." (Bayraktar, 2002)

Yahya Akyüz (1989, 45–46) Divânü Lügat’it-Türk’ün Türk eğitim tarihi açısından önemli bir yerinin olduğunu belirterek, Kaşgarlı Mahmut’un dil öğretimi konusunda çok başarılı metot takip ettiğinin de altını çizmektedir. Akyüz, Kaşgarlı Mahmut’un takip ettiği metodun özelliklerini beş madde hâlinde şöyle özetler:

1. Medreselerde yapıldığı gibi önce ve hemen her zaman sadece kural verme değil, önce çok sayıda örneklerden hareket edip kurala ulaşma yolunu izlemiş ve günümüz yabancı dil öğretiminde benimsenen bir yöntem izlemiştir.
2. Dil öğrenmede örneklerin, metinlerin önemini çok iyi fark etmiş, verdiği çok sayıda örneği günlük hayattan, atasözlerinden, manzum sanat eserlerinden derlemiştir.
3. Türkçeyi öğretirken, Türk kültürünü de tanıtmaya, öğretme amacını gütmüş, bu konuya özel bir önem vermiştir.
4. Dil öğretiminde tekrarların önemini çok iyi kavradığından, önceden geçen bir kuralı gerektiğinde tekrar hatırlatmaktan çekinmemiştir.
5. İzlediği bu başarılı yöntemleri buluncaya kadar çok çaba harcayan yazar, iki yıl içinde eserini üç kez yazıp beğenmemiş, nihayet kesin olarak dördüncü kez yazmıştır. Böylece o, eser yazma yöntemi konusunda da kendinden sonra geleceklere de geçerli bir ders vermektedir.

Yabancılarla Türkçe öğretmek amacıyla eser yazan bir diğer önemli şahsiyet **Ali Şir Nevâî’dir**. Nevâî **Muhakemetü’l Lügatayn** adlı eserini Çağatay Türkçesinde 1498 yılında kaleme almıştır. “Çağatayca, Türk dilinin doğu koluna ait özellikler göstermekle birlikte Arapça ve özellikle Farsça sözcüklerin yoğunlukta olduğu eserlerin oluşturulduğu bir dönemdir. Bu dönemde edebiyat dili Farsçadır. ‘’(Bayraktar, 2002)

İki dilin muhakemesi esasına dayanan eserde Türkçe ve Farsça karşılaştırılmış, Türkçenin Farsçadan üstün bir dil olduğu savunulmuş, Türk gençlerinin Türkçeyi hor görerek Farsça şiir yazmaya özenmelerinin isabetsiz bir davranış olduğu ifade edilmiştir. Demircan (1988:35), eserin karşılaştırmalı dil bilim metoduna göre yazılmış en eski Türkçe kitap olarak değerlendirilebileceğini ifade eder.

“Eserde:

1-Karşılıkları tek kelime olarak Farsçada bulunmayan Türkçe kelimeler ve bunların anlamları ile yan anlamları

2-Kafiye bakımından Türkçenin Farsçadan üstün olduğu

3-Türkçede bulunan bazı eklerin Farsçada karşılığının bulunmadığı

4-Pekiştirme olayının Farsçada bulunmadığı

5-Farsçada olmadığı halde Türkçede bulunan işteş ve ettirgen çatı gibi hususlar anlatılmaktadır.” (Adıgüzel, 2001)

“Eserde, dil bilgisi çeviri yöntemi kullanılarak tümevarım ve karşılaştırmalı dil bilimi ilkeleriyle akademik amaçlı Türkçe öğretimi amaçlanmıştır. Dil bilgisi çeviri yöntemiyle edebi Türkçe öğretimi vardır. Nevâî burada edebî Türkçe öğretimini akademik amaçlı kullanmıştır. (Bayraktar, 2002)

Bayraktar çalışmasında (2002) yabancılara Türkçenin öğretiminin en fazla önem kazandığı dönem olarak Kıpçak Türkçesi dönemini gösterir. 1250–1517 yılları arasında hüküm süren Memlük Devleti’nde Türk sultanlarının devleti yönetmesi nedeniyle Türk diline karşı ilgi artmış, Araplara Türkçeyi öğretmeyi amaçlayan kitaplar yazılmıştır.

Çalışmamızda bu dönemde yazılan eserlerin sadece isimlerini, biliniyorsa yazılış tarihlerini, yazarının adını vermekle yetineceğiz. Adı geçen eserlerle ilgili ayrıntılı bilgiler Bayraktar’ın çalışmasında mevcuttur.

1. Codex Cumanicus (Latince-Farsça-Kıpçakça Sözlük) (13.Yüzyılın sonu ya da 14. yüzyılın başı)

2. Kitabü Bulgati’l-Müştak Fi Lugati’t Türk ve’l-Kıfçak (Türkçe ve Kıpçak Sözcüklerinin Türevlerinin Kitabı) Yazar: Cemalü’d –din Ebi Muhammed Abdullahi’t Türkî (15. yüzyılın ilk yarısı)

3. Kitab-ı Mecnû-i Türcümân-ı Türkî ve Acemî ve Mongolî (Türkçe, Farsça ve Moğalcanın Bütün Çevirmenlerinin Kitabı) (14. yüzyılın ilk yarısı)
Yazar: Adı bilinmeyen Arap bir dilci tarafından yazılmıştır.

4. El-Kavaninü'l-Küllîye Li Zapti'l Lügati't-Türkiyye (Türk Dilinin Öğrenilmesi İçin Bütün Kurallar) (15. yüzyılın ilk yarısı)

5. Et-Tuhfetü'z-Zekiyye Fi'l-Lügati't-Türkiyye (Yeni ve Arı Türkçenin Sözlüğü) (15. yüzyılın ilk yarısı)

6. Kitabü'l-İdrâk Li-Lisânü'l-Etrak (Türklerin Dilini Anlama Kitabı) (1312) Yazar:Esirü'd-din Ebû Hayyan

Eski Anadolu Türkçesi dönemi Anadolu Selçuklu Devleti'nin kuruluşundan sonra XIII. yüzyıl başlarından XV. yüzyıl sonlarına kadar Anadolu'da ve Rumeli'de devam eden dil dönemidir. Anadolu'nun geçirdiği siyasî ve sosyal gelişmelerle doğrudan bağlantılı olarak bu dönemde dilde farklı eğilimlerden söz etmek ve bu dönemi Selçuklu Dönemi Türkçesi, Anadolu Beylikleri Dönemi Türkçesi, Osmanlıcaya Geçiş Dönemi Türkçesi olarak bölümlemek mümkündür.

Anadolu Selçukluları Dönemi Türkçenin önemini yitirdiği, Arapçanın bilim ve din dili, Farsçanın edebiyat ve sanat dili olarak kabul gördüğü dönemdir. Türkçe daha çok halka seslenen dini ve ahlâkî nitelikteki eserlerin dili olarak kalmıştır.

Anadolu Selçuklularının yıkılmasından sonra Anadolu'da Beylikler Dönemi başlar. XIII. yüzyıl sonlarından XV. yüzyıl başlarına kadar süren bu dil dönemine ise Beylikler Dönemi Türkçesi adını vermekteyiz. Bu dönem, Oğuzcanın başlı başına yazı dili olabilmeyi başardığı bir dönemdir. Türkçeyi bütünüyle ve bilinçli olarak bir yazı dili hâline getirme hedefi ağır basmıştır. Bu dönemin dil tarihi açısından en önemli olayı Karamanoğlu Mehmet Bey'in 15 Mayıs 1277 Perşembe günü yayımladığı 'Bugünden sonra divanda, topluluklarda, çarşıda, mecliste, meydanda Türkçeden başka dil kullanılmayacaktır'. buyruğudur.

“Anadolu Beyliklerinin başlarında bulunan beylerin Arap ve Acem kültürüne fazla itibar etmemeleri, milli geleneklerine ve Türkçeye verdikleri değer, bilim adamlarını, şair ve edipleri koruma bakımından gösterdikleri duyarlılık, Türk dili ve edebiyatı için hızla verimli bir dönemin başlamasına yol açmıştır. Anadolu beylerinin millî ruha bağlı bu sosyal ve kültürel öncülükleri sayesinde, bu devirde Oğuzca müstakil bir yazı dili hâlinde kurulabilmiştir. Selçuklu devrinin sınırlı sayıdaki eserlerine karşılık telif ve tercüme yüzlerce eser meydana getirilebilmiştir.” (Korkmaz ve diğerleri,1995)

Bu dönemde (Eski Anadolu Türkçesi Dönemi) Türkçenin ana dili olarak öğretimi önem kazanmış ve medreselerde ders kitabı olarak okutulmaya yönelik birçok yapıt yazılmıştır, ancak araştırmamızın kapsamı dâhilinde Türkçenin ana dili olarak öğretimiyle ilgili yapıtlardan burada söz edilmeyecektir. Bayraktar’ın da işaret ettiği üzere Eski Anadolu Türkçesi Dönemi kapsamına girebilecek yabancılara Türkçe öğretimiyle ilgili tek bir eser bugün elimize ulaşmıştır:

Hilyetü’l İnsan ve Heybetü’l-Lisan (İnsanın Güzel Sıfatları ve Dilin Büyüklüğü) (13.yüzyılın sonu da ya da 14. Yüzyılın baş) Yazarı: Cemâlû’d-dîn İbni Mühennâ

XVI. yüzyılın başlarından XIX. yüzyılın sonuna hatta XX. yüzyılın başlarına kadar Osmanlı ülkesinde konuşulup yazılan Türkçeye “Osmanlı Türkçesi” veya kısaca “Osmanlıca” denmektedir. Uzun yüzyıllar boyunca süren bu evre, Türkçenin büyük değişikliklere uğradığı, bir o kadar da nicelik ve nitelik bakımından üstün eserlerin verildiği verimli bir dönemdir. Eski Anadolu Türkçesinde dilde sağlanamayan standart bu dönemde sağlanmıştır; ancak Türkçe, Arapça ve Farsçadan alınan kelime ve kurallarla ikinci plana itilmiştir. Nazımda, nesirde ifade ve üslûbun da ağırlaşması, söz ve anlam sanatlarıyla yüklü bir dilin edebiyata hâkim olmasına yol açmış; eserler halkın zevkine hitap etmekten uzaklaşmıştır. Türkî-i Basit ve Mahallîleşme Akımları ne dilin ne de edebî eserlerde ifade ve üslûbun sadeleşmesini sağlayabilmiştir.

Türkçenin sadeleşmesi, yabancı dillerin etkisinden ve kurallarından arınmasının gerekliliği daha sonraki dönemlerde de gündeme gelmiş, aydınlar ve dilciler bu konuda bazı çalışmalar yapmıştır. Osmanlının Avrupa’yla siyasî, ekonomik,

askerî, toplumsal ve kültürel ilişkilerinin arttığı dönemde ise dilimiz bu defa Batı dillerinin etkilerine açık hale gelmiştir. Konuya dikkat çeken Tanzimat dönemi aydınları önemli çalışmalar başlatmışlardır; ama onları takip eden Servet-i Fünun sanatçıları aynı özeni ne yazık ki gösterememişlerdir. 1908’de Genç Kalemler dergisinin yayın hayatına başlaması ile yeni bir sayfa açılmış, “Yeni Lisan Hareketi” ile zaten siyasî nedenlerle çözülen Osmanlı devletinin dili olan “Osmanlıca” da çözülmeye yüz tutmuş ve yerini Türkiye Türkçesine bırakmıştır.

Buraya kadar Osmanlı Türkçesi Döneminde Türkçenin durumu hakkında bazı belirlemelerde bulunduk. Bunlardan çıkardığımız sonuç Türkçenin dönem dönem bazı aydın ve sanatçılarca önemsendiği; ancak Arapça, Farsça daha sonraki dönemlerde de Fransızca karşısında hor görüldüğü yönündedir. Bu yanlış bakış açısı, Türkçenin ana dili olarak öğretimine ve öğrenim dili olarak kullanılmasına da yansıtılmıştır. Ne yazık ki Türkçe sistemli bir şekilde okullarda öğretilenmemiş, Türkçeyi öğretecek dil bilgisi kitapları yeterli nitelik ve nicelikte hazırlanamamış kısacası Türkçe kendi içinde bir var olma mücadelesine girmiştir. Bu mücadele meyvelerini ancak Cumhuriyet’in ilânıyla ve Dil Devrimiyle (1932) verebilmiştir. ‘‘Atatürk’ün başlattığı devrimle (ve onu takip eden süreçte) Türkçe hak ettiği yeri bulmuş, Türkiye Türkçesi kişiliğini ve tarihî zenginliğini ortaya koyacak yeni bir araştırma ve geliştirme programına bağlanmıştır. Bu program gereği Türkçede eğreti kalkmış, dilin yapı ve işleyişine ters düşen pek çok yabancı kelime ve kural dilden atılarak yerine Türkçe şekil ve karşılıklar getirme yolu tutulmuştur. Terimleri Türkçeleştirme ve Türkçe eklerle terim yapma işi de ilk defa bu dönemde ele alınmıştır. Bu hareket dayandığı fikir temeli bakımından, tarihi ve sosyal ihtiyaçların gerekli kıldığı sağlam bir yönlendirme hareketidir, şuurlu bir devlet icraatıdır.” (Korkmaz ve diğerleri, 1995)

XVI. yüzyıldan XIX. yüzyılın sonlarına değin süren Osmanlı Türkçesi döneminde Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesinde ise durum şöyledir:

“İlk olarak Osmanlının altın çağını yaşadığı dönemde Papalık (siyasî ve askerî nedenlerle 1627’de kurulan Collegiumde Propaganda Fide’nin programına Türkçeyi de katmış, daha sonra Türkçe özellikle tercümanlar için açılan kurumların programına alınmıştır. (Adıgüzel, 2001)

“Fransa 1699’da her üç yılda bir 6–9 yaşlarındaki çocuklardan birkaç tanesini, Türkçe öğrenmek üzere İstanbuldaki Katolik papazlarının yanına göndermeye karar vermiştir. Bu çocuklar ileride Osmanlı Devletinde Fransa’nın elçileri ve tercümanları olacaklardır. Fransa’nın Türk diline karşı gösterdiği bu ilgi, 18. yüzyılda Hollanda, İngiltere, Avusturya ve Rusya gibi ülkelere de sıçramıştır. (Adı geçen ülkelerde Türkoloji kürsüleri kurulmuş, bilim dernekleri faaliyete geçmiş ve periyodik yayınlar yayımlanmıştır.) Bu ülkelerin hedefi kendilerinden güçlü olan Osmanlıyı iyi tetkik etmek ve ileride onu parçalamaktı. Bunun da en iyi yolu onun dilini ve kültürünü öğrenmekti.” (Barın,1992)

“Osmanlı ordusu içinde devşirmelere, acemi oğlanlara ve Enderun’a alınan gençlere öteden beri Türkçe öğretilmekteydi. Yine Fener Patrikhanesi tercüman yetiştirmek amacıyla özel olarak belli sayıda Rum gencine Türkçe öğretmiştir. Tanzimat’tan sonra ise azınlık çocuklarına Türk okullarına giriş izni verilmiş, 1895 yılından itibaren de Türkçe öğretimi, azınlık okullarına girmiş ve yabancı okul programlarında Türkçe derslerine yer verilmiştir.” (Adıgüzel, 2001)

Hengirmen (1993) çalışmasında 1850’de İstanbul’da **J.P.Sinan** tarafından yayımlanan “**Alphabet turc suivi d’une méthode**” adlı yabancılara Türkçe öğretmeyi amaçlayan kitaptan söz etmektedir. Yine aynı çalışmada aynı yüzyılda Türkler tarafından yazılan aşağıdaki kitapların adı geçmektedir:

Güzeloğlu, E., Dialogues français-turcs, Précédés d’une vocabulaire, Constantinople, 1852

Sinan, J.P., Abrégé de Grammaire Turque, İst.1854

Fuad Efendi/Cevdet Efendi, Grammatik der Osmanischen Sprache, Deutsch bearbeitet von H.Kellgren, Helsinki, 1855

Mehmet Mihri, Kitabü’t-tuhfetü’l-Abbasiyetü’l Medreset el aliyetü’t-tevfikiye, Mısır, 1884

Mehmet Ruhi, Conversazione in Lingua Turca el kaliona, İst.1893

Hengirmen, çalışmasında Türkçeyi yabancılara öğretmek üzere yabancı yazarlar tarafından hazırlanan yapıtların Türk yazarlar tarafından hazırlanan yapıtlardan

çok daha fazla olduğuna dikkat çeker. Bu yapıtlardan ilki olarak da 1612 yılında **H.Megiser** tarafından yazılan ve “**Institutionum lingua turcicae, libri quator**” adıyla Leipzig’de yayımlanan yapıtı gösterir. (Makaleden anlaşıldığı üzere Hengirmen, Kıpçak ve Anadolu sahasında yazılan ve bizim daha önce sözünü ettiğimiz eserleri değerlendirmesine almamıştır.)

Aynı çalışmaya Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi konusunda Türk ve yabancı yazarlar tarafından yazılan yapıtların yüzyıllara göre dağılım çizelgesi eklenmiştir. Bu dağılım çizelgesine göre Türk yazarlar tarafından XI. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar (XX. yüzyıl dâhil) XI. yüzyılda 1 kitap, XIX. yüzyılda 6 kitap, XX. yüzyılda 149 kitap olmak üzere toplam 156 kitap yazılmıştır. Yabancı yazarlar tarafından ise XVII. yüzyılda 11 kitap, XVIII. yüzyılda 11 kitap, XIX. yüzyılda 34 kitap, XX. yüzyılda 172 kitap olmak üzere toplam 228 kitap yazılmıştır. Çalışmada bu kitapların adlarına ve içeriklerine değinilmemiştir.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi konusunda var olan tüm kaynaklara henüz erişilemediğinin vurgulandığı çalışmada, bu alanda yazılmış ve ulaşılmış kitapların yazıldıkları dillere göre bir sınıflandırılması da yapılmıştır. Sınıflandırmada kitapların yayımlanma tarihleri, yazarları ve içerikleri yer almamaktadır. Bu sınıflandırmada dikkat çeken nokta Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi konusunda yazılan kitapların büyük çoğunluğunun Almanca olmasıdır.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte geliştirilen sistemli dil, kültür, eğitim politikaları sonucu Türkçenin ana dili olarak korunması, geliştirilmesi yönünde büyük aşamalar kaydedilmiş ve buna paralel olarak Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi de önem kazanmıştır. Dünyada, dil öğretimi konusunda yapılan çalışmaların da etkisiyle yabancılara Türkçe öğretimi ayrı bir öğretim alanı olarak şekillenmeye başlamıştır ve günümüzde de gelişimini hızla sürdürmektedir.

“Türkçe dünyanın birçok yerinde ana dili ve resmi dil olma özelliği taşımakta, yaklaşık 200 milyon insan tarafından (değişik lehçeleriyle) konuşulmaktadır. Ancak Çince, Hintçe, İspanyolca, İngilizce, Fransızca ve Rusçanın ardından en çok konuşulan yedinci dil olmasına rağmen eğitimi ve öğretimi adı geçen diller kadar yayımlanamamıştır.” (Akdoğan ve diğerleri,2001)

“Dönem dönem bazı diller öğrenilecek dil olma konusunda öne çıkmaktadır. Bu öne çıkmada bilim, kültür ve ülkelerin siyasî etkinliği önemli sebepler arasındadır. Türkçe günümüzde bir bilim dili olarak öğrenilme ihtiyacı duyulan bir dil değildir; ancak bölgemizde ve dünyada kendini gösteren siyasî ve sosyal değişimler Türkçenin yabancı dil olarak öğrenilmesi ve öğretilmesi için fırsatlar ve zorunluluklar ortaya çıkarmıştır.” (Avcı, 2002)

“Yabancılar Türkçenin öğretimi 1960’lı yıllarda tekrar önem kazanmıştır. Kenan Akyüz’ün Yabancılar İçin Türkçe Dersleri Konuşma, Okuma adlı kitabı (A.Ü.1965), Hüseyin Aytaç-M.Agâh Önen’in Yabancılar İçin Açıklamalı Uygulamalı Türkçe adlı kitabı (Ankara,1969), Sermet Samî Uysal’ın Yabancılar Türkçe Ders Kitapları (İstanbul,1979), Kaya Can’ın Yabancılar İçin Türkçe-İngilizce Açıklamalı Türkçe Ders Kitabı (ODTÜ,1981) , Mehmet Hengirmen-Nurettin Koç’un Türkçe Öğreniyoruz adlı kitapları (Ankara,1982), Tahir Nejat Gencan’ın Yabancı Uyraklı Öğrenciler İçin-Türkçe Öğreniyorum adlı kitabı (İstanbul,1985) bize bu konuda adımlar atılmaya başlandığını göstermektedir.”(Barın,2004)

Geçen yüzyıl ortalarında başta Almanya olmak üzere çeşitli Avrupa ülkelerine giden Türklerin neden olduğu sosyal, kültürel, siyasî değişimler Türkçenin yabancı dil olarak Almanya ve diğer ülkelerde öğrenilmesi/öğretilmesinde büyük paya sahiptir. Yine, 1993 yılında “Büyük Öğrenci Projesi” çerçevesinde Türk Cumhuriyetleri, Türk ve akraba topluluklarından Türkiye’ye eğitim-öğretim için gelen öğrencilere Türkiye Türkçesinin öğretilmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Bu çalışmalar için bazı kurum ve kuruluşlar devlet politikası gereği görevlendirilmiştir ve çalışmalar hâlen sürdürülmektedir.

Türkiye’nin Tanzimat’la birlikte yoğunluk kazanan Batılılaşma sürecinin doğal sonucu olarak ortaya çıkan gelişmelerin, günümüzdeki politik ifadesi, Avrupa Birliği’ne aday ülke olma statüsünü kazanmış olmaktır. Avrupa-Türkiye ilişkileri 12 Mart 2002 Kopenhag Zirvesiyle yeni bir boyut kazanmıştır. Gelişmelerin olumlu sonuçlanması ve Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne girmesi hâlinde Türkçe de nüfus oranına göre en çok konuşulan Avrupa dillerinden biri olacaktır.

Avrupa Konseyi, 2001 yılını “Avrupa Diller Yılı” olarak ilân etmiştir. Temel amaç, geleceğin çok dilli, çok kültürlü Avrupa’sının temellerini bugünden atmak, Avrupa Konseyine üye ülkelerin dil ve kültür miraslarına sahip çıkmalarını ve bunu diğer Avrupa ülkeleriyle paylaşımlarını sağlamaktır. Birçok dilin konuşulduğu Avrupa’da kültürler ve toplumlar arasında sağlıklı bir etkileşim kurabilmenin yolunun “dil” olduğu görülmüş, bu nedenle çok kültürlü, çok dilli Avrupa olma bilincinin oluşturulabilmesi için birden çok dilin öğrenilmesi teşvik edilmektedir.

“Geleceğin her Avrupa Birliği vatandaşı için ‘yaşam boyu öğrenme ve en az üç dil bilme’ bir eğitim hedefi olarak ortaya konulmuştur. Çünkü çok dil öğrenmenin farklı dil ve kültürel geçmişleri olan insanlar arasında hoşgörüyü artıracak ve bireylerin birbirlerini daha iyi anlamalarını sağlayacak beklenmektedir.” (Demirel, 2002)

“Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi, Avrupa ülkelerinde yabancı dil öğretimini, özellikle de Avrupa’da konuşulan dillerin öğretimini birçok sebeple önemsemektedir. Her şeyden önce Avrupa ülkeleri arasında politik, toplumsal, kültürel ve uluslararası sorunlar karşısında ortak bir bakış açısı oluşturmak hedeflenmektedir. Üye ülke yurttaşlarının birkaç dili konuşup anlayabilmesi, ortak bir tavır geliştirmenin iletişim alanındaki ön koşuludur. Bunun yanı sıra var olan bilgi birikiminin, kültürel zenginliklerin diğer toplumlara aktarılması, en azından onlarla paylaşılması da böyle bir iletişimi zorunlu kılmaktadır. Birbirini daha iyi anlayan toplumlardan oluşan bir Avrupa’da bireyler demokratik süreçlere daha etkin katılabilecek, başka bir deyişle gelecekte Avrupa ülkeleri arasında ortak bir demokrasi kültürünün oluşması yabancı dil öğretimi ile doğrudan ilişkili öngörülmektedir.” (Akdoğan ve diğerleri, 2001)

Türkiye de AB’ye üye ülke olma statüsüyle Avrupa Diller Yılı etkinliklerine katılmış, Milli Eğitim Bakanlığı, Dış İşleri, Türk Dil Kurumu, TRT, Ankara Üniversitesi TÖMER yetkililerinden oluşan ulusal komitenin planlamaları ile sene içerisinde çeşitli etkinlikler, toplantılar, televizyon-radyo programları, sempozyumlar, paneller düzenlenmiştir. (Etkinliklerin ayrıntısı Demirel’in makalesinde mevcuttur.) Burada önemli olan nokta şudur: Etkinlikler birçok kurumu harekete geçirmiş ve yeni planlamalar yapmalarını sağlamıştır; bu çalışmaların başlıca hedefi Türkçeyi bir Avrupa dili yapmaktır. Bu çalışmalar Türkiye’nin bir Avrupa ülkesi olmasını, Avrupa’yla her anlamda bütünleşmesini de sağlayacaktır.

Avrupa Diller Yılı'nın Türkiye için doğurgularını Demirel (2002) şöyle belirtmiştir:

1-Milli Eğitim Bakanlığı uluslar arası düzeyde bilimsel bir toplantı düzenlemiştir. 25-26 Ekim 2001 tarihleri arasında Ankara'da Hacettepe Üniversitesi'nde gerçekleşen bu toplantının konusu "Avrupa'da Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi"dir. Yerli ve yabancı 100'ün üzerinde bilim adamının davet edildiği toplantıda Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesinde yaşanan sorunlar, kullanılan yöntem ve teknikler, ders kitaplarının ve öğretim programlarının nitelikleri üzerinde durulmuş, çözüm için öneriler sunulmuş, ayrıca öğretmen yetiştirme konusuna dikkat çekilmiştir.

2-Adaylık statüsü kazanan Türkiye'nin birçok diğer alanda olduğu gibi eğitim-öğretim alanında da kurumlarını, sürdürdüğü eğitim politikalarını yeniden düzenleme, geliştirme zorunluluğu doğmuştur. Bu bağlamda yabancı dil öğretim programları ve buna paralel olarak Türkçenin yabancı dil ve/veya ikinci dil olarak öğretimi için gerekli olan program Avrupa Konseyi, Yaşayan Diller Bölümünün geliştirdiği standartlara göre yeniden ele alınmalıdır. Tüm Avrupa ülkelerinde uygulanması kararlaştırılan Avrupa Dil Gelişim Dosyası (Portföyü) projesine gereken önem verilmelidir. Bu projenin tanıtımına 2001 yılında başlanmış ve Avrupa genelinde uygulamaya 2004-2005 yıllarından itibaren konulmuştur. Bu uygulamayla her Avrupa vatandaşına bir "Dil Pasaportu" verilecek ve bu pasaportla kişi Avrupa'nın herhangi bir yerinde yaşayabilme, iş ve çalışma izni alabilme olanağına sahip olacaktır. Dil dosyasında her bireyin öğrendiği diller ve düzeyleri ile dil öğrenim özgeçmişine ait bilgiler bulunacak, ayrıca bugüne kadar alınan tüm diploma, belge ve sertifikalar da bu pasaportta belirtilecektir.

3-Avrupa'yla bütünleşme sürecinde Türkiye'ye ve Türkçeye olan ilgi, giderek artmaktadır. Türkçeyi sadece Avrupa'da yaşayan Türk kökenli kişiler değil, Türkiye'de çalışmak isteyen Türkiye'ye ilgi duyan herkes öğrenmek istemektedir. Türkçe öğretiminin Avrupa ülkelerinde yaygınlaştırılması giderek önem kazanmaktadır. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde Avrupa Konseyi Yaşayan Diller Bölümünün geliştirdiği yaklaşım (işlevsel/kavramsal) temel alınmalıdır. Yürütülecek çalışmalarda:

- Türkçenin işlevleri belirlenmeli
- Her işlev için uygun cümle yapıları belirlenmeli
- Türkçe öğretimi ders kitapları bu işlevleri kazandırıcı nitelikte hazırlanmalı

- Çalışmalar Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurumu, Dış İşleri, Türk Dil Kurumu, Ankara Üniversitesi TÖMER ve TRT'nin eşgüdümüyle yürütülmeli; bu çalışma grubuna yurt dışında bilimsel çalışmalarıyla ün yapmış Türkologlar, dil bilimciler de davet edilmelidir.

4. Türkçeyi yabancı dil ya da ikinci dil olarak öğretecek öğretmenlerin eğitimi konusunda MEB ve YÖK işbirliği yapmalıdır. Bu amaçla;

- Eğitim Fakültelerinin Yabancı Diller Eğitim Bölümlerinde yer alan İngilizce, Fransızca ve Almanca Öğretmenliği Ana Bilim Dallarında Türkçenin yabancı dil olarak öğretimiyle ilgili ek branş derslerine yer verilmelidir. Bu bölümlerden mezun olan yabancı dil öğretmenleri, istedikleri takdirde yurt dışında Türkçe öğretmeni olarak görev yapabilirler.

- Eğitim Fakültelerinin Yabancı Diller Eğitimi Bölümlerinde “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretmenliği” anabilim dalı açılabilir ve bu anabilim dalında okuyan öğrencilerin en az bir Avrupa dilini iyi öğrenerek mezun olmaları sağlanabilir.

- Türkçe öğretmenliği bölümünde okuyan öğrencilere yabancı dil sertifikası dersleri ile Türkçenin yabancı dil olarak öğretimiyle ilgili ek branş dersleri verilebilir.

- Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminin yüksek lisans [ve doktora] düzeyinde ele alınmasına özen gösterilmelidir.

Avrupa Topluluğu bünyesinde yürütülen Leonardo, Sokrates ve Lingua gibi eğitim, öğrenci ve öğretim elemanı değişimi, dil öğrenme olanakları sunan programlar son yıllarda özellikle üye ve üyeliğe aday ülkelerin katılımıyla projeler çerçevesinde yürütülmektedir. Türkiye de bu programlara katılmış ve bir Sokrates Komisyonu kurmuştur. Bu programlar çerçevesinde Türkçe de pasaport dillerden biri olmalıdır ve bu ancak Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesiyle mümkündür. Türkçe, Avrupa için kültürel bir zenginlik, Avrupalılarla ilişkilerimizde kendimizi daha iyi ifade etmemizi kolaylaştırıcı bir etken olacaktır.

Bilindiği üzere Türkiye’de yabancı dil olarak Türkçe öğreten birçok kurum-kuruluş bulunmaktadır. Devlet üniversiteleri, vakıf üniversiteleri, bunların bünyelerinde kurulan kurslar, sertifika programları, özel dil kursları, TİKA, Yunus Emre Enstitüsü gibi devlet kuruluşları bunların arasında sayılabilir. Bir de bunlara yurt dışındaki üniversitelerin dil programları, özel dil kursları, Türklerce dünyanın birçok yerinde açılan okullar eklenince yelpaze oldukça genişlemektedir. Türkçenin bu denli geniş bir yelpazede öğretilmesi beraberinde başka sorunları da doğurmaktadır.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretildiği yukarıda adını sıraladığımız kurum ve kuruluşların takip edecekleri eğitim-öğretim izlenceleri daha çok her kurumun kendi birikiminden beslenerek oluşturulmakta ve çoğu zaman kurumlar arası bilgi alışverişi de sağlanamamaktadır. Bu alanda en sistematik birikime sahip olan kurumlardan biri Ankara Üniversitesi TÖMER’dir. “ TÖMER’in uygulamaları göstermektedir ki, ikinci dil olarak Türkçe öğretimi ile yabancı dil olarak Türkçe öğretimi farklı ilkeler, yaklaşımlar gerektirmektedir. Öyle ki 1992’den beri Orta Asya Türk Cumhuriyetleri’nden gelen öğrencilere uygulanan Türkçe programı, zamanla Türk dilini ana dili olarak konuşmayan öğrencilere uygulanan programdan farklılaşmak durumunda kalmıştır.” (Akdoğan ve diğerleri, 2001)

Sonuç olarak:

Dünyada her alandaki hızlı değişim ve gelişim yabancı dil öğretimini/öğrenimini zorunlu kılmaktadır. Bu zorunluluk dil öğretimini günümüzde birçok Batılı ülkede büyük bir sektör durumuna getirmiştir. Bu sektör hem yeni dil öğretim araştırmalarından beslenmekte hem de bu araştırmaları beslemektedir.

Tüm bu atmosfer içinde Türk dili de kendi yerini oluşturma ve sağlamlaştırma zorunluluğuyla karşı karşıyadır. Üyesi olmaya çalıştığımız Avrupa Birliği kriterlerinin kabul edilişi ardından giriştiğimiz sosyal, siyasal, kültürel vb. reformlarla hızlı bir sürece girilmiş, bu süreçte Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminin önemi kavranmış ve gerekli çalışmalar başlatılmıştır.

Daha önce el yordamıyla ve sistemsiz yürütülen bu çalışmaların yerini modern dil öğretim yöntemlerinden yararlanan çalışmalar almaktadır. Önemi son yıllarda daha çok anlaşılan ve vurgulanan “Yabancılar Türkçe Öğretimi” özel bir öğretim alanı olma yolunda hızla ilerlemektedir. Hâlâ birtakım eksikliklerin olduğu muhakkaktır; ancak bu alanda çalışan sayısı arttıkça eksiklikler daha çok fark edilmekte ve bunların nasıl tamamlanacağı konusunda daha çok araştırma yapılmaktadır. Araştırmacılar bu konudaki eksiklikleri genel hatlarıyla şu başlıklar hâlinde özetlemektedir:

1.MEB’in koordinesiyle hazırlanan ‘Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Programı’ gerek yurt içinde gerek yurt dışında bu alanda öğretim yapan kurumları, öğreticileri bağlayıcı nitelikte olmalıdır. Programı düzenleyenler amaç, hedef, gereksinim, içerik saptamasını hem ülke hem dünya gerçeklerine uygun, modern dil öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanarak ve Avrupa Birliği Kültürel İşbirliği Konseyi Eğitim Komitesinin belirlediği bağlamları gözeterek yapmalıdır.

2.Bu alanda çalışacak öğretim elemanlarının lisans ve lisansüstü düzeyde yetiştirilmesine yönelik sağlıklı, geçerli bir eğitim politikası oluşturulmalıdır.

3.Türk dilinin özelliklerini tümüyle kapsayan kaynak dil bilgisi kitabının/kitaplarının üniversitelerin ilgili bölümlerinin eşgüdümlü çalışmalarıyla hazırlanması gerekmektedir.

4.Öğretimde kullanılacak yöntem ve tekniklerin belirlenmesinde Türkçenin yapısının, inceliklerinin, ayırt edici özelliklerinin program ve materyal hazırlayanlarca,

öğretim elemanlarınca iyi özümsemiş olması gerekmektedir. Ayrıca çağdaş yabancı dil öğretim yöntemlerinden, yaklaşımlarından yararlanılması bir zorunluluktur.

5.Günün koşullarına uygun öğretim materyalleri oluşturulmalıdır. En temel düzeyde kitapların, sonrasında resimler, projektörler ve grafikler, ses bantları, televizyon-video programları, CD'ler, bilgisayar ve internet programları gibi her türlü materyalin hazırlanmasında çağın özellikleri, ihtiyaçları ve Türkçenin ayırt edici özellikleri gözetilmelidir.

3.5. Atasözlerimiz ve Özellikleri

Atasözleri, atalarımızın, uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştıran ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş özlü sözlerdir.*

Türkçede manzum ve mensur olarak ve çeşitli edebî sanatlarla meydana getirilmiş olan atasözleri Şükrü Elçin (1986) tarafından “Nazım, nesir, her iki şekli ile eski tecrübeleri tam bir fikir kompozisyonu içinde teşbih, mecaz, tezat, kinaye... gibi edebî sanatların kudretinden faydalanarak süslü, kapalı olarak veya bazen açık, mecazsız hususuyla yetişecek gençlere aktaran ‘’ sözler diye tanımlamaktadır.

Her dilde atasözleri vardır. Bunlar sosyoloji, psikoloji, ekonomi, felsefe, edebiyat, tarih, ahlâk, folklor... gibi birçok alanı ilgilendiren ve birçok yönlerden inceleme konusu edilmeye değer, söyleyiş güzelliği, anlatım gücü, kavram zenginliği bakımından çok önemli dil yapılarıdır.

Her ulusun atasözleri, kendi varlığının ve benliğinin aynasıdır. Atasözlerinde bir ulusun düşünceleri, yaşayışları, inançları, gelenekleri görülür. Atasözleri, ulusların zekâlarındaki keskinliği, hayallerindeki genişliği, duygularındaki inceliği belirten en değerli örneklerdir. Bu sözler, derin felsefelerden başka güzel buluşlarla, parlak nüktelerle, ince alaylarla, sert taşlamalarla doludur. Böylece her atasözü kendi ulusunun damgasını taşır.

Şükrü Elçin’in “Halk Edebiyatına Giriş” (1986), Ömer Asım Aksoy’un “Atasözü ve Deyimler Sözlüğü” (1988) adlı eserlerinde atasözleri tarihsel süreç içerisinde ayrıntılarıyla ele alınmıştır. Atasözü kavramı yerleşmeden önce kullanılan diğer tabirler, atasözlerinin tarihsel süreç içinde yazılı ve sözlü kültürde kimler tarafından ve nasıl derlendiği; mevcut eserlerde atasözlerine nasıl yer verildiği, “atasözü”nün diğer lehçelerdeki karşılıkları, lehçelerdeki ortak atasözleri hakkında

* Atasözlerimizin , deyimlerimizin irdelendiği bölümlerde ayrıca kaynağı belirtilmeyen özellikler araştırmaya alınırken Ömer Asım Aksoy’un çalışmasından yararlanılmıştır.

doğurucu bilgiler ve örnekler adı geçen kaynaklarda mevcuttur. Araştırmacı olarak biz konunun bu yönüne değinmek yerine atasözlerinin belli başlı özelliklerini vermek ve bu özellikleri araştırmamızın temel problemi bağlamında değerlendirme yolunu seçtik.

- Atasözleri kalıplaşmış sözlerdir. Sözcükler değiştirilip yerlerine yakın/eş anlamlıları ya da başka sözcükler getirilemez, söz dizimi bozulamaz. Örneğin:

“Derdini saklayan derman bulamaz.” sözündeki ‘derman’ yerine “ilaç” denilemez. “Çalma elin kapısını, çalarlar kapını.” sözü de sözcüklerin sırası değiştirilerek “Elin kapısını çalma, kapını çalarlar.” biçiminde söylenemez.

- Atasözleri kısa ve özlüdür. Az sözcükle çok şey anlatılır:

Dikensiz gül olmaz.

Taşıma su ile değirmen dönmez.

El elden üstündür... vb.

- Çoğu bir, iki cümlelidir. Daha uzun olanları azdır:

Vakit nakittir.

Balık baştan kokar.

Yerin kulağı var.

Son pişmanlık fayda etmez.

Yoldan kal, yoldaştan kalma.

Dost ile ye iç, alışveriş etme.

Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al... vb.

- Daha çok geniş zaman ve emir kipi kullanılır. Emir kipinde çekimlenenlerde öğüt belirgindir. Başka kiplerle kurulmuş atasözleri daha azdır. Bunlarda da fiili söylenmemiş olanlarda da, ya geniş zaman ya emir anlamı gizlidir:

Görünen köy kılavuz istemez.

Ak akçe kara gün içindir.

Minareyi çalan kılıfını hazırlar... vb. (Geniş zaman kipi);

Zaman sana uymazsa sen zamana uy.

Ne yavuz ol asıl, ne yavaş ol basıl.

Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste... (Emir kipi);

Yalancının evi yanmış, kimse inanmamış.

Ana kızına taht kurmuş, baht kuramamış... vb.(Diğer kipler)

- Her atasözü bir genel kural, bir düstur niteliğindedir. Bu kural ve düsturlar başlıca kavram bölükleri içinde bulunur:

1-Sosyal olayların nasıl olageldiklerini uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak yansızca bildiren atasözleri vardır:

Komşunun tavuğu komşuya kaz görünür.

Araba kırılınca yol gösteren çok olur.

Sütten ağzı yanan yoğurdu üfleyerek yer... vb.

2-Doğa olaylarının nasıl olageldiklerini uzun bir gözlem sonucu olarak belirten atasözleri vardır:

Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.

Kork aprilin beşinden, öküzü ayırır eşinden... vb.

3-Toplumsal olayların nasıl olageldiklerini uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak bildirirken bundan ders almamızı açıkça söylemeyip hatırlatan atasözleri vardır;

Ağlamayan çocuğa meme vermezler.

Öfke ile kalkan zararlar oturur.

Sona kalan dona kalır... vb.

4-Denemelerle ya da mantığa dayanarak doğrudan doğruya ahlâk dersi ve öğüt veren atasözleri vardır:

Çirkefe taş atma, üstüne sıçrar.

Ayağını yorganına göre uzat.

Bugünün işini yarına bırakma... vb.

5-Birtakım gerçekler, felsefeler, bilgece düşünceler bildirerek dolaylı yoldan yol gösteren atasözleri vardır:

Can bostanda bitmez.

Korkunun ecele faydası yoktur.

Bal bal demekle ağız tatlanmaz... vb.

6-Töre ve gelenekleri bildiren atasözleri vardır:

Dost başa bakar, düşman ayağa.

Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı var.

Kızını dövmeyen dizini döver.

Kız beşikte, çeyiz sandıkta... vb.

7-Kimi inanışları bildiren atasözleri vardır:

Ananın bahtı kızına.

Akacak kan damarda durmaz.

Baykuşun kısmeti ayağına gelir... vb.

- Atasözleri kalıplaşmış yargılardır; ancak bazı atasözleri farklı bölgelerde farklı biçimlerde kalıplaşmış olabilir. Bu durum yöresel farklılıklardan kaynaklanmaktadır.
- Atasözlerimizin çoğunda mecazlı anlatım vardır; ancak sadece gerçek anlamını düşündüren mecazsız atasözlerimiz de vardır:

Mum dibine ışık vermez. (mecazlı)

Damlaya damlaya göl olur.(mecazlı)

Dikensiz gül olmaz .(mecazlı)

Dost ile ye iç, alışveriş etme. (mecazsız)

Akıllı düşman akılsız dosttan hayırlıdır. (mecazsız)... vb.

- Atasözlerinde ustaca bir üslûp, büyüleyici ve inandırıcı bir anlatım özelliği vardır. Yüzyıllardan beri kullanılan bu sözlerde çeşitli anlatış yolları, çeşitli söz ve anlam sanatları görülür:

Benzetme: Duvarı nem, insanı gam yıkar... vb.

Kinaye: Can boğazdan gelir.

Balık baştan kokar.

Dikensiz gül olmaz.

Ateş olmayan yerden duman çıkmaz... vb.

Cinas: Dilim seni dilim dilim dileyim... vb.

Aliterasyon: Kaynayan kazan kapak tutmaz.

Aşını, eşini, işini bil.

Tarlayı taşlı yerden kızı kardeşli yerden... vb.

Seci: Dertsiz baş, mezarda taş.

Dervişin fikri ne ise zikri odur.

Atta karın, yiğitte burun.

İt ulur birbirini bulur... vb.

Eğretileme (istiare): Ağaç yaşken eğilir.

Delikli taş yerde kalmaz.

Et tırnaktan ayrılmaz.

Çay geçerken at değiştirilmez.

Koça boynuzu yük değil... vb.

Mecaz-ı mürsel: Borçlunun dili kısa gerek.

Ağız yer yüz utanır.

İki el bir baş içindir... vb.

Tezat: Ak akçe kara gün içindir.

Deli dostun olacağına, akıllı düşmanın olsun.

Yaz yalan kış gerçek.

Zengin arabasını dağdan aşırır, züğürt düz ovada yolunu şaşırır... vb.

Akis: Buldum bilemedim, bildim bulamadım... vb.

Hüsni Talil: Üzüm üzüme baka baka kararır... vb.

İstifham: El mi yaman, bey mi yaman?

Sen ağa ben ağa, bu ineği kim sağa?

Erkek aslan aslan da dişi aslan aslan değil mi? ...vb.

Lef ü Neşir: Yaman komşu, yaman avrat, yaman at; birinden göç, birini boşa, birini sat... vb.

- Kimi atasözleri eksilteli anlatımıyla söylenegelmiştir:

El el ile değirmen yel ile.

İncir babadan, zeytin dededen.

Bakarsan bağ, bakmazsan dağ.

Ata arpa, yiğide pilav.

Dost başa, düşman ayağa.

Elmayı çayıra, armudu bayıra... vb.

- Kimi atasözleri karşılıklı konuşma ya da çok kısa bir öykü biçiminde kalıplaşmıştır.

Oynamasını bilmeyen kız “yerim dar” demiş. Yerini genişletmişler “gerim dar” demiş.

Eşeği düğüne çağırmışlar. “Ya odun eksik ya su” demiş.

Kurda “neden boynun kalın” demişler, “işimi kendim görürüm de ondan” demiş.

Tilkiye “tavuk kebabı yer misin” demişler, “adamin güleceğini getiriyorsunuz” demiş... vb.

- Birçok atasözümüz devrik cümle niteliği taşır:

Ada bana, adayım sana.

Kazma elin kuyusunu, kazarlar kuyunu.

Açma sırrını dostuna o da söyler dostuna.

Besle kargayı oysun gözünü.. vb.

- Atasözlerimizin çoğu manzum nitelik taşır. Bu durum verilmek istenen düşünce ve öğütlerin daha kolay ezberlenmesini, hatırlanmasını sağlar, 3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13 heceli atasözlerimiz mevcuttur:

Yaş yetmiş/ iş bitmiş. (3 heceli),

Dert ağlatır/ Aşk söyler. (4 heceli),

Ağaç ucuna yer değer / Güzel kişiye söz değer. (8 heceli)... vb.(Aktaran editör: Oğuz, 2004)

- Aksoy, atasözlerini kullandıkları yer ve zaman bakımından dört bölüme ayırmıştır:

a-Yurdun her yerinde kullanılanlar

b-Sadece bir bölgede kullanılanlar

d-Türkiye dışındaki Türk lehçelerinde yaşayanlar

e-Eski zamanlarda kullanılmışken bugün bırakılmış olanlar

- Atasözleri içinde anlamları birbirine aykırı olduğu düşünülenler vardır. Bu atasözleri değerlendirilirken zaman içinde edinilen deneyimlerin, yaşanan sosyal değişikliklerin dile yansıdığı ve bu değişikliklerle yeni bir hayat, dünya görüşünün toplum yaşayışına ardından da o toplumun diline yerleşebileceği unutulmamalıdır.

Yalancının evi yanmış, kimse inanmamış”, “Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.” atasözlerinde yalancılığın, yalanın olumsuz yönü vurgulanmış, dolaylı olarak doğruluk ve dürüstlük gibi kavramlar yüceltilmiştir. Bunlara karşılık “Doğru söyleyen dokuz köyden kovarlar”, “Doğru söyleyenin tepesi delik olur.” sözlerinde ise doğru söylemenin, dürüst olmanın her zaman yarar sağlamadığı vurgulanmıştır; ancak “hiçbir zaman doğru söyleme ki zarar görme” gibi bir düşünce telkin edilmemektedir. Bu açıdan bakıldığında ilk örnekler ve daha sonraki örnekler zıt değildir. Kişi bu farklı örneklerle bakarak şu çıkarımda bulunabilmelidir: “Hayatta dürüst olmak doğru olmak önemli, iyi bir meziyettir; ancak kimi durumlarda doğruyu, gerçeği olduğu gibi söylemek bize yarardan çok zarar verir. O hâlde içinde bulunulan şartlara göre davranmak uygun olacaktır.”

Yine “Devletin malı deniz, yemeyen domuz.”, “İsteyenin bir yüzü, vermeyenin iki yüzü kara.” gibi zararlı ve ahlaka uymayan bir hayat felsefesini

telkin eder gibi görünen atasözlerimiz de vardır. Dikkatle incelendiğinde bunların aslında belli bir takım durumları, böyle davranan kişileri hiciv için veya bu tarz görüşlere sitem etmek için söylenmiş oldukları fark edilir. (Köksal, 1985)

- Birtakım atasözleri çift yargılı, çift kurallıdır. Bu özellik eski atasözlerinde de bugünkülerde de görülür. Yargılar arasında başlıca iki türlü ilgi bulunur.

a-Atasözü iki cümleli bir benzetmedir. Cümlelerden biri benzeyen, öteki kendisine benzetilen yandır.

Demir tavında, dilber çağında.

Erken kalkan yol alır, erken evlenen döl alır.

Hırsızlık bir ekmekten, kahpelik bir öpmekten.

Suyun yavaş akanından, insanın yere bakanından kork.

b-Atasözünün iki cümlesi arasında bir benzetme değil başka bir ilgi vardır. İki yargı birbirini tamamlar ya da birbirine karşıt olabilir.

Aç bırakma hırsız edersin, çok söyleme arsız edersin.

Baba vergisi görümlük, koca vergisi doyumluk.

Var evi kerem evi, yok evi verem evi.

- Atasözlerinin bazı niteliklerini taşıdıkları için atasözlerini andıran, onlarla karıştırılan bazı sözler vardır. Aksoy bunları aşağıdaki gibi gruplandırmıştır:

a-“Özdeyiş (vecize), özsöz” adları verilmesi gereken ve uzun uzun açıklanabilen derin anlamlı; ama biçimsel yönden kısa sözlerdir. Bazılarının söyleyeni de belli olmayabilir:

Düşünüyorum, öyleyse varım.(Descartes)

Hayatta en hakiki mürşit ilimdir. (Atatürk)

Kendini bil. (Khilon)

Adalet mülkün temelidir.

b-Özdeyiş dışında kalan ve halk arasında sık sık kullanılan kısa, kuru, yalın gerçekler:

Parasızlık her fenalığı yaptırır.

Çalışan kazanır.

Herkes ana baba evlâdıdır.

Baba evlâdının fenalığını istemez.

c-Yazanı bilinsin, bilinmesin bilgece dize ve beyitler:

Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi. (Kanunî)

Şecaat arz ederken merd-i kipti sirkatin söyler. (Ragıp Paşa)

Zerduz palan ursan eşek yine eşektir. (Ziya Paşa)

d-Kimi şairler manzumeleri içine aldıkları atasözlerinin kalıbını bozmuşlardır. Vezne uysun diye ve başka nedenlerle sözcükleri değiştirmişler, araya sözcükler katmışlar, söz dizimine başka biçim vermişlerdir. Edebiyatımızda örneği pek çok olan böyle sözler, manzume içindeki değişik biçimleriyle atasözü sayılamazlar; asılları başka türlü olan atasözlerine işaret sayılırlar:

Verilmez oğlan ağlamasa emcek (Güvahi)

Demekle bal tatlu olmaz ağız (Güvahi)

Anlamaza davul çalsan vız gelir/Anlayana sivrisinek saz olur. (Mesti)

- Eski atasözlerinden bugün unutulmuş olanlar bulunduğu gibi yeni zamanlarda doğmuş atasözleri de vardır. Dokuz yüzyıl önce yaşadıkları Divan ü Lûgat-it Türk'ten anlaşılan atasözlerinden kimisi bugün de yaşamakta ise de kimisi unutulmuştur. Örneğin, “Otug odhguç birle üçürmes.” (Ateş alevle söndürülmez.), “Buzdan suv tamar.” (Buzdan su damlar.) gibi birçok atasözleri unutulmuştur. Öte yandan, “Bir fınca kahvenin kırk yıl hatırı var.” gibi kahvenin yurdumuza yayıldığı tarihten sonra çıkan atasözleri de vardır (Aksoy, 1988). Kısacası koşulların değişmesiyle kimi atasözleri kullanımdan kalkmış, kimileri biçim ve içerik yönünden birtakım değişikliklere uğramış yeni koşulların ortaya çıkmasıyla da yeni yeni atasözleri oluşmuştur.

- Yüzlerce yıl halk potasında kaynadıktan sonra atasözü niteliği kazanmış olan bir sözün sözcüklerinde söz diziminde zamanla değişiklikler olabilir. Örneğin:

Kurt komşusunu yemez. (Bugün)

Kurt konşısın incitmez.(15.yüzyıl)

Böri koşnısın yimes.(11.yüzyıl)

- Geleneğimize yerleşmiş bir atalarsözü anlayışımız vardır. Bu anlayışa göre atasözleri, ulusal varlıklardır. Tanrı ve peygamber sözleri gibi ruha işleyen bir etki taşırlar. İnandırıcı ve kutsaldırlar. Nitekim eski bir atasözü şöyle der: “Atalar sözü Kur’ana girmez, yanınca yelişür”. (Birlikte koşup gider; ondan geri kalmaz.) Bir atasözüyle belgelendirilen tutumun doğruluğu herkesçe kabul edilir. Anlaşmazlıklarda bir atasözü en büyük yargıcıdır.

- Bir atasözünün ilk taslağını kuşkusuz ki tek kişi ortaya atmıştır. Ama zamanla birçok onun üzerinde yontmalar, eklemeler, değiştirmeler yapmış; ona kamunun beğendiği, benimsediği bir biçim vermişlerdir. İşte ilk taslak, bu son biçimiyle atasözlerinin bütün niteliklerini kazanmış ve bir kişinin malı olmaktan çıkarak toplumun malı olmuştur. Bazı atasözlerimiz ise yaşanmış birtakım olaylardan, Nasrettin Hoca fıkralarından kaynaklanır. “Parayı veren düdüğü çalar.”, “El elin eşeğini türkü çağırarak arar.” gibi.
- Atasözlerinin halk edebiyatı türü olarak düz konuşmadan bağımsız bir varlığı düşünülemez; yani atalar sözü, masal ya da türkü gibi durup dururken tek başına söylenemez. Bir atasözünün söylenmesi için belli bir vesilenin ortaya çıkması gereklidir. (Boratav, 1992)
- Destan geleneğimize ait eski metinlerde ve yazılı edebiyatta da atasözlerinden yararlanılmıştır. Destan geleneğinin canlı olduğu çağlarda destanın giriş bölümünde, sırası düşünce içinde de destancı anlatısını anlam bakımından da birbirini tamamlayan bir sıra atasözleri ile süsleyerek önem verdiği bir düşünceyi belirtmek amacını gütmekteydi. Dede Korkut Kitabı’nın girişinde bu çeşit söz katarlarına (dizilerine) rastlarız (Boratav, 1992)

Yapa yapa karlar yağsa yaza kalmaz.

Yapağılu gökçe çemen güze kalmaz.

Eski panbuk bez olmaz.

Er, malına kıymayınca adı çıkmaz

Kız, anadan görmeyince öğüt almaz...

Anadolu âşıklarının hikâye anlatmalarında yer yer atasözlerine çalan kalıplaşmış, tekerlememsi sözlerle anlatıyı süsleme çabası yukarıda sözü edilen geleneğin bir kalıntısı olsa gerektir. Osmanlı Döneminde de atasözlerinin bu yolda kullanılma geleneğine rastlamaktayız. Güvahî, Sâbit, Levnî, Bağdatlı Rûhî, Ziya Paşa örnek verilebilecek isimlerdir. (Boratav, 1992)

- Atasözleri başka dile çevrilebilir. Bu çeviride anlam kaybolmaz, sadece biçim özellikleri kaybolur. Birçok ulusta aynı anlamı taşıyan atasözleri de vardır.
- Atasözlerinin bir bölümü de dolaşıcı sözcüklerde olduğu gibi bir ülkeden çıkmış, çeşitli ülkelere, dillere yayılmıştır. Pek çok atasözünün tıpkı kimi masallar gibi, doğudan (Hint, İran ve Arap dünyası) alınarak Avrupa’ya

yayıldığı anlaşılmaktadır. Öte yandan komşuluk ilişkileri ve kültür akrabalığı nedeniyle atasözlerinin bir dilden ötekine aktarılması da çok sık görülen olaylardandır. Birçok dilde birbirine eş ya da yakın biçimde yaşayan atasözlerinin ilk kez hangi dilde kullanıldığının, hangi dilden alındığının kestirilmesi güçtür; kaynaklara, derinliğine inen, birbirine yakın tarihli metinlerin incelenmesine dayanan araştırmaları gerektirir. (Aksan, 1990)

Türk atasözleriyle yabancı ulusların atasözleri arasındaki benzerliği doğal karşılamak gerekir; çünkü insanoğlunun yaşam deneyimlerinin benzerliği ve yargılarının paralelliği kimi atasözlerinin benzerliğini doğurmuştur. Tüm insanlığın olumladığı/olumsuzladığı davranışlar vardır. Doğal olarak bu tutum dillerine, atasözlerine de yansıyacaktır. Aşağıda birtakım örnekler sıralanmıştır:

Türkçe: Acele yürüyen yolda kalır.

Fransızca: Qui trop se hâte reste en chemin. (Çok acele eden yolda kalır.)

Türkçe: Büyük balık küçük balığı yutar. (yer)

Fransızca: Les gros poissons mangent les petits. (Büyük balıklar küçükleri yer.)

Almanca: Die grossen Fische fressen die kleinen. (Büyük balık küçük balığı yer.)

Türkçe: Dikensiz gül olmaz.

Fransızca: Il n'y a pas de rose sans épine. (Dikensiz gül olmaz.)

İngilizce: No rose without a thorn. (Dikensiz gül yoktur.)

Türkçe: İyi dost kara günde belli olur.

Fransızca: On connaît le véritable ami dans le besoin. (Gerçek dost ihtiyaç hâlinde belli olur.)

Türkçe: Vakit nakittir.

İngilizce: Time is money. (Zaman paradır.)

Almanca: Zeit is Geld. (Zaman paradır.)

Fransızca: Le temps c'est de l'argent. (Vakit, paradır.)

Türkçe: Söz gümüşse sükût altındır.

İngilizce: Speech is silver, silence is golden (Söz gümüş, susma altındır.)

Buna benzer örnekler çoğaltılabilir.

- Toplumun daha düzenli bir biçimde yaşamasını sağlamak için getirilen hukuk kuralları toplumu yönetmede geleneklerden, özellikle atasözlerinden etkilenir. Atasözleri incelendiği zaman, bunların toplumu yönlendirmekte hukuk kuralları

kadar etkili oldukları, toplumun bu ihtiyacını karşıladıkları görülür. (Artun, 2004)

- Atasözleri sözlü ve yazılı anlatım sırasında düşünceleri kısa ve özlü bir biçimde anlatmak, atalarımızın deneyimlerinden yararlanmak gereğini belirtmek, çarpıcı uyarılarda bulunmak, etkileyici ve sanatlı bir anlatım sağlamak, bir olayın doğruluğunu, yanlışlığını ya da bir yargıyı kanıtlamak amacıyla kullanılırlar. (Çotuksöken, Aktaran: Artun, 2004)

3.6. Deyimlerimiz ve Özellikleri

- Deyimler de atasözleri gibi, kalıplaşmış sözlerdir. Bir deyimın sözcükleri değiştirilip yerine aynı anlamda da olsa başka sözcükler konulamaz ve deyimın söz dizimi bozulamaz. Örneğin, “Ayıkla pirincin taşını.” deyimı “Ayıkla bulgurun taşını.” biçiminde söylenemez. “Tut kelin perçeminden.” deyimı de “Kelin perçeminden tut.” biçiminde kullanılmaz.
- Deyimler de atasözleri gibi kısa ve özlü anlatım araçlarıdır:
Dil dökmek- Kelle koltuk yerinde – Kel başa şımşır tarak – Atı alan Üsküdar’ı geçti... vb.
- Deyimler en az iki sözcükle kurulurlar ve biçim bakımından iki bölüğe ayrılabilirler.

a)Sözcük öbeği durumundakiler:

Ağır başlı – Eli bayraklı – İçli dışlı – Gel zaman git zaman – Kaşla göz arasında... vb. Bunlar bitişik yazılmazlar. Ünlem niteliğindeki deyimler de bu bölümde değerlendirilebilir: Adam sen de!– Cart kaba kâğıt! – Hele hele! ... vb.

b)Cümle durumundaki deyimler:

Dostlar alışverişte görsün. – Halep ordaysa arşında burada. – İncir çekirdeğini dolduramaz. – Delik büyük, yama küçük... vb. Bir mastarla sona eren deyimler de çekime girebildiklerinden ve dolayısıyla bir cümle kuracaklarından bu bölüm içinde yer alırlar: Göz yummak – Gönül almak – Baltayı taş vurmak –

Bir taşla iki kuş vurmak – Boyunun ölçüsünü almak – Ağzına bir parmak bal çalmak... vb.

- Deyimler bir kavramı, durumu daha çarpıcı belirtmek, somutlamak amacıyla bulunmuş özel bir anlatım kalıbıdır; genel kural niteliğinde bir söz değildir. Toplumun genelini ilgilendiren bir ders, yargı içermez. Deyimler kullandığı duruma, olaya, kişiye özgüdür.

Deyimlerin cümle biçiminde kalıplaşanları, atasözleri ile karıştırılmaktadır. Biçim benzerliğinden ileri gelen bu karışıklık, kavram ayrılığına dikkat edilirse ortadan kalkar. Örneğin, “Bitli baklanın kör alıcısı olur.”, “İşleyen demir ışıldar.”, “Bugünkü işini yarına bırakma.” cümleleri atasözleridir. Bir durum, olay karşısında söylenmiştir; ancak bu olay ya da durumdan tüm insanların ders çıkarması, ibret alması istenmektedir. Her biri genel kural niteliğindedir. Oysa “Atı alan Üsküdar’ı geçti.”, “Armut piş ağzıma düş.”, “Dostlar alışverişte görsün.” sözleri deyimdir. Hiçbiri genel kural niteliği taşımaz. Hangi kişi, durum, olay için kullanılmışsa sadece o olayı, kişinin içinde bulunduğu durumu somutlaştırmak, çarpıcı, hoş bir biçimde dile getirmek için kullanılmıştır. Toplumun genelini ilgilendiren bir öğüt, ders içermez.

- Hem deyim hem atasözü niteliği taşıyan sözler de vardır. Burada kullanım amacına bakarak bir değerlendirme yapmak doğru olur. Örneğin, “Açtırma kutuyu, söyletme kötüyü.” sözü “Karşıdakini kızdırarak seninle ilgili şeyleri ortaya dökmesine, senin için kötü şeyler söylemesine yol açma.” anlamında kullanılırsa atasözü; “Beni kızdırırsan senin için kötü şeyler söylerim.” anlamında kullanılırsa deyim olur. Böyle iki niteliği bulunan sözlere aşağıda örnekler verilmiştir:

Atın ölümü arpadan olsun. – Sen ağa ben ağa, bu ineği kim sağa? – Üzümünü ye de bağını sorma – Keçiye can kaygısı, kasaba yağ kaygısı... vb.

- Kimi sözler, fiil çekiminin değişmesi ile atasözü iken deyim, deyim iken atasözü durumuna girer. Örneğin: “Doğmadık çocuğa don biçilmez.” atasözüdür, “Doğmadık çocuğa don biçmek” deyimdir.

- Deyimlerin çoğunda kalıplaşmış sözden çıkan anlam, sözcüklerin gerçek anlamları dışındadır. Örneğin: Devede kulak – Başlı başına – İçten pazarlıklı – Çantada keklik – Püsküllü belâ – Dişe dokunur – Hem nalına hem mihına – Karda gezip izini belli etmemek – Ne şiş yansın ne kebab – Öküz öldü ortaklık bozuldu – Pabucu dama atılmak – Mercimeği fırına vermek... vb.
- Kimi deyimlerde kalıplaşmış sözden çıkan anlam, sözcüklerin gerçek anlamları dışında değildir. Örneğin: Çoğu gitti azı kaldı. – İsmi var cismi yok. – İyiye iyi kötüye kötü demek. – Adet yerini bulsun. – Kimi kimsesi yok. – Özü kabahatinden büyük. – Hem suçlu hem güçlü. – Ağzına lâyk. – İyi gün dostu. – Dosta düşmana karşı... vb.
- Sözcük öbeği durumunda olan deyimler sınıflandırılmayacak kadar çok değişik biçimlerde oluşmuşlardır. Ö.A.Aksoy iki sözcüklü olan deyimlerin kimisini yapıları yönünden şöyle sınıflandırmıştır (1988)
 - a) Ögeleri ekli ya da eksiz ad tamlaması biçiminde olanlar: Anasının gözü – Kaçın kurası – Ayak bağı – Kıl payı – Ayağının tozuyla – Şunun şurasında – Günün birisinde... vb.
 - b) Ögeleri ekli ya da eksiz sıfat tamlaması biçiminde olanlar: İki büklüm – Dik başlı – Orta halli – Boş yere – Bir ara – Tez elden – Başlı başına... vb.
 - c) Tamlanan+ad yapısında olanlar: Kanı pahasına – Ardı sıra – Ucu ucuna – Yanı başında – Eli kulağında... vb.
 - d) Tamlanan + sıfat yapısında olanlar: Kulağı delik – Sütü bozuk – Alın açık – Canı tez – Gözü kapalı... vb.
 - e) Ekli ya da eksiz ad+sıfat yapısında olanlar: Et kafalı- Güngörmüş – Cana yakın – Kafadan sakat – Anadan doğma – Örümcek kafalı... vb.
 - f) Biri ya da ikisi ekli addan oluşanlar: El ele, art arda, kendi kendine, devede kulak, günden güne... vb.
 - g) Biri ya da her ikisi ekli sıfattan oluşanlar: Üst üste – Uzaktan uzağa – İnceden inceye – Alı al, moru mor... vb.
 - h) İki eylemden oluşanlar vardır: Oldum bittim – Gel gelelim – Bilir bilmez – Oldu olacak – Girdisi çıktısı – Aldı yürüdü – Veryansın etmek – Örtbas etmek... vb.

İkiden çok ögesi bulunan ve yukarıdaki sınıflar içine girmeyen değişik yapıda deyimlere örnekler: Her ne kadar – Hiç olmazsa – O gün bu gün – Doğru doğru dosdoğru - ... gibisine gelmek – Kaşla göz arasında – Ne olur ne olmaz – Suyu mu çıktı – Tuz ekmek hakkı... vb.

- Deyimler kalıplaşmış sözlerdir, ancak kimi deyimlerde cümle yapısı ve sözcükler değiştirilmemek üzere çekimler ve adılar değişebilir:
Gözüne kestirmek (gözüme kestirdim, gözüne kestirdi...)
Bana (sana, ona, bize...) göre hava hoş.
Aşağı tükürsem (tükürsen, tükürse ...) sakal, yukarı tükürsem (tükürsen, tükürse ...) bıyık.
- Bir deyim ayrı ayrı bölgelerde değişik sözcüklerle ya da değişik biçimlerde söylenebilir:
Kızım sana söylüyorum, gelinim sen dinle (işit, anla).
Hoşuna gitmek (gelmek)
Göz ucuyla (Göz kuyruğuyla)
- Deyimlerde benzetmeli anlatıma sık rastlanır: Tereyağından kıl çeker gibi – Süt dökmüş kedi gibi – Mal bulmuş Mağribi gibi – Tavşan boku gibi (ne kokar, ne bulaşır) – Temcit pilav gibi (ısıtıp ısıtıp koymak) – Kabak çiçeği gibi (açılmak) – Arpacı kumrusu gibi (düşünmek) – Arıkovanı gibi (işlemek) – Beşlik simit gibi (kurulmak) ...vb.
- Deyimler de atasözleri gibi ustaca düzenlenmiş sözlerdir. Bu sözlerin yapılışında dilin türlü olanaklarından ve çeşitli söz, anlam sanatlarından yararlanılmıştır: Kulağı delik – Eli uzun – Kör dövüşü – Eyüp sabrı – Katır inadı –Yüreği yufka – Dokuz doğurmak – Göze girmek – Göz koymak – Bir içim su – Çiçeği burnunda – Büyümüş de küçülmüş – Yaşını başını almış – Dört elle sarılmak – Pişmiş aşı soğuk su katmak – Ateş bacayı sarmak – Kuş sütüyle beslemek... vb.

- Deyimler de atasözleri gibi toplumun malı olan eski sözlerdir. Örneğin “yüreği soğumak” deyiminin XV. yüzyılda da kullanıldığı, Şeyhi’nin şu beyitinden anlaşılmaktadır:

Yüreği soğumadı sövmek ile,

Olımadı eşeği dövmek ile.

Örneklerden de anlaşıldığı üzere bugün kullandığımız deyimlerin birçoğu önceki yüzyıllarda da kullanılmaktaydı. Tersine bir durum olarak eskiden kullanılmayan ama günümüzde ortaya çıkan ve dile yerleşen deyimlerimiz de vardır: Bozum olmak – Baş vermek – Yeşil ışık yakmak – Ağırlığını koymak – Altını çizmek – Beyin yıkamak – Dar boğaz – Gölge düşürmek – Gün ışığına çıkmak – Işık tutmak – Kızağa çekmek – Yatırım yapmak – Fısıltı gazetesi – Köşeyi dönmek – Slogan atmak – Diyalog kurmak... vb.

- Deyimler de atasözleri gibi kullanıldıkları yer ve zaman bakımından dört bölüğe ayrılabilir.
 - a) Yurdun her yerinde kullanılanlar.
 - b) Sadece bir bölgede bulunanlar
 - c) Türkiye dışındaki Türk lehçelerinde yaşayanlar
 - d) Eski zamanlarda kullanılmışken bugün bırakılmış olanlar.
- Aynı sözcüğün tekrar edilmesi yoluyla oluşanlar dışında (tak tak, tıkr tıkr, büyük büyük, öbek öbek... vb.) kalan yakın, karşıt anlamlı, sesleri birbirini andıran sözcüklerce kurulanlar ya da sözcüklerinden biri anlamsız bulunan ikilemeler deyim kabul edilirler: Ev bark – Çoluk çocuk – Kap kacak – Allak bullak – Eski püskü – Apar topar – Süklüm püklüm – Aşağı yukarı – Karma karışık – Oldum olası – Oldu olacak... vb.
- Aksoy (1988) sözcük öbeği durumundaki deyimlerle, bileşik sözcüklerin kimi zaman birbirine benzerliğini ve bunları ayırt etmenin oldukça güç bir iş olduğuna dikkat çeker. Ayrıca bunların yazımı üzerinde dilcilerin de bir fikir birliğine varamadığını dile getirir.

- Terim ise ya biçim, sanat, meslek sözüdür ya da bunlar dışında, anlamı daraltılmış sözdür ve bir tanımın özetidir: Eşkenar, bilirkşi, kuşpalazı, biçerdöver, gün dönümü... gibi. Bu örneklerdeki terimler, bileşik sözcük olarak kurulmuştur. Yani bunlar biçim ve yapı bakımından bileşik sözcük, kavram ve görev bakımından terimdirler. Sözcük öbeği biçimindeki deyimlerden böylece ayrılırlar. Kimi terimler ortak dilde de sık sık kullanıldıklarından deyimleşmektedirler. Bunlar, terimlerle deyimle arasındaki sınır üzerindedirler: Açık oturum – Aile planlaması – Aşağılık duygusu – Boy abdesti – Canlı yayın – Değer yargısı – Kara borsa – Kısır döngü – Mat etmek – Mekik diplomasisi – Paket program – Rest çekmek – Yan ödeme – Yumuşak iniş – Yüz görümlüğü – Devreye girmek... vb.

Terimlerin tek sözcük olanları da vardır. Örneğin “ayak” sözcüğü dar anlamıyla edebiyat ve coğrafya terimidir. Oysa tek sözcüklü deyim olmaz. Buna karşılık cümle hâlinde deyim vardır, ama terim yoktur.

- Aksan (1988) deyim ve argo ayrımını ise şu şekilde yapmaktadır. Argo geniş anlamıyla “bir meslek topluluğu arasında kullanılan özel söz”dür. Daha çok külhanbeylerinin özel anlamda kullandıkları kaba sözlere ya da başkaları anlamasın diye aralarında kararlaştırdıkları anlamda kullandıkları sözlerdir. Torpil, piston, moruk, çakmak(sınıfta), taahhütlü (tabanca), röntgenci (kötü niyetle bir yeri gözetleyen)... vb. argodur. Deyim niteliğinde argo sözcük öbeklerine ise “argo deyim” adını vermek daha uygun olur: Dalga geçmek – Posta koymak – Boş vermek – Yağ çekmek – Maytaba almak... vb. sözcük öbekleri argo deyimdir.
- Deyim sayabileceğimiz dua ve beddualarımız da vardır. Eğer bir kavramı hoş, çekici bir anlatımla dile getiriyorsa bu sözler dua ve beddua olmakla birlikte deyim de sayılabilir: Allah unutturmasın – Eline sağlık – Gözünü toprak doyursun – Canı cehenneme – Ağzından yel alsın – Başını yesin – Darısı başına – Yolun açık olsun – Yaşı benzemesin – Dili ensesinden çekilsin... vb. Öte yandan, mecazlı olmayan ve beddualar deyim sayılmaz: Çok yaşa – Sağ ol – Canı çıksın – Kör olası – Allah razı olsun – Allah kolaylık versin – Allah korusun – Eli kırılsın – Helâl/Haram olsun – Kutlu olsun – Lânet olsun – Yüzü gülmesin... vb.

- Halk arasında kullanılan övgü sözleri ile açık saçık ve edep dışı sözlerin kimisi deyim kimisi atasözü niteliği taşır. Ancak kitaplara geçirilip geçirilmemeleri zaman zaman tartışma konusu olmuştur. Dilde var oldukları yadsınamayan bu sözlerin kitaplara geçirilmesini doğru bulmayanlar, bir ahlâk titizliği göstermekte, özellikle bunları okuyacak çocukları düşünmektedirler. Kitaplara geçirilmesini savunanlar ise bilimde ayıp ve utanmanın olmayacağını bunlara kitaplarda yer vermemenin bilim dışı davranış olduğunu iddia etmektedir. Her iki görüşün de haklı olduğu taraftar vardır. Araştırmacı olarak önerimiz bu türde sözcüklere genel kullanımlı sözlüklerde yer vermek yerine özel amaçlı sözlüklerin düzenlenebileceği yönündedir.
- Aksoy (1988) deyimlerin başka dile çevrilmesi hakkındaki görüşleri üç başlıkta toparlamıştır:
 - a) Özel biçimleri nedeniyle sözcüğü sözcüğüne başka dile çevrilemeyenler ya da sözcüğü sözcüğüne başka dile çevrilebildiği halde Türkçedeki kavramı belirtmeyenler: Ağır ezgi fıstıkî makam – Akli sıra – Başlı başına – Çam devirmek – Dananın kuyruğu kopmak – Etekleri zil çalmak – Hangi dağda kurt öldü? – Lâmi cimi yok – Mercimeği fırına vermek... vb.
 - b) Dilimizde gerçek anlamları dışında kullanıldığında başka dillere de aynı sözcüklerle ve değişmeceli (mecazlı) durumlarıyla çevrilebilenler: Aşağı tükürsem sakal, yukarı tükürsem bıyık – Balık kavağa çıkınca – Bir pire için yorgan yakmak – Çayı görmeden paçaları sıvamak – İncir çekirdeğini doldurmamak – Karda gezip izini belli etmemek – Tavşana kaç, taziye tut demek – Yağmurdan kaçarken doluya tutulmak... vb.
 - c) Dilimizde gerçek anlamlarıyla kullanıldığından, başka dile, sözcüğü sözcüğüne çevrilebilenler: Ağzına lâyk – Alan razı satan razı – Bir yastığa baş koymak – Çoğu gitti azı kaldı – Dili olsa da söylese – Dosta düşmana karşı – Hem suçlu hem güçlü – İyi gün dostu – Özrü kabahatinden büyük – Para ile değil sıra ile – Yeri yurdu belirsiz – Yükte hafif pahada ağır... vb.

- Deyimler, ister sözcük öbeği, ister cümle biçiminde olsun, cümle içinde ad, sıfat, belirteç, ünlem, eylem görevi yapar. Cümle biçiminde olanlar doğal olarak bağımsız da kullanılır:

Allah kavurtursuna gittik. (Ad görevinde)

Aslan payını o aldı. (Ad görevinde)

Dik kafalının biridir. (Ad görevinde)

İşin püf noktasını biliyor. (Ad görevinde)

Anasının gözü bir adam. (Sıfat görevinde)

Kulağı delik kişi. (Sıfat görevinde)

Kuş uçmaz kervan geçmez yerler. (Sıfat görevinde)

İkide bir bunu söylüyor. (Zarf görevinde)

Al takke ver külâh yaşadılar. (Zarf görevinde)

Suya sabuna dokunmadan işi bitirdi. (Zarf görevinde)

Adam sen de! (ünlem görevinde)

Aklına şaşayım! (ünlem görevinde)

Vay anasını! (Ünlem görevinde)

Onunla başa çıkamıyorum. (Eylem görevinde)

Zavallı elden ayaktan düşmüş. (Eylem görevinde)

O sana kazık atmış. (Eylem görevinde)

Anlatırken kendinden geçiyor. (Eylem görevinde)

- Kimi deyimler (anlatım güzelliği düşünülmeyerek) bir kavramı belirtmek için kurulan, kalıplaşmış söz topluluğudur: Belli başlı – Bir bu eksikti – Can havliyle – Canı isterse – Çoğu gitti azı kaldı – Ne dedim de... — Ne de olsa – Ne günlere kaldık – Olur şey değil – Solda sıfır – Nerde bu bolluk – Olan oldu... vb.
- Kimi deyimler eksilteli anlatım biçimindedir: Akşama sabaha (ya akşama ya sabaha) – Allah bana, ben de sana (Allah bana versin, ben de sana vereyim.) – Baştan aşağı (...-değin) – Gözün aydın (...olsun) – Lâf aramızda (...kalsın)... vb.
- Kimi deyimler, bir sözcüğün özel bir yardımcı eylemlikle (mastarla) kurulmasından oluşmuştur. Bunların deyim sayılmasının nedeni, o sözcüğün

ancak o eylemlikle bir arada gelmesinden belli bir anlamın ortaya çıkması, başka bir eylemlikle o anlamın belirmemesidir. Sözcük ek almış ya da almamış olabilir: Abayı yakmak – Adaylık koymak – Ağız yapmak – Bel bağlamak – Burun kıvrırmak – Can atmak – Can çekişmek – Dil dökmek – Damarına basmak – Ensesine binmek – Gücüne gitmek – Hatır kırmak – İlgi çekmek(duymak, toplamak, göstermek) – Önem vermek – Özen göstermek – Sıkıntı çekmek – Tadına varmak – Taş kesilmek – Üstüne düşmek – Yabana atmak – Yas tutmak – Yatağa düşmek – yoğurt çalmak – Yola düşmek (çıkmaq-düzülmek)... vb.

- Kimi deyimler, iki yargılı ve uyaklıdır. Bunların bir bölümünde anlamca gerekli olmayıp sadece uyak hatırı için getirilmiş bir parça vardır. Bu çeşit deyimler de anlatım güzelliği taşırlar: Allah’tan sıska, ne yapsın muska – Anca beraber, kanca beraber – Ayrarı yok içmeye, atla gider sıçmaya – Babamın adı Hıdır, elimden gelen budur – Besledik büyüttük danayı, tanımaz oldu anayı – Doluya koydum almadı, boşa koydum dolmadı – Ele verir talkını, kendi yutar salkımı – Havada bulut, sen bunu unut – Karadeniz fırtına, al pırtını sırtına – Kim kime, dum duma – O hacı bu hacı, kim olacak boyacı – Saldım çayıra Mevlâ’m kayıra –Tencere tava, herkeste bir hava – Uma uma döndük muma... vb.
- Kimi deyimler bir öykücük ya da konuşma biçimindedir. Örneğin:
 - Adın ne? –Mülâyim Ağa – Sert olsan ne halt edersin?
 - Akıllınız kim? – Öndeki zincirli

Deveye sormuşlar: “İnişi seversin, yokuşu mu?” , “Düz başıma mı yıkıldı?” demiş.

Erzurum’un soğuğu “Gelin beni Gerede’de bulun” demiş.

Kestane kabuğundan çıkmış, kabuğunu beğenmemiş.

 - Tencere dibin kara. – Seninki benden kara.

Bizim tavuk bir yumurta doğurur, yedi mahalle duyar; elin kısrağı küheylân doğurur, ses çıkmaz.
- Kimi deyimler bir öyküye ya da tarihi bir olaya dayanır: Al abdestini ver pabucumu – Altından Çapanoğlu çıkmak – Ateş pahasına – Baklayı ağzından çıkarmak – Bir Köroğlu bir Ayvaz – Buyurun cenaze namazına – Cemaziyülevvelini bilmek – Çizmeden yukarı çıkmak – Çömlek hesabına bakılırsa – Derdini Marko Paşa’ya anlat – Doğduğuna inanır, öldüğüne inanmaz

– Hoşafın yağı kesilmek – Suyunun suyu – İpe un sermek – Ye kürküm ye – Yorgan gitti kavga bitti... vb.

(Bir öyküye ya da tarihi bir olaya dayanan atasözleri ve deyimlerimizi derleyen kaynaklar kaynakçada belirtilmiştir.)

- Kimi deyimler adetleri, inanışları, gelenekleri bildirir.

Ağzından yel alsın – Ahret kardeşi olmak – Başına devlet kuşu konmak – Beşik kertme nişanlı – Cinleri başına çıkmak – Cin çarpmak – Çarşamba karısı – Emeği sağdıç emeğine dönmek – Eti senin kemiği benim – İyi sıhhatte olsunlar – Kabir suali – Kan kardeşi – Kırklara karışmak – Leyleği havada görmek – Nazar değmesin – Rüyasında görse hayra yormamak – Şeytanın ayağını kırmak – Tuz ekmek hakkı – Vebali boynuna – Yemin etsem başım ağrımaz – Yıldızı barışık olmak – Zemzemle yıkanmış olmak... vb.

3.7. Kültür Aktarımında Atasözü ve Deyimlerin Rolü

Araştırmamızın başında dilin kültür taşıyıcılığı görevi olduğuna değinmiş ve bunu açıklamıştık. Araştırmamızın bu başlığı altında ise özel anlamda atasözü ve deyimlerin kültür aktarımındaki rolünü irdeleyeceğiz.

Atasözlerimiz ve deyimlerimiz ulusumuzun değer, norm ve sosyal kontrol unsurlarını, inançlarını, geleneklerini belirgin bir biçimde bünyesinde taşımakta ve parçası olduğu dil yardımıyla da yukarıda sıralananları gelecek kuşaklara aktarmada önemli bir rol üstlenmektedir.

“Değer, bir toplumun varlık, birlik ve devamının sebebi olan ve korunmaya çalışılan inanışların bütünüdür. Değerler bir toplumun çoğunluğu tarafından kabul gören, istenilen, inanılan, beğenilen davranış şekilleridir. Norm ise kaynağını değerlerden alan ve toplumun devamlılığına yönelik kurallardır. Normlar bir toplumda yaşayan insanların neyi, ne zaman ve nasıl yapmaları gerektiğini bildiren kaidelerdir. Sosyal kontrol unsurları ise toplumların denetim ve cezalandırma sistemleridir. Bunlar yazılı kurallar(hukuk), din  kurallar, gelenek ve görenekler olmak üzere üç grupta toplanabilir. Toplum, kendi yapısına, yaşayış şekline uymayan, karşı çıkan kişi veya kişileri sosyal kontrol unsurları ile cezalandırır. Cezalandırma işlemi sosyal kontrol unsurlarından birisi, ikisi veya üç ile birlikte de olabilir.” (S.Tural, Aktaran: Özbay,2002)

Yukarıda ifade edilenleri şu örneklerle somutlaştırmaya çalışalım: Türk ulusu için “misafirperverlik” önemli bir değerdir. Bu değerimizi yansıtan atas zlerimize “Misafir kısımeti ile gelir.”, “Misafir on kısımetle gelir; birini yer, dokuzunu bırakır.” ve “Tanrı misafiri” deyimimizi örnek gösterebiliriz. Misafirperverlikte toplumun uyması gereken normlara ise misafiri güzel ağırlamayı, misafirden önce sofrada yemeğe başlamamayı, misafire güzel ikramlarda bulunmayı; sosyal kontrol unsurlarına ise misafirden önce yemeğe başlamanın ayıplanmasını, kınanmasını örnek gösterebiliriz. Yine misafirliğe giden kişinin uyması gereken normlara ve bu normların atas zlerimize yansımiş durumuna ise “Misafir umduğunu değil, bulduğunu yer.”, “Misafirlik    gündür.”, “Misafirin y zs z  ev sahibini ağırlar.” atas zlerimizi örnek gösterebiliriz.

Atasözlerimiz, deyimlerimiz insana, topluma ve doğaya ilişkin pek çok konuyu, sorunu kapsamına almaktadır. Bununla birlikte bu kalıplaşmış sözlerin odak noktasını insan oluşturmaktadır. İnsan dışındaki somut ya da soyut varlıkların atasözü ve deyimlerde yer alması, bunların ancak insanla olan ilişkilerinden ötürüdür. Özellikle atasözlerimiz, toplumdaki saygın insan tipinin gerçek kimliğini tanımlar. Bu, toplumumuzda herkesin örnek alacağı, düşüncesiyle eylemi tutarlı bir tiptir. Tüm insanları sever ve sayar, onların kişiliğine ve davranışlarına saygı duyar. Yardımlaşmadan yanadır, yoksulları korur. Haksızlığa karşıdır, bencil ve çıkarıcılara ödün vermez, eşit ve hakça bir düzenin kurulmasına çabalar. Namus olarak bildiği söze gerçek değerini verir. İnançlıdır, hak bildiği yoldan hiçbir engel onu döndüremez. Atasözlerimizde baskı ve zulüm yerilir, özgürlük ve mutluluk yüceltilir. İnsan ilişkilerinde tutarlı ve gerçekçi davranmanın gerekliliği vurgulanır. Atasözlerimizde doğaya, doğa olaylarına ilişkin yargılar, gözlemler de yer alır. İnsanoğlunun binlerce yıldır doğayla süregelen savaşım süresince edindiği deneyimler bugüne ve yarına sağlam görüşler olarak atasözlerinde iletilir.

Yine bir kavramı, bir durumu ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da cümle olarak tanımlayabileceğimiz deyimlerimizde de insanın olumlanan, olumsuzlanan yönlerini, toplumun önemseydiği değer yargılarını, beğenilerini, hayal ve duygu dünyasının genişliğini görmek mümkündür.

Örneklerden de anlaşılacağı üzere toplumun devamlılığını sağlayan değerler, normlar ve sosyal kontrol unsurları, atasözleri ve deyimler aracılığıyla kültürün en önemli taşıyıcısı olan dilde yaşamakta ve gelecek kuşaklara aktarılmaktadır. Yeni yetişen nesiller ait olduğu kültürün mirasını bu vasıtalarla öğrenmekte, benimsemekte ve uygulamaktadır. Bu döngüye “kültürlenme” denilmektedir. “Değerlerin gelecek nesillere devri öncelikle aile içinde başlamak üzere ya okullar aracılığıyla örgün eğitim şeklinde ya da cami, asker ocağı, gazete, dergi, kitap, televizyon, sinema, radyo gibi yaygın eğitim vasıtalarıyla gerçekleştirilmektedir.” (S.Tural, Aktaran: Özbay, 2002)

Ait olduğu toplumun kültürünü önce ailesinden sonra yakın çevresinden ana dili aracılığıyla öğrenen birey, kültürlenme sürecini okul ortamında devam ettirecektir.

Bu bağlamda eğitim-öğretim programlarının bir ulusun kültürünü oluşturan temel unsurlar dikkate alınarak düzenlenmesi gerekir. Kültürlenme sürecinde dilin taşıdığı önemin büyüklüğü düşünüldüğünde Türkçe öğretiminin ne derecede önem taşıdığı daha da belirginleşmektedir. Bu açıdan bakıldığında kültür aktarımında en önemli rolü üstlenmiş olan Türkçe derslerinde öğrencilere kazandırılacak davranışlar çok iyi belirlenmelidir. Seçilecek okuma metinlerinden, düzenlenen etkinliklere, kullanılacak araç-gereçlere değin her şey öğrencinin en mükemmel anlamda kültürlenmesine yönelik olarak kullanılmalıdır. Türkçe, sistemli bir biçimde ve çok iyi öğretildiği takdirde bireylerde zengin bir Türkçe ve ana dili bilinci oluşacak, bu ana dil bilinci beraberinde dille aktarılan her türlü kültürel birikimimizi kucaklayan bir bilinç oluşturacaktır. Bu sayede kültürel değerlerimiz tanınmış, değeri ve önemi kavranmış, korunmuş ve gelecek kuşaklara aktarılmış olacaktır.

Ulus olarak düşüncelerimizi, yaşam felsefemizi, inançlarımızı, geleneklerimizi, hayal ve duygularımızdaki genişliği, inceliği, değerlerimizi, toplumsal norm ve sosyal kontrol unsurlarımızı en güzel, en özlü haliyle bünyesinde barındıran atasözü ve deyimlerimizin öğretimi yukarıda daha önce sözünü ettiğimiz kültürlenmenin eksiksiz olabilmesi için büyük önem taşımaktadır. Bu bakımdan atasözü ve deyim öğretimini önemsemeyen bir Türkçe öğretim programının varlığı düşünülemez. Araştırmamızın bundan sonraki bölümünde T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Tâlim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan İlköğretim Türkçe Dersi (6,7,8. sınıflar) Öğretim Programı (2005)'nı atasözleri ve deyimlerin öğretimine yaklaşımını, bunları öğrenme-öğretme sürecine nasıl kattığı bağlamında değerlendireceğiz.

Bu değerlendirmenin ardından Milli Eğitim Bakanlığı'nın Eskişehir ilinde ilköğretim 6.,7.,8. sınıflara ücretsiz olarak dağıttığı özel yayın evlerince hazırlanan İlköğretim Türkçe ders ve çalışma kitaplarının atasözü ve deyim varlığını ve programda belirtilen özellikle atasözü ve deyimlerle doğrudan bağlantılı kazanımlara uygunluğu bakımından değerlendirmesini yapacağız. Bu değerlendirme sonucunda elde ettiğimiz bilgilerin yabancılara Türkçe öğretirken hangi atasözü ve deyimleri kullanabileceğimizi belirlemede araştırmacı olarak bize yol göstereceğini düşünmekteyiz.

3.8. Ana Dili Öğretiminde Atasözü ve Deyimlerin Öğretiminin Önemi

Bireyin ilk öğrendiği dil ana dildir. Okul çağına kadar edinim şeklinde devam eden bu süreç, okulla birlikte planlı, programlı hale dönüşür. Dil öğretiminde amaç, bireylerin ifade yeteneklerini geliştirmek, diğer insanlarla iletişimini sağlamak ve kültürü kuşaktan kuşağa aktarabilmektir. Dil aracılığıyla yeni nesillere aktarılan kültür, varlığını sürdürür ve o dili konuşan toplumunda varlığını sürdürmesini sağlar. Ana dilinin bireyleri birbirine bağlayan, toplumu insan yığını olmaktan çıkarıp ona kimlik kazandıran bir unsur olduğu yadsınamayacak bir gerçektir. Bu bağlamda düşünüldüğünde anadili öğretiminin önemi daha da belirginleşir.

“ Dil öğretiminde kültürel değerlerin kavratılması, dilin doğru kullanılması için ön şartlardan biridir. Bu yüzden dil öğretimi kültür öğelerinin aktarımıyla gerçekleşir. Kültür öğelerinin gerektiği gibi aktarılamaması iletişimde sıkıntılar doğurur. Kültürel değerlerin öğretimi söz hazinesini zenginleştirir; dili kullanma ve anlama kıvraklığı sağlar. Düşünme, duyma ve hayal etme gücü değerlerin öğretimi ile zenginleşir, millileşir ve insanî bir yön kazanır. Bu sebeple insanın geçmişini ve sahip olduğu değerleri anlayabilmesi, dilin taşıdığı kültürel değerlere bilmesi ile mümkündür.” (Doğru: 2008)

Ülkemizde eğitim öğretim faaliyetleri Milli Eğitim Temel Kanunu'na uygun olarak derslerin öğretim programları çerçevesinde düzenlenir. Programların önemi eğitim ve öğretimin temelini oluşturmamasından ve bu faaliyetlerin hangi çerçevede yürütülmesi gerektiğini göstermesinden kaynaklanmaktadır. Bu programlar içerisinde ana dili derslerinin nasıl gerçekleşmesi gerektiğine rehberlik eden Türkçe Programı'nın önemi büyüktür.

Araştırmamızın bir önceki başlığında dilimizin çok önemli zenginlikleri olan atasözü ve deyimlerimizin kültür aktarımındaki rolünü irdelemiştik. Kültürel değerlerin aktarılmasında, korunmasında önemli bir işlev üstlenen atasözü ve deyimlerimizin ana dili öğretiminde de öneminin büyük olduğu bir gerçektir.

Değerlerin öğretimi konusunda 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın genel amaçlarında şu ifadeler dikkat çekmektedir:

“9. Türk ve Dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla milli ve evrensel değerleri tanımaları.

11. Milli, manevî ve ahlâkî değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır.” Yukarıdaki amaçlara ulaşmada kültür ve sanat eserlerine ait metinlerin aracı olacağı bir gerçektir. Bu değerleri barındıran metinler yardımıyla kültür aktarımı, değer aktarımı gerçekleştirilecektir. Bu bağlamda düşünüldüğünde deyim ve atasözü bakımından zengin metinlerin öğretimde kullanılması gerekmektedir.

Bir dili incelikleriyle öğrenebilmek için deyim ve atasözlerinin öğretilmesi / öğrenilmesi gerekmektedir. Bu durum 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın genel amaçlarında söz varlığının zenginleştirilmesi ile bağdaştırılmıştır: “6.Madde: Öğrencilerin okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmeleri amaçlanmaktadır.” Atasözleri ve deyimlerimizin kullanım sıklıkları, kullanım amaçları düşünüldüğünde bunların öğretime neden aktarılması gerektiği daha da açıklık kazanır. Tüm bu nedenlerle ders kitaplarında yer alacak metinlerde, öğretim sürecinde uygulanacak diğer materyallerde yer alacak atasözü ve deyimler sözcük dağarcığının gelişmesinde önemli bir rol üstlenirler. Sözcük dağarcığı gelişmiş bireyler ise duygu, düşünce ve hayallerini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade eder; seviyesine uygun eserleri okuyarak okuma, bilim kültür ve sanat etkinliklerini seçme, izleme alışkanlığı ve zevkini kazanır; yapıcı, yaratıcı, eleştirel ve doğru düşünme yollarını öğrenir ve bunları alışkanlık haline getirir, milli ve evrensel değerlere karşı farkındalık geliştirir.

2005 Türkçe Dersi Öğretim Program'ında okuma metinlerinde bulunması gereken özellikler incelendiğinde araştırmamızın bu başlığı altında ele aldığı sorun bağlamında şu ifadele rastlamaktayız:

2. Madde: Metinlerde milli, kültürel ve ahlâkî değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır.

5. Madde: Metinlerde insan hak ve özgürlüklerine, demokratik değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır.
10. Madde: Metinler, Türkçenin anlatım zenginliklerini ve güzelliklerini yansıtan eserlerden seçilmelidir.
11. ve 12. Maddeler: Metinler; dil, anlatım ve içerik açısından türünün güzel örneklerinden seçilmelidir. Şiir türündeki metinler öğrenci seviyesine uygun, şiir dilinin özelliklerini yansıtan, söz varlığını zenginleştiren, türünün güzel örneklerinden seçilmelidir.
15. Madde: Metinler öğrencilerin dil zevkini ve bilincini geliştirecek, hayâl dünyalarını zenginleştirecek nitelikte olmalıdır.
23. Madde: Her metin öğrencinin söz varlığını zenginleştirecek yeni öğrenilecek söz ve söz gruplarına yer vermeli ancak bu oran, metni oluşturan bu kelimelerin yüzde beşini geçmemelidir.
26. Madde: Ders kitaplarındaki metinler, içeriğe uygun çeşitli görsel materyallerin yanı sıra atasözü, özdeyiş, duvar yazısı veya sloganlarla desteklenebilir.

2005 Türkçe Dersi Öğretim Program'ında dinlenecek/izlenecek materyallerin içeriğinde bulunması gereken özellikler incelendiğinde araştırmamızın bu başlığı altında ele aldığı sorun bağlamında şu maddelere rastlamaktayız:

- 2.Madde: Milli, kültürel ve ahlâkî değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır.
- 4.Madde: İnsan hak ve özgürlüklerine, insanî değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır
- 9.Madde: Türkçenin anlatım zenginliklerini ve güzelliklerini yansıtmalıdır.
- 12.Madde: Öğrencilerin dil zevkini ve bilincini geliştirecek, hayal dünyalarını geliştirecek nitelikte olmalıdır.
- 13.Madde: Öğrencilerin kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve onlara estetik bir duyarlılık kazandıracak nitelikte olmalıdır.

3.9. 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programında 6, 7, 8. Sınıflara Ait Öğrenme Alanlarında Atasözü ve Deyimlerle İlgili İfadelerin Değerlendirilmesi

Dinleme/İzleme Alanı:

2.Dinleneni/ İzleneni anlama ve çözümleme basamağında amaç ve kazanımlar:

1.Dinlenenin/izlenenin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır.

9.Dinledikleri/izlediklerindeki örtülü anlamları bulur.

Etkinlik örnekleri

Eşleştirme: Dinlenende/izlenende geçen kelimeler eş, yakın ya da zıt anlamlısıyla eşleştirilir (1.kazanım)

4.Söz varlığını zenginleştirme basamağında amaç ve kazanımlar:

1.Kelimeler arasındaki anlam ilişkilerini kavrayarak birbirleriyle anlamca ilişkili kelimelere örnek verir.

5.Dinlediklerinde /izlediklerinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır.

Açıklamalar:

Söz varlığını zenginleştirme çabalarında Türkçe sözlük, atasözleri ve deyimler sözlüğü, terimler sözlüğü ansiklopedik sözlük vb.den yararlanır.

Konuşma Alanı:

2.Sesini ve beden dilini etkili kullanma basamağı:

Etkinlik örnekleri:

“Maymun Gözünü Açtı”:Deyim ve atasözlerinin hikâyesi araştırılarak sınıfta anlatılır. Anlatımlar içeriğe uygun resimler yapılarak desteklenir.

3.Hazırlıklı konuşmalar yapma basamağı amaç ve kazanımlar:

6.Atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir.

5.Kendini sözlü olarak ifade etme alışkanlığını kazanma basamağından amaç ve kazanımlar:

4.Yeni öğrendiği kelime, kavram, atasözü ve deyimleri kullanır.

Açıklamalar:

Öğrencilerin kendilerini zengin bir söz varlığı kullanarak ifade etmeleri üzerinde durulur.

Okuma Alanı:**1.Okuma kurallarını uygulama basamağı:****Etkinlik örnekleri:**

“Beni Dinler misin?”:Öğrenciler tarafından seslendirilen hikâye, fıkra, şiir, tekerleme, anı, bilmece, atasözü veya özlü sözlerden oluşan bir kaset doldurulur. Kasete bir isim bulunur. Kaset kapağı tasarlanır. Reklam afişi hazırlanarak satışa sunulur.

2.Okuduğu metni anlama ve çözümleme basamağında amaç ve kazanımlar:

1.Metnin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır.

10.Okuduklarındaki örtülü anlamları bulur.

18.Metindeki söz sanatlarının anlatıma olan katkısını fark eder.

Açıklamalar:

Öğrenciler tahminlerinin doğruluğunu kontrol etmek amacıyla sözlük kullanmaya yönlendirilir. Öğretmen tarafından sunulan örneklerin yanında öğrencilerin anlamını bilmediği kelime ve kelime gruplarıyla ilgili çalışmalara da yer verilir. Örneklerden hareketle öğrencilerin “gerçek, mecaz anlam ile terim anlamı kavramaları sağlanır.

Metinde geçen mecaz, benzetme, kişileştirme, konuşturma ve abartma sanatlarına dikkat çekilir.

4. Söz varlığını geliştirme basamağında amaç ve kazanımlar:

1.Kelimeler arasındaki anlam ilişkilerini kavrayarak birbiriyle anlamca ilişkili kelimelere örnek verir.

3. Okuduğu metinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır.

4. Okuduklarından hareketle öğrendiği kelimelerden sözlük oluşturur.

Etkinlik örnekleri:

- Farklı olanı bulma: Temel/mecaz/terim anlamlarında kullanılan/kullanılmayan kelimeler arasında farklı olanlar bulunur.
- Eşleştirme: Kelimeler eş/zıt/yakın anlamlarıyla eşleştirilir.
- Şema oluşturma: Kelimelerin eş/zıt/yakın anlamlarıyla ilgili listeler, şemalar düzenlenir.

- Farkları bulma: Eş sesli kelimelerle ilgili metinler (şiir, mani, atasözü vb.) okunur, kelimelerin anlam farkı söylenir.
- Çengel bulmaca: Hazırlanan bulmacada numaralanmış karelerdeki harfler birleştirilerek atasözü veya deyim bulunur.
- Eşleştirme: Atasözleri ve deyimler uygun tutum/davranışlarla eşleştirilir.
- “Canlan biraz”: Metinde geçen deyim ve atasözleri değiştirilerek gerçek anlamlarıyla cümle içinde kullanılır. Öğrencilerden bu deyim ve atasözlerini bulmaları istenir.
- Gruplama: Atasözleri ve deyimler anlam özelliklerine göre gruplandırılır.
- “Atasözlerimiz Canlandı”: Metinde geçen bir deyim veya atasözleriyle ilgili oyun hazırlanır.

Açıklamalar:

Söz varlığını zenginleştirme çalışmalarında Türkçe sözlük, atasözleri ve deyimler sözlüğü, terimler sözlüğü, ansiklopedik sözlük vb.den yararlanılır.

Yazma Alanı:

2. Planlı yazma basamağında amaç ve kazanımlar:

6. Atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir.

3. Farklı türlerde metinler yazma basamağı

Etkinlik örnekleri:

- “Bir elin nesi var, iki elin sesi var.” : Bu atasözü tahtaya yazılır. Öğrencilere ne anlama geldiği sorulur. Öğrenciler, atasözünde anlatılana benzer bir durumla karşılaşp karşılaşmadıkları hakkında konuşurlar. Sınıf iki gruba ayrılarak bildikleri atasözlerini yazarlar. Yazdıkları atasözlerinden birini seçerek 3–5 paragraflık bir metin oluştururlar.

Açıklamalar:

Mecaz, benzetme, kişileştirme, konuşturma ve abartma sanatlarından yararlanılır.

5. Kendini yazılı olarak ifade etme alışkanlığı kazanma basamağında amaç ve kazanımlar

2. Yeni öğrendiği kelime, kavram, atasözü ve deyimleri kullanır.

Sonuç olarak:

Yapısalcı yaklaşımın benimsediği 2005 Türkçe Dersi Program'ında atasözü ve deyimlerle ilgili kazanımların, amaçların çeşitli öğrenme alanlarını yayıldığı görülmektedir. Bu öğrenme alanları “Dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma ve dilbilgisidir.” Kazanımlarla ilgili örnek etkinlikler düzenlenmiş, düzenlenecek etkinliklerle ilgili çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Program daha önceki programa göre atasözü ve deyim varlığını, öğrenme-öğretme sürecine daha etkin bir biçimde katması, etkinlik örnekleriyle de bu katılımı somutlaştırması bakımından önem arz etmektedir. Ancak program hangi sınıflarda hangi deyim ve atasözlerinin kullanılması gerektiğini belirlememiş, kullanılacak atasözü ve deyimlerin belirlenmesinde öncelikli olarak programa uygun hazırlanacak kitaplarda kullanılacak metinlerde ve diğer materyallerdeki deyim ve atasözü varlığı ölçüt almış; kısacası deyim ve atasözlerinin seçimi kitap yazarlarına, materyal hazırlayanlara ve ders öğretmenlerine bırakılmıştır.

Bu durum bazı olumsuzluklara neden olmaktadır. Öncelikle sözcük varlığının geliştirilmesine yönelik çalışmalarda 6, 7, 8. sınıflar arasında devamlılık bozulmakta, sürecin bütünlüğü aksayabilmektedir. Sınıf ve öğrenci düzeyi gözetilmediği için daha üst sınıflarda verilmesi gereken deyim ve atasözlerinin öğretimi güçleşmektedir. Ayrıca farklı yayın evlerince hazırlanan ders kitabı ve öğrenci çalışma kitapları arasında deyim ve atasözü varlığına ve bunların öğretilmesine ilişkin etkinlikler arasında bir düzensizlik, dengesizlik söz konusu olmaktadır. Bu durum Ahmet Doğru'nun “6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Deyimler”(2008) çalışmasında şöyle ifade edilmiştir: 6. Sınıf Türkçe Ders kitaplarında (örneklem olarak üç yayın evinin kitabı alınmıştır.) toplam 251 adet deyim kazandırılmaya çalışılmıştır; ancak bu üç kitapta 251 deyimden sadece 15'inin ortak olduğu tespit edilmiştir.

Durum, çalışma kitaplarında da farklı değildir. Üç yayın evine ait çalışma kitaplarında öğretilmesi planlanan 96 deyimden sadece 2 tanesinin ortak olduğu tespit edilmiştir. Bu durum ders kitabı yazarlarının ve yayınevlerinin, nitelik ve nicelik bakımından bir kelime kazandırma ölçütü ve birliğinin olmadığını göstergesidir. Böylece ders kitapları öğrencilere standart bir ana dili eğitimi sunamamaktadır.

Bu duruma neden olanların başında araştırmamızda önemi yeri geldikçe vurgulanacak olan kelime sıklığı taramalarının ülkemizde yapılmaması, yapılanlarda ise

söz öbekleri, deyim, atasözü varlığının sözlü ve yazılı ürünlerde göz ardı edilmesi gelmektedir. Şayet düzenli aralıklarla hem sözlü hem yazılı ürünlerde tarama yapılarak elde edilen sonuçlar öğretim sürecine aktarılırsa öğretimde kullanılacak materyaller de bu sonuçlara göre biçimlenecek; öğrencilerin sadece deyim, atasözü varlığı, değil diğer sözcük varlıkları da sağlıklı gelişecektir.

Programın kazandırılacak deyim ve atasözlerini belirlememesi İlköğretim I. Kademedeki öğrenilenlerin üzerine 6. 7. 8. sınıfta nelerin konulduğunu tespit etmemizi de zorlaştırmaktadır. Bu eksiklik öğretim sürecinin devamlılığını bozmakta, kitap ve materyal hazırlayanların da keyfi hareket etmesine neden olmaktadır.

Programın bir diğer tartışılması gereken yönü olarak Özbay ve Melanlıoğlu (2009) deyim ve atasözlerinin birbirinden bağımsız ele alınmayışlarını gösterir. Çalışmada kazanımların ve bunların gerçekleşmesinde yararlanılacak etkinliklerin tek bir başlık altında verildiğine; ancak Türkçe derslerinin işleniş sürecine katkı sağlayan ders kitaplarında, çalışma kitaplarında atasözü ve deyim etkinliklerinin ayrı olarak değerlendirildiğine dikkat çekilmektedir. Bu durum öğrenci tarafından deyim ve atasözlerinin biçimsel ve anlamsal yönlerden ayrımının yapılmasını zorlaştırabilmektedir.

Özbay ve Melanlıoğlu'nun (2009) çalışmasında Türkçe Dersi Öğretim Programında hangi deyimlerin hangi sınıfta kazandırılacağına dair net ifadelerin yer almayışından hareketle, kazandırılacak deyimlerin tespitine dair farklı bir uygulama denemesi yapılmıştır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (6. 7. Sınıflar) değerlerin öğretimi ayrı bir başlık altında ele alınmış, programda bu değerlerin öğretiminde neler yapılması gerektiği açıklanmıştır. Bu değerler “ âdil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, yardımseverliktir. Araştırmada Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Program'ında hareketle yukarıda adı geçen değerlerin Türkçe eğitiminde de kullanılması uygun bulunmuş, bu değerleri içeren deyimler taranmış ve listelenmiştir. Elde edilen bulgular sonucunda Sosyal Bilgiler Dersi ile Türkçe Dersi kazanımları arasında işbirliği yapılmış ve öğrenmenin kalıcı olması sağlanmıştır.

Atasözleri ve deyimlerin öğretilmesinde önemli noktalardan birisi de bunların bir ders saatinde öğretilecek/öğrenilecek konular olmadığının hem öğretmenler hem de materyal hazırlayanlarca bilinmesi gerektiğidir. Atasözleri ve deyimlerle ilgili kazanımlar öğrenme alanlarına yayılmalı; öğrencilerin birçok alanda gelişmesini sağlayacak çeşitli etkinliklerle süreç desteklenmelidir. Materyal hazırlayanlar ve öğretmenler programdaki örnek etkinliklerle yetinmemeli, gerektiğinde farklı etkinlik üretebilme cesaretini gösterebilmelidir. Yapılan çalışmalar göstermektedir ki (bu çalışmalar kaynakçada belirtilmiştir.) atasözü ve deyimlerin geleneksel yöntemler yerine dramatizasyon, öyküleme, eğitsel oyunlar yardımıyla öğretilmesi daha iyi sonuçlar vermektedir. Süreç içerisinde ne kadar çok ve çeşitli etkinlik amacına uygun kullanılırsa öğrenmenin kalıcılığının da artacağı bir gerçektir.

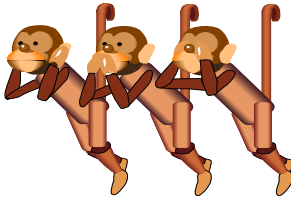
3.10. 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programında Atasözü ve Deyimlerle İlgili Örnek Etkinlikler

MAYMUN GÖZÜNÜ AÇTI

DERS	: Türkçe
SINIF	: 6
YAKLAŞIK SÜRE	: 15 dakika
TEMEL BECERİLER	: Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma; araştırma, kişisel ve sosyal değerlere önem verme
TEMEL DİL BECERİSİ	: Konuşma
AMAÇ	: Sesini ve beden dilini etkili kullanma
MATERYALLER	: Deyim hikâyeleri

SÜREÇ

Maymun Gözünü Açtı

Adamın birisinin maymunu varmış. Gündüzleri bu maymunu çarşıya götürür, bir yerlere gitmesi gerektiğinde dükkânına bekçi olarak bırakmış. Bir gün maymun dükkânı beklerken açık göz bir hırsız gelmiş, maymunun karşısına geçip esnemeye ve uyuklamaya başlamış. Taklitçi maymun da esnerken esnerken uyumuş. Hırsız, çekmecedeki paraları ve yükte hafif, pahada ağır ne bulduysa alıp kaçmış.

Dükkân sahibi döndüğünde durumu anlayınca maymunu bir güzel hırpalamış. Hayvanın canı iyice yandığından bu acıyı unutmamış. Birkaç gün sonra aynı hırsız yine gelmiş. Maymunun karşısına geçip esnerken ve onu uyutmaya çalışırken maymun sağ elinin işaret parmağıyla sağ gözünün alt kapağını aşağı doğru çekerek: “Pişşt!” yapmış.

Bu hareketi gören hırsız, hayretten donakalmış ve kendi kendine: “Maymun gözünü açtı artık uyutamayacağım. Bana burada ekmek yok.” diyerek çekip gitmiş.

Gündüzalp Sevim, Deyimler ve Öyküleri, Zafer Yayınları, İstanbul, 2004.

Öğrencilerin her birine farklı deyimler verilerek deyim hikâyesini araştırmaları istenir. Yukarıdakine benzer şekilde deyim hikâyeleri bulunarak sınıfta anlatılır. Deyimin ne anlamda kullanıldığı tartışılır.

Not: Gündümlü konuşma yöntemi kullanılır.

DEĞERLENDİRME

Konuşma becerisi gözlem formu kullanılır.

EŞLEŞTİRME

DERS	: Türkçe
SINIF	: 6. sınıf
YAKLAŞIK SÜRE	: 15 dakika
TEMEL BECERİLER	: Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
TEMEL DİL BECERİSİ	: Okuma
AMAÇ	: Söz varlığını zenginleştirme

SÜREÇ

Aşağıdaki atasözleri ile uygun tutum ve davranışları eşleştiriniz.

1- Denize düşen yılana sarılır.	a) Hâlden anlamama
2- Lâfla peynir gemisi yürümez.	b) Bir işi isteksiz yapma
3- Tavşan dağa küsmüş, dağın haberi olmamış.	c) Umudunu kaybetmeme
4- Eğilen baş kesilmez.	ç) Ölçülü davranma
5- Aç tavuk kendini buğday ambarında sanır.	d) Boş yere hayal kurma
6- Ayağını yorganına göre uzat.	e) Affetme
7- Gönülsüz yenen aş, ya karın ağrıtır ya baş.	f) Boş konuşmaktan kaçınma
8- Gün doğmadan neler doğar.	ğ) Umursamama
9- Var ne bilsin, yokun hâlinden.	h) Çaresizlik içinde kalma
10- Deveyi yardan uçuran bir tutam ottur.	ı) Açgözlü olma

Aşağıdaki atasözlerini aynı anlama gelenler ile eşleştiriniz.

1- Keskin sirke küpüne zarar.	a) Ağaç yaprağıyla gürler.
2- Mum dibine ışık vermez.	c) Eden bulur.
3- Ağaç yaş iken eğilir.	ç) Demir tavında dövülür.
4- Haydan gelen huya gider.	d) Öfkeyle kalkan, zararlar oturur.
5- Çalma elin kapısını, çalarlar kapını.	e) Üzüm üzüme baka baka kararır.
6- Yalnız taş, duvar olmaz.	f) Terzi kendi söküğünü dikemez.
7- Kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan.	g) Sel ile gelen yel ile gider.

DEĞERLENDİRME

Öğrencilerin verdiği cevaplar kontrol edilir. Yanlışları sınıf ortamında düzeltilir.

CANLAN BİRAZ

DERS	: Türkçe
SINIF	: 6
YAKLAŞIK SÜRE	: 15 dakika
TEMEL BECERİLER	: Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma; yaratıcı düşünme
TEMEL DİL BECERİSİ	: Okuma
AMAÇ	: Söz varlığını zenginleştirme
MATERYALLER	: Çalışma kâğıdı

SÜREÇ

1. Bilinen deyim ve atasözleri değiştirilerek gerçek anlamlarıyla cümle içinde kullanılır.
2. Öğrencilerden verilen bu cümlelerde geçen deyim ve atasözlerini bulmaları istenir.
3. Bulunan deyim ve atasözleri çalışma kâğıdındaki kutucuklara yazılarak bunların mecaz anlamları ile ilgili birer cümle yazmaları istenir.

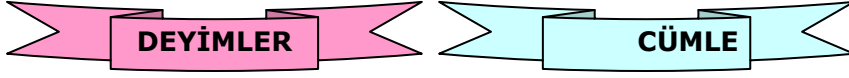
Not: Kelime ve kavram havuzundan seçerek yazma yöntemi kullanılır.

DEĞERLENDİRME

1. Okuma becerisi gözlem formu kullanılır.
2. Çalışma kâğıdı kullanılır.

ÇALIŞMA KÂĞIDI

1. Adamın birinin ocağı sönmüş, oğlunun da şubası sönmüş.
2. Etekleri tutuşmuştu ki arkadaşı söndürüverdi.
3. Sık sık ameliyat olun ki içiniz açılsın.
4. Her şey üstüne üstüne geliyorsa dikkat et, ters yönde olabilirsin.
5. Burnu havadaydı, gözleri yerde.

DÜZENİMİ KAYBETTİM YARDIM EDER MİSİN?

DERS	: Türkçe
SINIF	: 6
YAKLAŞIK SÜRE	: 15 dakika
TEMEL BECERİLER	: Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
TEMEL DİL BECERİSİ	: Okuma
AMAÇ	: Söz varlığını zenginleştirme
MATERYALLER	: Kâğıt, kalem, tahta

SÜREÇ

1. Sınıf 6 veya 7 kişilik gruplara ayrılır.
2. Tema/konu sonlarında öğrenilen kelimeler, harflerinin yerleri değiştirilerek tahtaya yazılır.
3. Gruplar, bu harflerin oluşturduğu kelimeleri bularak bir kâğıda yazarlar.
4. Bu kelimeleri bağlamına uygun olarak cümle içerisinde kullanırlar. Kelimeleri en kısa sürede bulan ve cümle içinde kullanan grup birinci olur. Birinci gelen grup ödüllendirilir.

DEĞERLENDİRME

Grup değerlendirme formu kullanılır.

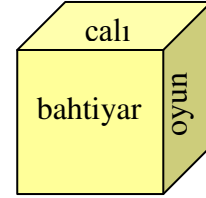
KELİME KÜPÜ

DERS	: Türkçe
SINIF	: 6
YAKLAŞIK SÜRE	: 15 dakika
TEMEL BECERİLER	: Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma; yaratıcı düşünme
TEMEL DİL BECERİSİ	: Okuma
AMAÇ	: Söz varlığını zenginleştirme
MATERYALLER	: Küp

SÜREÇ

1. Öğrenciler gruplara ayrılarak her gruba bir kelime küpü verilir.
2. Metinde karşılaşılan kelimeler, küpün farklı yüzlerine yazılır. Her kelimeye farklı puanlar verilir.
3. Küp atılarak öğrencilerden sırayla üste gelen kelimeyle ilgili, birbirinden farklı cümleler oluşturmaları istenir.
4. Aynı cümleyi kuran ve belirlenen sürede cümleleri söyleyemeyen öğrenci oyundan ayrılır.
5. Her grup kendi içinde değerlendirme yapar. Her gruptan en çok cümle kuran öğrenci birinci seçilir.

çalı: 20 puan
 bahtiyar: 20 puan
 oyun: 15 puan
 sokak: 15 puan
 eğitim: 30 puan

DEĞERLENDİRME

Grup değerlendirme formu kullanılır.

BENİ DİNLER MİSİN?

DERS	: Türkçe
SINIF	: 8
YAKLAŞIK SÜRE	: 10 dakika
TEMEL BECERİLER	: Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma; yaratıcı düşünme, araştırma, girişimcilik
TEMEL DİL BECERİSİ	: Okuma
AMAÇ	: Okuma kurallarını uygulama
MATERYALLER	: Kaset çalar, karten, resim, fotoğraf

SÜREÇ

1. Kaste alınacak hikâye, fıkra, şiir, tekerleme, anı, bilmece, atasözü ve özlü sözler belirlenir.
2. Belirlenen hikâye, fıkra, şiir, tekerleme, anı, bilmece, atasözü ve özlü sözler kurallarına uygun olarak okunur.
3. Kasete, içeriğine uygun bir isim bulunarak kapak hazırlanır.
4. Kasetin satışını yapmak amacıyla reklam afişi hazırlanır ve satıştan elde edilen gelirle sınıf/okul kütüphanesine kitap alınır.

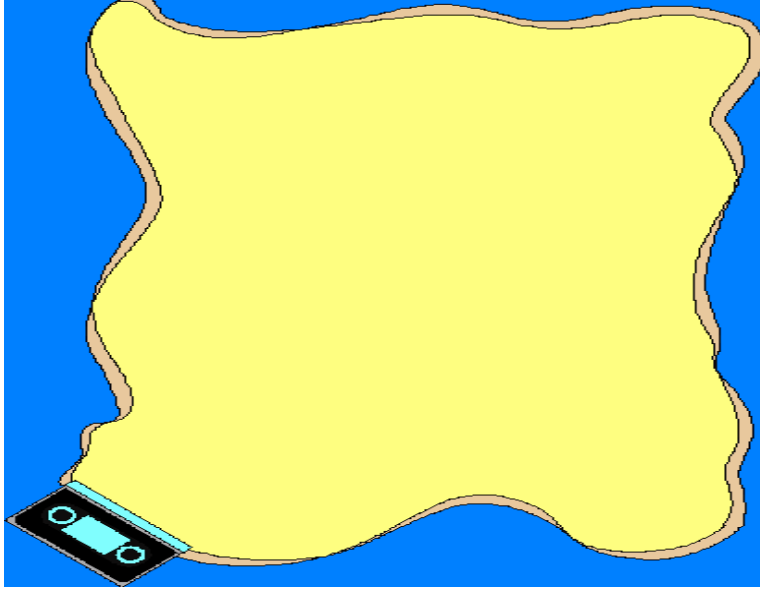
Not: Sesli okuma yöntemi kullanılır.

DEĞERLENDİRME

1. Okuma becerisi gözlem formu kullanılır.
2. Çalışma kâğıdı kullanılır.

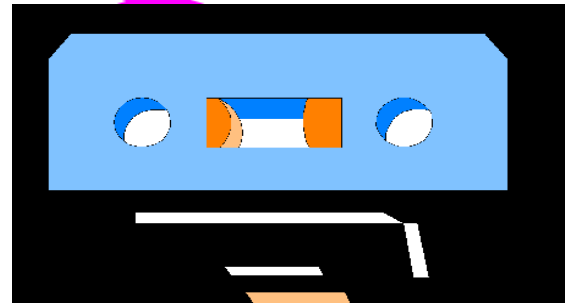
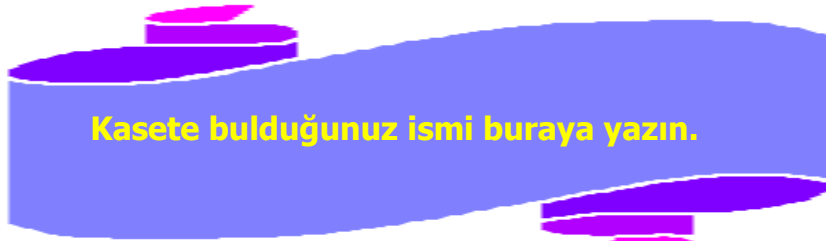
ÇALIŞMA KÂĞIDI

Kasete kaydedeceğiniz hikâye, fıkra, şiir, tekerleme, anı, bilmece, atasözü veya özlü sözleri

ÇALIŞMA KÂĞIDI

Kasete bir isim bulunuz.

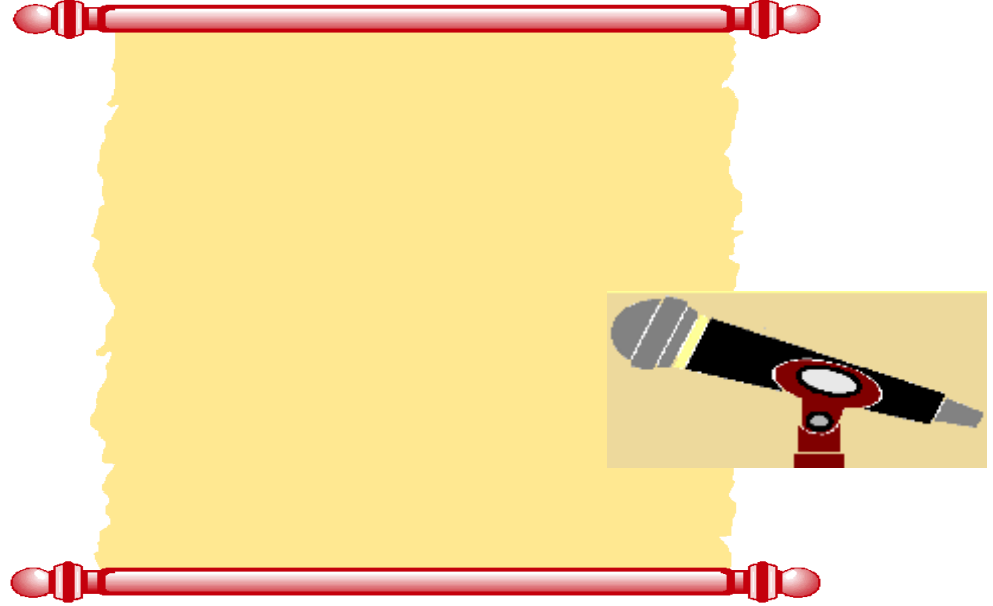

ÇALIŞMA KÂĞIDI
Kaset kapağı hazırlayınız.

ÇALIŞMA KÂĞIDI

Reklam afişini hazırlayınız.

BİR ELİN NESİ VAR İKİ ELİN SESİ VAR

DERS	: Türkçe
SINIF	: 6
YAKLAŞIK SÜRE	: 40 dakika
TEMEL BECERİLER	: Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma; eleştirel düşünme
TEMEL DİL BECERİSİ	: Yazma
AMAÇ	: Farklı türlerde metinler yazma
MATERYALLER	: Kâğıt, kalem

SÜREÇ

Öğrencilerin atasözlerini kendi hayatlarıyla ilişkilendirmelerini sağlamak amacıyla;

1. “Bir elin nesi var, iki elin sesi var.” atasözü tahtaya yazılır. Ne anlatmak istediği öğrencilere sorulur. Atasözünde anlatılana benzer bir durumla karşılaşp karşılaşmadıkları hakkında konuşulur. Öğrencilerin verdikleri örnekler tahtaya yazılır.
2. Sınıf iki gruba ayrılarak bildikleri atasözlerini yazmaları istenir. Gruplardan, her atasözünün karşısına anlatılmak istenenle ilgili yaşantılarından örnekler yazmaları istenir.
3. Öğrenciler yazdıkları atasözlerinden birini seçerek üç veya beş paragraflık bir yazı yazarlar.
4. Yazdıklarını resimle de destekleyebilirler.

Not : Grup olarak yazma yöntemi kullanılır.

DEĞERLENDİRME

1. Grup değerlendirme formu kullanılır.
2. Yazılı anlatımı değerlendirme ölçeği kullanılır.

3.11. Örneklem Olarak Seçilen İlköğretim 6. 7. 8. Sınıf Türkçe Ders ve Çalışma Kitaplarının Değerlendirilmesinde Uygulanan Yöntem

- Ders kitabı ve çalışma kitaplarında metinlerde, metin altı sorularında, bağımsız araştırmalarda ve ünite sonu değerlendirmelerde kullanılan atasözleri ve deyimler tespit edilmiştir.
- Tespit edilen deyim ve atasözleri Türk Dil Kurumu'nun hazırladığı online atasözleri ve deyimler sözlüğünden, Ömer Asım Aksoy'un Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nden (1988) sınanmıştır. Sözlükte var olduğu tespit edilen atasözü ve deyimler araştırmaya aktarılmıştır. Kitaplarda atasözü veya deyim olarak kabul edilenlere şayet bu sözlüklerde rastlanılmadıysa bunlar araştırmaya dâhil edilmemiştir.
- Aynı metinde birden çok kullanılan aynı deyim ve atasözü varsa bunlar tablolara bir defa yazılmıştır.
- Dinleme metinlerinde ve serbest okuma parçalarında ve bu metinlerle ilgili sorularda, araştırmalarda kullanılan deyim ve atasözleri değerlendirme dışında tutulmuştur.
- Metinlerde kullanılan deyim ve atasözüne yönelik özel anlamda bir soru, alıştırmaya, etkinlik varsa bunlar tablolarda ayrıca açıklanmıştır.
- Metinlerde kullanılmayan ancak deyim ve atasözlerine yönelik özel anlamda bir soru alıştırmaya, etkinlik varsa bu durum da tablolarda ayrıca açıklanmıştır.
- Çalışma kitaplarından bulunan değerlendirme tabloları araştırmamızın dışında tutulmuştur.

3.12. Bulgular ve Yorumlar

3.12.1. 6.Sınıf Ders Kitabı ve Öğrenci Çalışma Kitabı Bulguları

Tablo 3.12.1.1.

I. Tema "Sevgi" Ders Kitabı		
1. Metin "Türkiye"	2. Metin "Eskici"	3. Metin "Sevgi Paylaştıkça çoğalır."
omuz omuza dize gelmek nöbet tutmak eli kalem tutmak	göz alabildiğine canı sıkılmak saç sakal birbirine karışmak aklına gelmek elini çabuk/ağır tutmak gözleri dolmak önüne geçmek kendini tutamamak yüreği ezilmek	içi sızlamak el uzatmak göz göze gelmek gözünün içine bakmak yer almak

Tablo 3.12.1.2.

I. Tema "Sevgi" Öğrenci Çalışma Kitabı		
kalp kırma yol bulmak dünyaya gelmek bazı bazı	- Sayfa 11, 3. etkinlikte "eli kalem tutan" ifadesinin çağrıştırdığı meslek sorulmuştur. 13. sayfa, 6. etkinlikte "Bülbülü altın kafese koymuşlar, "Ah vatanım!" demiş." atasözünden hareketle öğrencilerden "yurt sevgisi temalı bir şiir yazmaları istenmiştir.	

Tablo 3.12.1.3.

II.Tema "Atatürk" Ders Kitabı		
1. Metin "Atatürk"	2. Metin "Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri"	3. Metin "Kadın Ulusun Temelidir"
dünyaya gelmek	meydana gelmek	sözünü etmek/söz etmek
yol açmak	yer almak	söz almak
felce uğramak	can feda/ canını feda etmek	gözü pek
karşı çıkmak		dile getirmek
yol göstermek		ağza almamak
ileriye görmek		deliye dönmek
		yola çıkmak

Tablo 3.12.1.4.

II. Tema "Atatürk" Çalışma Kitabı		
kendini... yerine koymak yeri olmak el ele vermek ortaya çıkmak meydana çıkmak boyun eğmek dile getirmek karşı karşıya olmak yola çıkmak *Damlaya damlaya göl olur.	53. sayfa, 1. etkinlikte öğrencilerden "gözü pek" deyimini yerine başka bir sözcük getirerek cümleyi yeniden kurması istenmiştir. 53. sayfa, 2. etkinlikte "deliye dönmek" deyiminin metinde geçtiği cümlelerin bulunması, yazılması istenmiştir. Aynı deyim içinde geçtiği cümlede hangi anlama gelecek biçimde kullanıldığının üç seçenek arasından seçilmesi istenmiştir. Aynı deyim farklı anlama gelecek biçimde iki cümlede kullanılması istenmiştir. - Ölçme ve değerlendirme bölümünde 10.soruda açıklanmasıyla birlikte kullanılmayan deyimlerin seçenekler arasından bulunması istenmiştir. Seçeneklerdeki deyimler, "göz kulak olmak, gönlü olmak, ardına düşmek, askıya almak" deyimleridir. - Aynı bölümde 12. soruda "gözünü kırpmamak" deyiminin verilen şiirde hangi anlamda kullanıldığı (mecaz/gerçek) Doğru-yanlış tipi bir soruyla sorulmuştur.	

Tablo 3.12.1.5.

III. Tema "Bilim ve Teknoloji" Ders Kitabı		
1. Metin "Alo... Graham Bell"	2. Metin "Geleceğin Dünyası"	3. Metin "Edison"
işe yaramak hoşça kal sağ ol	güçlük çekmek dünyanın öbür ucu yola çıkmak gözden geçirmek	dünyaya gelmek kendi <u>hâlinde</u> kendi kendine adam olmak bir solukta haklı çıkmak kolları sıvamak hayatını kazanmak peşinde koşmak

Tablo 3.12.1.6.

III. Tema "Bilim ve Teknoloji" Çalışma Kitabı		
tadı kaçmak ortaya koymak yola çıkmak elde etmek	göz önünde bulundurmak imza atmak ortaya çıkmak	- Sayfa 80, 2. etkinlikte öğrencilerden "dünyaya gelmek, bıkip usanmamak, kolları sıvamak" deyimlerini açıklayarak birer cümlede kullanmaları istenmiştir. - Ölçme ve değerlendirme bölümü 7. soruda "Çok bilen çok yanılır." atasözünde eleştirilen durumun seçeneklerinden bulunması istenmiştir.

Tablo 3.12.1.7.

IV. Tema "Kişisel Gelişim" Ders Kitabı		
1. Metin "Pulsuz Dilekçe"	2. Metin "Ah Şu Gençler"	3. Metin "La Fonten Orman Mahkemesinde"
dile getirmek ayak uydurmak güçlük çekmek kendini alamamak elde etmek yerli yersiz sözünü tutmak yoldan sapmak/çıkmak kulak ardı etmek köşeye sıkışmak özür dilemek elinde olmak/olmamak düş kırıklığına uğramak	yol göstermek alt üst etmek pıllı pırtıyı toplamak yer almak baş üstüne dili tutulmak yüz karası	birbirine düşmek

Tablo 3.12.1.8.

IV. Tema "Kişisel Gelişim" Çalışma Kitabı	
örnek almak karşı çıkmak karşı karşıya (olmak) hoşuna gitmek dünyalar onun olmak ortaya koymak evdeki hesap çarşıya uymamak örnek olmak bir çırpıda gökten zembille inmek ortaya çıkmak yola çıkmak kendini dev aynasında görmek kendini... yerine koymak	- Sayfa 96, 1. etkinlikte öğrencilerden "köşeye sıkıştırmak, ayak uydurmak" kelime gruplarını aşağıda verilmiş cümlelerde boş bırakılan uygun yere getirmesi istenmiştir. - Sayfa 97, 3. etkinlikte "yoldan sapmak, başa kakmak, düş kırıklığına uğramak" deyimlerinin anlamlarının metnin bağlamından hareketle tahmin edilmesi ve yazılması, daha sonra da tahminlerin sözlükten kontrol edilmesi istenmiştir. Etkinliğin devamında öğrencinin seçtiği bir deyimle ilgili şiir, paragraf yazması ya da resim çizmesi istenmiştir. - Ölçme ve değerlendirme bölümü 2. soruda "bir çırpıda" söz öbeğinin anlamının seçenekler içinden bulunması istenmiştir. - Aynı bölüm 10.soruda "gökten zembille inmek, burnu havada, renk vermemek, göklere çıkarmak" deyimlerinin karışık olarak verilen anlamlarıyla eşleştirilmesi istenmiştir.

Tablo 3.12.1.9.

V. Tema "Doğa ve Evren" Ders Kitabı		
1. Metin "Ormanda Sabah"	2. Metin "Süpermen İstanbul'a Düştü"	3. Metin "Zerdali Ağacı"
meydana çıkmak iç çekmek kendini kaptırmak can alıcı başını dinlemek kendini alamamak	başı dönmek gözü kararmak hoş gelmek kulaktan kulağa kendine gelmek ağzını kapamak (birinin) el atmak (bir işe) sağ ol gözden kaybolmak/yitmek	-----

Tablo 3.12.1.10.

V. Tema "Doğa ve Evren" Çalışma Kitabı	
yerine getirmek başından geçmek boş(a) çıkmak kapısı açık olmak akıl erdirmek	* Sayfa 136, 2. etkinlikte öğrencilerden "akıl erdirmek, görmüş geçirmiş" kelime gruplarıyla verilen resimler arasında anlam ilişkileri kurmaları istenmiştir. Sonrasında bunları da cümlede kullanmaları istenmiştir.

Tablo 3.12.1.11.

VI. Tema "Okuma Kültürü" Ders Kitabı		
1. Metin "Prensi Olmayan Masal Kitabı"	2. Metin "Özgün Bir Konu Aranıyor"	3. Metin "Kitaplarımın Cumhuriyetinde"
rol oynamak kendi kendine şangır şungur dayak yemek uykuya dalmak olan oldu yeni baştan canı sıkılmak aç susuz kalmak akıl etmek kulağına çalınmak	aklına gelmek ipucu vermek haşır neşir olmak kulak ardı etmek sözü açılmak şıp diye nereden nereye aklına düşmek söz etmek	-----

Tablo 3.12.1.12.

VI. Tema "Okuma Kültürü" Çalışma Kitabı		
açığa vurmak elinden gelmek içine doğmak * Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.	altın bilezik ortaya çıkmak sesi çıkmamak	-----

Tablo 3.12.1.13.

Çalışma Kağıtları
1. Çalışma Kâğıdı: yola çıkmak
3. Çalışma Kağıdı: tadına doyum olmamak el ele vermek idare etmek
7. Çalışma Kâğıdı: gülmekten kırılmak/katılmak ortaya çıkmak
9. Çalışma Kâğıdı: ne var ne yok? geçmiş olsun yol tutmak gözü kararmak üst baş

3.12.2. 7.Sınıf Ders Kitabı ve Öğrenci Çalışma Kitabı Bulguları

Tablo 3.12.2.1.

1. Tema "Hak ve Özgürlükler" Ders Kitabı			
1. Metin "Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Işığı Altında Çocuğun Eğitim Hakkı"			
üzerinde durmak	dikkate almak		
yanı sıra	baş etmek/edememek		
ortaya çıkmak	ortadan kalkmak		
özen göstermek	üzerine düşmek		
yer almak	ele almak		
2. Metin "Hiroşimalı Masahi Hi"			
eline düşmek			
yol bulmak			
az gelmek			
silip süpürmek			
sözünü etmek			
ağza almamak			
yer almak			
3. Metin "Hayal Çocuk"			
el uzatmak			
kendini bilmek			
öpücük kondurmak			
razı olmak			
4. Metin "Haritada Bir Nokta"			
Dinleme Metni			
5. Metin "Okumak İstiyorum"			
ayağı yerden kesilmek	elinden gelmek	ses etmek	dikkat çekmek
avaz avaz bağırmak	eli ayağı buz kesilmek	söz etmek	gözleri dolmak
bağırına basmak	elde etmek	arkası gelmek	kafasına koymak
lafı değiştirmek/çevirmek	içine bir kurt düşmek	yerinde duramamak	kağıda dökmek/karşı koymak
yüreği pır pır(hop hop) etmek	İçi rahat etmek	fırsat bulmak	kendini kaybetmek
karar vermek			

Tablo 3.12.2.2.

II. Tema "Atatürk" Ders Kitabı		
1. Metin "Atatürk'ü Tanımak"		
arka arkaya	ortaya koymak	ihtiyaca cevap vermek
elde etmek	rol oynamak	ziyafet vermek
gözden geçirmek	yol göstermek	katkıda bulunmak
hoşça kalmak	yeri olmak	kin duymak
kafasına koymak		
2. Metin "Atatürk'ün Türk Diline Verdiği Önem"		
bir arada		
ayakta kalmak		
boyunduruk altına girmek		
emek vermek		
öne sürmek		
yol açmak		
3. Metin "Atatürk'ü Altınla Satın Almak İsteyen Mareşal"		
karşısına çıkmak		
ortadan kaldırmak		
söz konusu		
4. Metin "Muhsin Ertuğrul"		
Dinleme metni		
5. Metin "Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda"		
anasından doğduğuna pişman etmek		
diz çökmek		
selam(a) durmak		
sabaha karşı		
geri kalmak		
yol vermek		
ver yansın etmek		
sürüp gitmek		

Tablo 3.12.2.3.

III. Tema "Doğa ve Evren" Ders Kitabı	
1. Metin "Renkler"	

2. Metin "Yukarıda Ne Var Ne Yok?"	
cephe almak	kendi başına
aklına gelmek	kendini beğenmek
eğri büğrü	ne var ne yok
kargacık burgacık	meydan okumak
defter tutmak	paniğe kapılmak
ileri sürmek	öne sürmek
gaf yapmak	ortaya atmak
sonuç çıkarmak	ters düşmek
3. Metin "Hamilton Adası"	
yağmur boşanmak	yol bulmak
boşa gitmek	bardaktan boşanırcasına
dillere destan olmak	bıkkınlık vermek
soluk almak	fırtına patlamak
gözünü dört açmak	hayal kırıklığı
güneş açmak	yakasına yapışmak
göze almak	*Çok yaşayan değil(bilmez), çok gezen bilir.
4. Metin "Çevre Dostu Bilimci"	
Dinleme Metni	
5. Metin "Adını Göklere Yazdıran Çocuk"	
boşa gitmek	dal gibi
hoşuna gitmek	düşüncesini açmak
iç açmak	dikkat kesilmek
karşısına çıkmak	küçük görmek
not almak	karar vermek
ad vermek	vakit geçirmek
yükünü çekmek	

Tablo 3.12.2.4.

IV. Tema "Duygular ve Hayaller" Ders Kitabı		
1. Metin "Çocukluk"		

2. Metin "Neşe"		
nefesi kesilmek		
ilgi duymak		
zevk duymak		
3. Metin "Dostluğun Değeri"		
boşa gitmek	ele geçirmek	sözünü dinlemek
başta gelmek	peşini bırakmak	el birliği
meydana çıkmak	harekete geçmek	razı olmak
gözden geçirmek	üstün tutmak	
4. Metin "Dedemin Pili Bitmesin"		
Dinleme Metni		
5. Metin "Çocukluk Aşkı"		

Tablo 3.12.2.5.

V. Tema "Alışkanlıklar" Ders Kitabı		
1. Metin "Alışkanlık"		
adım atmak	kuzu gibi	
aklına gelmek	yüz takınmak	
şakası yok	hoş görmek	
2. Metin "Mehmet Okur"		
altından kalkmak	ortaya çıkmak	
dünyaya gelmek	destek olmak	
dünyaya getirmek	dikkat çekmek	
elinden gelmek	fırsat bulmak	
ad almak	güven duymak	
yer bulmak	ligden düşmek	
kendini göstermek	sıfırdan başlamak	
(işin) ucundan tutmak	zorunda kalmak	
3. Metin "Balıkçıl"		
hoşuna gitmek		
yalayıp yutmak		
küçük görmek		
4. Metin (Başlığını öğrenciler belirliyor)		
Dinleme metni		
5. Metin "Görme Anlama Merakı"		
balta girmemiş	içi rahat etmek	bülbül kesilmek
elinde olmak	ödü kopmak	haysiyetine dokunmak
gibi gelmek	ortadan kalkmak	hayran etmek
güçlük çekmek	su gibi bilmek	

Tablo 3.12.2.6.

VI. Tema "Millî Kültür" Ders Kitabı			
1. Metin "Millî Kültürün Önemi"			
ele almak	üzerinde durmak		
dile getirmek	yürürlüğe girmek		
haklı olmak	ayakta tutmak		
kendine göstermek	kıymetini bilmek		
karşı çıkmak	takdir kazanmak		
2. Metin "Çekoslovakya Türkleri"			
elinden iş gelmemek			
dillere destan olmak			
esir düşmek			
ilham vermek			
işe girişmek			
rahata kavuşmak			
3. Metin "Nazar Boncuğu"			
ağır işitmek	gözünün önünden geçmek		
az gelmek	izinden gitmek (yürümek)		
aldırış etmemek	gülmekten kırılmak		
ekmeğini çıkarmak (kazanmak)	kurşun dökmek		
bir ağızdan	kendini..... bulmak		
nazar değmek	yerden bitme		
özen göstermek	kötü (kem) gözlerden korumak		
üstüne yok	çırak almak		
dalıp gitmek	ad vermek		
eli alışmak	feda etmek		
gözünün önünden geçmek	iş çıkarmak		
4. Metin "Havada Bulut Yok"			
Dinleme Metni			
5. Metin "Yurdumuzda ve Orta Asya'da Nevruz Kutlamaları"			
ayağı uğurlu	niyet etmek	yola çıkmak	mal etmek
işin başı	yanı sıra	silah atmak	

Tablo 3.12.2.7.

I. Tema "Hak ve Özgürlükler" Çalışma Kitabı	
dolup taşmak dikkate almak elde etmek yola çıkmak ışığı altında (olmak) kaşlarını çatmak birinci gelmek sözünü kesmek süt gibi akla gelmek *İşleyen demir ısıldar. * İki dinle, bir söyle. * Büyük lokma ye, büyük söz söyleme.	- Sayfa 9, 1. etkinlikte "özen göstermek" kelime grubunun cümlede kullanılması istenmiştir. - Sayfa 15, 2. etkinlikte "(dünyadan) uçup gitmek" benzetmesinin çözümlenmesi istenmiştir. - Sayfa 21, 1. etkinlikte "ayakları üstünde durmak" söz grubunun metinde gerçek mi mecaz anlamda mı kullanıldığı sorulmuş; bu kelime grubunun bir cümlede gerçek, bir cümlede mecaz anlama gelecek şekilde kullanılması istenmiştir. Aynı etkinlikte "razı olmak" kelime grubunun metinde hangi anlamda kullanıldığı sorulmuş, bu anlamda bir cümlede kullanılması istenmiştir. - Tema sonundaki değerlendirmede 2. soruda "hülyaya dalmak" kelime grubuyla cümle kurulması istenmiştir.

Tablo 3.12.2.8.

II. Tema "Atatürk" Çalışma Kitabı	
içini çekmek şehit düşmek dikkate almak başından geçmek soluk almak düşman başına *Horozu çok olan köyün sabahı geç olur.	* Çalışma kitabında özel olarak deyim ve atasözleriyle ilgili alıştırmaya yoktur.

Tablo 3.12.2. 9.

III. Tema "Doğa ve Evren" Çalışma Kitabı	
taht kurmak ad takmak ortaya koymak dikkate almak yuva kurmak sözünü kesmek * Ya bu deveyi gütmeli ya bu diyardan gitmeli.	* Sayfa 79, 1. etkinlikte metinde geçen deyimlerden birinin seçilmesi ve deyim içinde geçtiği kısa bir metin yazılması istenmiştir. * Sayfa 80, 6. soruda yazarın sıkça kullandığı deyimlerin, anlatım üzerinde bir etkisinin olup olmadığı sorulmuştur.

Tablo 3.12.2.10.

IV. Tema "Duygular ve Hayaller" Çalışma Kitabı	
kayıtsız kalmak damgasını vurmak ders çıkarmak baş başa el ele muradına ermek yola çıkmak * Avcı ne kadar al(hile) bilse kurt (ayı) da o kadar yol bilir. * Görünen köy kılavuz istemez.	* Çalışma kitabında özel olarak deyim ve atasözleriyle ilgili alıştırma yoktur.

Tablo3.12.2.11.

V. Tema "Alışkanlıklar" Çalışma Kitabı	
elini kolunu sallaya sallaya ayak uydurmak ayakta kalmak az kalsın saygı duymak sapsarı kesilmek ortaya çıkarmak önem vermek yola çıkmak fırsatı kaçırmak *Ağlasam anam ağlar, başkası yalan ağlar. * Bir elin nesi var, iki elin sesi var.	* Çalışma kitabında özel olarak deyim ve atasözleriyle ilgili alıştırma yoktur.

Tablo3.12.2.12

VI. Tema "Millî Kültür" Çalışma Kitabı	
yürürlüğe girmek nişanlı kalmak inim inim inlemek söz etmek yola çıkmak * Öfke baldan tatlıdır. * Öfkeyle kalkan zararlar oturur. * Su uyur, düşman uyumaz.	* Sayfa 174, 1. etkinlikte "ekmeğini çıkarmak" kelime grubunun kullanıldığı alan, yer ya da durumun belirlenmesi, ardından bir cümlede kullanılması istenmiştir. Aynı deyim tema sonundaki değerlendirmesinde de deyim cümlede kullanılması istenmiştir.

3.12.3. 8. Sınıf Ders Kitabı ve Öğrenci Çalışma Kitabı Bulguları

Tablo 3.12.3.1.

I. Tema "Toplum Hayatı" Ders Kitabı			
1. Metin "Dünyada Herkeste Sevgi Var... Her Yerde Sevgi Günü Var..."	2. Metin "Değişmek veya Kaybolmak"	3. Metin "Seyfi Baba"	
içini ısıtmak gerek duymak selam vermek elinden geleni yapmak ortaya koymak	meydana gelmek dışına taşmak hizmet etmek hedef almak boyun eğmek el atmak	yağmur boşanmak haber yollamak bereket versin ele geçirmek benzine kan gelmek el açmak içinden kopmak	yüz karası olmak maskara olmak eli ekmek tutmak canına tak demek ne gezer boynunu bükmek

Tablo 3.12.3.2.

II. Tema "Atatürkçülük" "Ders Kitabı"			
1. Metin "Yürüyelim Arkadaşlar"	2. Metin "Dil Devrimi"		3. Metin "Atatürk İlkeleri"
sesini yükseltmek elde etmek şahit olmak	girişimde bulunmak hâl almak tavır almak üzerinde durmak	ele almak amaç gütmek güven kazanmak	temel atmak ele almak emanet etmek

Tablo 3.12.3.3.

III. Tema "Millî Kültür" Ders Kitabı						
1. Metin "Başlıyooooor.... Nasrettin Hoca Festivali Başlıyooooor...."					2. Metin "Yozgat'ta Gençlerin Askere Uğurlanışı"	3. Metin "Cazgır"
yaşını başını almak	kolayını bulmak	geri çevirmek			adamdan saymak	ömrüne bereket
birbirine katmak	hüküm sürmek	harekete geçmek			değer vermek	dile gelmek
meydana çıkmak	haksızlığa uğramak			türkü çağırmak		güreş tutmak
çekip gitmek	yer almak			dikkat kesilmek		ha deyince
dikkat çekmek	gözünü yummak			hoş karşılamak		yere vurmak
kıyamet kopmak	bindiği dalı kesmek			yola revan olmak		
birbirine girmek	buyurun cenaze namazına					
göç etmek	tavşanın suyunun suyu					
ders vermek	ipe un sermek					
ortaya koymak	doyum olmamak					
rahatsızlık duymak	*El elin eşeğini türkü					
içi içine sığmamak	söyleyerek arar.					
dar gelmek	*Parayı veren düdüğü					
yanıp tutuşmak	çalar.					
rızasını almak	sıkıntı çekmek					
yola düşmek	dile getirmek					
baş etmek	ayıbı yüze vurmak					

Tablo 3.12.3.4.

IV. Tema "İletişim" Ders Kitabı		
1. Metin "Sevinme Oyunu"	2. Metin "Sazıma"	3. Metin "Portakalın Yaprğını Kopardığım An"
üzüntü vermek içini çekmek aklına getirmek elden gelmek gözleri fal taşı gibi açılmak gözden geçirmek içini çekmek kaşlarını çatmak	ortak olmak pençe vurmak yara açmak	hoşuna gitmek tadına varmak ne denli çaba göstermek yerine koymak gözün önünde olmak aklından çıkmak söz etmek emanet etmek eksik olmamak öyle gelmek sen bilirsin rol yapmak özen göstermek dayak yemek

Tablo 3.12.3.5.

V. Tema "Kişisel Gelişim" Ders Kitabı		
1. Metin "Yazı: Hayali Gerçeğe Dönüştüren Büyü"	2. Metin "Kişilik"	3. Metin "İnanç"
içinden geçmek gözlerine inanmamak ete kemiğe bürünmek eli değmek tavır almak ayakta tutmak pes etmek ayağı yerden kesilmek akıldan çıkmak çarçur etmek	ağırdan almak yeter de artar aklına gelmek zahmete katlanmak sözünün eri sorması ayıp karşı çıkmak söz etmek sözünü tutmak	harekete geçmek başa çıkmak söz konusu olmak tuzağa düşmek sonuç almak güven vermek

Tablo 3.12.3.6.

VI. Tema "Kavramlar ve Çağrışımlar" Ders Kitabı		
1. Metin "Hayallerim Vardı Renkler İçinde"	2. Metin "Güzellik Suyu"	3. Metin "Gidem Dersin Uçmağa"
çil yavrusu gibi dağılmak iz bırakmak ömür geçirmek sürgün vermek araya girmek içini yakmak	ad vermek başta gitmek kulağına gitmek melek gibi olmak ileri gitmek	-----

Tablo 3.12.3.7.

I. Tema "Toplum Hayatı" Çalışma Kitabı	
elde etmek nefes almak hatırında kalmak * Erken kalkan yol alır.	* Sayfa 30, 1. etkinlikte "eli ekmek tutmak, canına tak demek" deyimlerinin anlamlarının sözlükten bulunması ve bu anlama uygun olarak birer cümlede kullanılması istenmiştir.

Tablo 3.12.3.8.

II. Tema "Atatürkçülük" Çalışma Kitabı			
yer almak	hasta düşmek	yol almak	- Sayfa 48, 2. etkinlikte "tavır almak" deyiminin anlamının metinden hareketle tahmin edilmesi, sonrasında da verilen anlamlardan hangisiyle örtüştüğünün belirlenmesi istenmiştir. - Sayfa 54, 1. etkinlikte "Atatürk İlkeleri" metninde anlamı bilinmeyen deyimlerin belirlenmesi ve bunların anlamlarının metinden hareketle tahmin edilmesi istenmiştir.
ortaya koymak	yorgun düşmek	ortaya çıkmak	
meydana çıkmak	dile getirmek	yer almak	
dikkat çekmek	aklı başına gelmek		
karar vermek	pişmanlık duymak		
akılda tutmak	bıkkınlık vermek		
zevk almak	şart olmak		
harap düşmek	ihtiyaç duymak		
düzene koymak	hedef göstermek		
sevk etmek	denize açılmak		
kına yakmak	*Görünen köy kılavuz istemez.		
*İşleyen demir pas tutmaz. *Atı alan Üsküdar'ı geçti.			

Tablo 3.12.3.9.

III. Tema "Millî Kültür" Çalışma Kitabı		
selam söylemek	özlem çekmek	- Sayfa 85, 1. etkinlikte "yaşını başını almak" deyiminin metinde geçtiği cümlelerin yazılması, ardından da anlamının tahmin edilmesi istenmiştir. - Sayfa 87, 4. etkinlikte "İpe Un Sermek" fıkrasının anı türünde bir yazıya dönüştürülerek yazılması istenmiştir. - Sayfa 91, 1. etkinlikte "adamdan saymak, dikkat kesilmek, yola revan olmak" deyimlerinin verilen anlamlarla eşleştirilmesi istenmiştir.
emeği geçmek	karar vermek	
zorunda kalmak	zorunda olmak	
gün geçirmek	kendini tutmak	
haber vermek	yola çıkmak	
kına yakmak	veda etmek	
gönül vermek	yol açmak	
sözünden dönmek	sipariş vermek	
içi içine sığmamak	kaleme almak	
olup biten	başından geçmek	
dile getirmek	tane tane konuşmak	

Tablo 3.12.3. 10.

IV. Tema "İletişim" Çalışma Kitabı		
gözden geçirmek	ilgisini çekmek	- Sayfa 110, 1. etkinlikte "gözden geçirmek" deyimıyla aynı anlama gelen sözcüklerle yeni bir cümle kurulması istenmiştir. - Sayfa 111, 2. etkinlikte "gözleri fal taşı gibi açılmak" deyiminin anlamına uygun bir şekilde cümlede kullanılması istenmiştir. - Sayfa 111, 2. etkinlikte karışık olarak verilen kelimelerden bir deyim oluşturulup bunun cümlede kullanılması istenmiştir.
hiç değilse	yürüyüşe çıkmak	
anlam vermek	saygı duymak	
burun kıvrırmak		

Tablo 3.12.3.11.

V. Tema “Kişisel Gelişim” Çalışma Kitabı	
başından geçmek gözüyle bakmak helâl olsun zevk almak ara vermek aşağı yukarı burnundan tütme *Gülme komşuna gelir başına.	- Sayfa 142, 1. etkinlikte “ete kemiğe bürünmek, tavır almak” deyimlerinin ders kitabındaki metinde geçtiği cümlelerin bulunması istenmiştir. Daha sonra metinden hareketle bu deyimlerin anlamının verilen anlamlar içinden tahmin edilmesi ve sonra sözlükten anlamının kontrol edilmesi istenmiştir. - Sayfa 143, 2. etkinlikte yukarıdaki deyimlerin bir cümlede kullanılması istenmiştir. - Sayfa 151, 1. etkinlikte “söz etmek” deymiyle cümle kurulması istenmiş. Bu deyim eş anlamlısı olan “bahsetmek” sözcüğüyle de cümle kurulması istenmiştir. - Sayfa 163, 6. soruda “gözü tutmak” deyiminde temel anlam – mecaz anlam ayrımının yapılması istenmiştir.

Tablo 3.12.3.12.

VI. Tema “Kavramlar ve Çağrışımlar” Çalışma Kitabı	
elde etmek ileri götürmek hayal etmek aşağı yukarı bir olmak hak vermek pişmiş aşı su katmak gözden geçirmek doyum olmamak teselli bulmak *Serçeden korkan darı ekmez. *Bir elin nesi var, iki elin sesi var.	- Sayfa 166, 1. etkinlikte “sürgün vermek” deyiminin boşlukları olan cümleler içinde uygun olanına yerleştirilmesi istenmiştir. - Sayfa 167, 3. etkinlikte “üç günlük dünya, taşı sıkı suyunu çıkarır” deyimlerinin kullanıldıkları cümlede deyim içerdikleri söz sanatının bulunması istenmiştir. - Sayfa 174, 3. soruda verilen cümlelerden kalıplaşmış olanların yani atasözü deyimini ayırt edilmesi isteniyor. Bunlar aşağıda sıralanmıştır. “Tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş.”, “Böyle gelmiş böyle gider.”, “Yağmurdan kaçarken doluya tutulmak”, “Bal tutan parmağını yalar”, “Yorgan gitti kavgı bitti”, “Erken kalkan yol alır.” - Sayfa 174, 7. etkinlikte “Ne ekersen onu biçersin.” ifadesini kullanarak duygu, düşünce ve hayallerin anlatıldığı bir paragrafın yazılması istenmiştir. - Sayfa 175, 9. etkinlikte “dünya başına yıkılmak” deyimini geçtiği cümlede hâkim olan duygunun belirlenmesi istenmiştir.

3.12.4 Yorumlar

6. Sınıf Ders ve Çalışma Kitabı:

- Örneklem olarak seçtiğimiz kitaplar, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Eskişehir ilinde 2009–2010 eğitim öğretim yılı içinde öğrencilere ücretsiz dağıtılan Koza Yayın Dağıtım A.Ş.’ye ait (2009 Ankara) ders ve çalışma kitabıdır.
- Ders kitabında 6 tema ve her temada bir tanesi dinleme metni olmak üzere 4 metin bulunmaktadır. (Dinleme metinleri ders ve çalışma kitabında değil, öğretmen kitabında yer almaktadır.) Çalışma kitabında, ders kitabında bulunan metinlerle ilgili alıştırmalar ve etkinlikler, ölçme, değerlendirme ölçek ve formları 9 adet çalışma kâğıdı bulunmaktadır. Çalışma ve etkinlikler her metin için şu başlıklar altında toplanmıştır: Dinleme/izleme etkinlikleri, okuma etkinlikleri, konuşma etkinlikleri, yazma etkinlikleri, dilbilgisi etkinlikleri, ölçme ve değerlendirme.
- Kitaplarda 6. Sınıfta kazandırılacak deyim ve atasözlerinin ayrıca belirlenmediği, yeni kazandırılacak sözcüklerle ilgili 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda belirlenen yüzde beşlik sınırlamanın ölçüt alınmaya çalışıldığı görülmüştür.
- Özgün metinlerde deyim ve atasözlerinin dilin doğal akışı içerisinde bağlama uygun kullanıldığı gözlemlenmiştir.
- Atasözleri ile ilgili olarak, “Verilen atasözünden hareketle metin oluşturma, atasözünün anlamını çoktan seçmeli sorularda bulma” etkinliklerine yer verilmiştir. Araştırmacı olarak kazandırılacak atasözlerinin nicelik bakımından az bulmaktayız. Aynı durum etkinlik sayısı ve etkinliklerin nitelikleri için de geçerlidir. Atasözlerinin kazandırılmasında özgün etkinliklere yer verilmemiştir. Oysa kitapta yer alan temalar, bu temalarla ilgili atasözlerinin kazandırılması için çok uygundur. Örneğin “Sevgi” teması içinde “ Arkadaş, aile, çocuk... sevgisi ile ilgili atasözleri; “Bilim ve Teknoloji” temasında toplumumuzun bilimselliğe, akılcılığa verdiği önemi vurgulayan atasözlerimiz; “Doğa ve Evren” temasında çevre, temizlik, doğa bilinci, sevgisi aşılayan atasözlerimiz; “Okuma Kültürü” temasından okumanın eğitim-öğretiminin önemini vurgulayan atasözlerimiz sürece eklenebilirdi.

- Deyimlerle ilgili olarak “deyimin yerine aynı anlamı karşılayacak başka sözcükler getirme, birden fazla anlamı olan deyimlerin bu farklı anlamlarını bulma ve bunlarla cümle kurma, çoktan seçmeli sorularda açıklaması verilen deyim seçeneklerde ayırt etme, deyim mecaz-gerçek anlamını belirleme, deyim anlamını açıklama bunu cümlede kullanma, verilen kelime grupları ve deyimleri cümlelerde uygun boşluklara yerleştirme, deyim anlamını metnin bağlamından yola çıkarak tahmin etme ve bu anlamı sözlükten kontrol etme, deyim anlamını çoktan seçmeli sorularda bulma, karışık olarak verilen deyim ve anlamlarını eşleştirme, deyimlerle resimler arasında anlam ilişkisi kurma” etkinliklerine yer verilmiştir.
- Deyimlerle ilgili etkinlikler nitelik bakımından çeşitli nicelik bakımından yeterli bulunmuştur.
- Kitaplarda atasözü-deyim ayrımını kavratmaya yönelik bir etkinliğe rastlanmamıştır.
- Deyimlerin gerçek, mecaz anlamını bulmaya yönelik çalışmalar dikkat çekici bulunmuştur. Benzer etkinliklerin atasözleri için de yapılabilir olduğunu söyleyebiliriz.
- Sözcük varlığını zenginleştirmeye yönelik etkinliklerde verilen sözcük ve sözcük öbekleriyle cümle kurma, boşluk doldurma gibi çalışmalarda çoğu kez bu söz öbekleri içindeki deyimlerin, deyim olduğu belirtilmemiştir. Araştırmacı olarak deyim niteliği taşıyan söz öbeklerinin bu durumunun öğrenciye bildirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Böylece öğrencide; “Ben bu söz öbeklerinin deyim olduğunu öğrendim.” farkındalığı oluşacaktır.
- Tablolar incelendiğinde kullanılan deyimlerin, atasözlerinin ve bunlara yönelik planlanan/önerilen etkinliklerin yabancılara Türkçe öğretimi alanında da rahatlıkla kullanılabileceğini söyleyebiliriz.

7. Sınıf Ders ve Çalışma Kitabı:

- Örneklem olarak seçtiğimiz kitaplar, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Eskişehir ilinde 2009–2010 eğitim öğretim yılı içinde öğrencilere ücretsiz dağıtılan “Pasifik Yayınları (2009)’na ait ders ve çalışma kitaplarıdır.
- Ders kitabında altı tema ve her temada bir tanesi dinleme metni olmak 5 metin bulunmaktadır. (Dinleme metinleri ders ve çalışma kitabında değil, öğretmen kitabında yer almaktadır.) Çalışma kitabında, ders kitabında bulunan metinlerle

ilgili alıştırmalar ve etkinlikler; ölçme, değerlendirme ölçek ve formları bulunmaktadır. Çalışma ve etkinlikler şu başlıklar altında toplanmıştır: Söz varlığımızı zenginleştirelim, metni çözümleyelim, konuşalım, yazalım, dilimizi tanıyalım, okuyalım, tema için değerlendirme.

- Kitaplarda 7. sınıfta kazandırılacak deyim ve atasözlerinin yüzdesinin ayrıca belirlenmediği, yeni kazandırılacak sözcüklerle ilgili 2005 Türkçe dersi programında %5’lik sınırlamanın ölçüt alınmaya çalışıldığı görülmüştür.
- Özgün metinlerde deyim ve atasözlerinin dilin doğal akışı içerisinde bağlama uygun kullanıldığı gözlenmiştir.
- Ders kitabındaki metinlerin atasözü varlığı bakımından son derece fakir olduğu görülmüştür. Çalışma kitabında ise diğer alıştırmalar içerisinde örnek cümle olarak atasözleri sık kullanılmıştır; ancak özel anlamda atasözleri ile ilgili hiçbir etkinlik yer almamıştır. Bu anlamda kitap programda belirlenen kazanımları edindirmekten çok uzaktır.
- İşlenen temalara ve metinlere bakıldığında “ Hak ve özgürlükler” temasında toplumumuzun hak, adalet, eşitlik kavramlarına verdiği önemi vurgulayan; “Doğa ve Evren” temasında çevre, temizlik, doğa bilinci ve sevgisi aşıl原因an; “ Alışkanlıklar” temasında alışkanlıkların olumlu-olumsuz yönlerini vurgulayan atasözlerimizin eğitim-öğretim sürecine katılabileceğini düşünmekteyiz.
- Deyimlerle ilgili olarak “deyimi cümlede kullanma, deyim gerçekte-mecaz anlamını ayırt etme, verilen deyim içinde geçtiği bir metin düzenleme, deyim anlatım üzerinde bir etkisi olup olmadığını belirleme ve bunu yorumlama, deyim hangi durumlarda kullanıldığını tespit etme” etkinliklerine yer verilmiştir. Deyimlerle ilgili etkinlikler hem nitelik hem de nicelik bakımından yeterli bulunmuştur.
- Kitaplarda atasözü-deyim ayrımını kavratmaya yönelik bir etkinliğe rastlanmamıştır.
- Sözcük varlığını zenginleştirmeye yönelik etkinliklerde daha önce sözünü ettiğimiz öğrencide deyimlere yönelik farkındalık yaratmanın yine ihmal edildiği gözlemlenmiştir.
- Tablolar incelendiğinde kullanılan deyimlerin, atasözlerinin ve bunlara yönelik planlanan/önerilen etkinliklerin yabancılara Türkçe öğretimi alanında da rahatlıkla kullanılabileceğini söyleyebiliriz.

8. Sınıf Ders ve Çalışma Kitabı:

- Örnekleme olarak seçtiğimiz kitaplar, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Eskişehir ilinde 2009–2010 eğitim öğretim yılı içinde öğrencilere ücretsiz dağıtılan “Pasifik Yayınları (2009)’na ait ders ve çalışma kitaplarıdır.
- Ders kitabında altı tema ve her temada biri dinleme metni biri serbest okuma metni olmak üzere 6 metin bulunmaktadır. (Dinleme metinleri ders ve çalışma kitabında değil, öğretmen kitabında yer almaktadır.) Çalışma kitabında, ders kitabında bulunan metinlerle ilgili alıştırmalar ve etkinlikler; ölçme, değerlendirme ölçek ve formları bulunmaktadır. Çalışma ve etkinlikler şu başlıklar altında toplanmıştır: Söz varlığımızı zenginleştirelim, metni çözümleyelim, konuşalım, yazalım, dilimizi tanıyalım, okuyalım, değerlendirme, tema sonu değerlendirme soruları.
- Kitaplarda 8.sınıfta kazandırılacak deyim ve atasözlerinin yüzdesinin ayrıca belirlenmediği yeni kazandırılacak sözcüklerle ilgili 2005 Türkçe dersi programında %5’lik sınırlamanın ölçüt alınmaya çalışıldığı görülmüştür.
- Özgün metinlerde deyim ve atasözlerinin dilin doğal akışı içerisinde bağlama uygun kullanıldığı gözlenmiştir.
- Atasözleriyle ilgili olarak, “Verilen atasözünü kullanarak bir metin oluşturma, deyim ve atasözünü kalıplaşma durumuna göre ayırt etme” etkinliklerine yer verilmiştir. Ders kitabındaki metinlerin atasözü kazandırmada zayıf kaldığı gözlemlenmiştir. Çalışma kitabında alıştırmalar ve etkinliklerde atasözü örneklerine rastlanmasına rağmen özel anlamda atasözlerine yönelik etkinliklerin nitelik ve nicelik bakımından zayıf kaldığı gözlemlenmiştir. Oysa kitap için seçilen temalar, bu temalarla ilgili atasözlerinin kazandırılması için çok uygundur. Örneğin “Toplum Hayatı” ve “Milli Kültür” temaları içinde yardımlaşma, dayanışma, komşuluk ilişkileri, misafirperverlik” ile ilgili atasözleri, “ İletişim” teması içinde “ sohbet etmek, söyleşmek, doğru/sağlıklı iletişimin önemiyle ilgili atasözlerimiz sürece eklenebilirdi.
- Deyimlerle ilgili olarak “deyimin anlamının sözlükten bulunmasının ve anlamına uygun bir cümlede kullanılması, deyim anlamının metinden hareketle tahmin edilmesi, verilen anlamlardan hangisi ile örtüştüğünün belirlenmesi; metinde anlamı bilinmeyen deyimlerin belirlenmesi, bağlamdan hareketle deyim anlamının tahmin edilmesi; deyim anı türünde bir yazıya

dönüştürülmesi; deyimlerin verilen anlamla eşleştirilmesi; deyimle aynı anlama gelebilecek başka sözcüklerle cümle kurulması; deyimın cümlede kullanılması; karışık olarak verilen sözcüklerden deyim oluşturulması ve bunların cümlede kullanılması; anlamı tahmin edilen deyimın sözlükten kontrol edilmesi; deyimın gerçek-mecaz anlam ayrımının yapılması; deyimın farklı anlamlarıyla kullanılması; deyimın içerdiği söz sanatının belirlenmesi; deyim-atasözü ayrımının yapılması; deyimde hâkim duygunun belirlenmesi” etkinliklerine yer verilmiştir.

- Deyimlerle ilgili etkinlikler hem nitelik çeşitliliği hem de nicelik bakımından yeterli bulunmuştur.
- Tablolar incelendiğinde kullanılan deyimlerin atasözlerinin ve bunlara yönelik planlanan/önerilen etkinliklerin yabancılar Türkçe öğretimi alanında da rahatlıkla kullanılabileceğini söyleyebiliriz.

Sonuç olarak,

1. Kitaplar arasında aynı yayın evlerine ait olsalar bile nicel ve nitel yönden bir kriter birliği bulunmamaktadır. Aralarındaki tek ortaklık programda belirtilen %5’lik sınırın gözetilmeye çalışıldığıdır.
2. Kriter birliğinin olmayışı 6, 7, 8, sınıflar arasında kopukluk olmasına neden olmaktadır. Ayrıca farklı illerde farklı yayın evlerine ait kitapların dağıtıldığı düşünülürse ülke çapında bir standardın sağlanamadığı söylenebilir.
3. Kitaplarda yer alan metinlerin atasözü varlığını zenginleştirme açısından oldukça zayıf kaldığı gözlemlenmiştir.
4. Kitaplarda yer alan metinler deyim varlığını geliştirme açısından değerlendirildiğinde nicelik ve nitelik yönünden yeterli olduğu görülmüştür.
5. Yukarıda sözü edilen yeterliliğe rağmen önemi ve etkinliği araştırmamızda vurgulanan eğitsel oyunlarla öğretim tekniğinden yeteri kadar yararlanılmamıştır. Yine yapılan araştırmalarda deyim ve atasözü öğretiminde etkinliği saptanmış dramatizasyon, öykü okuma gibi teknikler ne yazık ki göz ardı edilmiştir.

IV. BÖLÜM

Yabancı Dil Öğretimi Bağlamında Türkçenin Amaç Dil (Yabancı Dil) Olarak Öğretilmesi Sürecinde Atasözü ve Deyimlerden Yararlanmanın Önemi

Bir dilin ana dili olarak öğretilmesi ile yabancı dil olarak öğretilmesi arasında bazı farklılıkların olduğu bir gerçektir; çünkü dil, ait olduğu ulusun geçmişine, hayata bakış açısına dair büyük ipuçları taşımaktadır. Bu dil ortamında doğan ve büyüyen bireyin kendi ana dilini öğrenmesiyle başka bir geçmişe; hayata, olaylara farklı bir bakış açısıyla bakan farklı bir kültürden bireyin o dili öğrenmesi ve o dilin bireye öğretilmesi arasında birtakım farklılıklar olacaktır. Bu farklılıklar sözcük hazinesi, söz dizimi, sözcük yapısı, alfabe vb. şekilde olabileceği gibi o dili kullanan toplumun doğasından, karakterinden kaynaklanan; benzetmelerde, mecazlı ifadelerde, aktarmalar şeklinde de olabilir.

Dille kültür arasındaki sıkı ilişkiye araştırmamızın “Dilin Kültür Taşıyıcılığı Görevi” başlığı altında değinmiştik. Bu bağlamda ana dili dışında başka bir dil öğrenen kişinin o dili kullanan toplumun kültürünü de öğrendiğini söylemek yanlış olmaz. Dillerin hazinesi olan atasözü ve deyimlerin de kültürün dildeki yansıması olduğu düşünülürse yabancı dil öğretiminde atasözü ve deyim kullanımının ne denli önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bir toplumun asırlar boyunca oluşan deneyimlerinin; hayata, insanlara, doğaya ilişkin duyuş ve düşüncülerinin ürünü olarak ortaya çıkan etkili, yoğun anlatım sağlayan atasözü ve deyimler, yabancı dil öğretiminde önemli bir işleve sahiptir. Yabancı dil öğrenen kişi öğrendiği dilin deyim ve atasözlerini ne denli doğru, yerinde kullanırsa öğrendiği dile o denli hâkim demektir. Bu hâkimiyet yabancı dil öğrenen bireyi dilini öğrendiği ulusun diğer bireyleriyle daha iyi kaynaştıracaktır. Örneğin, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen kişi üzgün, düşünceli gördüğü Türkçeyi ana dili olarak konuşan bir arkadaşına “Neyin var, Karadeniz’de gemilerin mi battı?” şeklinde bir söylemde bulunursa aralarındaki iletişim, yüzey yapıda kalmayacaktır. Deyim, atasözü dağarcığını geliştirebilmiş Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen kişi de günlük hayatın

herhangi bir noktasında ya da yazınsal bir metin okurken karşılaştığı deymi veya atasözünü kolaylıkla bağlama uygun biçimde anlamlandırabilecek ve dilini öğrendiği toplumla, kişilerle iletişimini daha sağlıklı kurabilecektir.

Yabancı dil öğretiminde hangi atasözü ve deyim, öğretimin hangi basamağında, nasıl kullanılabileceği yukarıda sözünü ettiğimiz gerekliliğin karmaşık yönüdür. Yabancı dil öğretimi konusunda uzmanlaşmış ülkelerde dil öğretim yöntemleri, ilkeleri, teknikleri ışığında ve temel söz varlığının taranması yoluyla elde edilen bulgular öğretim sürecine aktarılmıştır. Ancak ülkemizde önemi yeni yeni kavranan Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi alanında çalışmaların eksik ve yetersiz oluşu, bu alanda çalışanlara büyük zorluk çıkarmaktadır.

Araştırmacı olarak genel anlamda yabancı dil öğretiminde özel anlamda Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde atasözü ve deyim kullanma gerekliliğini, zorunluluğunu savunduğumuzdan görüşümüzü, iddialarımızı birtakım dayanaklarla desteklemek istemekteyiz. Sözü edilen dayanaklar aşağıda gruplandırılmıştır.

4.1.Yabancı Dil Öğretiminin Temel İlkeleri Bağlamında Atasözü ve Deyimlerin Öğretiminin ve Materyallerde Kullanımının Gerekliliği

4.1.1 Dört Temel Beceriye Dikkate Alma

Dil, dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin işlevsel bütünlüğünden oluşmaktadır. Ana işlevi, iletişim kurmak olan dilin kullanımında bu dört temel beceriye her an ihtiyaç duyulmaktadır. Hazırlanacak öğretim programında bu dört temel beceriye mutlaka yer verilmeli, hazırlanacak materyallerde de bunların dağılımına dikkat edilmelidir. Yabancı dil öğrenecek kişinin ihtiyacına göre bu dil becerilerinin yüzdeleri farklı olabilir. Bu dağılım, seçilen öğretim yöntemine göre de farklılık gösterebilir. Örneğin, dil bilgisi çeviri yönteminde dinleme, konuşma becerileri ikinci plana alınırken, düzvarım (doğrudan) ve kulak-dil alışkanlığı yöntemlerinde dinleme, konuşma becerileri önemsenmiş; konuşma, okuma becerileri ikinci plana alınmıştır.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda dört temel beceriyi geliştirmeye yönelik yapılacak tüm çalışmalarda atasözü ve deyimler programa serpiştirilmelidir.

Okuma ve dinleme metinlerinde bunlara mutlaka yer verilmeli yazma ve konuşma çalışmalarında öğrencinin öğrendiği atasözü ve deyim kullanması sağlanmalıdır.

Konuşma eğitiminde öğrencilerden anlamı ve kullanılış amacı öğretilen bir atasözü hakkında konuşma metni hazırlamaları istenebilir. Etkinlik farklı bir edebi türde hazırlanacak yazılı bir ürün ya da görsellerle desteklenmiş bir sunum, poster hazırlama biçiminde de yapılabilir. Basında, televizyon film ve reklamlarında, ilanlarda kullanılan deyim ve atasözlerine örnekler hem öğretmen hem öğrenciler tarafından sınıf ortamına getirilebilir; bunlar üzerinde yazılı ve sözlü uygulamalar yapılabilir.

Dinleme eğitiminde metnin konusunun anlaşılması ve ana düşüncesinin belirlenmesinde atasözlerinden yararlanılabilir. Öğrencilerden metnin ana düşüncesiyle ilgili bir atasözü bulmaları ve bu bağlamda metni açıklamaları istenebilir. Atasözü liste hâlinde verilenler arasından seçilebilir. Teması belirgin bir hikâyenin serim, düğüm bölümleri anlatılarak düğüm bölümünün verilen atasözlerinden yararlanılarak öğrenciler tarafından tamamlanması istenebilir. Manzum fabllar bu etkinlik için çok uygundur.

Üst kur basamaklarında sanat metinleri içinde geçen deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirlemeye yönelik yazılı ve sözlü etkinlikler yapılabilir. Atasözlerine inandırıcılığı artırmak, az sözcükle çok şey anlatmak, düşünceleri somutlaştırmak vb. maksatlarla iletişimde sanatsal metinlerde yer verildiğine dikkat çekilmelidir. Yine deyimlere anlatımı somutlaştırmak, süslemek, çarpıcı hâle getirmek maksadıyla başvurulduğuna dikkat çekilerek öğrenciler de kendi yazılı ve sözlü ürünlerinde bunları kullanmaya özendirilebilir.

Dinleme, eğitiminde öğrencilerden ders içinde veya ders dışı zamanlarda, günlük hayatta, yazılı ve görsel medyada karşılaştıkları atasözü ve deyimleri bir not defterine yazmaları istenebilir. Bu çalışmayla öğrenci günlük hayat içinde deyim ve atasözlerinin hem bağlamına uygun olarak kullanılmasına tanık olur hem de bunların kullanım amacı, sıklığı konusunda öğrencide bir farkındalık oluşur. Öğrenci not aldıklarının anlamını hem sözlük yardımıyla hem de öğretmeninden yararlanarak bulabilir. Bu etkinlik Türkçeyi Türkiye’de doğal ortamında öğrenenlere uygundur.

Dinleme eğitiminde popüler şarkılardan yararlanılabilir. İçerdiği deyim ve atasözlerinin zenginliği bakımından araştırmalara konu olan Barış Manço'nun, Tarkan'ın, Sezen Aksu'nun şarkılarından materyal olarak yararlanılabilir. Araştırmamızın EKLER bölümünde bu tür örnekler mevcuttur.

4.1.2.Öğretim Etkinliklerini Önceden Planlama

“Yabancı bir dil öğretilirken hangi hedef kitleye, ne kadar bir süre içerisinde ve hangi ihtiyaca dayalı olarak öğretimin yapılması gerektiği önceden planlanmalıdır.” (Barın, 2004) İyi düzenlenmiş bir planlamada kullanılacak öğretim yöntemi, tekniği, araç ve gereçler, sınavların nasıl yapılacağı vb. tüm ayrıntılar bulunmalıdır. Araştırmamızın temel problemi bağlamında öğretim etkinliklerinin önceden sağlıklı bir biçimde planlanması büyük önem taşımaktadır.

4.1.3. Basitten Karmaşığa, Somuttan Soyuta Doğru Öğretme

Öğrenciye öncelikle görebileceği ve çevresiyle ilişki kurabileceği sözcükler öğretilmelidir; sonrasında soyut sözcük ve ifadeler öğretilmelidir. Bu durumda öğretimde öncelik somut-gerçek anlamlı deyim ve atasözlerinde olacaktır. İlerleyen basamaklarda soyut-mecaz anlamlı olanlara geçilmelidir.

Mehmet Akif Çeçen “Yabancılar Türk Atasözlerinin Öğretiminde Sıralamaya İlişkin Bir Deneme“ (2007) adlı araştırmasında atasözlerinin dört basamakta verilmesini uygun görmüştür.

1.basamakta görünüşteki anlamıyla bir mesaj taşıyan, göndergelerin açık olarak ifade edildiği atasözlerine yer verilmiştir. Bu atasözlerinin yalnızca yüzey yapısı vardır. Söylenenin dışında bir anlam aramaya gerek yoktur: ”Bin dost az bir düşman çok. İyilik eden iyilik bulur. Kusursuz dost arayan dostsuz kalır. Bilmemek ayıp değil, öğrenmemek ayıp. Yazın başı pişenin kışın aşı pişer. İyi dost kötü günde belli olur... vb.”

2.basamakta gösterge olarak belli bir anlamı ve mesajı olmakla birlikte açık olarak ifade edilmeyen mesajların da bulunduğu atasözlerine yer verilmiştir. Atasözlerinin hem yüzey hem de derin yapısı vardır: ”Sakla samanı gelir zamanı. Lafla

peynir gemisi yürümez. Ne ekersen onu biçersin. Perşembenin gelişi çarşambadan belli olur. Damlaya damlaya göl olur. Sütten ağzı yanan, yoğurdu üfleyerek yer. Bir elin nesi var, iki elin sesi var. Su testisi su yolunda kırılır. Sanat altın bileziktir. Sakınan göze çöp batar. Yumuşak huylu atın çiftesi pek olur. Atılan ok geri dönmez. Gülü seven dikenine katlanır. Her inişin çıkışı vardır. Taşıma su ile değirmen dönmez. Ayağını yorganına göre uzat. Meyveli ağaç taşlanır. Görünen köy kılavuz istemez. İşleyen demir pas tutmaz... vb.”

3.basamakta benzetme gibi söz sanatlarıyla yapılmış, somut ve mecaz ifadeler taşıyan, derin yapıdaki atasözlerine yer verilmiştir: ”Kel ölür sırma saçlı olur, kör ölür badem gözlü olur. Söz gümüşe sükût altındır. Rüzgâr eken fırtına biçer. Üzüm üzüme baka baka kararır. Minareyi çalan kılıfını hazırlar. Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.”

4.basamakta ise Türk toplumuna has değerleri ve kültür unsurlarını barındıran anlayışların, kavram ve ifadelerin bulunduğu atasözlerine yer verilmiştir. Bu atasözleri, derin yapının kültürel unsurlar ve değerler şeklinde ortaya çıktığı sözlerdir: ”Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır. Kanaat gibi devlet olmaz. Misafir on kismetle gelir; birini yer dokuzunu bırakır. Mühür kimdeyse Süleyman odur. Dervişin fikri neyse zikri de odur. Nikâhta keramet vardır. Sabreden derviş muradına ermiş. Ulular köprü olsa basıp geçme. Sükût ikrardan sayılır. Parayı veren düdüğü çalar. Kötülük her kişinin kârı, iyilik er kişinin kârı... vb.” Hatır, devlet, kismet, Süleyman, derviş, keramet, ulular, ikrar gibi kültürle iç içe geçmiş, ancak dilini öğrendiği toplumun kültürünü iyice tanıyan birinin anlayabileceği kavramların geçtiği atasözlerinin ise en son öğretilmesi gerektiği düşünülebilir.

Benzer bir anlamsal sınıflandırma deyimler için de yapılabilir. Araştırmacı olarak anlamsal açıdan deyimlerimizin üç basamakta verilmesini önermekteyiz:

1.basamakta görünüşteki anlamıyla bir mesaj taşıyan, göndergelerin açık olarak ifade edildiği deyimler yer almaktadır ve bu deyimler A1, A2 kur basamaklarında rahatlıkla kullanılabilir: ” bir bu eksikti, bundan böyle, canı isterse, çoğu gitti azı kaldı, neden sonra, ne de olsa, ne var ki, olan oldu, olur şey değil, özü kabahatinden büyük, dosta düşmana karşı, parayla değil sırayla... vb.”

2.basamakta gösterge olarak belli bir anlamı olmakla birlikte asıl anlamını açık olarak ifade etmeyen mecazlı deyimlerimiz; çağrışıma, benzetmeye dayalı bir ilişkiyle kavramları, olay ve olguları ifade eden soyut anlamlı deyimlerimiz yer almaktadır. Bu deyimler A2,B1,B2 kur basamaklarında kullanılabilir: ”tereyağından kıl çeker gibi, yangına körükle gitmek, diken üstünde oturmak, buluttan nem kapmak, tencere yuvarlandı kapağını buldu, ağzına bir parmak bal çalmak, hem nalına hem mihına vurmak, göz kulak olmak, öküz atında buzağı aramak, dudak bükme, dereyi görmeden paçaları sıvamak, saçını süpürge etmek, diş bilemek, çorbada tuzu bulunmak, bulanık suda balık avlamak, baltayı taşla vurmak, dirsek çevirmek, deveye kulak... vb.”

Bu basamaktaki deyimlerimize belli bir tarihi olaydan, tarihi bir kişiliğin yaşamından, bir öyküden kaynaklandığı bilinen deyimler de eklenebilir. Özellikle dramatisasyon tekniği ile bu deyimlerin kazandırılması kolaylaşmaktadır: ”ipe un sermek, fincancı katırlarını ürkütmek, ateş pahasına, suyunun suyu, ye kürküm ye, bindiği dalı kesmek, altından çapanoğlu çıkmak... vb.”

3.basamakta ise Türk toplumuna has değerleri ve kültür unsurlarını barındıran anlayışların, kavram ve ifadelerin bulunduğu deyimler yer almaktadır. Bu deyimler, dilini, öğrendiği toplumun kültürünü iyice tanıyan birinin anlayabileceği ve kullanabileceği kavramların geçtiği deyimlerdir. Bunlar C1, C2 kur basamaklarında, daha önce öğretilen deyimlere ilâve olarak kullanılabilir: ”cinleri başına çıkmak, başına devlet kuşu konmak, çarşamba karısı, iyi sıhhatte olsunlar, tuz ekmek hakkı, kırlara karışmak, vebali boynuna, zemzemle yıkanmış olmak, günahına girmek... vb.”

Mecaz anlamlı deyim ve atasözlerinin öğretiminde bağlamdan yola çıkmanın, Türk halkının deyim ve atasözüne yüklediği anlamı açıklamanın daha uygun bir yol olduğunu düşünmekteyiz. Örneğin, “Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.” atasözü çözümlenirken önce “tatlı dil” le ne ifade edilmek isteniyorsa bu sezdirilmeli, “yılan” nın neyi somutlaştırmak için kullanıldığı açıklanmalıdır.

Araştırmacı olarak deyim ve atasözlerinin öğretiminde sık kullanılan tercüme yönteminin etkili bir yöntem olmadığı görüşündeyiz. Ana dili aynı olan öğrencilerin oluşturduğu bir sınıf ortamında öğretmen de o dile hâkim ise tercüme yöntemiyle daha hızlı sonuçlar alınabilir. Ancak farklı diller konuşan öğrencileri oluşturduğu bir sınıf

ortamında öğretmen önce İngilizce gibi yaygın bir dille tercümeyi yapacak, sonrasında öğrenci bunu kendi ana diliyle karşılaştıracaktır; böylece öğrenme daha da güçleşecektir.

Araştırmacı olarak öğretilen bir deyim ya da atasözünün eş, yakın, zıt anlamlısının da hemen verilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Eş-zıt anlamlılarının ilerleyen konularda metin içinde tekrar kullanılması, ünite sonu alıştırmalarında, metin altı sorularında eşleştirme tipi sorularla pekiştirilmesi öğrenmeyi kalıcı hâle getirecektir.

4.1.4.Bir Seferde Tek Yapıyı Sunma

Öğretimde her seferinde bir sorunu ya da cümle yapısını, bir dil bilgisi kuralını kavratmak temel ilke olmalıdır. Aynı anda birden çok yapının, kalıbın, sözcüğün öğretilmeye çalışılması etkili olmaz ve karışıklığa neden olur. Bu nedenle atasözleri ve deyimler öğretimde kullanılırken öğrenciyi bunaltacak çoklukta yükleme yapmak doğru değildir. Bazı temalar, konular atasözü ve deyim kullanımına daha uygundur. İnsan ilişkilerinin, evrensel olarak olumlanan-olumsuzlanan insan davranışlarının yoğun olarak işlendiği metinlerin atasözü, deyim bakımından zenginleştirilmesi; ardından eş, yakın, zıt anlamlılarını bulduran vb. alıştırmaların yapılması daha uygundur. Aksi takdirde bir sayfa dolusu deyim, atasözünün anlamını sözlükten bulmaya ve sonrasında da ezberlemeye yönelik bir çalışmadan özellikle öğretimin ilk seviyesinde bulunan öğrenciler bir yarar görmeyecektir.

4.1.5.Verilen Bilgilerin Günlük Yaşama Aktarılmasını Sağlama

Sınıf içinde öğretilen bilgilerin günlük hayatta ve iletişimde nasıl kullanılabileceğinin öğrencilere gösterilmesi gerekir. Verilen bilgilerin ve örneklerin teorik değil pratikte kullanıldığı gibi olması şarttır. Yabancı dil öğrenen birey toplumla iletişim kurduğunda öğrendiklerini uygulamaya dökabilmelidir. Bu, aynı zamanda sınıf içindeki öğrenmelerin kalıcı olmasını da sağlar. Özellikle günlük hayatımızda sıkça kullandığımız atasözü ve deyimlerin öğretimde yer alması, yabancı dil öğrenen bireyin iletişim hâlinde olduğu insanları rahat anlamasını; onlara kendini de daha iyi ifade etmesine yardımcı olur. Bu durum, araştırmamızda yeri geldikçe vurgulanan belli aralıklarla yapılması gereken kelime sıklığı taramalarının önemini bir kez daha ortaya çıkarmaktadır. Bu taramaların sonuçları sahaya aktarılmadığı sürece öğretim sürecinde

kullanılacak deyim ve atasözlerinin seçimi materyal hazırlayanların keyfi uygulamalarına kalacaktır.

Öğretmenin deyim ve atasözleri öğretimini sadece kitaplara bağlı kalarak yapmak yerine ders içi ve dışı her ortamı değerlendirmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Günlük konuşmalar, olaylar, karşılaşılan bir resim, ilan, gazete manşeti... vb. deyim ve atasözlerinin öğretimi için iyi fırsatlar doğurabilir. M. ÇEVİK'in araştırması (2006) alanımızda çalışanlara doyurucu bir kaynak olarak kullanılabilir. Adı geçen araştırmadan alıntı örnekleri EKLER bölümünde mevcuttur.

Deyim ve atasözleri ayrı bir ders olarak işlenmemeli, kitaplar için hazırlanan metinlere, diğer materyallere dağıtılmalıdır. Öğrenci deyim ve atasözünün hangi bağlamlarda kullanıldığını ancak bu yolla fark edebilir. Kimi durumlarda deyim ve atasözlerine yönelik özel açıklamalar gerekebilir. Bu açıklamalar kısa tutulmalı, yapısal –anlamsal özelliklerine ilişkin ayrıntılı açıklamalara girilmemelidir.

4.1.6.Öğrencileri Aktif Kılma

Tüm öğrencilerin sınıf içi etkinliklere katılımı sağlanmalıdır. Grupla öğretim teknikleri (gösteri, soru-cevap, drama ve rol yapma, benzetim, eğitsel oyunlar vb.) yardımıyla her öğrenci sürece aktif bir şekilde katılmalıdır. Bu etkinlikler düzenlenirken içerik, atasözü ve deyimler bakımından zenginleştirilebilir. Araştırmamızın EKLER bölümünde öğrencileri aktif kılmaya yönelik etkinlik örnekleri yer almaktadır.

4.1.7.Bireysel Farklılıkları Dikkate Alma

Her öğrencinin dil öğrenme ihtiyacı; kendi fizikî, psikososyal durumu; ilgi, yetenek ve öğrenme hızı; kültürel birikimi; yaşı, eğitim durumu farklıdır. Öğretim süreci planlanırken bu farklılıklara dikkat edilmelidir. Öğretim elemanı etkinliklerine çeşitlilik getirilmeli, sınıf içinde zengin öğrenme ortamı sağlanmalıdır. Hazırlanacak materyallerin içeriği yaş, eğitim durumu gibi farklılıklar gözetilerek yapılmalıdır. Örneğin, akademik amaçlı yabancı dil öğrenen bireylerin çoğunlukta olduğu bir sınıf ortamında yazınsal metinler daha çok kullanılabilir; ancak aynı durum ticaret amaçlı yabancı dil öğrenen bireylerin çoğunlukta olduğu bir sınıf ortamında geçerli değildir. Yine 18 yaş altı çocukların ilgi duyacağı konularla yetişkinlerin ilgi duyacağı konular

farklı olacaktır; bu durumda öğretim programında gerekli değişiklikler yapılmalı, kullanılacak materyaller buna göre düzenlenmelidir.

Bu materyallerde atasözü ve deyimlerin kullanımında da bireysel farklılıklar gözetilmeli; kişileri, toplumları, kültürleri, dini inanışları vb. değer yargılarını rencide edici; bunlar hakkında olumsuz önyargılarda, genellemelerde bulunulmasına yol açacak nitelikte olanların kullanılmaması gerekmektedir.

Her ulusun ortak değerleri mutlaka vardır; çalışkanlık, dürüstlük, akli doğru kullanma, zamanı doğru kullanma, dostluğun önemi, sağlığa önem verme, vicdanlı olma, cömert olma, fedakâr olma... vb. Atasözleri ve deyimler öğretilirken bu ortak noktalardan yararlanılabilir. Bu yolla öğrencilerin kültürel farklılıklara hoşgörüyle yaklaşmaları sağlanmalıdır; bir kültürün, ulusun, dilin diğerine üstünlüğü asla telkin edilmemelidir.

4.1.8.Görme ve İşitmeye Dayalı Araçlardan Yararlanma

Günümüzde iletişim araçları oldukça öne çıkmaktadır. Yabancı dil öğretirken de televizyon, video, bilgisayar, tepegöz ve kasetçalar gibi araçlardan yararlanmak öğretimin daha etkili olmasını sınıf içinde doğal bir ortamın oluşmasını, öğrenilenlerin daha kalıcı olmasını sağlamakta; dört temel beceriyi geliştirmekte ve öğrencinin ilgisini çekmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında tüm bu araçlar yardımıyla kavratılacak konuların içine, seçilen atasözleri ve deyimler yerleştirilmelidir.

Atasözü ve deyimlerin öğretiminde resimler, usta çizerlerin elinden çıkmış karikatürler vb. materyaller, hatırlamayı hızlandırması, öğrenmeyi kalıcı kılması yönüyle değerli materyallerdir. Bunlar bir deyim ya da atasözüne yönelik özel olarak hazırlanmış materyaller olabileceği gibi; gazete ve dergilerden kesilmiş, internet ortamından indirilmiş çeşitli malzemeler de olabilir. Bunlar yardımıyla resim veya karikatürle atasözü, deyim eşleştirme; resmi, fotoğrafı sözlü ya da yazılı olarak yorumlama etkinlikleri yapılabilir. Araştırmamızın EKLER bölümünde örnekler mevcuttur.

4.2.Yabancı Dil Öğretiminin Genel İlkeleri Bağlamında Atasözü ve Deyimlerin Öğretiminin ve Materyallerde Kullanımının Gerekliliği

Bu başlık altında araştırmamızın temel problemi ile doğrudan doğruya bağlantısını sağlayabildiğimiz ilkeler ele alınacaktır. Aşağıdakiler yabancı dil öğretiminin genel ilkelerinin tamamı değildir.

a- Kullanılan, yaşayan dilin öğretilmesi gereklidir.

Aksi durumda öğrenci öğrenmeye çalıştığı dil ile sokakta konuşulan dil arasında ikilemde kalacak ve sağlıklı iletişim kuramayacaktır. Bu sebeple hazırlanacak materyallerde ve uygulanan programlarda, kullanılan dildeki en yaygın deyim ve atasözleri yer almalıdır. Unutulmamalıdır ki deyim ve atasözleri kullanılan, yaşayan dilin içinde çok önemli bir yere sahiptir.

Araştırmacı olarak bu durumu Türkçenin tarihsel süreçte yabancılara öğretiminde kullanılan kitap ve sözlüklerin özelliklerinden yola çıkarak açıklamayı uygun buluyoruz. Araştırmamızda daha önce yer ayırdığımız “Yabancılara Türkçe Öğretiminin Dünü ve Bugününe Toplu Bir Bakış” adlı bölümde adı geçen bazı kaynaklarda, öğretim sürecinde atasözü ve deyimlere daha fazla yer verildiğini görmekteyiz. Bunlardan araştırmamızın temel problemi bağlamında en önemlisi, yabancılara Türkçenin öğretimi konusunda ilk eser kabul edeceğimiz Karahanlı Türkçesi döneminde **Kaşgarlı Mahmut** tarafından 1072–1074 yılları arasında kaleme alınan **Divânü Lügat’it-Türk**’tür. Yazar, eserde dil öğrenmede örneklerin, metinlerin önemini çok iyi fark etmiş, verdiği çok sayıda örneği günlük hayattan, atasözlerinden, manzum sanat eserlerinden derlemiştir. Türkçeyi öğretirken, Türk kültürünü de tanıtmaya, öğretme amacını gütmüş, bu konuya özel bir önem vermiştir. **Kaşgarlı Mahmut**’un bu tutumu modern dil öğretim ilkeleriyle örtüşmektedir.

Bir dilde en çok kullanılan atasözleri ve deyimlerin tespit edilebilmesi için belli aralıklarla kelime sıklığı araştırmaları yapılmalıdır. Aynı durum diğer sözcükler için de geçerlidir. Bu araştırmalar ne yazık ki ülkemizde yeterli ölçüde yapılamamaktadır. Temel söz varlığının tespit edilememesi, hazırlanacak öğretim

programlarının, materyallerin de bazı yönlerden eksik kalmasına neden olmaktadır. Bu eksiklik Türkçenin yabancı dil olarak öğretimini bir yana ana dili olarak öğretilmesinde de büyük sorunlar doğurmaktadır.

Barın, “Yabancılar Türkçenin Öğretiminde Temel Söz Varlığının Önemi” (2003) adlı makalesinde dilimizin temel söz varlığı tespit edilirken şu noktalara dikkat edilmesi gerektiğinin altını çizmektedir:

- Öncelikle organ ve akrabalık adlarının, sayılarının, günlük hayatta sıkça kullanılan isim ve fiiller ile onlarla ilişkisi olan kelimelerin, deyimlerin, atasözlerinin ve iletişimde önemli bir yere sahip kalıplaşmış sözlerin ele alınması gerekir.

- Temel söz varlığının belirlenmesine yönelik çalışmaların, dil öğretiminde bir işlevinin olabilmesi için öncelikle Türkçenin hedef kitleye ne derece öğretileceğinin iyi belirlenmesi gerekir. Bu belirlemeler için de ihtiyaç analizi yapılmalıdır. Eğer, amacınız bir yabancıların Türkiye’de lisans veya lisansüstü öğrenim görebilmesini sağlayabilecek düzeyde bir dil öğretiminin yapılması ise belirlemeleriniz farklı, ev hanımlarına günlük ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri düzeyde Türkçe edindirmekse farklı olacaktır.

- Temel söz varlığı belirlenirken yalnızca yazılı kaynaklara başvurulmamalı; söz gelimi iletişim kurmada sıkça kullanılan kalıplaşmış ifadeler (Günaydın, iyi günler, Allaha ısmarladık, güle güle, hayırlı işler vb.) konuşma dilinde daha sık karşımıza çıktığından, bu gibi ifadelerin de konuşma dilinde taranması gerekir. Hazırlanan kitaplarda doğal dil esas alınmalıdır.

- Temel söz varlığının belirlenmesinde en önemli husus kelimenin aslının Türkçe olup olmaması değil, sık kullanılması ve Türk insanının kelimeye yüklediği anlam zenginliğidir. Kelimelerin özellikle deyimleşmiş halleri üzerinde durmak; eş ve yakın anlamlılar ile çağrıştırdığı kelimelerden de söz etmek; kelimenin temel, mecaz ve terim anlamlarının kullanımdaki farklılıklarına dikkat çekmek gereklidir.

- Gerekli durumlarda öğretim elemanı ders kitabındaki sözcüklerle sınırlı kalmayıp kullanım sıklığı olan ve öğrencilerin ilgi duydukları alanlara dönük sözcüklere de yer verebilmelidir.

- Sıklık araştırmalarının dildeki değişimler doğrultusunda belli aralıklarla yapılması gerekir. Toplumsal, ekonomik, siyasal, kültürel nedenlere bağlı olarak çok değişik yönlerde ve hızla gerçekleşen değişimlerden dil de etkilenmektedir. Toplumda ortaya çıkan yeni kavram ve değer yargılamalarından dolayı oluşan yerli ve yabancı kelimelerin günlük hayatta ne sıklıkla kullanıldığı da göz önünde bulundurulmalıdır.
- Tespit edilen sözcüklerin sözlüklerle sağlamasını yaparak bilgisayar ortamına aktarmak yeterli değildir. Köklere eklenen eklerle çok sayıda ve anlamda yepyeni sözcükler üretebilmek Türkçenin ayırt edici yönüdür. Bu sebeple kullanımdaki sözlüklerimizin birtakım eksikliklerinin olduğu unutulmamalıdır.

b-Öğretilen dilin kültürünün de öğretilmesi gereklidir.

Her dil ait olduğu kültürün özelliklerini taşımakta, nesiller arası bağlantıyı sağlamaktadır. Atasözleri ve deyimler daha önce de çokça sözünü ettiğimiz üzere kültürel birikimin dildeki en güzel yansımalarındandır. Yabancı dil öğrenen birey o dille beraber o dili konuşan ulusun kültürünü de öğrenir. Bu bağlamda kültür aktarımını en güzel şekliyle yapan atasözü ve deyimleri öğrenen ve iletişimde kullanan birey öğrendiği yabancı dile ve kültüre o denli hâkim kabul edilir.

“Özellikle deyimler çok iyi öğretilmelidir. Çünkü, günlük kullanımda deyimlere çok fazla yer vermekteyiz. Yabancı biri, Türkçedeki deyimleri iyi kullandığında insanlarla çok daha rahat iletişim kurabilmektedir. Burada önemli olan, kelimeleri hangi metinlerde ne şekilde kullanacağımızdır. Yaşantılardan kopuk olarak dil öğretilmeye kalkılırsa o zaman ne dil ne de kültür tam olarak öğretilir.” (Barın, 2004)

Deyimlerin, atasözlerinin öğretiminde kültürel kimliğimizi, çeşitli alanlardaki başarılarımızı (mimari, müzik, sinema, spor... vb.) konu alan seçkin metinlerin, görsel-işitsel materyallerin kullanımına dikkat edilmelidir. Araştırmamızın ‘‘3.7. Kültür Aktarımında Atasözü ve Deyimlerin Rolü’’ başlığı altında bu konu daha ayrıntılı ele alınmıştır.

İlk iki genel ilke dışında kalanların daha önce ayrıntılarıyla araştırmamızın temel problemiyle bağdaştırdığımız yabancı dil öğretiminin temel ilkeleriyle

örtüştüğünü görmekteyiz. Araştırmacı olarak “Kullanılan, yaşayan dilin öğretilmesi gereklidir”, “Öğretilen dilin kültürünün de öğretilmesi gereklidir.” ilkelerinin dışında kalan yabancı dil öğretimindeki genel ilkelerin burada isimlerini zikretmekle uygun yetineceğiz.

Bunlar aşağıda sıralanmıştır:

- Öğretime dinleme ve konuşma becerilerini geliştirme ile başlanmalıdır.
- Telaffuza önem verilmeli, öğrencilerin öğretilen dilin seslerinin en iyi şekilde çıkarmaları sağlanmalıdır.
- Öğrencilerin bildiği sözcüklere dayanarak yeni cümleler kurması sağlanmalıdır.
- Yeni cümle kalıpları bilinen sözcüklerle öğretilmelidir.
- Öğrencilere öğrendiklerini kullanma olanağı tanınmalıdır.
- Öğrencilerin yeni dil alışkanlıkları edinmelerine yardımcı olunmalıdır.
- Herkese eşit söz hakkı tanınmalıdır.
- Öğrencinin kendini yazılı sözlü ifade edebilmesi sağlanmalıdır.
- Hem bireysel çalışmalara hem de grup çalışmalarına yer verilmelidir.
- Ders planlanırken derse çeşitlilik getirilmeli, dersi sıkıcı olmaktan kurtaracak çeşitli uygulamalara yer verilmelidir.
- Öğrenci başarısı ölçülürken sadece öğretilen konulardan soru sorulması gereklidir.
- Bütün bilgiler öğretilmeye çalışılmamalı, öğrencinin öğrenebileceği kadar bilgi verilmelidir.
- Bir seferde tek bir yapıyla uğraşılmalıdır.
- Öğretim materyalleri kolaydan zora doğru sıralanıp sunulmalıdır.
- Yeni bir yapı sunulmadan önce örnekler verilmelidir.
- Öğrencilerin yaptıkları hatalar anında düzeltilmelidir.
- Öğrencilerin temel cümle kalıplarını öğrenmesi ve ezberlenmesi sağlanmalıdır.
- Amaç dil ile ana dil arasında sorun olan ses ve yapıların öğretilmesi sağlanmalıdır.
- Sınıf içi bireysel farklılıklar dikkate alınmalıdır.

4.3.Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri Bağlamında Atasözü ve Deyimlerin Öğretimi ve Materyallerde Kullanımının Gerekliliği

“Dil öğretim metodu, (Araştırmacı yöntem yerine ‘metot’ kullanmaktadır.) belirli bir yaklaşıma veya felsefeye dayanarak dil özelliklerinin belirli bir düzen içinde sunulması amacını güden ve hiçbir bölümü diğer bölümlerle çelişmeyen tasarımıdır.” (Barın, 1992:10)

Günümüze değin yabancı dil öğretiminde çok çeşitli yöntemler ortaya çıkmıştır ve bunlardan bazıları örneğin dil bilgisi – çeviri yöntemi uzun yıllar kullanılmıştır ve hâlâ da kullanılmaktadır. Bazı yöntemler de mevcut yöntem ve yaklaşımların yetersiz noktalarından yola çıkan kişilerin, güncel ya da moda olan dilbilim akımlarının ve benzeri akımların etkisiyle oluşturdukları yöntemlerdir. Araştırmamızda dil öğretiminde dört temel beceriyi oluşturan dinleme, okuma, konuşma, yazma becerilerinin birine, birkaçına veya tümüne yönelik tasarlanmış yöntemlerden 1982 Ekim ayında Avrupa Konseyi ile Milli Eğitim Bakanlığının ortaklaşa düzenledikleri “Yabancı Dil Öğretim Programları” konulu seminerde belirlenen belli başlı yöntemler sınıflaması ele alınacaktır. Bu yöntemler kısaca tanıtıldıktan sonra yöntem, araştırmamızın temel problemi bağlamında değerlendirilecektir.

4.3.1.Dil Bilgisi- Çeviri Yöntemi (Grammar-Translation Method):

Bu yöntem Latince öğretiminin etkisiyle geliştirilmiş ve günümüze kadar kullanılmış bir yöntemdir. Bu yöntemi Karl Plötz (1819–1881) geliştirmiş ve 20.yüzyılın başlarına kadar Plötz’ün teknikleri geçerli olmuştur. Belli bir öğrenme kuramına dayandırılmadan geliştirilen bu yöntem, kural öğrenme ve karşılaştırmalı çalışmalara ağırlık verir. Konuşma becerisinin geliştirilmesine önem verilmez.

Yöntemde dilin kurallarını öğretmek esastır. Gramerin öğrenilmesi verilen metinlerdeki gramer kalıplarının incelenmesi ve öğretilmesi sonucu gerçekleşir. Öğretim ana dilde yapılır. Sözcük öğretimi önemlidir ve sözcük öğretiminde tutulan yol daha çok öğrencilere metindeki sözcüklerin listesinin verilmesi ve ezberletilmesi

biçimindedir. Karışık ve zor gramer kalıpları ayrıntılı biçimde verilir. Bu yöntemde öğretim, kuralların birbirinden bağımsız cümlelerle verilmesi, çekimlerin gösterilmesi ve çeviri yapılması ile başlar. Öğretim, cümle kalıpları ve çekimleri üzerinde yoğunlaşır. Çeviri, okuma işleminden sonra yapılır. Başlangıçta kolay klasik yapıtlar çevrilmeye başlanır, sonrasında gramerin verilmesiyle daha zor ve karmaşık eserlerin çevirilerine geçilir. Metnin içeriğine fazla önem verilmez. Alıştırmalar, birbiri ile ilişkisi olmayan cümleleri amaç dilden, ana dile çevirmek için kullanılır.

Dilbilgisi- çeviri yöntemi ihtiyaç analizi doğru yapılmış öğrenci kitlesinde başarılı olabilecek bir yöntemdir. Adıgüzel'in (2001) Özcan'dan aktardığına göre yazma, konuşma, okuma, dinleme becerileri çoğu zaman bir ihtiyaç olmadığı hâlde kişi kendini hepsini öğrenmeye zorlamakta ve çoğunlukla başarısızlıkla sonuçlanmaktadır. Örneğin bir doktor kendi alanında çıkan İngilizce yayınları okuyup anlayabiliyorsa İngilizceyi kullanıyor demektir. Bu doktorun İngilizce konuşmaması bir eksiklik değildir. Bu görüşe göre yabancı dil öğretiminin bir bütün oluşturduğu görüşü hemen her şart için geçerli değildir. Dil bilgisi-çeviri yöntemi ancak yetişkinlere ve o da kendi ana dillerini çok iyi bilen yetişkinlere uygun bir yöntemdir. Henüz kendi ana dilini tüm incelikleriyle öğrenmemiş çocuk yaştaki öğrenciler ya da bir yabancı dili temel bazı iletişim ihtiyaçları için özellikle dinleme ve konuşmaya yönelik kullanacak öğrenciler için uygun bir yöntem değildir.

Yöntemin yukarıdaki özellikleri dikkate alındığında araştırmamızın temel problemi bağlamında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Bu yöntemin kendi diline hâkim, en az orta öğretim düzeyinde öğrenim görmüş ve ihtiyaç analizi doğru yapılmış öğrenci kitlesi karşısında daha başarılı sonuçlar vereceği varsayımından hareket edersek yapılacak çalışmalar öğrencilerin verilen bir metindeki deyim ve atasözlerini sözlük çalışması yoluyla anlamlarını bulmaları, ezberlemeleri; deyim ve atasözlerinin biçimsel ve anlamsal yönden taşıdığı özelliklerin öğretilmesi, sıralaması şeklinde düzenlenebilir. Yöntemin doğası gereği öğretim sürecinde kullanılacak deyim ve atasözlerinin kurlara, öğrenci kitlesinin yaşına uygunluğu konusunda ayrıntılı bir sınıflandırmaya ihtiyaç duyulmayacağını düşünmekteyiz. Ancak dil bilgisi açısından belirgin özellikler taşıyan örneğin sıfat fiil, adlaşmış sıfat fiil, zarf fiil taşıyan “minareyi çalan kılıfını hazırlar, misafir umduğunu

değil bulduğunu yer.” gibi atasözlerinin “göz açıp kapayıncaya kadar” gibi deyimlerin yer aldığı metinlerin incelenmesinin üst düzey kur basamaklarında kullanılması gerektiğini düşünmekteyiz.

4.3.2. Düzvarım (Doğrudan) Yöntem (Direct Method):

Dil bilgisi- çeviri yöntemine karşı bir tepki olarak 1950’lerde ortaya çıkmış, dünyada ve Türkiye’de çok yaygın bir şekilde kullanılmış bir yöntemdir. 1880’lerde Gouin “Dillerin İncelenmesi ve Öğretme Sanatı” adlı eserinde bugünkü düzvarım yönteminin temelini oluşturan görüşlerini açıklamış, modern psikolojiden yabancı dil öğretiminde yararlanmaya çalışmış, fiziksel etkinlik (yaparak öğrenme) kavramını dil öğretimine kazandırmıştır. 20.yüzyılda bu yöntemin kullanımına ağırlık verilmiş, 1898 yılında Viyana’da toplanan yabancı dil öğretmenleri kongresinde diyalog öğretimi ve gösteri (demonstrasyon) tekniğinin sınıf içinde uygulanması üzerinde durulmuştur. Yine 1990 yılında Leipzig Kongresinde alınan aşağıdaki kararlar bu yöntemin çerçevesini belirlemiştir:

- Sınıf içinde amaç dil etkin kullanılmalı,
- Çağdaş ders kitapları okutulmalı,
- Amaç dilin konuşulduğu ülkenin kültürüne ağırlık verilmeli,
- Gramer, tümevarım yoluyla öğretilmeli,
- Modern edebî eserler okutulmalı,
- Yazılı araştırmalar yaptırılmalı ve ev ödevlerine ağırlık verilmelidir.

Yöntem, değişik ülkelerde uygulandıkça birtakım güçlükler ve değişik uygulamalar da ortaya çıkmıştır. Bu yöntem zamanla Almanya’daki eklektik (seçmeci) yöntemle Fransa’daki aktif yöntemle bağdaştırılmaya çalışılmıştır.

Bu yöntemde dersler bir diyalogla ya da kısa bir fıkra anlatımıyla başlar. Bu diyalogların günlük hayattan seçilmesi öğrencinin ilgisini artıracaktır. Önce sözlü öğretim yapılır. Bu nedenle gramer ve yeni sözcükler sözel olarak öğretilir. Sözcüklerin öğretiminde gösterme, örneklendirme, tanımlama, eğitsel oyunlar gibi tekniklerden yararlanılır. Bu yöntemi kullanan bir öğretmen, uygulanmaya sınıftaki nesnelerin adlarını söyleyerek ve öğrencilerden bunları tekrar etmelerini isteyerek başlayabilir. Örneğin nesne gösterilerek “pencere”, “kitap”, “tahta” sözcükleri öğrenciye söylenir;

“açma”, “okuma”, gibi eylemler “pencereyi açma”, “kitabı okuma” biçiminde eylemin canlandırılmasıyla ve öğrencilerin bu oyunun bir parçası haline getirilmesiyle öğretilir. Burada önemli olan nokta, öğretmenin öğretilecek sözcüklerle örtüşen ortamlar yaratabilmesi ve öğrenciyi aktif hâle getirmesidir. Bu yöntemde dil bilgisi kuralları tümevarım yoluyla öğretilir. Ayrıca dil bilgisi kurallarının görsel yolla, göze hitap edilerek anlatılması belli bir ortamda verilmesi istenir. Yöntemin eleştirilen yönü, öğrenciyi çok kısa bir süre içinde ve dil bilgisi açısından yetersiz bir şekilde kendini ifade etmeye zorlaması olmuştur. Bunun sonucu olarak öğrenci çabuk konuşma eğilimi göstermekte; ancak bunu yaparken zaman zaman kendi dilinin yapılarına uygun ifadeler kullanmakta, ana dilini amaç dile uyarlamak gibi bir hataya düşmektedir. Asıl amaç, öğrenilen dille öğrencinin düşünmesini sağlayabilmek olmalıdır.

Bu yöntemden en çok yararlanacak öğrenciler tümevarım yeteneği gelişmiş öğrenciler olacaktır. Öğrenme biçimi bu şekilde olmayan öğrenciler için bu yöntem yorucu, cesaret kırıcı bir durum alabilir. Bu nedenler sonucunda aynı sınıf ortamında öğrenciler arasında amaç dili kazanma bakımından büyük farklılıklar doğabilir. Bu olumsuzlukları en aza indirgeyecek kişi öğretmendir. Öğretmenin amaç dili çok iyi bilmesi ve konuşması istenir. Sınıf içinde ana dile ve çeviriye yer verilmemesi, amaç dilin yoğun bir şekilde kullanılması beklenmektedir. Bu nedenle öğretmenin ana dile başvurmaksızın anlamı çeşitli yollarla açıklamak konusunda becerikli olması gerekmektedir. Bu yöntemde ilk birkaç hafta telaffuz öğretimine ağırlık verilir. Yeni dil bilgisi yapıları öğretilirken sürekli dinlemeye ve tekrara yer verilir. Yöntemin dikkat çeken yönlerinden biri de okuma parçalarının seçiminde amaç dili konuşan ülkenin kültür ve yaşamıyla ilgili olanlarına öncelik verilmesidir.

Yöntemin yukarıdaki özellikleri dikkate alındığında araştırmamızın temel problemi bağlamında şu sonuçlara ulaşmaktayız:

Yukarıda değinildiği üzere bu yöntem gösterme, örneklendirme, tanımlama ve eğitsel oyunlar gibi tekniklerden; görsel (resimler, gerçek eşyalar ve modeller v.b.) işitsel (radyo, kasetçalar, CD. v.b) araçlardan yararlanmaya oldukça elverişli bir yöntemdir. Bu bakımdan deyim ve atasözlerinin öğretiminde oldukça zengin ortamlar oluşturulabilir. Sınıfta anlatılacak gerçek ya da kurgu bir olayın bir deyim ya da atasözüyle bağdaştırılması yapılabilecek etkinliklerdendir. Özellikle gerçek anlamlı

deyim ve atasözlerinin öğretiminde deyim, atasözünü yansıtacak bir resim, karikatür rahatlıkla kullanılabilir. Resim / karikatürle ilişkili olan deyim-atasözünü eşleştirme gibi etkinlikler yapılabilir. Hem gerçek hem mecaz anlamını düşündüren veya yalnızca mecaz anlamını düşündüren deyim ve atasözlerinin ise yabancı kültürden birine öğretilmesi daha güç bir iştir. Bu deyim ve atasözlerini öğrencinin zihninde somutlaştırabilmek için kısa filmlerden, kurgu/gerçek bir olayı deyim-atasözüyle bağdaştırarak dramatize etmekten, kökeni tarihi bir olaya, fıkraya dayananları sınıf içinde rol dağılımı yaparak canlandırmaktan yararlanılabilir.

Yöntemin araştırmamızın temel problemi ile doğrudan ilişkisini kurabileceğimiz önemli bir yönü de okuma parçalarının seçiminde amaç dili konuşan ülkenin kültür ve yaşamıyla ilgili olanlarına öncelik verilmesidir. Bu durum kültür aktarımında önemli işlev üstlenen atasözü ve deyimlerimizin öğretim sürecine daha etkin biçimde katılmasının yolunu açmaktadır.

4.3.3Kulak – Dil Alışkanlığı (Audio-Lingual Method) Yöntemi:

Bu yöntem 1940’lı ve 1950’li yıllarda davranışçı psikologlar (Skinner) ve yapısalcı dil bilimcilerin (Bloomfield, Brooks, Lado) görüşlerinin etkisiyle ortaya çıkmıştır. Bu yöntem kolej öğrencilerinin yabancı dil öğrenmeleri için geliştirilen Michigan Yöntemi ile yine Michigan Üniversitesi tarafından Amerikan ordusunun birliklerine, askeri üsler kurduğu ülkelerde konuşulan dilleri öğretmesinde bilinen yöntemlerin başarısız olması sonucu geliştirilen “Ordu Yöntemi”nin bir benzeri olarak kabul edilmektedir. Yöntem daha sonra orta dereceli okullarda uygulanmaya başlanmış ve kulak-dil alışkanlığı yöntemi olarak adlandırılmıştır. Yapısalcı dil bilimcilere göre geleneksel dil bilgisi-çeviri yöntemi etkili bir yol değildir; çünkü dilin doğal öğretimi önce dinleme ile başlar, sonrasında konuşma, okuma ve yazma gelişir.

Davranışçı ekolün bir etkisi olarak bu yöntemde öğrenmenin gerçekleşmesi alışkanlıkların oluşmasına bağlıdır; alışkanlığın oluşması da pekiştirmeye mümkündür. Yeni yapılar diyalog biçiminde sunulur ve bağlamda hiçbir değişiklik yapılmaz. Sıraya konan yapılar tek tek öğretilir. Tekrar, taklit ve ezber önemlidir. Tekrarla ezberlenen cümle kalıplarına benzer cümleler üretilir. Doğru cevaba anında olumlu pekiştireç verilir. Çok miktarda alıştırmaya yer verilirken hemen hemen hiçbir dil bilgisi

açıklaması yapılmaz; dilbilgisi tümevarım yoluyla öğretilir. Uzun dil bilgisi açıklamaları yerine öğrenilecek noktaların karşılaştırmalı analizi yapılarak öğrenmenin kalıcılığı sağlanır. Dilin istisna kullanımları verilmez.

Doğal öğrenme sırası (dinleme, konuşma, okuma, yazma) izlenir; ağırlık yöntemin adından da anlaşıldığı üzere dinleme ve konuşma üzerindedir. Bu yönüyle kasetçalar ve dil laboratuvarları etkin biçimde kullanılır. Telaffuz ve tonlama öğretimi oldukça önemsenmektedir.

Her dilin birbirinden farklı ve sürekli değişim–gelişim hâlinde olduğu vurgulanır. Amaç dildeki sözcüklerin o dili konuşanlar için taşıdıkları anlamda ve kültürel bağlamda öğrenilmesi, amaç dili konuşan insanların kültür yaşamının da öğretilmesi gerektiği, yöntemin önemli yönlerinden biridir.

Programın eleştirilen yönleri, yabancı dil öğretiminde sözel becerilere ağırlık verdiği ve bunun sonucunda da öğrenciye mükemmel bir dinleme ve konuşma alışkanlığı kazandırmasına rağmen diğer beceri alanlarını ikinci plana aldığı; zihinsel sürece ve zihinsel kavramaya yer vermeyip yalnızca biçime ve otomatik öğrenmeye dayalı bir yöntem olduğu; öğrencilerin çok iyi öğrendiği cümle kalıplarını öğrendikleri bağlam dışında başka bağlamlarda kullanmada zorlandığı; her yaştaki öğrenciye uygun olmadığı yönündedir.

Yöntemin yukarıdaki özellikleri dikkate alındığında araştırmamızın temel problemi bağlamında şu sonuçlara ulaşmaktayız:

Dinleme ve konuşma becerilerinin gelişmesini diğer beceri alanlarına göre daha öncelikli olduğu ihtiyacı belirlenmiş öğrenci gruplarında daha hızlı ve başarılı bir sonuç vereceğini düşündüğümüz bu yöntem, sözlü iletişime daha çok ihtiyaç duyulan ticaret, turizm alanlarında ve gündelik yaşama yönelik iletişimde kullanılmaya daha uygundur. Kullanılan dilin ve amaç dilin kültürünün de öğretimini önemseyen bu yöneme göre planlanan bir öğretim programına günlük hayatta en sık karşılaşılabilecek deyim ve atasözlerinin (örneğin alışverişte, konuk ağırlamada, insanların ruh hallerini ifade ederken kullanılan deyimler; olumlanan –olumsuzlanan davranış biçimlerini, özellikle Türk kültürünü, inanışlarını gelenek ve düşünüş biçimini yansıtan atasözleri)

yerleştirilebileceğini düşünmekteyiz. Yöntemin eleştirilen yönlerinden birinin de öğrencinin ezberlediği cümle kalıplarını öğrendikleri bağlam dışında kullanmakta zorlandığı yönünde olduğunu dile getirmiştik. Deyim ve atasözlerinin bağlamından bağımsız kullanılması bir şey ifade etmeyeceğinden bu yönetime göre düzenlenmiş bir öğretim programında öğrenciye bağlamı da sezinletecek diyalogların hazırlanması gerektiğini düşünmekteyiz. Hatta video ile yapılacak bir öğretimle deyim, atasözünün bağlamının öğrenci tarafından daha kolay kavranacağını araştırmacı olarak söyleyebiliriz.

4.3.4.Bilişsel Öğrenme Yaklaşımı (Cognitive-Code Approach):

Bu yaklaşımın ortaya çıkışında bilişsel öğrenme kuramcılarında Ausubel ve ünlü dilbilimci Chomsky'nin görüşleri etkili olmuştur. Chomsky 1957'de yayımladığı Syntactic Structures adlı eserinde dille ilgili yeni görüşler ortaya koymuş ve üretimsel dönüştürücü ekolünün doğmasını sağlamıştır. Dil olgusunu dil edimi ve dil yetisi olarak ikiye ayırmıştır. Dil edimi, dili nasıl kullandığımızı, dil yetisi de dili kullanma yeteneğimizi ortaya koymaktadır. Chomsky, davranışsal dil öğretimine karşı çıkmakta; dil öğretimini bir alışkanlık, koşullanma sorunu olarak değil; kişinin dışındaki tepkilerden çok akılcı, zihinsel, yaratıcı bir süreci olduğunu dile getirmektedir.

Ausubel'e göre bilişsel öğrenmenin özelliği yeni bilgilerin depolanması ve eski bilgilerin yeni anlamlar ve bağlar kazanmasıdır. Anlamlı bir öğrenme için yeni öğrenilenlerin daha önce öğrenilenlerle bütünleşmesi gereklidir. Bu durumda yeni bir öğrenmeye geçilmeden önce daha öncekiler tam olarak öğrenilmelidir.

Bu yaklaşımda dilin alışkanlık hâline getirilmesinden çok bilinçli olarak kurallarının öğrenilmesi esastır. Telaffuz öğretimine ayrı bir öğretim etkinliği olarak yer verilmez. Özellikle duyduğunu anlama becerisinin geliştirilmesine önem verilmelidir. Grup çalışması ve bireysel etkinliklerle öğretim desteklenmelidir. Dört temel beceri öncelik sonralık sırasına göre değil önemine göre eşit olarak geliştirilmeli, dil bilgisi kuralları tümevarım ve tümdengelim yoluyla öğretilmeli, her şey bir bütünlük içinde verilmeli ve gerektiğinde görsel, işitsel araçlardan ve diğer tekniklerden yararlanılmalıdır. Bu yaklaşımda ana dilin kullanımına ve çeviriye izin verilmektedir. Aynı zamanda yaklaşım, öğretmeni sınıf içinde yetkiyi temsil eden tek kişi olarak değil,

öğrenmeyi kolaylaştırıcı kişi olarak görmekte; öğretmen ve öğrenci tutumunun, sınıf içi etkileşimin iyi bir öğrenme ortamının oluşmasında çok önemli olduğunu kabul etmektedir.

Yöntemin yukarıdaki özellikleri dikkate alındığında araştırmamızın temel problemi bağlamında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Yaklaşımın temel özelliklerinden biri de “Anlamlı öğrenme için yeni öğrenilenlerin daha önce öğrenilenlerle bütünleşmesi gerekir.”dir. Bu ifade genel anlamda kullanılacak öğretim programının düzenlenmesinde ve özel anlamda programa deyim ve atasözlerinin yerleştirilmesinde şu zorunlulukları doğurmaktadır:

- Öğretilmek istenenler belli bir sıraya konulmalıdır. Zaten bu ilke basamaklı kur sisteminin dayandığı bir ilkedir. Her aşamada nelerin, ne kadar, nasıl öğretilmesi ve öğretilip öğretilmediğinin de nasıl sınanacağı ayrıntılandırılmalıdır. Bu durumda öğretimin hangi aşamasında hangi atasözü ve deyimleri, ne kadar kullanacağımızı; bunları öğretirken öğretim tekniklerinden nasıl yararlanacağımızı sonuçta da bunları ne kadar öğretebildiğimizi ölçeceğimiz bir planlama gereklidir.

- Her bir öğretim aşamasında öğretilmek istenenlerin tam anlamıyla öğrenilmesi sağlanmalıdır; çünkü tam öğrenme gerçekleşmeden bir sonraki aşamada öğrenilenlerle önce öğrenilenler arasında bağlantı kurulamaz. Öğretim programı ve kullanılacak materyaller hazırlanırken öncelikle hangi deyim ve atasözlerinin kullanılacağı belirlenmeli; bilişsel yaklaşıma uygun bireysel ve grupla öğretim tekniklerinden öğretimde yararlanılmalı; sonrasında ise öğrenmenin tam olarak gerçekleşmesini sağlamak amacıyla bilişsel alan basamaklarına (bilgi, kavrama, uygulama, analiz-sentez, değerlendirme) uygun şu soru türleriyle öğrenme sınanmalıdır: Doğru-yanlış, boşluk doldurma, çoktan seçmeli, eşleştirmeli, eş-zıt anlamlısını bulma, metin altı sorularını yanıtlama, açık uçlu sorular, metin düzeltme, farklı biçimde ifade etme, ilişkilendirme, duruma uygun örnek bulma, tartışmaya yönlendirme, tablodan kelime bulma, bulmaca doldurma, uygun başlıklar altında sınıflama, sebebini açıklama, verilen durum/nitelik üzerine konuşma ve yazma, sizce... şeklinde başlayan sorular, yorum yapma, yanlışları bulma ve düzeltme, ... tanıtınız, işaret, tablo, grafik, resim v.b.

yorumlama, anket doldurma, kavram haritası tamamlama, 5N 1K belirleme... vb. Burada dikkat edilmesi gereken noktalardan biri de önceki basamaklarda öğretilen deyim ve atasözlerinin belirli sıklıkta kullanılarak unutulmasının engellenmesinin gerekliliğidir.

4.3.5.İletişimci Yaklaşım (Communicative-Approach):

Son yıllarda Hymes'in öncülük yaptığı sosyo-dil bilimciler, Chomsky'nin daha önce ileri sürdüğü "edim" ve "yeti" kavramlarıyla dilin doğasının açıklanmasının yeterli olmadığını, bunların yanına "İletişim yetisi" adıyla üçüncü bir boyut eklenmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir.

Bu yaklaşımda dilin kurallarından çok bir iletişim aracı olarak kullanılması önemsenmektedir. Dilin yüzeysel yapısından çok alt yapısı yani konuşmada kullanılan kavramların öğrenilmesi ve öğretilmesi önemlidir. İletişimci yöntemi savunanlara göre dili öğrenme sürecinde öğrencinin geçirdiği zihinsel süreç önemli bir yer tutar. Bu yöntemle göre öğrenciler kalıpları ezberlemek yerine öğrendiklerini anlamaya ve kavramaya yönlendirilir. Amaç, anladıklarını ve kavradıklarını uygulamaya koyabilmeleridir. Yaklaşımın kuramcılarına göre iletişim, bireyin kendisini araştırması ve bulması için gerekli olan bir var oluş sürecidir. İletişim, ancak çeşitli ortam ve aşamalara göre cümlelerin uygun bir ifadeye dönüştürülmesiyle gerçekleşir. Kısacası öğrencinin sadece cümleler kurabilmesi yeterli değildir. Bu cümleleri sınıflandırması, sorular sorması, bir görüş ifadesi hâline getirmesi gereklidir. Cümleleri kurarken gerekli olan kuralları bilmek, dil öğrenmenin sadece bir yönüdür ve yeterli değildir. Bu bilgi, iletişim süreci içinde cümlelerin hangi anlamlara gelebileceğinin bilinmesiyle desteklenmelidir.

Yaklaşım, sınıfta öğretmenin iletişim ortamı yaratma görevinin önemini vurgulamaktadır. Bu yapılırken öğretmenin mutlak otorite olmadığı imajı yaratılmalı, öğretmen etkinlikler esnasında danışmanlık yapmalı, öğrencilerin sorularına cevap vermeli, öğrencilerin dili nasıl kullandıklarını gözlemlemelidir. Öğrenciler görüşlerinin sınıf ortamında rahatlıkla aktarmaya özendirilmeli; kullanılacak materyaller öğrencinin daha önce edindiği bilgilerle bağdaştırabileceği nitelikte ve zenginlikte olmalıdır. Yaklaşımın kuramcıları hatasız dil hâkimiyeti yerine akıcı dil hâkimiyetinin

kazandırılması görüşündedirler. Dil hâkimiyetiyle hedeflenen nokta ise farklı sosyal çevrelerde uygun dil kullanabilmektir.

Bu yaklaşımın en belirgin özelliği yapılan her şeyin iletişim kurma niyetiyle yapılmasıdır. Öğrenciler dili büyük ölçüde oyunlar, rol yapma, problem çözme gibi iletişimsel etkinlikler aracılığıyla kullanırlar. Yaklaşımın temel hedeflerinden biri de öğrenciyi öğrendiği yabancı dili kullanarak yararlı bir iş yaptıklarını hissetmelerini sağlayarak güdülemektir. Öğrencilerin kişiliklerini ifade etmelerine fırsat verilir. Öğretimde gerçek araçlar kullanılır, dilin işlevine yapısal özelliklerinden daha çok önem verilir. Her işlev için çeşitli dil bilgisi yapıları sunulur. Basit yapılardan karmaşık yapılara geçilir. Dil bilgisi hataları hoşgörüldür ve bu hatalar dil öğrenmenin doğal bir parçası olarak değerlendirilir; çünkü öğrenciler sınırlı dil bilgileri ile bile iyi birer iletişimci olabilirler. Anlaşılabilir telaffuz yeterlidir, ana dili kullanımı ve çeviri yasak değildir, gerektiğinde kullanılabilir; öğrencilerin gerek ikili, gerek grup çalışmaları ile birbirleriyle iletişim hâlinde olmaları sağlanır.

Yöntemin yukarıdaki özellikleri ve öngördüğü sınıf içi etkinlikleri dikkate alındığında araştırmamızın temel bağlamında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Araştırmacı olarak, iletişimci yaklaşıma göre düzenlenmiş bir öğretim programının ve hazırlanan materyallerin atasözü ve deyimler bakımından rahatlıkla zenginleştirilebileceğini düşünmekteyiz. Dilin bir iletişim aracı olarak kullanılmasını, dilin yüzeysel yapısından çok alt yapısını yani konuşmada kullanılan kavramların öğretilmesi ve öğrenilmesini önemseyen bu yaklaşımda uygun iletişim ortamları yaratılarak günlük hayatta konuşma dilinde en sık kullandığımız deyim ve atasözlerinin öğretiminin önemi ortaya çıkmaktadır. Tabii ki bunların öğrenme-öğretme sürecine katılabilmesi için kelime sıklığı taramalarının hem yazılı hem sözlü ürünlerde belli aralıklarla yapılması gereklidir. Özellikle konuşma dilinde sıkça başvurduğumuz deyim ve atasözlerinin öğretim sürecine aktarılması öğrencinin öğrendiği dille eksiksiz, sağlıklı bir iletişim kurabilmesine, farklı sosyal çevrelerde uygun dil kullanabilmelerine, yardımcı olacaktır. Ticaret amaçlı dil öğrenen kişiye bu konuyla ilgili deyim ve atasözlerinin kuracağı iletişimde kullanmaya yönelik öğretilmesi, yukarıdaki iddiamıza örnek olabilecektir.

4.3.6.Doğal Yöntem (Natural Method):

Amaç dilin ana diline benzer biçimde öğretilmesi gerektiğini savunan bir yöntemdir. Dil bilgisi-çeviri yöntemine tepki olarak ortaya çıkmıştır. Rousseau ve Pestalozzi'nin eğitim üzerine düşüncelerinden etkilenen Lemare (1819) ve Payne (1830) tarafından biçimlendirilmiş; Ticknor (1791–1871), Marcel (1867) ve Heness(1866)'in katkılarıyla geliştirilmiştir.

Bu yöntem, klasik yapıtların diline karşılık yaşayan dilin, yazılı dile karşılık konuşma dilinin öğretimini amaç edinmiştir. Bu nedenle telaffuz ve dil bilgisi öğretimi olmaz; başlangıç aşamasında okuma ya da yazma alıştırmaları, çeviri yapılmaz. Sadece dinleme ve konuşma etkinliklerine yer verilir. Amaç dil o dili ana dili olarak konuşanlarla, doğrudan doğruya ilişki kurularak öğrenilir. Bu nedenle bu yöntemin uygulanmasında yabancı öğretmen bulma konusunda sorunlar çıkabilmektedir.

Öğrencilerin dili yazılı formunda görmeden önce onu duyması gerektiği vurgulanır. Öğrencilerin konuşma becerilerinin gelişmesi için kitapta bulunan bazı diyaloglar ezberletilir. Söylenenlerle ilgili olarak öğrenciye sık sık mimikle, olmazsa yabancı dilde açıklamalar yapılır. Öğrenci duyduğunu, anlamını tam çıkaramamış olsa bile tekrarlar. Telaffuz doğrudan doğruya taklide dayanır. Öğrenci olabildiğince etkin olmalı, ana dilini öğrenirken yaptığı gibi yanlışlıklara aldırmandan elverdiğince konuşmalıdır. Yanlışlar öğretmen tarafından düzeltilir, alıştırmalarla telaffuz pekiştirilir. Ara sıra yapılan sesli okuma ile öğrencinin yabancı dilin telaffuzunu kavraması sağlanır, çekingen davranan öğrencilere kitaplardan günlük konuşma parçaları ezberletilir.

Doğal yöntem sözcük öğretimini önemsemektedir. Bu nedenle öğrenciye amaç dilde sık kullanılan orta zorlukta sözcükler öğretilir. Sözcüklerin bağlam içinde tekrarı öğrencinin sözcüklerin semantik genişliğini zahmetsizce anlamasını sağlar.

Yöntemin eleştirilen yönü yaşı ve eğitim düzeyleri ne olursa olsun herkesin aynı şekilde öğrendiğini kabul edışıdır. Öğrencinin yaşı, öğrenmede önemli faktördür; bir yetişkinin yabancı bir dili bir çocuk gibi öğrenmesi olanaksızdır. Yöntemin bu gibi eksik yönleri daha sonraki bazı gelişmelerle giderilmeye çalışılmıştır. Bireysel farklılıklara yer verilmesi, öğretim tekniklerinin yaşa göre ayarlanması, çocuklar için

tümevarımlı bir yol izlenmesi, yaygın okuma etkinliği gibi ilavelere rağmen yöntem, yazma öğretimini önemsiz bir konu olarak algılamıştır.

Yöntemin yukarıdaki özelliklere dikkate alındığında araştırmamızın temel problemi bağlamında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Yöntem doğası gereği küçük yaştaki öğrencilere uygulanmaya daha uygundur. Bu yöntem dinleme, konuşma becerilerinin geliştirilmesini ön plana çıkarmakta, yazılı dile karşılık konuşma dilinin öğretimini ve buna bağlı olarak amaç dilde sık kullanılan orta zorluktaki sözcüklerin daha çok diyaloglar yardımıyla öğretilmesini önemsemektedir. Bu yönüme göre düzenlenmiş bir programda ve kullanılacak materyallerde öğretilmesi planlanan sözcüklerin, dolaylı olarak atasözü ve deyimlerin daha önce de önemine dikkat çektiğimiz gibi belli aralıklarla yapılacak kelime sıklığı taramalarıyla tespit edilmesi gereklidir. Bu yolla tespit edilen orta güçlükteki deyim ve atasözleri diyaloglara yerleştirilmelidir. Deyimlerin, atasözlerinin bağlamı içinde diyalogla öğretilmesi ve tekrar edilmesi yoluyla programın da öngördüğü üzere öğrenci, sözcüklerin semantik genişliğini zahmetsizce kavrayabilecektir.

4.3.7.Seçmeli Yöntem (Eclectic Method):

Seçmeli yöntem yöntemler karması, ya da yöntem zenginliği anlamında kullanılmaktadır. Yöntemin başarılı olabilmesi için yabancı dil öğretimiyle ilgili genel ilkelerin, tutumların ve diğer yöntemlerin öğretmen tarafından çok iyi bilinmesi gereklidir. Böylece öğretmen, kontrol edilmesi çok güç olan öğrenci grubunun yaşı, sınıf ortamı, güdülenme düzeyi, mesleki yeterlilikler gibi değişkenler karşısında daha önce sözünü ettiğimiz yöntem ve yaklaşımların en olumlu yönlerini alıp öğretim sürecini daha sağlıklı planlayabilecektir. Örneğin sözcük öğretiminde düzvarım yöntemine, dil bilgisi kurallarının öğretiminde bilişsel öğrenme yöntemine, konuşma-dinleme becerisini kazandırmada kulak-dil alışkanlığı ve iletişimci yönüme ağırlık verebilecektir. Ayrıca bu yöntemi benimseyen öğretmen mesleki anlamda kendini yeni gelişmeleri izlemeye zorunlu tutacak, gelişmeler ışığında öğretim sürecini sürekli yenileyecektir. Yöntemin özellikleri aşağıda maddeler hâlinde verilmiştir.

- Dil öğrenimi anlamlı ve gerçek hayata dönük olmalıdır.
- Başlangıç düzeyi öğrencileri için çeviri yöntemi uygun değildir.
- Öğretim amaç dille yapılmalı, gerektiğinde ana dile yer verilmelidir.
- Alıştırmalar anlamlı ve iletişime dönük olmalıdır.
- Sözcük öğretimine hemen başlanmalı, sözcükler cümle içinde kullanandırılmalıdır.
- Okuma-yazma becerileri geciktirmeden geliştirilmelidir.
- Bir seferde tek bir yapı sunulmalı, tam öğrenme gerçekleşmeden diğer yapıya geçilmemelidir.
- İhtiyaç analizi mutlaka yapılmalı öğretim programı ve materyaller buna göre düzenlenmelidir.
- Her dersten önce öğrencilere neyi niçin öğrenecekleri bildirilmelidir.
- Dil öğretiminde sözel olmayan jest ve mimiklerin, vurgu ve tonlamanın, kültürel farklılıkların üzerinde de durulmalıdır.
- Öğrenciler öğrenmeye karşı güdülenmelidir.
- Öğretim etkinlikleri basitten karmaşığa, somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene doğru bir sıra izlemelidir.
- Sınıf içi bireysel farklılıklar dikkate alınmalıdır.

Araştırmacı olarak biz de ihtiyaç analizi doğru yapılmış öğrenci grubu için Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde seçmeci yöntemin en makul yöntem olduğunu düşünmekteyiz, çünkü seçmeci yöntemin diğer tüm yöntemlerin en uygulanabilir ve geçerli taraflarını bünyesinde toplaması, yenilik ve gelişmelere açık olması gibi özellikleriyle çağımızın ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir yöntem olduğu fikrindeyiz.

4.4.Yabancı Dil Öğretim Teknikleri Bağlamında Atasözü ve Deyimlerin Öğretiminin, Materyallerde Kullanımının Gerekliliği

Bu başlık altında, seçilen bir öğretim yöntemini uygulamaya koyma biçimi ya da sınıf içinde yapılan işlemlerin bütünü olarak kısaca tanımlayabileceğimiz öğretim tekniklerini, yabancı dil öğretiminde kullanılan materyalleri araştırmamızın temel problemi bağlamında değerlendireceğiz. Daha önce araştırmamızın temel problemi bağlamında yabancı dil öğretim yöntemlerini irdelemiş ve birtakım çıkarımlarda bulunmuştuk. Doğal olarak seçilecek yöntemi başarıya ulaştıracak olan, bu yöntemin mantığına, doğasına uygun seçilecek teknikler ve her ikisini destekleyecek materyallerdir.

Daha önce de değindiğimiz üzere çoğu yöntem belli bir veya birkaç dil beceri alanını öğretimin merkezine almaktadır. Dinleme, konuşma, okuma, yazma becerilerinin birini, birkaçını ya da hepsini merkezine alan öğretim yöntemlerinden birini benimseyen öğretmen de kullanılacak materyalleri hazırlayan da bu yöntemin doğasına en uygun öğretim teknikleriyle öğretme sürecini planlayacak, düzenleyeceği etkinlikler ve kullanacağı materyallerle süreci zenginleştirecektir.

Araştırmacı olarak bu başlık altında en yaygın kullanılan teknikleri ve materyalleri kısaca tanıtmayı uygun bulduk. Yaptığımız birtakım çıkarımlar dışında bir derleme niteliğinde olan bu bölümün hazırlanmasında Özcan Demirel ve Leyla Küçükahmet'in çalışmaları kaynak olarak alınmıştır. Değinilen tekniklerden ve materyallerden nasıl yararlanabileceğimize yönelik örnek etkinliklerimize ise araştırmamızın EKLER bölümünde yer verdik.

4.4.1.Yabancı Dil Öğretim Teknikleri

Araştırmamızın literatür taramasında yöntem ve teknik kavramlarının eğitim alanında çalışanlarca çoğunlukla birbirinin yerine kullanıldığı, hatta karıştırıldığına tanık olduk. Bu karışıklık özel bir öğretim alanı olan yabancılara Türkçe öğretiminde de geçerlidir. Biz araştırmacı olarak ortak bir nokta yakalamaya çalıştık ve teknikleri aşağıda verildiği gibi sıralamayı uygun bulduk. Bu alanda yapılacak yeni çalışmalarla eksikliklerin giderilebileceğini düşünmekteyiz.

4.4.1.1.Grupla Öğretim Teknikleri

4.4.1.1.1.Gösteri (Demonstration):

İzleyici grubun önünde bir işin nasıl yapılacağını göstermek, genel ilkeleri açıklamak için kullanılır. Öğretmen, kaynak kişiler ya da öğrenciler gösteriyi sunabilir. İyi planlanmış bir gösteride ulaşılmak istenen hedefler, kullanılacak araçlar, zamanlama, öğrencilerin katılımı, iyi planlanmalıdır. Sözcük öğretiminde, konuşma becerisinin geliştirilmesinde, okuduğunu ve dinlediğini anlamada ve yazma etkinliklerinde ayrıca yeni bir yapının özellikleri kazandırılırken sunu aşamasında bu teknikten yararlanılır. Tüm öğrencilerin iyi görmeleri, duymaları sağlanmalı; öğrenciler soru sormaya tahmin yürütmeye heveslendirilmeli; öğrenilenler uygulamaya dökülebilmelidir.

4.4.1.1.2.Soru Cevap (Question and Answer):

En yaygın kullanılan tekniktir. Düşünme, konuşma, iletişim kurma, dinleme, okuduğunu anlama becerilerinin geliştirilmesinde etkili bir tekniktir. Soru sorarken tüm sınıfa yöneltilmiş bir sorunun yanıtlanması için yeterli düşünme payı verilmeli; gönüllü öğrencilere öncelik tanınmalı, kolay sorular için öğrenmesi yavaş olan öğrenciler seçilmeli, yanlış cevaplar kınanmamalı, soruların öğrencilere sorulmasında nicelik bakımından adaletli davranılmalıdır. Doğru cevaplar anında pekiştirilmeli, yanlışlar düzeltilmeli, gerekli ipuçları öğrenciye verilmelidir. Eğer soru sınıfın tamamına değil öğrencilere tek tek soruluyorsa belli bir sıra takip edilmemeli, seçkisiz yolla sorular sorulmalıdır; böylece tüm sınıfın dikkati ve ilgisi açık tutulmalıdır. Yine konuşma güçlüğü olan öğrencilere gerekli sabrın gösterilmesi, öğrencilere ismiyle hitap edilmesi gerektiği unutulmamalıdır.

4.4.1.1.3.Rol Yapma ve Drama (Drama and Role-Play):

Rol Yapma

Bu teknik öğrencinin kendi duygu ve düşüncelerini başka bir kişiliğe girerek ifade etmesini sağlamaya yöneliktir. Yaratıcı düşüncenin; etkili iletişim, diyalog ve konuşma becerilerinin geliştirilmesinde kullanılır. İşlenen bir diyalogdan sonra ona benzer bir diyalog öğrenciler tarafından temsil edilir. Öğretilmesi gereken cümle yapıları iyice öğrenildikten sonra, bu öğrenilenler yeni duruma, diyaloga uygulanmalıdır. Rol dağılımında gönüllü öğrencilere öncelik verilmelidir. Gerekli ortam, sahne düzeni fazla zaman kaybına yol açmayacak biçimde hazırlanmalı, roller öğrencilere açıklanmalı, gerekirse prova yapmaları sağlanmalıdır. Öğrenciler daha önce öğrendikleri diyalogdaki cümleleri aynen tekrar etmek yerine, öğrendiklerini bu kalıba uygun düşen kendi cümleleriyle ifade etmeleri yönünde heveslendirilmelidir. Öğrencilere oynayacağı rolle ilgili olarak bazı ön bilgiler verilebilir ya da öğrencinin araştırması istenebilir. Roller oynandıktan sonra oyunun sunuluşu sınıf tarafından tartışılır. Eksik yönler, başarılı, başarısız taraflar tartışmaya açılır.

Drama:

Öğrencilerin hangi durumlarda, nasıl davranmaları gerektiğini yaşayarak öğrenmelerini sağlayan ve günümüzde okullarda çok yaygın olarak kullanılan bir

tekniktir. Dilin anlamlı bir biçimde öğrenilmesinde çok etkilidir. Bu teknikle öğrenilen dil sınıf içinde anlamlı ve yararlı olarak kullanılır. Problem çözme, etkili iletişim kurma, dinleme, konuşma becerilerini geliştirir. Öğrencinin kendine güvenini artırır. Temel dil becerilerini edinmiş gruplarda uygulanması daha uygundur; çünkü karşılıklı konuşma amaçlandığından dili yeni öğrenmeye başlayanlarda uygulanması güçtür.

Doğal drama ve biçimsel drama olmak üzere gruplandırabileceğimiz drama tekniğinin birinci türünde öğrencilerin kendilerini dilediği gibi ifade etme özgürlükleri vardır. Burada amaç öğrencilere serbest konuşma alışkanlığı kazandırmak, onların duygu ve düşüncelerini belli bir sınırlandırma olmaksızın özgürce ifade etmelerini sağlamaktır. Biçimsel drama tekniği ise belli bir plana dayalıdır. Yetişkin öğrencilere yöneliktir. Sahnelenecek oyun, canlandırılacak hikâyede roller paylaştırılmış, ezberlenmiş ve provası yapılmıştır; kısacası daha ciddi ve planlıdır.

Biçimsel ve doğal dramının birçok çeşidi vardır, kesin çizgilerle ayrımı yapılmamakla beraber serbest oyunlar, hikâye sahneleme, resimlerle hikâye sahneleme, radyo ve televizyon yayınlarını taklit etme, gölge oyunları, kuklalar, pandomima örnek olarak gösterilebilir.

Yapılan birçok araştırmada deyim ve atasözlerinin bağlamdan kopuk öğretimi yerine dramatizasyon, resimlerle öğretim, hikâye anlatma gibi tekniklerin eğitim, öğretim alanında geleneksel tekniklere göre daha etkili olduğu tespit edilmiştir. Araştırmamızın temel problemi bağlamında örnek verebileceğimiz araştırmalardan biri de E.KAZICI'nındır.(2008) Kazıcı, araştırmasında Türkçe derslerinde deyim ve atasözlerinin öğretiminde dramatizasyon tekniğinin etkili bir yöntem olduğunu kanıtlamıştır. Yine F. ÖRGE ve A. OĞUL'un araştırmalarında da resimlerle öğretim, hikâye anlatma tekniklerinin atasözü deyim öğretiminde geleneksel tekniklere göre daha etkili olduğuna dikkat çekilmiştir. Deneyisel olarak bu araştırmalarda kurgulanan metinler, deyimlerin, atasözlerinin oluşum hikâyelerini anlatan kaynaklardaki metinler üzerinde düzeylere göre birtakım değişiklikler yapılarak yabancılara Türkçe öğretimi alanına rahatlıkla aktarılabilir. Kökeni tarihte bir olaya ya da fıkralara dayanan deyim-atasözleri sınıf ortamında dramatize edilebilir. Özellikle Nasrettin Hoca fıkraları bu etkinlikler için çok uygundur: “Ye kürküm ye, ipe un sermek, bindiği dalı kesmek, suyunun suyu... vb.”

4.4.1.1.4. Benzetim (Simulation):

Sınıf içinde öğrencilerin bir olayı gerçekmiş gibi ele alıp üzerinde eğitici çalışma yapmalarına olanak sağlayan bir tekniktir. Yabancı dil öğretiminde bu teknikten etkili bir şekilde yararlanılabilir; çünkü toplumsal yönü olan dilin öğretiminde o dilin kullanıldığı toplumsal çevrenin benzetim tekniğiyle sınıf içine taşınması bu teknikle mümkün olabilmektedir. Öğrencilerin aktif katılımını sağlayan bu teknikte öğrenci problem çözme, karar verme, analiz, sentez ve değerlendirme yapmak durumundadır. Öğretmen bu tekniği uygularken olayı tanıtır ve rol dağılımını yapar, dışarıdan kontrolü sağlar; ancak problem çözme ve karar verme sürecine katılmaz. Gerektiğinde ek bilgiler ve ipuçları verebilir. Derse katılımı, güdülenmeyi artırması; öğrenmeyi somutlaştırması yönünden benzetim tekniği etkili bir tekniktir. Daha çok orta ve ileri düzeydeki öğrencilere uygulanması uygundur.

4.4.1.1.5. İkili ve Grup Çalışmaları (Pair-Work and Group Work)

Bu tekniğe anlamlı ve iletişime dönük alıştırmaları yaparken, diyalog çalışmalarında ve diğer tekniklerin uygulanması sırasında sıkça başvurulur. Öğretim sürecinde kullanılabilecek birçok teknik, ikili ve grup çalışması yapılarak uygulanabilir. Gruplar, eşler seçkisiz yolla oluşturulmalıdır. İyi öğrenciler bir gruba toplanmamalı, zayıf öğrenciler gruplara serpiştirilmelidir. Her grubun bir sözcüsü, lideri olmalı; bu lider grubu koordine etmeli ve öğretmenle bağlantıyı sağlamalıdır. Öğretmen yapılacak etkinlikler hakkında gerekli açıklamaları yapmalıdır. Eğer eşli çalışılacaksa belli aralıklarla eşler değiştirilmelidir. Etkinlikler 5–20 dakikayı geçmemeli, öğretmen bir gözlemci gibi davranmalı, tespit ettiği hataları çalışma bittikten sonra dile getirmelidir. Grup ve eşli çalışmalarda temel amaç grup üyelerinin ve eşlerin birlikte düşünmelerine, fikir alışverişinde bulunabilmelerine, öğrendikleri dili doğal bir ortamda kullanmalarına olanak sağlamaktır. Anadili kullanmaya zorunlu olmadıkça izin verilmemelidir. Öğretmen grup ve eşlerin çalışmalarını yakından izlemeli, çalışmaları kontrol etmeli ve grup üyelerine yardımcı olmalıdır. Hikâye anlatma, bulmacalar, grup mini dersleri bu teknikte uygulanabilecek etkinliklerden bazılarıdır.

4.4.1.1.6.Mikro Öğretim (Mikro Teaching):

Bu teknik yabancı dilin nasıl öğretilceği konusunda aday öğretmenleri yetiştirme için öğretmen yetiştiren kurumlarda, özel sektör ve kamu kurumlarında hizmet içi eğitim çalışmalarında kullanılmaktadır. Öğretmenlerin belirli görevleri başarmasını sağlamak, uygulamaların sonuçlarını dönütler yoluyla sınanmasını kolaylaştırmak amacıyla doğal sınıf ortamındaki güçlükleri azaltan, olabildiğince gerçeğe uygun bir ortamda öğretmen adayı yetiştiren bir tekniktir. Öğretmen adaylar bu derslerde hem öğrenci hem de öğretmen rolündedir. Bu teknikle ders verme aşamaları şunlardır:

- a-Seçilmiş bir konuda 5–10 dakikalık bir ders planının hazırlanması
- b-Dersin işlenmesi, varsa video, kasetçalarla kaydedilmesi
- c-Dersin izlenmesi ya da videoya kaydedilen dersin izlenmesi
- d-Dersin hem öğretmen hem de izleyen grup tarafından değerlendirilmesi; grup üyelerinin öneri, katkı ve eleştirileriyle bazı düzeltmelerin yapılması
- e-Dersin tekrar hazırlanıp işlenmesi
- f-Grup tarafından tekrar izlenip değerlendirilmesi, varsa öneri yapılması

4.4.1.1. Eğitsel Oyunlarla Öğretim (Academic Games):

Öğrenilen bilgilerin pekiştirilmesi ve daha rahat bir ortamda tekrarını sağlayan etkili bir tekniktir. Bu teknik yardımıyla konular ilgi çekici hâle getirilebilir, pasif kalan öğrenciler de öğretim sürecine katılabilir. Eğitsel oyunlardan tam anlamıyla bir yarar görmek için titiz bir planlama gereklidir. Basitlik, kolaylık, ilginçlik oyunların en önemli özellikleri olmalı, seçilen oyunlar öğrencilerin farklı düzey ve yeteneklerine uyarlanabilmelidir. Oyunun mutlaka bir amacı olmalı, kuralları açıkça belirtmeli, herkesin katılımına izin verilmelidir. Yetişkin öğrencilerin itirazları, bu oyunların dil öğrenmedeki önemi açıklanarak aşılmalıdır. Öğretmen ders saatinin 5–10 dakikasını oyuna ayırmalı ve etkinliğe dersin ortasında ya da sonunda yer vermelidir. Öğretmen oyunu sürekli kontrol etmeli ve oyuna ilgi göstermelidir. Zorlanan ve hata yapan öğrencilerin hataları üzerinde fazla durulmamalıdır; çünkü amaç herkesin oyuna katılmasını ve oyundan keyif almasını sağlamak olmalıdır.

Oyunlar iletişime yönelik ve gramere yönelik olarak düzenlenebilir. Öğrencilerin iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik düzenlenen oyunlarda, dil rahat bir ortamda kullanıldığından ve karşılıklı fikir alışverişinde bulunulduğundan öğretim

daha etkili yapılabilmektedir. Gramer oyunlarında ise amaç gramer kurallarını öğretmek ve pekiştirmektir. Öğretmen, yeni bir gramer yapısını vermeden önce ya da öğrettiği gramer yapısını kontrol etme, pekiştirme ve tekrar aşamalarında bu oyunlardan yararlanabilir. Sınıf içinde uygulanabilecek eğitsel oyunlar dersin öğretmeni tarafından geliştirilebileceği gibi bu konuda yazılmış kaynak kitap ve meslekî yayınlardan da yararlanılabilir. Önemli olan nokta, oyunun belirli bir amaca hizmet etmesidir.

Araştırmamızın temel problemi bağlamında eğitsel oyunlarla öğretim tekniğine örnek olarak düzenlediğimiz etkinlikler araştırmamızın EKLER bölümünde yer almaktadır.

4.4.1.1.8. Beyin Fırtınası (Brain Storming):

Öğrencilerin bir konu ya da sorun üzerinde birlikte konuşarak mümkün olan çözüm yollarını aramalarına dayanan grup tartışması tekniklerinden biridir. Beyin fırtınası, kısa süreli tartışma grupları türündendir. 4–9 kişiden oluşan gruplarda belli bir konu üzerinde 5–10 dakika konuşulur. Bu teknikte önemli olan nokta yaratıcı düşünce ve sorunlara değişik çözümler getirmektir. Özellikle dersin ölü bir noktaya geldiği durumlarda sınıfın dikkatini soruna çekmek, yaratıcı düşünceyi tetiklemek için çok etkili bir tekniktir.

Grup tartışma tekniğinin beyin fırtınası dışında başka çeşitleri de vardır. Bunlardan en yaygın olarak kullanılanları büyük grup tartışması, münazara, panel, proje çalışması, vızıltı grupları, forum ve seminerdir. Öğrencilerin bilgilerini, düşüncelerini açıkça ortaya koyma olanağına kavuştukları bu tekniklerde öğrenciler sorunları daha iyi anlar, tanımlar ve çözümler. Ayrıca özellikle dinleme, konuşma becerilerinin geliştirilmesinde çok etkilidir. Başlangıç düzeyleri için uygun olmamakla birlikte konu seçimine, sağlıklı grup oluşturulmasına, iyi bir hazırlık yapılmasının sağlanmasına, tartışma yönteminin gerektirdiği kurallara dikkat edildiğinde öğrencilerin demokratik bir ortamda düşüncelerini planlayarak ifade etmelerini sağlar. Grup içinde aidiyet duygusunu geliştirir; ayrıca öğretmene öğrencilerini zihinsel, sosyal, psikolojik yönden daha ayrıntılı tanıma fırsatı verir.

4.4.1.1.9. Anlatım:

Anlatım, öğretmenin bilgilerini, pasif bir şekilde oturarak dinleyen öğrencilere otokratik bir biçimde iletildiği geleneksel bir tekniktir. Çok sık kullanımı, kötüye

kullanımı ve yanlış kullanımı nedeniyle en etkisiz teknik olarak da bilinir. Öğrencilerin aktif olmadığı bir teknik olmasına rağmen öğretmenler hemen her konuda bu teknikten belli bir ölçüde yararlanma gereği duyarlar.

Kalabalık gruplarda öğrencilerin içerik hakkında genel bir bilgi kazanmalarında etkilidir. İyi düzenlenmiş bir anlatımda zaman tasarruflu kullanılır. Öğretmen anlatımı sıkıcılıktan kurtarmak için dinleyicilerin ilgi ve ihtiyaçlarını gözetebilmeli, dinleyicinin dikkatini zaman zaman soru-cevap yoluyla çekmeli, ses tonunda yapacağı işlevsel değişikliklerle dinleyiciyi uyarmalı, bilginin organize edilmesi için ara özet cümlelerle konuyu geriye dönük toparlanmalıdır.

4.4.1.2.Bireysel Öğretim Teknikleri:

4.4.1.2.1.Bireyselleştirilmiş Öğretim (Individualized Instruction):

Her birey yabancı dili bir sınıf ortamında öğrenmez. Özel öğretmen yardımıyla ya da kendi kendine de öğrenebilir. Hatta bu yolla dil öğrenenler sınıf ortamında o dili öğrenenlerden daha başarılı olabilmektedir. Bu durum bireysel farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Öğrencinin yabancı dile olan tutumu, öğrenme hızı, yaşı gibi faktörler süreci etkilemektedir. Her öğrenci için özel ders verecek öğretmen bulmak olanaksız olduğundan, sınıf içinde kullanılan tekniklerde birtakım değişiklikler yapılarak her öğrenciye uygun – bireyselleştirilmiş- öğretim yapmak bu durumda daha uygulanabilir bir yaklaşımdır.

Öğretimin öğrenci merkezli olduğu bu teknikte öğretmenin rolü etkinlikleri düzenlemek ve yönetmektir. Öğretmenin hitap ettiği öğrencilerin çalışma alışkanlıklarını, kültürel farklılıklarını, ilgi alanlarını, öğrenme stillerini bilmesi, bunların farkında olması gereklidir. Öğretmenin sınıf içinde benzer özellikler taşıyan öğrencileri gruplandırarak öğretim programını yukarıda sıralananlara göre düzenlemesi başarıyı artıracaktır.

Öğretim sürecinde ünite sonrasında yapılacak izleme testleriyle, verilen yazılı, sözlü ödevlerin takibi yapılarak öğrencinin hedeflenen davranışları kazanıp kazanmadığı izlenir. Böylece öğrencilerin öğrenme güçlükleri ve başarı durumları değerlendirilmiş olur. Gerekli değişiklikler yapılır, önlemler alınır.

Bireysel gereksinimlere dönük grup çalışmalarında çeşitlendirilmiş etkinliklere yer verilerek öğrencilerin değişik çalışmalar yapmaları sağlanabilir. Bunun için:

Dönüşümlü günlük çalışmalar,
Beceri geliştirme çalışmaları,
Planlı grup çalışmaları,
Düzey geliştirme çalışmaları, yapılabilir.

4.4.1.2.2. Programlı Öğretim (Programmed Instruction):

Programlı öğretim bireysel, kendi kendine öğretim tekniğidir. Bilginin özel parçalara veya temel öğelere ayrılarak belirli bir sıraya göre düzenlenip bireysel esaslara göre öğrenilebileceği varsayımına dayanmaktadır. Programlı öğretim, ünlü psikolog Skinner'in pekiştirme ilkeleri esas alınarak ortaya atılmış bir tekniktir.

Programlı öğretimin en başka gelen özelliği öğretme sürecine ilişkin önemli işlevleri, öğretmenin sürekli olarak karşılamasına gerek duyulmadan yerine getirebilmesidir. Bu teknik bir eğitim kurumundaki eğitim yaşantılarının bütününe kapsamaz. Sadece belirli bir konunun öğretilmesinde, öğretme-öğrenme süreçlerinin ve bu süreçlerde kullanılacak öğretim gereçlerinin bilimsel esaslara göre düzenlenmesini ifade etmektedir. Programla ilgili farklı tanımların, açıklamaların ortak noktası bu tekniğin bireysel, kendi kendine öğrenme tekniği olduğudur. Programlı öğretim sisteminde program, araç ve öğrenci olmak üzere üç temel öge bulunur:

Program: Öğrenciye kazandırılacak içeriğin belirli bir sistematığe göre düzenlendiği plandır. İçerik psikolojik ve mantıksal düzen içinde, somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene, gerçeklerden kavramlara doğru dikkatlice ve basamaklar hâlinde düzenlenir.

Araç: Hazırlanan programı öğrencinin kullanımına sunmaya yarayan programlı kitaplar, kartlar, teyp bantları, filmler, öğretme makineleri gibi yardımcılardır. Bu araçlar çok basit bir yapıdan karmaşık bir yapıya kadar değişen özellikler taşıyan değişik teknolojik niteliklerde mekanik, elektro-mekanik veya

elektronik sistemli mekanizmalardır. Pressey ve Skinner'in geliştirdiği öğretme makineleri bugün yerini bilgisayara bırakmıştır.

Öğrenci: Bu sistemin girdisi ya da sistemin şekillendireceği ham maddesidir. Kısacası programlı öğretim sonucunda belirli davranışlar kazanacak olan bireydir.

Bu teknik okullarda daha çok sınıf dışı çalışmalar, telafi çalışmalarında ve seçilmiş ünitelerin öğretiminde kullanılmaktadır. Programlı öğretimin dayandığı temel ilkeler şunlardır:

1.Küçük Adımlar İlkesi: Bilgi üniteleri öğrenciyi adım adım yönltecek bir şekilde düzenlenmelidir. Bu adımlar ünitenin öğrenilecek en küçük birimini oluşturmaktadır. Sıralama somuttan soyuta, basitten karmaşığa, bilinenden bilinmeyene doğru olmalıdır.

2.Öğrenmeye Etkin Katılım İlkesi: Her bilgi ünitesi bir ilerleme aşaması oluşturmaktadır. Bu aşamada bir alıştırma ya da bir soru bulunmaktadır. Soru, verilen bilginin kazanılıp kazanılmadığını yoklamaktan başka bilgiyi edinmede ve özümlemeye de bir araç olmaktadır. Öğrenme bizzat öğrencinin kendisi tarafından yapılmalıdır.

3.Başarı İlkesi: Öğrenciler hep başarmak zorundadırlar. Sorular da öğrencilerin başarabileceği güçlük düzeyinde olmalıdır. Güçlüğü aşmak, soruları doğru yanıtlamak bir sonraki basamaktaki öğrenmeler için gerekli güdülemeyi sağlar.

4.Anında Düzeltme İlkesi: Öğrenci soruyu cevapladıktan sonra doğru cevapla hemen karşılaşmakta böylece kendi kendini kontrol etmektedir. Anında kontrol pekiştirmenin temel ögesidir.

5.Bireysel Hız İlkesi: Bu teknikte öğrenciye kendi hızı ile ilerleme olanağı tanınmaktadır. Öğrenme için zaman yönünden bir sınırlama söz konusu değildir. Geleneksel sınıf ortamında çabuk ilerleyen öğrencilerin yavaş öğrenenleri bekleme zorunluluğu ya da yavaş ilerleyen öğrencilerin çabuk öğrenenlere yetişmeleri yönündeki zorlamalar gibi olumsuzluklar önlenabilmektedir.

Programlı öğretim alanında “doğrusal program modeli”, “dallara ayrılan program modeli”, “atlamalı dallara ayrılan program modeli” olmak üzere üç model geliştirilmiştir. Bu alanda uzmanlaşmış kişilerce hazırlanan bu modeller günümüzde yerini bilgisayar destekli öğretime bırakmıştır.

4.4.1.2.3.Bilgisayar Destekli Öğretim (Computer-Assisted Instruction):

Günümüzde bilgisayar her alanda olduğu gibi eğitim alanında da yoğun olarak kullanılmakta, her geçen gün bu kullanımın sınırları genişlemektedir. Başlı başına bir uzmanlık alanı olması nedeniyle araştırmamız içerisinde tarihçesi ve ayrıntılarıyla ele almak yerine yabancı dil öğretiminde bilgisayar destekli öğretimin olumlu ve olumsuz yönlerine değinmekle yetineceğiz.

Teknik özellikleri çok hızla değişen gelişen, bilgisayarların dil öğretiminde kullanımı son yıllarda oldukça yaygınlaşmıştır. Modüler program yaklaşımıyla hazırlanmış programlarda daha çok gramer, sözcük bilgisi, okuduğunu anlama, yazma ve test konularında yoğunlaşıldığı görülmektedir. Gramer öğretimi için hazırlanan programlarda daha çok yer değiştirme, çevirme, yeniden düzenleme, boşlukları doldurma türünde alıştırmalara yer verilmektedir. Öğrenilen gramer bilgisini ölçmek için de yukarıda belirtilen alıştırmalara uygun soru maddeleri ve çoktan seçmeli sorular kullanılmaktadır.

Sözcük bilgisi için hazırlanmış programlarda daha çok öğrenilen sözcüklerin eş anlamı, zıt anlamı ve açıklaması öğretilmekte ve çoktan seçmeli sorularla bu bilgiler test edilmektedir. Başlangıç düzeyindeki öğrenciler için adam asmaca, harfleme, sıraya dizme ve resimle sözcükleri eşleştirme gibi eğitsel oyunlara da yer verilmektedir.

Okuduğunu anlama becerisini geliştirmek için hazırlanan programlarda okuma parçaları bilgisayarın monitöründen okunmakta, ayrıca başlangıç düzeyindeki öğrencilerin okuduklarını daha iyi anlayabilmeleri için çizgi resimler, grafikler ve şemalar çizilmektedir. Daha sonra okunan metinlerle ilgili çoktan seçmeli sorular sorulmaktadır. Öğrenciler ayrıca metne uygun başlık önerme, okuduğunu genel olarak anlama, okuduğunu ayrıntılı olarak anlama, ana fikir bulma, metinde geçen yabancı sözcüklerin anlamını kestirme gibi okuma becerilerini geliştirmede bilgisayardan hem eğitim hem de oyun amaçlı yararlanabilmektedir.

Yazma becerisinin geliştirilmesinde de bilgisayardan çok etkili bir biçimde yararlanılabilmektedir. Bilgisayar destekli laboratuvarlarda öğrenciler kompozisyon, ödev, araştırma raporu, tez yazma ve sunu hazırlamada bilgisayarlardan nasıl yararlanacaklarını öğrenmektedirler. Bilgisayarın yönlendirici soruları, kolaylıkla

uygulanabilen hazır rapor, sunu, grafik şema vb. taslakları öğrenciye yol göstermektedir. Yanlış yazılan sözcüklerin bilgisayar tarafından tespit edilip düzeltilmesi de öğrencilerin sözcükleri doğru şekilde öğrenmelerini sağlamaktadır.

Bilgisayarla öğrencinin etkileşiminde yabancı dil öğretimi açısından en önemli özelliklerden birisi de bilgisayarın her zaman doğru ve düzgün cümleler bulmasıdır. Oysa insan insana iletişimde çoğu kez devrik, eksilteli cümleler kullanılır. İletişimci yaklaşım yanlılarının önemseydiği dil yanlışlarının görmezden gelinmesi ilkesi (özellikle ilk basamaklarda) bilgisayar destekli öğretimin yukarıda dile getirdiğimiz özelliğiyle örtüşmemektedir. Bu çatışmanın giderilmesi için bilgisayar programcıları dil uzmanlarının yardımıyla yeni programlar geliştirmektedir. Bu programlarda bilgisayar destekli videolar, işitsel ve görsel diğer malzemeler birlikte kullanılmakta, böylece yaşayan dilin öğretilmesi amaçlanmaktadır.

Bilgisayar destekli yabancı dil öğretiminde bilgisayarla öğrencinin iletişim kurmasının bir yararı da öğrencinin sınıf içinde yapacağı dil yanlışlıklarından dolayı gülünç duruma düşme korkusundan arınmış olmasıdır. Ayrıca öğretim bireyselleştikten her öğrenci kendi hız ve yeteneği dâhilinde programı takip edebilmekte, dönütleri anında alabilmektedir.

Bilgisayar donanım, yazılım ve ağ bağlantılarının hızla gelişmesi, çeşitlenmesi (sesle komut verme, bilgisayarın çeşitleri pekiştireçler vermesi, ekrana dokunarak yanıt verme sistemi, on-line sınavlar, on-line dersler, on-line sohbet grupları... vb.) bilgisayar destekli yabancı dil öğretimini çağımızda kaçınılmaz kılmaktadır. Toplumsal bir sistem olan dilin öğretiminde insan insana iletişimin önemini tamamen yok saymak, onun yerine sadece bilgisayarı koymak mümkün değildir. Ayrıca bilgisayarın öğretmenin yerini tamamen alması da düşünülmez. Ancak çağımızın çok gelişmiş bu teknolojik aracını öğretme-öğrenme sürecine etkin olarak katabilmek, kullanım alanlarını genişletmek, kullanımını kolaylaştırmak, yaygınlaştırmakla daha hızlı ve etkili yabancı dil öğretimi yapılabileceği bir gerçektir. Örneğin öğrenci, bilgisayarın ve internetin sağladığı olanaklarla öğrenmek istediği dille ve o dilin kültürüyle ilgili yazılı, görsel, işitsel milyonlarca malzemeye ulaşabilmektedir. Amaç dili konuşan, öğreten insanlarla bilgisayar ortamında sohbet edebilmekte, yazışabilmekte, uzaktan öğretim programlarına devam ederek kurları takip edebilmekte, on-line sınavlara girerek kendini değerlendirebilmektedir. Bütün bunlar öğretme-öğrenme sürecini hızlandırmaktadır.

Bilgisayar destekli öğretimin yukarıda sıraladığımız olumlu yönleri düşünüldüğünde araştırmamızın temel problemi bağlamında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi sürecinde atasözleri ve deyimlerin öğretiminin bilgisayar destekli öğretim tekniğinin sunacağı geniş olanaklar yardımıyla rahatlıkla yapılabileceğini düşünmekteyiz. Kur özelliklerine dikkat edilerek hazırlanmış bir bilgisayar programında öğrencilere görsel ve işitsel yönden zengin materyaller sunabileceğimiz bu teknikle öğretim yapılması büyük zaman tasarrufu sağlayacaktır. Ancak özel alan bilgisi gerektirecek bu konu araştırmamızın kavramsal çerçevesine dâhil değildir.

4.4.2.Yabancı Dil Öğretiminde Görsel ve İşitsel Materyaller:

Öğretimin görsel ve işitsel materyallerle zenginleştirilmesi öğrenmenin kalıcı olmasını sağlamaktadır. Yabancı dil öğretiminde de öğrencilere sunulacak materyallerin çeşitliliği öğrencinin güdülenmesinde, öğretim sürecine aktif olarak katılmasında ve öğrenmenin kalıcı olmasında çok etkilidir. Sadece öğretmen ve ders kitabına dayanan öğretim çağ dışı kalmıştır. Gelişen teknolojinin birçok yeniliği eğitim öğretim ortamına aktarılmalıdır. Önemli olan sınıf içinde bu materyallerden nasıl, ne kadar yararlanılacağına iyi planlanmasıdır. Biz araştırmacı olarak bu bölümde yabancı dil öğretiminde kullanılan belli başlı materyalleri hatırlatma yoluna gideceğiz.

Görsel Materyaller

- Kitaplar (Ders kitabı, öğretmen kitabı, alıştırma kitapları, kitaba dayalı olarak hazırlanan sözlükler, çeviri kitapları, destekleyici hikâye kitapları vb.)
- Yazı Tahtaları (Kara tahta, pazen tahta, manyetik tahta, bülten tahtası vb.)
- Resimler (Düz resimler, çizgi resimler, duvar resimleri, levhalar, afişler, flaş kartlar, figürünler vb.)
- Gerçek Eşyalar ve Modeller (Sözcük çarkları, yapbozlar vb.)

- Projektörler ve Grafikler (Opak projektörü, tepegöz ve tepegöz saydamı, slayt projektörü ve slaytlar, film şeridi projektörü ve film şeritleri vb.)

İşitsel Materyaller:

- Radyo, pikap ve plâklar, teyp ve ses bantları, müzik cd'leri, sıkıştırılmış müzik dosyaları depolayan mp3, mp4 çalarlar vb.

Görsel- İşitsel Materyaller:

- Film makinesi ve hareketli filmler
- Kapalı devre televizyon
- Video (VCD oynatıcılar, DVD oynatıcılar)
- Bilgisayarlı Video
- Bilgisayar
- Elektronik sözlükler vb.

Yukarıda belirtilen araçlardan uygun görülenler öğretmen tarafından önceden belirlenmeli ve amaca uygun olarak sınıf ortamında kullanılmalıdır. Günümüzde resmî ve özel kurumların takip ettiği programlar için hazırlanmış birçok materyal bulunmakta ve gelişen teknoloji, materyal hazırlayanlara sayısız malzeme sunmaktadır. Önemli olan, yabancı dil öğretiminde sınıf ortamında kullanılması planlanan materyalin öğretimin daha iyi ve etkili olabilmesi için hazırlandığı ve kullanılması gerektiğinin unutulmamasıdır. Yukarıda sıralananların hiçbiri tek başına öğretmenin yerini alamaz; ancak öğretmene yardımcı olabilir. Bu materyallerin öğretmene yardımcı olabilmesi, öğrenmeyi destekleyebilmesi için öğretmen tarafından materyalin tüm yönleriyle bilinmesi gereklidir. Güdülenmeyi artıran; öğrenmeyi somutlaştıran, öğrenme-öğretme sürecine çeşitlilik kazandıran, öğrencinin bol pratik yapabilmesi yolunu açan bu materyaller bilinçli kullanıldığında zamandan, emekten büyük tasarruf yapmamızı sağlamaktadır.

4.5.Avrupa Dil Gelişim Dosyası Bağlamında Atasözü ve Deyimlerin Öğretiminin ve Materyallerde Kullanımının Gerekliliği

Araştırmamızın yabancılara Türkçe öğretiminin tarihsel süreçte irdelendiği bölümde Avrupa Konseyi'nin 2001 yılını "Avrupa Diller Yılı" olarak ilan ettiğini

belirtmiştik. Bundaki temel amaç, geleceğin çok dilli, çok kültürlü Avrupa'sının temellerini bugünden atmak, Avrupa Konseyine üye ülkelerin dil ve kültür miraslarına sahip çıkmalarını ve bunu diğer Avrupa ülkeleriyle paylaşımlarını sağlamaktır. Birçok dilin konuşulduğu Avrupa'da kültürler ve toplumlar arasında sağlıklı bir etkileşim kurabilmenin yolunun “dil” olduğu görülmüş; bu sebeple çok kültürlü, çok dilli Avrupa olma bilincinin oluşturulabilmesi için birden çok dilin öğrenilmesi teşvik edilmiştir. Geleceğin her Avrupa Birliği vatandaşı için “yaşam boyu öğrenme ve en az üç dil bilme” bir eğitim hedefi olarak ortaya konulmuştur; çünkü çok dil öğrenmenin farklı dil ve kültürel geçmişleri olan insanlar arasında hoşgörüyü artıracak ve bireylerin birbirlerini daha iyi anlamalarını sağlayacağı beklenmektedir. (Demirel, 2002)

Avrupa ülkeleri arasında politik, toplumsal, kültürel ve uluslararası sorunlar karşısında ortak bir bakış açısı oluşturulmak istenmektedir. Bu hedefe ulaşmak ise üye ülkelerin yurttaşlarının birkaç dili konuşup anlayabilmesi, iletişim kurabilmesiyle; kısacası diğer üye ülkelerin dillerini öğrenebilmesiyle mümkündür. Birbirini daha iyi anlayan toplumlardan oluşan bir Avrupa'da bireyler demokratik süreçlere daha etkin katılabilecektir. Bu nedenlerle gelecekte Avrupa ülkeleri arasında ortak bir demokrasi kültürünün oluşmasının yabancı dil öğretimi/öğrenimiyle doğrudan ilişkili olduğunu söylemeliyiz.

Yukarıda sözünü ettiğimiz amaçlar, hedefler doğrultusunda Avrupa Konseyi Yaşayan Diller Bölümü dil öğretimi/öğrenimi için birtakım standartlar geliştirmiştir. Avrupa Konseyi dil öğrenenlere öğrenmeleri gerçekleşirken bu süreci takip etmek, önemli kültürler arası temasları da içeren dil öğrenme aşama ve deneyimlerini kaydetme konularında yardımcı olmanın bir yolu olarak “Dil Gelişim Dosyası”nın kullanımını başlatmıştır. Amaçlar şunlardır:

- Dil öğretiminin ve kültürler arası becerilerin gelişimini güçlendirmek
- Çok sayıda dil öğrenimini teşvik etmek
- Eğitim ve iş alanlarında geçişliliği sağlamak
- Avrupa'da demokratik vatandaşlığı geliştirmek
- Dilsel çeşitliliğin değerini göstermek

Adaylık statüsünü kazanan Türkiye'nin de birçok diğer alanda olduğu gibi eğitim-öğretim alanında da kurumlarını, sürdürdüğünü eğitim politikalarını yeniden

düzenleme, geliştirme zorunluluğu doğmuştur. Bu bağlamda yabancı dil öğretim programları ve buna paralel olarak Türkçenin yabancı dil ve/veya ikinci dil olarak öğretimi için gerekli olan program yukarıda sözünü ettiğimiz Avrupa Konseyi Yaşayan Diller Bölümü'nün geliştirdiği standartlara göre ele alınmalıdır.

Avrupa Dil Gelişim Dosyası projesinin tanıtımına bilindiği üzere 2001 yılında başlanmış ve Avrupa genelinde uygulanmaya 2004–2005 yıllarında konulmuştur. Araştırmamızın “Yabancılar Türkçe Öğretiminin Dünü ve Bugününe Toplu Bir Bakış” başlığı altında dile getirdiğimiz, adaylık statüsü kazanan ülkemizi bağlayan gelişmelerden, düzenlenen etkinliklerden ve bunları düzenleyen kurumlardan burada tekrar söz etmeyeceğiz. Araştırmacı olarak bu bölümde Dil Gelişimi Dosyası'nın belirlediği standartlar içinde araştırmamızın temel problemi olan Yabancılar Türkçe öğretiminde deyim ve atasözü kullanımı zorunluluğunun nasıl değerlendirilebileceğini, Dil Gelişim Dosyası'nın sözlü, yazılı iletişimde deyim ve atasözü kullanımına nasıl yaklaştığını tespit etmeye çalışacağız.

- **A1 ve A2 Düzeyleri:**

Dil düzeylerinin kısa tanımlarını içeren çizelgede A1 ve A2 düzeyleri için anlama, konuşma, yazma beceri alanlarında deyim ve atasözü kullanımına ilişkin açık bir ifadeye rastlanmamıştır. Ancak “dinleme, okuma, sözel etkileşim, sözel üretim, yazma” becerilerinin kısa içeriklerine baktığımızda çok basit ve temel düzeyde özellikle günlük yaşam ve yakın çevreyle ilgili olarak kurulacak iletişimlerde günlük konuşma dilinde çok sık kullanıldığını düşündüğümüz kalıp ifadelerin gerçek/somut anlamlı deyim ve atasözlerinin öğretimde rahatlıkla yer alabileceği kanısındayız.

- **B1 ve B2 Düzeyleri:**

B1 düzeyinde konuşma becerisi/sözel üretim alanında “Deyimleri ve olayları, düşlerimi ve ihtiraslarımı betimlemek için kalıpları yakın bir yoldan birbirine bağlayabilirim.” ifadesi yer almaktadır. Bunun yanında B1 ve B2 düzeylerinin genel içerikleri incelendiğinde A1 ve A2 düzeylerinden farklı olarak mecaz/soyut anlamlı deyim ve atasözlerinin daha çok kullanılabileceği buna ek olarak A1 ve A2 düzeylerinde verilmesi planlanan deyim ve atasözlerinin bu düzeylerde tekrarlarının yapılabileceği kanısındayız.

- **C1 ve C2 Düzeyleri:**

C2 düzeyinde konuşma becerisi/sözel etkileşim alanında “Hiçbir çaba sarf etmeden her türlü konuşma ya da tartışmaya katılabilir ve deyimsele ifadelerle konuşma dilini tanıyabilirim.” ifadesi yer almaktadır. Bunun yanında C1 ve C2 düzeylerinin genel içerikleri incelendiğinde daha önceki düzeylerde verilen deyim ve atasözlerinin bu düzeylerde tekrarlarının yapılabileceği; gerçek/somut anlamdan çok soyut ve derin anlam taşıyan, benzetme gibi çeşitli söz sanatlarını barındıran, ait olduğu kültürün geleneklerini, inanışlarını yoğun anlamda yansıtan deyim ve atasözlerinin öğretimde yer alabileceği kanısındayız.

Avrupa Dil Gelişim Dosyası’nın “Kişisel Dil Başarılarım” adlı bölümünde ise A1, A2, B1, B2, C1, C2 düzeyleri için öğrencinin dinleme, okuma, sözel etkileşim, sözel üretim alanlarında kendilerini değerlendirmeleri istenmektedir. Araştırmamızın temel problemi doğrultusunda tespitlerimiz şöyledir:

- **A1 Düzeyi:**

Okuma Becerisi içinde “İşaret levhalarındaki ‘istasyon’, ‘araba park yeri’, ‘park edilmez’, ‘sigara içilmez’ gibi sözcük ve deyimleri anlayabilirim.” ifadesi kullanılmıştır.

- **B2 Düzeyi:**

Dinleme becerisi içinde “Zaman zaman bazı sözcük ve deyimlerin tekrarını istemek zorunda kalsam da günlük bir konuşmayı takip edebilirim.” ifadesi kullanılmıştır.

Okuma becerisi içinde “Konu tanıdıksa ara sıra yer alan bilinmeyen sözcük ve deyimlerin anlamlarını tahmin edebilirim.” ifadesi kullanılmıştır.

- **C1 Düzeyi:**

Dinleme becerisi içinde “Konuşmalardaki tarz ve kullanım geçişlerini kavrayarak deyimsele ifadelerin ve günlük dilin çoğunu anlayabilirim.”, “Argo ve deyimsele kullanım içeren filmleri zorlanmadan anlayabilirim.” ifadeleri kullanılmıştır.

Sözel etkileşim becerisi içinde “Bu yabancı dili duygusal, atıfsal ve esprili kullanımları içeren sosyal hedefler için esnek ve etkin olarak kullanabilirim.” ifadesi kullanılmıştır. Araştırmacı olarak bu ifadeyi buraya almamız, yukarıda söylenenlerin

başarılabilmesi için kişinin deyim ve atasözlerinden yararlanacağını öngörmemizden kaynaklanmaktadır.

- **C2 Düzeyi:**

Okuma Becerisi içinde “Tezat, hiciv sanatlarının kullanıldığı asıl anlamı açık olmayan metinleri ve yapılan sözcük oyunlarını anlayabilirim.”, “Gündelik tarzda, çok sayıda deyimssel ifade ya da argo içeren metinleri anlayabilirim.” ifadesi kullanılmıştır.

Yukarıdaki tespitler araştırmamızın temel problemi doğrultusunda atasözü ve deyimlerin öğretiminin ve materyallerde kullanımının gerekliliğini doğrudan doğruya destekleyen ifadeleri göstermek amacıyla yapılmıştır. Ancak görüldüğü üzere yukarıdaki genel ifadelerin içini etkili bir biçimde doldurmak bu alanda çalışan öğretim elemanlarına, kullanılacak materyalleri hazırlayanlara düşmektedir. Sadece içinde deyim/atasözü ifadesi geçen beceri basamaklarına göre metinlere deyim/atasözü yerleştirelemeyeceği malûmdur. Tüm beceri alanlarının tüm basamakları dikkatle irdelendiğinde materyal hazırlayanlar için gerekli göndermeler yapılmıştır. Örneğin, B1 düzeyi sözel etkileşim alanı içinde yer alan “Şaşıрма, mutluluk, üzüntü, ilgi ve ilgisizlik gibi duyguları ifade edip tepki verebilirim.” ifadesi; yine B1 düzeyi sözel üretim alanı içinde yer alan “Deneyimlerimi, duygu ve tepkilerimi de katarak ayrıntılarıyla ifade edebilirim.”, “Rüyaları, hırsları, umutları ifade edebilirim.”, “Planlarımı, niyetlerimi ve olanları açıklayabilirim.” ifadeleri materyal hazırlayanlara ve öğretim elemanına bu ifadelerle ilgili deyim ve atasözü kullanmada dayanak olabilir.

Yine B2 düzeyi sözel etkileşim alanında yer alan “Olaylar ya da deneyimlerle ilgili kişisel duygu ve düşüncelerimi aktarabilirim.” ifadesi öğrencinin öğrendiği deyim ve atasözlerini kullanmasına olanak sağlamaya yönelik bir dayanak noktası olarak yorumlanabilir.

Özellikle C1 ve C2 düzeylerinin dil beceri alanlarındaki ifadeler incelendiğinde bu düzeylerin daha karmaşık beceriler içerdiği görülmektedir. Bu durum öğretim elemanına ve materyal hazırlayan kişiye öğretimde daha bol ve daha derin yapılı deyim/atasözü kullanabilmenin yolunu açmaktadır.

4.6. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı'na Hazırlanan Türkiye Türkçesi Öğretim Programı Bağlamında Atasözü ve Deyimlerin Öğretiminin ve Materyallerde Kullanımının Gerekliliği

Programda, toplumlar arasındaki ekonomik ve kültürel ilişkilerin kurulması ve gelişmesinde dilin önemine; insanların bu etkileşim sonucu ikinci bir dile ihtiyaç duyduklarına; kültürler arası etkileşim ve iletişimin dilin yerinde, anlamlı ve işlevsel kullanılmasıyla sağlıklı olabileceğine vurgu yapılmaktadır.

Bu vurgunun ardından Türk dilinin gelişmiş bir dil olarak Asya ve Avrupa'da çok geniş bir alana yayılmış, iki yüz otuz milyonluk büyük bir insan topluluğu tarafından değişik lehçeleriyle konuşulduğu ifade edilmiştir. Lehçelerin arasındaki derin farklılıklardan kaynaklanan iletişimsizliğin zamanla kurulacak kültürel iş birliği ile ortadan kalkacağı ifade edilmiş; bu yakınlaşmayı sağlamak için de bu geniş coğrafyada İstanbul Türkçesinin bir iletişim dili olarak kullanılabileceği ön görülmüştür.

Geçmişten günümüze Türkiye'nin Orta Doğu'nun bir kültür merkezi olduğu gerçeği; Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasî ve ekonomik alanda uzak ve yakın bütün ülkelerle kurduğu ilişkilerini eğitim ve kültür alanında da geliştirmeye çalıştığı, karşılık beklemezsizin dünyanın birçok ülkesinden gelen insanları öğrenim görmek üzere kabul ediyor olduğu ifade edilmiştir. Türkiye'nin ekonomik birtakım çıkarlardan çok komşu ve kaynağını tarihin derinliklerinden alan dil, soy ve kültür bağlarımızın bulunduğu soydaş ülkelerin eğitime katkı sağlamayı ilke edinmiş bir devlet olduğu vurgulanmaktadır.

Program hazırlanırken Türkçe öğrenmek isteyen öğrenciler için bugüne kadar yapılan uygulamalardaki eksikliklerin değerlendirildiği; öncelikli amacın Türkiye dışında, özellikle soydaş ve akraba olduğumuz ülkelerde Türkiye Türkçesinin öğretilmesi olduğu; öğretim sürecinde öğrenciyi aktif hâle getiren, öğretmene rehberlik yaptıran bir yaklaşımın izlendiği belirtilmiştir.

Programın genel amaçları şunlardır:

Öğrencilerin,

- 1- Türkiye Türkçesiyle oluşturulmuş metinleri anlayabilmeleri,
- 2- Türkiye Türkçesini kurallarına uygun olarak konuşabilmeleri,
- 3- Türkiye Türkçesini kurallarına uygun olarak yazabilecek beceriyi kazanmaları,
- 4- Türkiye Türkçesiyle oluşturulmuş metinleri okuyup anlayabilecek dil becerisini kazanmaları,
- 5- Görsel araçlarla anlatılanları Türkiye Türkçesiyle ifade edebilmeleri,
- 6- Kendisini Türkiye Türkçesiyle ifade edebilme becerisini kazanmaları,
- 7- Türkiye Türkçesi ile Türk Cumhuriyetlerinde konuşulan dillerin aynı kökten geldiğini sezmeleri,
- 8- Türkiye Türkçesi aracılığıyla iletişim kurmada istekli olmaları,
- 9- Dünya Türkleri arasında anlaşma, kaynaşma duygusunu geliştirmeleri amaçlanmaktadır.

Program üç kur olarak hazırlanmıştır. Her kur 12 haftadan oluşmaktadır. Haftalık ders saati 30, toplam ders saati 960'tır. Dinleme, konuşma, okuma ve yazma'dan oluşan dört temel dil becerisinin yanı sıra dil bilgisi ve görsel beceriler de göz önünde bulundurulmuştur.

Her kur basamağı için kazanım sayıları aşağıdadır:

Tablo: A

	1.KUR	2.KUR	3.KUR
Dinleme, Okuma, Konuşma, Yazma, Görsel Okuma, Görsel Sunu Kazanımları	60	67	73
Dilbilgisi Kazanımları	32	11	12
Toplam	92	78	85
Genel Toplam			255

Kazanımlar belirlenirken Türkçeyi doğru ve etkili kullanma, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, problem çözme, karar verme, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik, araştırma, iletişim gibi üst becerilerin göz önüne alındığı ifade edilmiştir.

Araştırmacı olarak programın temel prensip ve özelliklerini tanıtmaya çalıştığımız yukarıdaki açıklamalarımızdan sonra araştırmamızın temel problemi olan yabancılara Türkçe öğretiminde deyim ve atasözü kullanımı gerekliliğini; bu programın kazanımları, uygulanmasıyla ilgili esasları, kitapların hazırlanışı ve kitaplarda yer alacak metinlerin seçimi alt başlıklarında irdelemeyi uygun bulduk.

4.6.1.Dinleme, Okuma, Konuşma, Yazma, Görsel Sunu Kazanımları:

1.Kur:

Bu kur kazanımları içinde doğrudan deyim ve atasözü öğretimini, kullanımını gerekli kılan açık ifadelere 2.ve 3.kurda olduğu kadar rastlanmamıştır. Aşağıda “deyim/atasözü” ve “kalıp ifade” yargısı içeren kazanımlar sıralanmıştır. “Kalıp ifade” yargısının buraya alınmasının nedeni tanışma, vedalaşma, konukseverlikle ilgili bazı kalıp ifadelerin deyim niteliği taşımasıdır.

1. Kazanım: Tanışmayla ilgili kalıp ifadeleri kullanır.

Etkinlik Örnekleri: Biriyle tanışma, kendini tanıtmak, birini diğerine tanıtmak, toplu hâlde sınıfta tanışma.

Açıklamalar: İnsanların kendilerini veya birini diğerine tanıtmada kullandıkları ifadeler üzerinde durulur. Sınıf arkadaşlarıyla ve öğretmenle tanışma, arkadaşını tanıştırmak gibi etkinlikler yapılır.

3. Kazanım: Günün değişik saatlerindeki selâmlaşma, vedalaşmayla ilgili kalıp ifadeleri kullanır.

Etkinlik Örnekleri: “Günaydın, iyi günler, iyi akşamlar, iyi geceler” kalıp sözleri vb. kullanma, hâl hatır sorma.

Açıklamalar: Günün değişik saatlerinde kullanılan selâmlaşma ve iyi dilek ifadeleriyle vedalaşma üzerinde durulur (günaydın, iyi günler, iyi akşamlar, görüşürüz vb.

53.Kazanım: Konukseverlikle ilgili kalıp sözleri kavrar.

Etkinlik Örnekleri: Konuk olma, konuk ağırlama

Açıklamalar: Bir yere konuk olarak gitme, eve konuk davet etme, konuğa nasıl davranılacağı ile ilgili bilgilere yer verilir.

2.Kur:

10.Kazanım: Türk atasözlerini ve deyimlerini yerinde ve anlamına uygun olarak kullanır.

Etkinlik Örnekleri: Atasözü hikâyesi, atasözleri derleme, deyim hikâyesi

Açıklamalar: Deyimle terimin farkı üzerinde durulur. 2.kur 6.kazanımla ilişkilendirilir.

Görüldüğü üzere çok genel bir kazanım ifadesi kullanılmıştır. Program, hangi deyim ve atasözlerinin mutlaka öğretim sürecinde verilmesi gerektiğinin ayrıntısını vermemektedir. Araştırmacı olarak bizim önerimiz diğer kazanımlarla mutlaka ilişkilendirilerek, dilbilgisi kazanımları ve diğer kur basamaklarıyla örtüşen bir düzen içerisinde deyim ve atasözlerinin öğretim sürecine katılması yönündedir.

29. Kazanım: Metinde anlamını bilmediği kelime ve deyimlerin anlamlarını tahmin eder.

Etkinlik Örnekleri: Kelime hangi anlamda kullanılmış?

Açıklamalar: Sözlük kullanmanın tekniği gösterilir.

3.Kur:

4.Kazanım: Konuşma ve yazılarında Türk atasözü ve deyimlerini kullanır.

Etkinlikler: Atasözlerimiz

Açıklamalar: Her milletin kendine özgü atasözleri olduğu vurgulanarak Türkçedeki atasözleri özelliklerine, konularına, içeriklerine göre açıklanır. Atasözlerinin hangi durumlarda kullanıldığı uygulamalı olarak verilir.

43.Kazanım: Metindeki kalıp ifadelerin metne katkısını belirler.

Etkinlikler: Kalıp ifadelerini bulma

Açıklamalar: Metindeki kalıp ifadelerin, metnin akıcılığına nasıl katkıda bulunduğu, değişik örneklerle desteklenerek işlenir.

Bu kazanımda asıl hedeflenen öğrencinin metnin dil ve üslûp özelliklerini, anlatımını metindeki kalıp ifadelerden yararlanarak belirleyebilmesidir. Programda bu “kalıp ifadeler” e herhangi bir örnek verilmemiştir. Araştırmacı olarak “kalıp ifadeler” tanımının içine deyim ve atasözlerinin de gireceğini düşünerek bu kazanımı da listemize eklemeyi uygun bulduk.

25.Kazanım: Türk atasözü ve deyimleri ile kendi dilindeki atasözü ve deyimleri karşılaştırır.

Etkinlikler: Hangi atasözü benziyor?

Açıklamalar: Türk topluluklarında kullanılan atasözlerinin karşılaştırılması sağlanır.

50.Kazanım: Metinlerdeki deyimlerin anlamlarını kavrar.

Etkinlikler: Deyimdeki anlamı belirleme

Açıklamalar: Deyimlerin özellikleri, metinlerde ne şekilde kullanıldığı ve metne katkısı üzerinde uygulamalar yaptırılır.

4.6.2. Dil Bilgisi Kazanımları:

Bu başlık altında tüm dil bilgisi kazanımlarının sıralanmasına gerek olmadığı kanaatindeyiz. Araştırmacı olarak dikkat çekmek istediğimiz nokta kazandırılması planlanan atasözü ve deyimlerin, belli bir düzen takip eden dil bilgisi kazanımlarına dikkat edilerek sürece aktarılması gerektiğidir. Örneğin henüz sıfat fiil, zarf fiilin ne olduğunu bilmeyen bir öğrenciye “Göz görmeyince gönül katlanır. Minareyi çalan kılıfını hazırlar. Çıkmadık candan umut kesilmez.” atasözleri verilmemelidir. Yine bileşik zamanları öğrenmemiş bir öğrenciye “Uzun zamandır ona diş biliyordu.” cümlesindeki deyim, şimdiki zamanın hikâye çekimiyle vermek anlamsızdır. Öğrenci o ana kadar hangi zamanları öğrendiyse verilmek istenen deyimler bu zamanlara göre çekimlenerek metinlerde kullanılmalıdır.

Özellikle deyimler öğretilirken deyimlerimizin çoğunun kişilere, kiplere göre çekime girebileceği bol örnekle açıklanmalıdır; ancak deyimın anlamsal ve yapısal bütünlüğünün bozulmaması gerektiğine dikkat çekilmelidir.

Değinmek istediğimiz bir diğer nokta da dilbilgisi konularına verilecek örneklerin atasözü ve deyimlerden seçilmesi durumudur. Örnekleme olarak seçtiğimiz bazı kitaplarda (bu durum bulgular başlığı altında tekrar irdelenmiştir.) “bir seferde tek yapı sunulmalıdır. “ ilkesine dikkat edilmediği gözlemlenmiştir. Öğrenci, kendisi için güç olan bir dil bilgisi yapısını öğrenirken örneklerin atasözleri gibi zaten yorumlanması, anlamlandırılması güç bir dil ögesinden verilmesi öğrenmeyi geciktirecek, zorlaştıracaktır. Araştırmacı olarak atasözlerinin hele ki mecaz anlamlı

olanlarının dil bilgisi konularının öğretiminde örnek verilmesinden yana değiliz. Şayet verilmek isteniyorsa da sadece gerçek anlamını düşündürenler arasından seçim yapılması ve üst düzey kur basamaklarına kadar bu yolun tercih edilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

4.6.3.Programın Uygulanmasıyla İlgili Esaslar:

Program hazırlanırken Türkçenin bütün inceliklerine ağırlık verildiği, kültürler arası etkileşimin göz önünde bulundurulduğu, dil bilgisi kurallarının metinden hareketle diğer dil becerileriyle birlikte verildiği vurgulanmaktadır. Yine kelimelerin sözlük anlamlarının ezberletilmesiyle değil, cümle içerisinde günlük hayattaki değişik kullanımlarıyla kavratılmasının, öğretime somutlaşmış belli Türkçe kalıplarla başlanılmasının, ilk dönemden itibaren dört temel dil becerisinin birlikte kazandırılmaya çalışılmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Somuttan soyuta, basitten karmaşığa, bilinenden bilinmeyene giden bir yöntemin uygulanması; bilgilerin birbirleriyle ilişkili olarak bütünleşmesi; konuların günlük hayattan alınması; konuşma ve dinleme çalışmalarıyla Türkçenin sesleri, vurgusu, tonlamasının kavratılması gerektiğinin altı çizilmiştir.

Programda 15 madde hâlinde somutlaşan Türkiye Türkçesinin öğretiminde uygulamada esas alınması gereken ilkelerin ise yabancı dil öğretiminin temel ve genel ilkeleriyle örtüştüğünü söyleyebiliriz. Bunları araştırmamıza olduğu gibi eklemeyi uygun gördük.

4.6.3.1.Öğrenme-Öğretme Süreci:

4.6.3.1.1.Hazırlık:

Program, bu bölümde yapılması gerekenleri şöyle ifade etmektedir:

“Bu bölümde metinde geçen ve öğrenciler için yeni olan kelimelerin tanıtımına yönelik çalışmalar yapılır. 1. kurda kelimelerle görsel araçların eşleştirilmesi sağlanır. 2.kurda bütünlüğü olan görsel araçlardan hareketle metinde geçen yeni kelime, deyim ve terim bulunması sağlanır. 3.kurda da anahtar kelime düzeyinde çalışmalar yapılır.” Program, birtakım etkinlik örneği adları vermiştir. Bunlar aşağıdadır:

- Kelime ve anlam eşleştirmesi
- Sayı ve yazı eşleştirmesi
- Görsel araçlar ve yazı eşleştirmesi
- Kelime karşılaştırması

- Karışık verilen kelimeleri anlamca sıralama
- Anahtar kelimeleri bulma
- Anahtar kelimelerle cümle kurma
- Anahtar kelimelerle betimleme yapma
- Anahtar kelimelerle olay yazma

4.6.3.1.2.Anlama:

Dinleme, Okuma: “Bu bölümde metnin içeriğini anlamaya yönelik çalışmalar yapılır. Öğretmen Kitabı’nda yer alan metinler örnek olarak okunur. Öğrencilerin metni dinlemeleri sağlanır. Dinleme metinlerini öğrenci görmemelidir. Ders Kitabı’nda yer alan metinleri kurallarına uygun biçimde okunması sağlanır. Dinleme metinleri için hazırlanmış kaset, CD vb. eğitim araç-gereçlerinden yararlanılır.”

Metnin İçeriğini İnceleme: “Okuma ve dinleme etkinliklerinden sonra metnin içeriğini anlamaya yönelik çalışmalar yapılır. Çalışma Kitabı’nda bu amaca yönelik etkinlikler önerilmiştir. Önerilen etkinliklerin, sınıfın durumuna göre geliştirilmesi mümkündür. Metnin içeriğinden anlaşılanların günlük hayatta kullanılmasına yönelik çalışmalar yapılır. ”Program, birtakım etkinlik örneği adları vermiştir. Bunlar aşağıdadır:

- 5N 1K sorularının cevaplanması
- Kültürler arası karşılaştırma
- Metin kahramanının yerine kendini koyma empati
- Varlıkları sınıflandırma
- Soyut kavramları sınıflandırma
- Somut kavramları sınıflandırma
- Cümleleri sebep-sonuç ilişkisine göre tamamlama
- Metnin sonunu tamamlama
- Metnin baş tarafını tamamlama
- Olayları sıralama
- Anlamına göre cümleleri sıralama
- Hikâyedeki merkezi kişiyi belirleme
- Tipleri ayırma
- Karakteri ayırma
- Metnin konusunu belirleme
- Metnin mesajını belirleme
- Metinde anlatılan yeri belirleme
- Metinde anlatılan zamanı belirleme
- Ana düşünce ve yardımcı düşünceleri bulma
- Zamirlerin kimleri temsil ettiğini bulma
- Gazete ve dergi haberlerini yorumlama
- Görsel araçları yorumlama
- Metni yorumlama

- Metinle ilgili soru yazma

Kelimelerin Anlam Değeri Üzerinde Çalışmalar: “Metnin içeriğinin tahlilinden sonra kelimelerin anlam değeri üzerinde çalışmalar yapılır. Bu çalışmalarda kelimelerin yan anlamları, mecaz anlamları, zıt anlamları, eş anlamları ile yapıcı sesteş olan kelimeler, ikilemeler, terimler, deyimler, aynı kelimenin farklı kullanımları üzerinde durulur.” Program, birtakım etkinlik örneği adları vermiştir. Bunlar aşağıdadır:

- Deyim ile anlamını eşleştirme
- Zıt anlamlı kelimeleri eşleştirme
- Eş anlamlı eşleştirme
- Atasözü eşleştirme
- Birbiriyle ilgili kelimeleri eşleştirme
- Aynı anlamda kullanılmış kelimeleri eşleştirme
- Birbirine zıt olan kelimeleri sınıflandırma
- Kelime türlerini sınıflandırma
- Deyimleri sınıflandırma
- Anlamdaş kelimeleri sınıflandırma
- Terimleri tanıma ve ayırma
- Atasözlerini tanıma ve karşılaştırma

4.6.3.1.3. Dil Bilgisi:

“Programda dil bilgisi konuları uygulamalı olarak verilmiş; Türkçenin öğretilmesinde dilin dayandığı temel kurallar belirlenmiştir. Metinlerden hareketle dil bilgisi kurallarının kavratılması esas olarak alınmıştır. Ayrıca metinlere ilave olarak dil bilgisi kurallarının öğretilmesinde küçük metin parçaları kullanılabilir.” Program, birtakım etkinlik örneği adları vermiştir. Bunlar aşağıdadır:

- Cümleyi kelime türleriyle tamamlama
- Eklerle cümle tamamlama
- Kelime türlerini sınıflandırma
- Zaman ekleriyle kelimeleri tamamlama
- Ekleri sıralama
- Kurallarına uygun olarak paragraflardaki boşlukları tamamlama
- Verilen kelimelerle cümleler kurma.

4.6.3.1.4. Anlatım:

“Öğrencilerin bu bölümdeki çalışmalarında metinden öğrendiklerinden hareketle yazma, konuşma, görsel araçlardan yararlanarak bir konuda sunum yapmaları amaçlanmıştır. Bu çalışmalarda güncelleştirme yapılarak öğrenmenin kalıcı olması sağlanır. Öğrencilerin dilden zevk almaları sağlanır.” Program, birtakım etkinlik örneği adları vermiştir. Bunlar aşağıdadır:

- İmlâ kurallarına uygun olarak yazı yazma
- Diyalog oluşturma
- Masal anlatma
- Mektup yazma
- Tanıtma yazısı yazma
- Hikâye yazma, anlatma
- Betimleme
- Özet çıkarma
- Tiyatro metni oluşturma
- Oyunlaştırarak canlandırma
- Olay anlatma
- Tanıtıcı konuşma
- Seyahatle ilgili tanıtıcı konuşma ve yazı yazma

4.6.3.1.5.Kültür Hazinemizden Örnekler:

“Bu bölümde Türk dünyasının ortak değerlerini anlatan metinler tanıtılır. Ayrıca ortak kültür hazinemizi yansıtan değerlerin karşılaştırılması sağlanır. Aşağıda buna yönelik etkinlik örnekler verilmiştir.”

- Vecize (özlü sözler)
- Deyim
- Atasözü
- Mânî
- Türkü ve şarkılar
- Akılda kalıcı güzel sözler, tekerlemeler, beyitler, dörtlükler ve fıkralar, şiir

4.6.3.1.6.Neler Öğrendik?

“Metnin işlenişinden sonra metinle ilgili sorunlar sorularak ölçme ve değerlendirme yapılır. Bu çalışmada ölçme ve değerlendirme bölümünde verilen soru tiplerinden yararlanılır. Açık uçlu sorularda ölçekler hazırlanır.

4.6.3.1.7.Ünite İzleme (Ölçme ve Değerlendirme):

“Her ünitenin sonunda öğrenilenlerin ölçülmesine yönelik çalışmalar yapılır. Testler hazırlanmadan önce test belirtke tabloları hazırlanır. Yapılacak olan testlerin kullanışlı olmasına dikkat edilir.”

4.6.3.2.Ölçme ve Değerlendirme:

Programın ölçme ve değerlendirmeye ilgili bölümünde dil kurslarına katılacak öğrencilerin, kursun ilk gününde seviye tespit sınavına alınması; bu sınavın dinleme, okuma, konuşma, yazma, görsel okuma, görsel sunu becerilerine yönelik

yapılması ve öğrencinin sınav sonunda yapılan değerlendirmeye göre kendine uygun üç kurdan birine yerleştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Program her dönemde en az bir “ara sınav” ve “dönem sonu sınavı” yapılması, ara sınav ve dönem sonu sınavlarının sonuçlarının her beceri için ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ara sınav puan ağırlığı %40, dönem sonu sınav ağırlığı %60 olmak üzere 100 tam puan üzerinden en az 60 ve daha yukarı puan alan öğrenciler başarılı sayılacak, başarılı olanlara “Kurs Bitirme Belgesi” verilecektir.

Programda ölçme ve değerlendirme yoluyla öğrencilerin öğrenme süreçlerinin izlenmesi; ölçme sonunda sürecin değerlendirilerek gerektiğinde kullanılan sınıf içi etkinliklerin zenginleştirilmesi; öğrencilerin bireysel gelişimlerinin izlenmesi, kazanmaları gereken becerilerle ilgili eksikliklerinin belirlenmesi, başarılı olmaları için gerekli önlemlerin alınması gerektiğinin önemi dile getirilmektedir. Ölçme sonucunda elde edilen bilgilerin, öğretmen tarafından çeşitli önlemler almada kullanılabileceği gibi öğrencilerin kendilerini değerlendirmesine de yardım etmesi programda, eğitim-öğretim sürecini destekleyici nitelikte çeşitli değerlendirme araç ve yöntemlerinin kullanılması gerektiğinin altı çizilmektedir.

Yukarıdaki yönlendirmelerden sonra program sınavlarda kullanılacak soruların hazırlanmasında dikkat edilecek birtakım hususlar sıralanmıştır. Bunlar:

- Kısa cevaplı sorularda
- Çoktan seçmeli sorularda
- Eşleştirmeli sorularda
- Uzun cevaplı sorularda
- Sınırlı cevap gerektiren sorularda
- Açık uçlu sorularda

olmak üzere maddelenmiştir. Bu maddelerde ifade edilenlerin genel anlamda yabancı dil öğretiminde ölçme ve değerlendirme kriterleriyle örtüştüğü söylenebilir. Ancak araştırmacı olarak dikkatimizi çeken en belirgin eksiklik programda özellikle vurgulanan dört temel beceri (dinleme, konuşma, okuma, yazma) ve buna eklenen görsel sunu kazanımları için ayrıntılı bir ölçme-değerlendirme sisteminin geliştirilmemiş olduğudur. Örneğin programda yazılı ve sözlü sınav ayrımı yapılmamış,

bunlar için ayrı ayrı ölçme ve değerlendirme kriterleri belirlenmemiştir. Yine görsel sunu kazanımlarının nasıl ölçüleceği, değerlendirileceği konusuna da açıklık getirilmemiştir.

Program “Ölçme ve Değerlendirme” başlığı altına ayrıca “Öğretim Araç ve Gereçleri”ni de eklemiştir. Bunlar programda şöyle sıralanmıştır:

- Dinleme, konuşma, okuma, yazma çalışmalarında Talim Terbiye Kurulu tarafından kabul edilmiş ders kitapları
- Türkçe Sözlük (TDK)
- Yazım Kılavuzu (TDK son baskı)
- Sesli yayınlar (radyo, teyp, CD vb.)
- Sesli ve görüntülü yayınlar (televizyon, video, bilgisayar vb.)
- Diksiyon eğitime imkân veren edebî metinler
- Öğrencilerin seviyesine uygun metinler

Deyim ve atasözlerini eğitim-öğretim sürecinde sıkça kullanan ve bunun önemine dikkat çeken programın araştırmacı olarak dikkatimizi çeken eksikliklerinden birisi de listeye atasözü ve deyimler sözlüğünü almamış olmasıdır.

4.6.4.Kitapların Hazırlanışı ve Kitaplarda Yer Alacak Metinlerin Seçimi:

Program, her kur için “Ders Kitabı”, “Öğrenci Çalışma Kitabı” ve “Öğretmen Kılavuz Kitabı” hazırlanması; Ders Kitabında kazanımları verecek biçimde etkinliklerin düzenlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ders kitaplarında her kur için altı tema belirlenmiştir. Programda temalarda işlenecek konular tablo hâlinde önerilmiştir. Kitap hazırlayanların bu tablolarda verilen konulardan seçim yapması, metin türlerinin dengeli dağıtılması beklenmektedir.

Öğrenci Çalışma Kitabı’nda Ders Kitabı’nda verilen metinlerin içeriğinin anlaşılmasına yönelik etkinliklere yer verilmesi; etkinliklerde her bir sorunun bir kazanımı ölçecek şekilde hazırlanması; etkinliklerde her kur seviyesinin göz önüne alınması, sarmal bir yapının kurulması; Ders Kitabı paralelinde hazırlanacak Çalışma Kitabı’ndaki metinlerin aynı olmamasına özen gösterilmesi gerektiğinin altı çizilmektedir. Program kitaplarda yer alan metinlerin:

- Dil ve anlatım bakımından açık ve anlaşılır olmasına (Yaşayan Türkçenin kullanımına özen gösterilmelidir.)
- İşlenen konuyu yansıtmasına

- Öğretici olmasına
- Akıcı olmasına
- Millî ve ahlâkî değerlere uygun olmasına
- Kur ve yaş seviyesine uygun olmasına
- Dil zevki ve dil bilincini geliştirici nitelikte olmasına
- Genel amaçları ve kazanımları gerçekleştirici nitelikte olmasına
- Türkiye Türkçesini en güzel kullanan şair ve yazarların seçkin eserlerinden bölümler alınmasına özen gösterilerek düzenlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Programa göre Öğretmen Kılavuz Kitabı’nda, Ders Kitabı’nda ve Öğrenci Çalışma Kitabı’nda yer alan metinlerin ve etkinliklerin yönergeleri amaca uygun biçimde verilmelidir. Öğretmen Kılavuz Kitabı her kur için ayrı ayrı hazırlanabileceği gibi, bütün kurlar için bir kılavuz da hazırlanabilir, dinleme metinleri bu kılavuzda yer almalıdır.

Program ayrıca ders kitaplarına destek olacak sözlüklerin, kurlara uygun hale getirilmiş metin kitaplarının, üniteleri destekleyici özellikle tiyatrolaştırılmış VCD’ler ile ses kasetlerinin, CD’lerin hazırlanabileceğini dile getirmektedir.

Araştırmacı olarak programın eksikliğini dile getirmemiz gereken birtakım yönlerinin olduğu muhakkaktır. Programın bu başlık altında taşıdığı en büyük eksiklik, ifadelerin çoğunun yoruma açık, göreceli; sayısal birtakım niteliklerden, ayrıntılardan yoksun olmasıdır. Örneğin kitaplardaki metinlerin özellikleri arasında şu ifade yer almaktadır: “Metinler kur ve yaş seviyesine uygun olmalıdır.” Programın genelinde “Öğrenci kitlesinin yaşı” değişkeninden hiç söz edilmemiştir (Kazanımlarda, ölçme ve değerlendirmede, genel amaçlarda vb.); ancak bu değişken burada dile getirilmiş, ifadenin içeriği doldurulmamıştır. Metinler seçilirken, kitaplar hazırlanırken hangi yaş grubuna ne tür metinlerin verilebileceği, bu metinlerin kaç sözcükten oluşacağı, ne tür kazanımların bu metinlerle verilebileceği ayrıntılandırılmamıştır. Yeni ders kitaplarına destek olabilecek diğer materyallerin taşınması gereken teknik ve içerik özelliklerinden de söz edilmemiştir. Öteden beri bu gibi eksiklikler bu alanda çalışanların kendi birikim ve deneyimlerinden, yaratıcılıklarından yararlanarak kapatmaya çalıştığı eksikliklerdir.

Aşağıda tüm kurlar için belirlenen temalar ve önerilen konu içeriklerinin tabloları programdan olduğu gibi aktarılarak verilmiştir.

1. KUR

TEMALAR VE ÖNERİLEN KONU İÇERİKLERİ

TEMALAR	TEMALARDA İŞLENEBİLECEK KONULAR
I. BİREY VE TOPLUM	Tanışma (Kendini tanıma, tanışma, selamlaşma ifadeleri vb.) Evimiz (Ailede günlük konuşmalar, 'Evimizde neler var? Evimizde kimler var?' vb.) Sokağımız (Sokak ve trafikle ilgili temel terimler, polisle diyalog, adres sorma, yabancının taksiciyle diyalogu vb.) Biz kimiz? (Soy ağacı, akrabalık terimleri vb.) Hava durumu (Gün, hafta, aylar, mevsimler, tarih, yıl, saat vb.) Yer, yön tarifleri (Altında, üstünde, içinde, dışında, uzakta, yakında vb.) Renkler Dayanışma (Bir yabancuya yardım, hava alanında karşılaşma, okulda dayanışma, pazarda, markette, pastanede vb.)
II. DEĞERLERİMİZ	Masallar (Keloğlan masalları vb.) Hikâye, fıkra (Nasrettin Hoca vb.) Atasözleri (Özellikle ortak kullanılan atasözleri vb.)
III. TÜRKİYE COĞRAFYASI	Türkiye (Türkiye'nin dünya üzerindeki yeri, Avrupa-Asya bağlantısı, coğrafi özellikleri, Ankara, madenlerimiz, ürettiklerimiz, otobüsle, metroyla, vapurla seyahat vb.)
IV. GÜZEL SANATLAR	Müzik (Türk halk müziği 'Orhan Hakalmaz ve diğerleri', Pop müzik 'Barış Manço ve diğerleri') Resim (Ebru sanatı) Edebiyat (Fıkra, şiir, masal) Türk Seyirlik Oyunları (Meddah, Karagöz, Hacivat vb.) Oyunlarımız (Doğu Anadolu'dan veya Adıyaman'dan halk oyunu vb.) Tiyatro ve sinema etkinliği
V. BESLENME, SAĞLIK VE ÇEVRE	Beslenme kültürü (Yemekler, lokantada diyalog, Türk mutfağının zenginliği, yurt hayatı, yemek siparişi, baklava, börek, lokum, döner vb.) İçeceklerimiz (Su kaynakları, Uludağ gazozu, ayran, maden suyu vb.) Sağlık ve çevre (Sağlık görevlileri, organlarımız, ilaçlar, doktorda muayene, ormanlarımız, göl ve denizler vb.) Temizlik (Temizlik alışkanlığı, cadde, sokak temizliği, temizlik görevlileri, makineler vb.) Yemek görselleri
VI. İNANÇ VE HAYAL UNSURLARI	Rüya tabirleri Gelecekte dünya Mektup

TABLO B

1.KUR:

“Değerlerimiz” adlı II. temada işlenebilecek konular içinde özellikle ortak kullanılan atasözleri yer almaktadır. Buna ek olarak I.tema “Birey ve Toplum”da Dayanışma, Renkler konularında; IV. tema “Güzel Sanatlar”da Fıkra, (özellikle fıkralardan deyimleşmiş, atasözü hâline gelmiş örnekler seçilebilir). Türk Seyirlik Oyunları konularında; V.tema “Beslenme, Sağlık ve Çevre”de Beslenme Kültürü konularında 1,3,15,53. kazanımlarla bağlantı kurularak deyim ve atasözleri öğretme-öğrenme sürecine aktarılabilir.

2. KUR

TEMALAR VE ÖNERİLEN KONU İÇERİKLERİ

TEMALAR	TEMALARDA İŞLENEBİLECEK KONULAR
I. BİREY VE TOPLUM	Konukseverlik (Türk ailesine Özbek-Kazak vb. ailelerden misafirlığa gelenler, diyalogları, çeşitli ülkelerin misafirlik anlayışı) Ev, araba kiralama (Ev sahibi-kiracı ilişkisi, araba satın alma vb.) İş arama, ilan verme (İlan, iş mektubu, dilekçe yazma)
II. DEĞERLERİMİZ	Bayramlar, önemli günler ve haftalar (Bir Türk ailesinde Ramazan Bayramı, bayram gelenekleri, dini ve millî bayramların tanıtımı, sosyal ilişkiler vb.) Türk dili (Türkçenin konuşulduğu yerler, deyimlerin hikâyeleri, deyimlerle diyalog) Atatürk, Yunus Emre, Ahmet Yesevî vb. Doğum, Gelecekte Türk dünyası (Ortak Pazar)
III. TÜRKİYE COĞRAFYASI	Anadolu'da seyahat (Birçok ili otobüsle seyahat eden öğrencilere Türkiye'nin tanıtımı) Turistik yerler, Yaz turizmi, Kış turizmi vb. Kış turizmi (Uludağ, Iğaz, Palandöken vb.), Yaylalarımız (Karadeniz, Tekir Yaylası vb.), İstanbul Boğazı, Çanakkale Boğazı, Kaplıcalar vb. Ürettiklerimiz (Karadeniz'de çay, fındık; Bursa'da şeftali, Aydın'da incir) Tekstil ürünleri (Hazır giyim, dokumacılık, halı, kilim, pamuk üretiminden elbise üretimine kadar olan aşamalar vb.) Düğün, Kına gecesi vb. Türk dünyası (Kazak, Kırgız, Özbek, Azeri, Türkmen, Tatar, Uygur vb.)
IV. GÜZEL SANATLAR	Müzik (Türk dünyasından çeşitli örnekler) Aşık Veysel Resim, Hat, Edebiyat (Ömer Seyfettin, Memduh Şevket Esendal, Osman Çeviksoy vb.) El sanatları, Halı, Kilim, Oymacılık Oyunlarımız [Orta Anadolu (Silişk'e'nin yoğurdu, Türkmen Kızı vb.)] Sema, folklor Çocuk ve oyun
V. BESLENME, SAĞLIK VE ÇEVRE	Yemek kültürümüz, İçeceklerimiz (Çorbalarımız, tatlılarımız, keşkek, aşure, kurut, peynir çeşitleri vb.) Yöreyle dayalı beslenme alışkanlıkları, Halk hekimliği (Aktarda diyalog, ıhlamur, adaçayı vb.) Gazi Yaşargil'le bir mülakat metni Zararlı Alışkanlıklar (sigara, alkol, uyuşturucu ile ilgili metinler) Çevre ve İnsan Meslekler (Marangozluk, ayakkabıcılık, demircilik vb.) Çağımızın meslekleri (Bilgisayar, gen teknolojisi)
VI. İNANÇ VE HAYAL UNSURLARI	Efsane, Rüya tabiri (Osman Gazi'nin Rüyası, Ahiret İnancı)

TABLO C

2.KUR:

“Değerlerimiz” adlı II. temada işlenebilecek konular içinde deyimlerin hikâyeleri, deyimlerle diyalog kurma yer almaktadır. Buna ek olarak I.tema “Birey ve Toplum”da Konukseverlik; “Değerlerimiz” temasında Önemli Günler ve Haftalar; III. tema “Türkiye Coğrafyası”nda Düğün, Kına Gecesi konularında, V.tema “Beslenme ve Sağlık”ta Yemek Kültürümüz, İçeceklerimiz, Çevre ve İnsan konularında 10.29. kazanımlarla bağlantı kurularak deyim ve atasözleri öğretme-öğrenme sürecine aktarılabilir.

3. KUR

TEMALAR VE ÖNERİLEN KONU İÇERİKLERİ

TEMALAR	TEMALARDA İŞLENECEK KONULAR
I. BİREY VE TOPLUM	Türk ev ve aile yapısı (Safranbolu evleri, Beypazarı evleri vb.) Toplumsal davranışlar (Ulaşım sistemi, ulaşım araçları, dolmuş, taksi vb.) Şehirde sağlık hizmetleri (Türkiye'deki sağlık hizmetleri, sağlık hizmeti alma yolları, hasta ve diğer hastane personeli arasındaki diyaloglar) Toplumsal dayanışma (Vakıflar, burslar, yurtlar vb. dayanışma kurumları) Türkiye'de eğitim, istatistikler Küçülen dünya
II. DEĞERLERİMİZ	Destanlarımız, Ergenekon, Manas Atatürk'ün dış Türklerle ilgili görüşleri Osmanlı Devleti, Osman Gazi, Şeyh Edebali, Millî bayramlar (Çocuk Bayramı 'ortak çekirtilmiş fotoğraflar, dayanışma, misafirlik' vb.) Türkçe, Türkçenin tarihî gelişimi, Sözlüklerimiz Çalışma ve kalkınma ilişkisi, iş hayatı Askeri Kurumlar (Çanakkale savaşları ve Mehmetçik, Zafer Bayramı vb.) Türk dünyasında gelenek ve görenekler (Sünnet, doğum, ölüm vb.)
III. TÜRKİYE COĞRAFYASI	Türk dünyası, Tarihi ören yerleri (Anıtkabir, Saraylar (İstanbul), Bursa, Konya, Diyarbakır, Urfa, Edirne vb.) Ürettiklerimiz (tarım, orman, hayvancılık, sanayi vb.)
IV. GÜZEL SANATLAR	Müzik (Türk sanat müziği Türk halk müziği örnekleri) Resim, minyatür, tezhip Edebiyat (Şiir, romanlardan bir bölüm vb.) El sanatları (Toprakta yapılmış kap, kakac, çinçilik vb.) Oyunlarımız (Ege Bölgesi vb.)
V. BESLENME, SAĞLIK VE ÇEVRE	Beslenme kültürü (Peynir çeşitleri, dengeli beslenme, sebzeler, hormonlu bitkiler vb.) Sağlık (Mehmet Öz, doğal afetler ve korunma yolları vb.) Sosyal güvenlik kurumları (SSK, Emekli Sandığı, Bağkur) Sporda başarılı olan Türkler (Naim Süleymanoğlu, Hidayet Türkoğlu, Yaşar Doğu vb.) İklim değişiklikleri, çevre ve sağlık (Yeşillik, ormanlar, Ilgaz Dağı, Ağrı Dağı vb.)
VI. İNANÇ VE HAYAL ÜNİTLERİ	Evliya menkıbelerinden örnekler Ölüm (Türbe kültürü) (Hacı Bayram türbesinin resmi, Kaya'da türbesi vb.) Ortak iletişim dili olarak Türkçe Uzay, gökyüzü, yıldızlar ve bunlarla ilgilenen Türk bilim adamları (Farabi, İbn-i Sina) İpek yolu ve Türk dünyasının bugünkü durumu

TABLO D

3.KUR:

Bu kur için planlanan temalarda doğrudan doğruya deyim, atasözü ifadesi yer almamaktadır. Ancak araştırmamızın programın kazanımlarını irdelediğimiz bölümünde 4.,25.,43.,50., kazanımlarda deyim ve atasözlerinin öğretme-öğrenme sürecine doğrudan katıldığını görmüştük. Araştırmacı olarak I.tema “Birey ve Toplum”da Türk Ev ve Aile Yapısı, Toplumsal Dayanışma; II. tema “Değerlerimiz” de Türkçe, Türkçenin Tarihi Gelişimi, Sözlüklerimiz, Türk Dünyasında Gelenek ve Görenekler konularında deyim ve atasözlerinin rahatlıkla kullanılabileceğini düşünmekteyiz.

Sonuç olarak, Türkiye Türkçesinin öğretimi için hazırlanan bu program araştırmacı olarak ortaya koymaya çalıştığımız birtakım eksiklikleri bulunmasına rağmen yabancılara Türkçe öğretimi alanında yasal bir dayanak oluşturması, kazanımları belirlemesi, kitaplarda yer alabilecek tema ve konuları içermesi, öğrenme-öğretme sürecini planlaması, ölçme ve değerlendirmeye ilişkin kriterleri ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır.

V. BÖLÜM: BULGULAR ve YORUMLAR

5.1.Gazi Üniversitesi TÖMER Yabancılar İçin Türkçe 1 Kitabının Bulguları

Tablo 5.1.1.

I. Ünite "Tanışma"		
1. Metin "Tanışma"	3. Metin "Tanıtma"	4. Metin "Karşılaşma"
dikkate almak	---	hoşça kal

Tablo5.1.2.

II. Ünite "Hayatımız"		
1. Metin "Ali'nin Ailesi"	2. Metin "Arkadaşıma Mektup"	3. Metin "Pastanede"
---	---	---

Tablo5.1.3.

III. Ünite "İş Hayatı"			
1. Metin "Ümit ile Zeynep"	2. Metin "Deniz"	3. Metin "Aysun Hemşire"	4. Metin "Keskin Ailesi"
ziyaret etmek	---	---	---

Tablo5.1.4.

IV. Ünite "Boş Zamanlarımda"			
1. Metin "Turist Rehberi"	2. Metin "Ben Mutlu Bir Babayım"	3. Metin Mektup Arkadaşı	4. Metin "Seyahat Acentesi"
---	gün geçirmek	hoşça kal	zevk almak dikkat çekmek

Tablo5.1.5.

V. Ünite "Evimiz ve Çevremiz"		
1. Metin "Evimizin Salonu"	2. Metin "Bizim Evimiz"	3. Metin "Yayladaki Evim"
---	güneş almak	mis gibi gün geçirmek İlân vermek

Tablo5.1.6.

VI. Ünite "İnsanlar ve Meslekleri"		
1. Metin "Naim Süleymanoğlu"	2. Metin "C.Aytmatov"	3. Metin "Köker ve Oğulları"
rekor kırmak ad vermek başta gelmek	şöhret kazanmak	hesap tutmak örnek olmak ilgi göstermek
4. Metin "Gazete İlanı"		5. Metin "Dilekçe"
İlan vermek		farz et

Tablo5.1.7.

VII. Ünite "Tarihten ve Günümüzden"			
1. Metin "Atatürk"	2. Metin "Parmakların Ucundaki Işık"	3. Metin "Mehmet Akif Ersoy"	4. Metin "Tarzan"
dikkat çekmek ad vermek örnek almak gayret göstermek emanet etmek hayata gözlerini yummak	yol aramak icat etmek meydana gelmek anlamına gelmek boşa gitmek ümitsizliğe düşmek içine kapanmak ibaret olmak	yol göstermek feda olmak eli değmek eğitim almak Helâl olsun kan dökmek yol aramak	---

Tablo5.1.8.

VIII. Ünite "İnsanlar ve Buluşlar"			
1. Metin Telleri Konuşuran Adam Alexander Graham Bell	2. Metin "Son Kibrit"	3. Metin "Yaralı Kuş"	4. Metin "Evlilik Yıldönümü"
faydalı olmak hat çekmek	aklına gelmek eline almak hayal kurmak	ad vermek	eline almak aklına gelmek ceza vermek *Kalp kalbe karşıdır.

Tablo5.1.9.

IX. Ünite "Günlük Hayat"			
1. Metin "Lokantada"	2. Metin "Markette Alışveriş"	3. Metin "Otelde"	4. Metin "Evde Akşam Yemeği"
---	hesap tutmak	---	eline sağlık afiyet olsun sağ olmak söze karışmak

Tablo5.1.10.

X. Ünite "Memleketimiz, Şehrimiz, Çevremiz"		
1. Metin "Ankara"	2. Metin "İstanbul"	3. Metin "Topkapı Sarayı"
dikkat çekmek	---	başta gelmek yer almak gözleri kamaştırmak
4. Metin "Yavuz Amca'nın Yol Hikâyesi"		5. Metin Adres Tarifi
yola çıkmak yol almak karanlık çökmek		---

Tablo5.1.11.

XI. Ünite "Sosyal Hayat"		
1. Metin "Selcen Hanım'ın Misafirleri"	2. Metin "Üç Kardeş"	3. Metin "Türkü"
---	karar vermek dikkat çekmek saygı göstermek	can yakmak tarihe karışmak derde düşmek Sayfa 196, 2. soruda "Can yakmak" deyiminden ne anlaşıldığı çoktan seçmeli soru olarak sorulmuştur. Sayfa 196, 2. soruda "ara bozmak" deyiminin hangi anlama geldiği çoktan seçmeli soru olarak sorulmuştur.
5. Metin "Mağazada". -----		

Tablo5.1.12.

XII. Ünite "Geçmişte ve Gelecekte"			
1. Metin "Dağcı Doktor"	2. Metin "Alper'in Umutları"	3. Metin "Sevinç Hanım'ın Emeklilik Planları"	4. Metin "Posta Kartı"
meydana gelmek ilgisini çekmek ilgi duymak	fotoğraf çekmek	izin almak zorunda olmak fotoğraf çekmek	ilgi çekmek yola çıkmak

Tablo5.1.13.

XIII. Ünite "Sorular ve Hikâyeler"		
1. Metin "Bunları Biliyor Musunuz?"	2. Metin "Umutun Yazarı"	3. Metin "Erzurum'da Kış"
yer almak	dünyaya gelmek hayatını adamak şöhret kazanmak kaleme almak umut vermek ihtiyaç duymak imza atmak	hüküm sürmek gözleri kamaşmak hayatını yaşamak gün geçirmek zaman geçirmek içini ısıtmak sürüp gitmek ilgi göstermek
4. Metin "Kitap Tanıtma: Çalıkuşu"		5. Metin "Biletsiz Yolcu"
baskı yapmak ad vermek ilgi duymak not almak		kıpkırmızı olmak tüyleri ürpermek sesi kesilmek yüzüne vurmak yüzü kızarmak gözleri parlamak

Tablo5.1.14.

XIV. Ünite "Hayatın İçinden"			
1. Metin "Hayatımda"	2. Metin "Hoca Parasını Mutlaka Alır"	3. Metin "Ödüllü Romancı"	4. Metin "Telefon Konuşması"
selâm söylemek iş yolunda olmak ilgisini çekmek	hakını helâl etmek ihtiyaç duymak *Parayı veren düdüğü çalar.	hâle gelmek heyecan vermek	selâm söylemek iş yolunda gitmek hoşça kalın

Tablo5.1.15.

XV. Ünite "Teşekkür ve Veda"			
1. Metin "Teşekkür Mektubu"	2. Metin "Hiçbir Şey Eskisi Gibi Olmayacak"	3. Metin "Saklıkent"	4. Metin "Nihal Yeğınobalı Nasıl Vincent Ewing Oldu?"
ilgi göstermek teşvik etmek dikkate almak değer vermek	eskisi gibi eli değmemek	yola çıkmak haberi olmak canı sıkılmak az kalmak başından geçmek	iş inada binmek

5.2. Gazi Üniversitesi TÖMER Yabancılar İçin Türkçe 2 Kitabının Bulguları

Tablo5.2.1.

1. Bölüm "Dil ve Edebiyat"	
1. Metin "Anlamayı Öğrenmek"	
zorunda olmak	aklı takılmak
bardaktan boşanırcasına	özlem duymak
yağmur yağmak	dile getirmek
göze girmek	canı istemek
gözden düşmek	gözlerine inanamamak
örnek vermek	ele almak
söz etmek	kapı aralamak
not tutmak	*Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.
acı vermek	
- Sözlü Anlatım, sayfa 12'de "yola çıkmak" deyiimiyle cümle kurulması istenmiştir. - Yazılı Anlatım sayfa 13'te, "bardaktan boşanırcasına yağmur yağmak, göze girmek" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım sayfa 14'te, "göz gezdirmek, gözden kaçırmak, göz atmak, gözü ısırmak" deyimlerinin paragrafta uygun boşluklara yerleştirilmesi istenmiştir.	

Tablo5.2.2.

2. Metin "Aynalarda Saklı Bir Yüz"		
peşine takılmak	ne yazık ki	ayrıntıya inmek
aday göstermek	hayata gözlerini kapamak	hayal kırıklığına uğramak
ilgi duymak	göze çarpmak	kaleme almak
kaza geçirmek	söz etmek	yer almak
ele almak	yer vermek	eli kalem tutmak
mürekkep yalamak	nazar değmek	
- Sözlü Anlatım, Sayfa 20'de "Hayal kırıklığına uğratmak, ilgi duymak, ne yazık ki" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, Sayfa 21'de, "göze çarpmak" deyiminin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, Sayfa 21'de, "gözden düşmek, göze girmek, gözü dönmek, göz değmek, gözü kararmak, gözü ısırmak" deyimlerinin paragrafta uygun boşluklara yerleştirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.3.

3. Metin "Dilin İmkânları"		
kendinden geçmek	dile getirmek	kalbini kırmak
ne yazık ki	yol açmak	ağızdan çıkmak
karşısına geçmek	sözü bağlamak.	ele almak
deneyim kazanmak	yanlış anlaşılma	emek vermek
özlem duymak	elde etmek	hey gidi hey
yerne getirmek	kapı açmak	sözü geri almak
*Bin düşün bir söyle.	kendini kaptırmak	
*Söz gümüşse sükût altındır	*Dilim seni dilim dilim dileyim,başıma her geleni senden bileyim	
- Sözlü Anlatım, Sayfa 28'de "kendinden geçmek, ne yazık ki, yol açmak" deyimleriyle cümleler kurulması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, Sayfa 29'da, "yol açmak, ne yazık ki deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, Sayfa 30'da, "Söz gümüşse sükut altındır, Otuz iki dişten çıkan otuz iki mahalleye yayılır." atasözlerinin paragrafta uygun boşluklara yerleştirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.4.

4. Metin "Edebî Türler"		
yaziya geçirmek	ortaya çıkmak	yeri olmak
ihtiyaç duymak	söz etmek	ağırlığını koymak
yüzüne bakılmaz	yer almak	yer vermek
ilgi duymak	kapı açmak	hayal kurmak
ilgi göstermek	zevk almak	yok olmak
ilgi çekmek	aklına gelmek	elde kalmak
aklını başına almak		* Gelen gideni aratır.
- Sözlü Anlatım, Sayfa 35'te, "ihtiyaç duymak, ağırlığını koymak" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, Sayfa 36'da, "ortaya çıkmak" deyiminin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, Sayfa 37'de "sözü geçmek, örnek vermek, ele geçmek, meydana gelmek" deyimlerinin paragrafta uygun boşluklara yerleştirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.5.

2. Bölüm "Bilim ve Teknoloji"		
1. Metin "Evrende Yalnız mıyız?"		
haberi olmak	öne sürmek	baş döndürmek
ileri sürmek	ortaya çıkmak	fotoğraf çekmek
var olmak	mücadele vermek	söz etmek
kulak vermek	yer vermek	yer almak
ihtiyatlı davranmak	hayal kırıklığına uğramak	karşılık vermek
boşa çıkmak	ısrar etmek	
- Yazılı Anlatım, Sayfa 47'de "ileri sürmek, kulak vermek" deyimleriyle cümle kurulması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, Sayfa 48'de "laf altında kalmamak, ağzından kaçırmak, lafa tutmak" deyimlerinin paragrafta uygun boşluklara yerleştirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.6.

2. Metin "Teknoloji Karşısında İnsan"		
ortaya çıkarmak	tehdit etmek	harekete geçmek
üstün gelmek	görmezden gelmek	ele almak
zaman kazanmak	üzerinde durmak	haber vermek
Yazılı Anlatım Sayfa 55'te "görmezden gelmek, zaman kazanmak, hatasını kabul etmek" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir.		

Tablo5.2.7.

3. Metin "Büyük Patlama ve Evrenin Oluşumu"		
ortaya atmak	kabul görmek	ortaya çıkmak
ortaya çıkarmak	zorunda olmak	ileri sürmek
ad vermek	meydana gelmek	kabul görmek
ortaya koymak	zorunlu kılmak	elde olmamak
var olmak		
- Sözlü Anlatım, Sayfa 60'ta "ortaya atmak, kabul görmek" deyimlerinin cümle içinde kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, Sayfa 60'ta "kabul görmek" deyiminin yine cümlede kullanılması istenmiştir.		

Tablo5.2.8.

4. Metin "Son Bilimsel Gelişmeler"		
ayak uydurmak	yer almak	kötülük yapmak
ortaya çıkmak	üzerinde durmak	öyle gelmek
elde etmek	yer vermek	işe girmek
yol açmak	yerini almak	gözünden düşmek
meydana getirmek	icat etmek	
- Sözlü Anlatım, Sayfa 67'de "ayak uydurmak, hizmete sunmak, elde etmek" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, Sayfa 68'de "ayak uydurmak, dillere destan olmak" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, Sayfa 69'da "hor görmek, hoş görmek, dinsizin hakkından imansız gelir" deyimlerinin ve "İyilik yap denize at, balık bilmezse Hâlik bilir." atasözünün paragrafta uygun boşluğa getirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.9.

3. Bölüm "Sağlık ve Çevre"		
1. Metin "Sağlığı Tehdit Eden Unsurlar"		
zarar vermek	altını çizmek	tepki göstermek
dengesi bozulmak	söz etmek	ortaya çıkmak
örnek vermek	akıldan çıkarmak	üzüntü vermek
saygı göstermek	başta gelmek	
Yazılı Anlatım, sayfa 80'de "burnundan solumak, ortalığı birbirine katmak" deyimlerinin paragrafta uygun boşluklara yerleştirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.10.

2. Metin "Kanser"		
ortaya çıkmak	ad vermek	yol açmak
zemin hazırlamak	sonuç almak	kontrol altına almak
ortaya çıkarmak	zarar görmek	zarar vermek
söz etmek	keyif vermek	sıkıntı çekmek
geçinip gitmek	zorunda kalmak	sıkıntıya düşmek
korkuya kapılmak		
- Sözlü Anlatım, Sayfa 85'te "zemin hazırlamak" deyiminin cümle içinde kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 86'da "ortaya çıkmak, yol açmak, zarar vermek, zemin hazırlamak" deyimlerinin cümle içinde kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, Sayfa 87'de "gözleri kan çanağına dönmek, gül gibi geçinmek, gözü açık gitmek, hasta düşmek" deyimlerinin paragrafta uygun boşluklara yerleştirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.11.

3. Metin "Çevre Bilinci"		
zemin hazırlamak	yol açmak	meydana gelmek
yok etmek	ele almak	ortaya çıkmak
karar almak	kayba uğramak	ortadan kalkmak
hukuki düzenleme	karar vermek	tedbir almak
tedbir almak	söz etmek	zarar görmek
dengesi bozulmak	nesli tükenmek	nefes almak
düşman kesilmek	dikkat çekmek	ele geçirmek
		sıkıntı çekmek
- Sözlü Anlatım, sayfa 92,93'te "giderek artmak, zemin hazırlamak, yok olmak, ortadan kalkmak" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 93'te "yok etmek, zarar görmek" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 94'te "can atmak, can çekişmek, canını dişine takmak, canı cehenneme" deyimlerinin ve "Can boğazdan gelir." atasözünün paragrafla uygun boşluklara yerleştirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.12.

4. Metin "Doğal Hayatın Gerçekleri"		
yerine getirmek	aklından geçirmek	göz önünde bulundurmak
zahmete katlanmak	hayal kırıklığı	öç almak
ilgi görmek	zarar vermek	yerine getirmek
hile yapmak	yok olmak	kulak tıkamak
kanat çırpma	oldum olası	aslan gibi
dut yemiş bülbüle dönmek	nam salmak	bülbül gibi şakımak
göresi gelmek	kulak misafiri olmak	
- Sözlü Anlatım, sayfa 100'de "öç almak" deyiminin cümle içinde kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 101'de "hayal kırıklığına uğramak, enine boyuna" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 102'de "Aslan yatağından belli olur, Bülbülü altın kafese koymuşlar, ah vatanım demiş." atasözlerinin paragrafta uygun boşluklara yerleştirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.13.

4. Bölüm "İletişim"		
1. Metin "İnsanlarla İletişim"		
yolunu bulmak	söz etmek	iletişim kurmak
zorunlu kılmak	kaşlarını çatmak	el sıkışmak
ortaya çıkmak	yol bulmak	söz konusu olmak
yaşını doldurmak	ilgi toplamak	yara açmak
elde etmek	zarar vermek	
- Sözlü Anlatım, Sayfa 110'da "yol bulmak, zorunlu kılmak" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, Sayfa 110,111'de "iletişim kurmak, el sıkışmak, kendine özgü, zorunda kalmak" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 112'de "dili sürçmek, dilin kemiği yok, dili tutulmak, diline dolamak, dil dökmek, bıçak yarası geçer, dil yarası geçmez." deyim ve atasözlerinin paragrafta uygun boşluklara yerleştirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.14.

2. Metin "Reklamlarla Değişen Hayatımız"		
yüz yüze gelmek	göz ardı etmek	işe almak
hâl almak	göz önüne almak	yer vermek
kurbanı olmak	yer almak	alışverişe çıkmak
film çekmek	katkıda bulunmak	söz etmek
hayal kurmak	gözü alışmak	teşvik etmek
parasız kalmak	yüz yüze gelmek i	istek duymak
sırtını dönmek	eline tutuşturmak	
*Evdeki hesap çarşıya uymaz.		
- Sözlü Anlatım, Sayfa 117'de "yüz yüze gelmek, kim bilir, hâl almak, sırtını dönmek" deyimleriyle yeni cümleler kurulması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 118'de "sırtını dönmek, göz ardı etmek, yüz yüze gelmek" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 119'da "Aza kanaat etmeyen çoğu bulamaz, Allah sağ gözü sol göze muhtaç etmesin, Göz gördüğünü ister, Ayağını yorganına göre uzat" atasözlerinin paragrafta uygun boşluklara yerleştirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.15.

3. Metin “Kablolardan Dünyaya Açılan Pencere: İnternet”		
farz etmek	tehdit etmek	sahne olmak
akıldan çıkarmak	başına gelmek	pabucu dama atılmak
iletişim kurmak	farkında olmamak	zaman geçirmek
elde etmek		
- Sözlü Anlatım, sayfa 124’te “farz etmek, akıldan çıkarmak, sahne olmak, ne olursa olsun, yüz yüze” deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 125’te “farz etmek, sıkı durmak, pabucu dama atılmak, sahne olmak” deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 126’da “kin beslemek, gününü gün etmek, keyif sürmek, keyfi kaçmak, kin gütmek, gün saymak” deyimlerinin paragrafta uygun boşluklara yerleştirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.16.

4. Metin “Çok Yönlü Bir Kelime! İletişim”		
ortaya çıkmak	içine almak	gözünü dikmek
dile getirmek	zarar vermek	ortaya çıkmak
iletişim kurmak	görev almak	söz konusu olmak
acı duymak	peşine düşmek	meydana gelmek
gözler önüne sermek	yerine getirmek	teşvik etmek
hak vermek	karar vermek	ufkunu genişletmek
göğsünü kabartmak	dağlar kadar	huzurunu kaçırmak
yola çıkmak	iyi sayılır	göz dikmek
üstün görmek		
- Sözlü Anlatım, sayfa 131’de “üzerine almak, göz dikmek, peşine düşmek, dile getirmek, içerisine almak” deyimleriyle cümle kurması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 133’te “dışinden tırnağından artırmak, kara kara düşünmek, burnunda tutmak, hâli vakti yerinde, har vurup harman savurmak, gözlerinin içi gülmek” deyimlerinin paragrafta uygun boşluklara yerleştirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.17.

5. Bölüm "Güzel Sanatlar"		
1. Metin "Güzel Sanatlar"		
gözünün önüne getirmek	duygu uyandırmak	ortaya çıkarmak
yaziya geçirmek	ne yazık ki	ilgi göstermek
film çekmek	heyecan duymak	farkında olmak
duygu uyandırmak	ilgi toplamak	renk katmak
ortaya çıkmak	zemin hazırlamak	başına gelmek
toprağa vermek	rolü olmak	özlem duymak
kağıda dökmek		
- Sözlü Anlatım, sayfa 142'de "göz önünde bulundurmak, ne yazık ki, ilgi görmek" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 143'te "göz önüne getirmek" deyiminin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 143,144'te "gözden kaçmak, göz kamaştırmak, gözü yolda kalmak, gözleri fal taşı gibi açılmak" deyimlerinin paragrafta uygun boşluklara yerleştirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.18.

2. Metin "Düş Bahçelerinde Bir Minik Serçe: Sezen Aksu"		
dile getirmek	büyük oynamak	şaka yapmak
ses getirmek	kabul görmek	yerini almak
haz almak	dile getirmek	gözü açık gitmek
iz bırakmak	yarım kalmak	ilgi göstermek
karar vermek	ısrar etmek	baş döndürmek
film çevirmek	konser vermek	söz dinlemek
- Sözlü Anlatım, sayfa 149'da "ses getirmek, ısrar etmek" deyimlerinin cümle içinde kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 150'de "büyük oynamak, gözü açık gitmek, haz duymak" deyimlerinin cümle içinde kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 151'de "burun kıvrırmak" deyiminin paragrafta uygun boşluğa yerleştirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.19.

3. Metin "Resim"		
elde etmek	iç içe geçmek	söz konusu olmak
yeri olmak	ilgi görmek	katkıda bulunmak
söz etmek	bir araya getirmek	titizlik göstermek
fedakarlık yapmak	hak etmek	zorunda olmak
boş durmamak	ufkunu genişletmek	
- Sözlü Anlatım, sayfa 155'te "iç içe geçmek" deyiminin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 156'da "ilgi görmek deyiminin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 157'de "işe dört elle sarılmak, iş bilmek, iş başa düşmek" deyimleri ile "Balık baştan kokar, Bir çöplükte iki horoz ötmez, At adımına göre değil, adamına göre yürür." atasözlerinin paragrafta uygun boşluklara yerleştirilmesi istenmiştir. - Dil Bilgisi, sayfa 158'de bir paragraf içerisinde çeşitli deyimler ve bunların açıklamaları verilmiş, bunların içinde anlamı, açıklaması yanlış verilen deyimlerin bulunması istenmiştir. Bu deyimler şunlardır; "pire için yorgan yakmak, havadan nem kapmak, çenesi düşük, öküz altında buzağı aramak, gözü kara"		

Tablo5.2.20.

4. Metin "Tiyatrodan Sinemaya"		
ortaya çıkmak	söz etmek	yerine getirmek
rol oynamak	film çekmek	pay çıkarmak
göz önünde bulundurmamak	meydana getirmek	tavır almak
temize çıkmak	sahneye koymak	bir araya gelmek
elde etmek		
- Sözlü Anlatım, sayfa 162'de "ne olursa olsun, farkına varmak, var olmak" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 163'te "İç içe olmak, sözü edilmek" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 164'te "leb demeden leblebiyi anlamak" deyiminin ve "Ağaç yaşken eğilir." atasözünün paragrafta uygun boşluklara getirilmesi istenmiştir. - Dil Bilgisi, sayfa 165'te çeşitli cümleler verilmiş, bunların içinde bazı deyimler anlamlarına uygun kullanılmamıştır. Yanlış anlamda kullanılan deyimlerin bulunması istenmiştir. Bu deyimler şunlardır: "kulağına küpe olmak, dut yemiş bülbül gibi olmak, deve de kulak kalmak, pabucu dama atılmak, incir çekirdeğini doldurmamak"		

Tablo5.2.21.

6. Bölüm "Kültürel Hayatımız"		
1. Metin "Kitap ve İnsan"		
ilişki kurmak	sevk almak	etkisi olmak
söz konusu olmak	katkıda bulunmak	yerine getirmek
imkân vermek	az bulmak	zevk işi
elinden bırakmamak	isteksizlik duymak	sabır göstermek
eline almak		
- Sözlü Anlatım, sayfa 172'de "hoşa gitmek" deyiminin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 173'te "hoşuna gitmek, söz konusu olmak, istek uyandırmak" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 173'te "Çok gezen bilir." atasözünün ve "görmüş geçirmiş" deyiminin cümlede kullanılması istenmiştir.		

Tablo5.2.22.

2. Metin "Geçmişte ve Gelecekte Kütüphaneler"		
karşı çıkmak	yol açmak	ele geçirmek
ağır ceza	bile bile	kuşku duymak
karar vermek	ders almak	sıcak yüz göstermek
yerini tutmak	ilgi göstermek	sıcak bakmak
ilişki kurmak	zaman geçirmek	icat etmek
karşı durmak	neden olmak	imdadına yetişmek
yerini tutmak	yola çıkmak	açlıktan ölmek
dikkat çekmek		
- Sözlü Anlatım, sayfa 179'da "karar vermek, karşı çıkmak" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 180'de "karar vermek" deyiminin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 181'de "meramını anlatmak" deyiminin paragrafta uygun boşluğa getirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.23.

3. Metin "Neler Okuyoruz?"		
eline tutuşturmak	ilgisini çekmek	uygun bulmak
ilgi göstermek	yerini almak	az bulmak
eline almak	hayal kurmak	tatmin olmak
göz gezdirmek	doğru bulmak	tahsil görmek
yenilik yapmak	kendinden geçmek	
- Sözlü Anlatım, sayfa 186'da "ne olursa olsun, ilgi çekmek" deyimlerinin cümle içinde kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 187'de "göz atmak" deyiminin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 188'de "mürekkep yalamak" deyiminin ve "Âlim unutmuş, kalem unutmamış." atasözünün paragrafta boş bırakılan uygun yere getirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.24.

4. Metin " Kültür ve Medeniyet"		
meydana getirmek	meydana gelmek	ayakta kalmak
ortaya çıkmak	tavır takınmak	başında gelmek
karşı koymak	kendini göstermek	zarar vermek
yer almak	ayak uydurmak	çağın gerisinde kalmak
ayakta tutmak	zarar görmek	paha biçilmez
sahip çıkmak	merak uyandırmak	eskisi gibi
işe karışmak	burnunda tütme	
- Sözlü Anlatım, sayfa 193'te "başta gelmek, karşı koymak, tavır takınmak" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 195'te "göz kamaştırmak, gözü gibi bakmak" deyimlerinin paragrafta boş bırakılan uygun yere getirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.25.

7. Bölüm "İnsan"		
1. Metin " Modern Çağda Yalnızlaşan İnsan"		
yürüyüşe çıkmak	ortaya çıkarmak	dikkate almak
kapı çalmak	emek harcamak	moral vermek
ilişki kurmak	ortadan kaldırmak	sıkıntı vermek
karşı çıkmak	çaba göstermek	yalnızlığa mahkum olmak
yer almak	yer vermek	üzerinde durmak
sabaha kadar	beraberinde getirmek	ele almak
arayıp sormak	ağır gelmek	hayata küsmek
*İğneyi kendine çuvaldızı başkasına batır.		geri gelmek
- Yazılı Anlatım, sayfa 204,205'te "var olmak, emek harcamak" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 205'te "Dost kara günde belli olur, Duvarı nem insanı gam yıkar, Yalnız taş duvar olmaz." Atasözlerinin paragrafta boş bırakılan uygun yerlere getirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.26.

2. Metin "Genetik Bilimi"		
elde etmek	meydana gelmek	ıslah etmek
imkân vermek	sonuç çıkarmak	dikkate almak
ortadan kaldırmak	sözünü etmek	önünü almak
yol açmak	ortaya çıkarmak	ortaya çıkmak
sözü edilmek	ele almak	yola çıkmak
zarar görmek	önüne geçmek	yer vermek
üzerinde durmak	elinde olmak	tedbir almak
hizmet etmek	baskı yapmak	bildiğini okumak
sahne olmak	mesafe almak	göz ardı etmek
- Sözlü Anlatım, sayfa 211'de "önünü almak, ıslah etmek" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 212'de "ıslah etmek, yol açmak" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 213'te "Can çıkmadan huy çıkmaz, Alışmış kudurmuştan beterdir, Anasına bak kızını al; kenarına bak bezini al." atasözlerinin paragrafta boş bırakılan uygun yerlere getirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.27.

3. Metin "İnsanoğlunun Düşünce Macerası"		
ortaya çıkmak	kabul görmek	ayak uydurmak
zorunda olmak	heykel dikmek	ivme kazanmak
yer almak	yer vermek	iz bırakmak
yok etmek	tepki göstermek	bir tutmak
sıkıntıya düşmek	aklından geçirmek	farkına varmak
aklı başına gelmek	iş işten geçmek	treni kaçırmak
tut ki		
- Sözlü Anlatım, sayfa 218'de "kabul görmek, üstün görmek, zorunda olmak" deyimleriyle yeni cümleler kurulması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 220'de "aklının ucundan geçirmemek, aklını peynir ekmekle yemek, akıl vermek, fikir yürütmek" deyimlerinin paragrafta boş bırakılan uygun yerlere yerleştirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.28.

4. Metin "İnsan Psikolojisi"		
ortaya çıkmak	rol oynamak	yer vermek
yer almak	meydana gelmek	ortadan kaldırmak
takım tutmak	özen göstermek	karşı çıkmak
tepkide bulunmak	rolü olmak	karşı koymak
basta gelmek	kalp kırmak	gönül almak
göz önünde bulundurmamak	dünyaya gelmek	ne olursa olsun
nefes almak	rehavet duymak	işe karışmak
anlam vermek	*Adam adamdan korkmaz, utanır.	
- Sözlü Anlatım, sayfa 225'te "üstün görmek, sürüp gelmek, rol oynamak, özen göstermek, tepkide bulunmak, hüküm vermek" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 226'da "özen göstermek" deyiminin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 227'de "burnu büyümek, burnu havada, burnunu sokmak, burnunun dikine gitmek, içine atmak" deyimlerinin ve "Sabreden derviş muradına ermiş." atasözünün paragrafta boş bırakılan uygun yerlere yerleştirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.29.

8. Bölüm "Geçmiş ve Gelecek"		
1. Metin "Hayalden Gerçeğe Doğru Ütopyalar"		
ad vermek	yok etmek	iş başına gelmek
ortaya çıkmak	yabana atmak	bir araya gelmek
yol açmak	elde etmek	gibi olmak
anlama gelmek	iş başına gelmek	ortaya çıkmak
yabana atmak	dikkate almak	hayal kurmak
boşa kürek çekmek	katkıda bulunmak	göz önüne almak
hayal etmek	yoluna girmek	tehdit etmek
aklından geçmek		
- Sözlü Anlatım, sayfa 236'da "yabana atmak, gibi olmak" deyimleriyle cümle kurulması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 237'de "tepeden tırnağa, ileri geri konuşmak, nasıl olsa" deyimleriyle cümle kurulması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 238'de "hayata gözlerini yummak, gözlerine inanamamak, ayak uydurmak, dudak bükme, dört elle sarılmak" deyimlerinin paragrafta boş bırakılan uygun yerlere yerleştirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.30.

2. Metin "Ay'a İlk Adım"		
çığır açmak	tepki vermek	dikkate almak
ayak basmak	örnek almak	rol oynamak
devreye girmek	adım atmak	eğitim almak
üzerinde durmak	gurur duymak	yok olmak
var olmak	adım atmak	fotoğraf çekmek
emek harcamak	çaba harcamak	
- Sözlü Anlatım, sayfa 243'te "tabi tutmak, ayak basmak, rol oynamak" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 244'te "çığır açmak, tabi tutmak, ayak basmak, devreye girmek" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 245'te "Nerede hareket orada bereket, Çiğnemedenden yutulmaz, Ekmeden biçilmez, İşleyen demir ısıldır" atasözlerinin paragrafta boş bırakılan uygun yerlere yerleştirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.31.

3. Metin “Dünya Savaşları”		
yok olmak	göz dikmek	harap olmak
rolü olmak	sahne olmak	meydana gelmek
savaş ilan etmek	bozguna uğramak	sona ermek
ders vermek	yol açmak	ad vermek
rol oynamak	ortaya çıkmak	ara vermek
çaresiz kalmak	yer almak	elde etmek
duygu uyanmak	zorunda olmak	bir araya gelmek
savaş açmak		
• Sözlü Anlatım, sayfa 250’de “sona ermek, göz dikmek” deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. • Yazılı Anlatım, sayfa 251’de “göz dikmek, yangına körükle gitmek” deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. • Yazılı Anlatım, sayfa 252’de “Kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez, Arı bal alacak çiçeği bilir.” Atasözlerinin paragrafta uygun boşluklara yerleştirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.32.

4. Metin “Gelecekte Dünyamız”		
ayak uydurmak	ivme kazanmak	gafil avlanmak
tam anlamıyla	yok etmek	zarar görmek
faaliyete geçmek	zarar vermek	kıyamet kopmak
son vermek	yer almak	dile getirmek
fayda görmek	ruhsal bunalım	harekete geçmek
fala bakmak	farkına varmak	elde etmek
hâle gelmek		
• Sözlü Anlatım, sayfa 258’de “ayak uydurmak, faaliyete geçmek, ivme kazanmak, gafil avlanmak, sahne olmak” deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. • Yazılı Anlatım, sayfa 259’da “gafil avlanmak, ivme kazanmak, faaliyete geçmek” deyimlerinin cümle içinde kullanılması istenmiştir. • Yazılı Anlatım, sayfa 260’ta “dünya kadar, dünyanın öbür ucu, dünyadan haberi olmamak” deyimlerinin paragrafta uygun boşluklara yerleştirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.33.

9. Bölüm "Kavramlar ve İnsanlar"		
1. Metin "Oyun ve Eğlence"		
stres atmak	oyun oynamak	günah çıkarmak
ihtiyaç duymak	ne yazık ki	göz ardı etmek
neden olmak	canı sıkılmak	anlama gelmek
akla gelmek	elinde olmak	vakit geçirmek
yer almak	kendine gelmek	kendini vermek
kendini düşünmek	baskı yapmak	zarar vermek
emin olmak	ortaya çıkmak	kabul görmek
farkına varmak	hile yapmak	gayret göstermek
*Ağaç yaş iken eğilir		
- Okuma anlama, sayfa 266'da "Ağaç yaş iken eğilir" atasözünün anlamı çoktan seçmeli bir soruyla sorulmuştur. - Sözlü Anlatım, sayfa 268'de "ne yazık ki, aklına gelmek, stres atmak, kim bilir" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 269'da "aşağı yukarı" deymiyle cümle kurulması istenmiştir. - Yazılı Anlatım, sayfa 270'te "içtikleri su ayrı gitmemek, oyun oynamak, keyfi kaçmak, oyuna gelmek, keyif sürmek" deyimlerinin paragrafta uygun boşluklara yerleştirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.34.

2. Metin "Gülmek ve Ağlamak"		
meydana gelmek	üzerinde durmak	başa çıkmak
tepki göstermek	tepkide bulunmak	yol açmak
var olmak	ileri gelmek	ortaya koymak
cevapsız bırakmak	harekete geçmek	serbest bırakmak
sebebiyet vermek	dile getirmek	haber almak
katıla katıla gülmek	dozunu ayarlamak	yolunu bulmak
dozu kaçmak	eksik etmemek	hak etmek
ortaya çıkmak	ihtiyaç duymak	zarar vermek
göz göze gelmek	yolunu bulmak	yerinde olmak
ortadan kaldırmak	alın yazısı	başına gelmek
*Gülme komşuna gelir başına.		
Okuma Anlama, sayfa 274'te "sevinçten gözyaşı dökmek" sözünün anlamı çoktan seçmeli soru biçiminde sorulmaktadır.		

- Sözlü Anlatım, sayfa 276'da "dozunu kaçırmak, dozunu ayarlamak, hiç değilse, üzerinde durmak, sebebiyet vermek, katıla katıla gülmek" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir.
- Yazılı Anlatım, sayfa 277'de "tepki göstermek, dile getirmek" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir.
- Yazılı Anlatım, sayfa 278'de "güler misin, ağlar mısın, gülmekten kırılmak" deyimlerinin ve "Ağlama ölü için, ağla deli için" atasözünün paragrafta uygun boşluklara yerleştirilmesi istenmiştir.
- Dil Bilgisi, sayfa 279'da verilen cümlelerin içinde yanlış anlamda kullanılan deyimlerin bulunması istenmiştir. Yanlış kullanılan deyimler ve bunların yerine kullanılması gereken deyimler aşağıdadır.

kulakları kabartmak	-----	kulak kesilmek
etekleri zil çalmak	-----	etekleri tutuşmak
göz koymak	-----	göz atmak
göz gözü görmez olmak	-----	gözü dönmek
gözünde büyümek	-----	burnunda tütme

Tablo5.2.35.

3. Metin "Unutmak ve Hatırlamak"		
aklına gelmek	ders almak	burnunda tütme
meydana gelmek	acı vermek	gözlerine inanmamak
sözü edilmek	üzerinde durmak	aklından çıkarmamak
üzerine almak	sonuç çıkarmak	ziyaret etmek
*Bir musibet bin nasihatten	ders vermek	ileri gitmek
yeğdir.	sahip çıkmak	beş para etmez
	iyilik görmek	aklından çıkarmamak
• Sözlü Anlatım, sayfa 284'te "sonuç çıkarmak, aklına gelmek, şöyle ki" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. • Yazılı Anlatım, sayfa 286'da "aklına düşmek" deyimini ile "Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır. Bir musibet bin nasihatten yeğdir." atasözlerinin paragrafta uygun boşluklara yerleştirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.36.

4. Metin "Spor"		
ortaya çıkmak	üzerinden atmak	ilgisini çekmek
faydası olmak	farkına varmak	başarı kazanmak
yer vermek	söz konusu olmak	ileri gitmek
sözü edilmek	el sıkışmak	başarı göstermek
ilgi göstermek	ilgi çekmek	üzerinde durmak
katkıda bulunmak	fark atmak	zevk almak
aklına gelmek	kendini alamamak	elde olmamak
sınıfta kalmak	destek olmak	
• Sözlü Anlatım, sayfa 291'de "ileri gitmek" deyiminin cümlede kullanılması istenmiştir. • Yazılı Anlatım, sayfa 293'te "kafayı yemek, yüzünden kan damlamak, hasta düşmek, derde düşmek, keçileri kaçırmak, kafayı üşütmek, benzi sararmak" deyimlerinin paragrafta uygun boşluklara yerleştirilmesi istenmiştir.		

Tablo5.2.37.

10. Bölüm "Paragraf ve Anlama"		
1. Metin "Paragraf"		
haber vermek	uykuya dalmak	kargadan başka kuş tanımamak
göz ardı etmek	havası olmak	dudak bükme
sözünü etmek	ağzını bıçak açmamak	zorunda kalmak
akıl danışmak	kim bilir	bilet kesmek
git gide	yitip gitmek	hâle girmek
elle tutulur	değer vermek	ortaya bırakmak
söz etmek	eline almak	nabız atmak
- Sözlü Anlatım, sayfa 301'de "kendimi bildim bileli, mırın kırın etmek, ne gezer, hak getire" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Sözlü Anlatım, sayfa 302'de yarım bırakılan atasözlerinin verilen diğer yarısıyla eşleştirilmesi istenmiştir. Bu atasözleri şunlardır. Ak akçe kara gün içindir. Parayı veren düdüğü çalar. Akacak kan damarda durmaz. Öfkeyle kalkan zararlı oturur. Son pişmanlık fayda etmez. Üzüm üzüme baka baka kararır. Su uyur düşman uyumaz. Mum dibine ışık vermez. Kel ölür sırma saçlı olur, kör İnsan yedisinde neyse yetmişinde de odur. ölür badem gözlü olur.		

Tablo5.2.38.

2. Metin "Düşüncenin Akışı, Paragrafın Yapısı"		
ele almak	meydana gelmek	karar vermek
iç içe geçmek	örnek vermek	ortaya çıkmak
film çekmek	gülüp geçmek	dişini sıkmak
eline geçmek	gözler önüne sermek	üzerinde durmak
kafa yormak	kalp kırmak	özür dilemek
ciddiye almak	hakkı olmak	gözüne uyku girmemek
karar vermek	beş parasız kalmak	neyin nesi
söz vermek	peşinden koşmak	
- Sözlü Anlatım, sayfa 308'de "ne çıkar, sözlere ömür" deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Sözlü Anlatım, sayfa 308'de yarım bırakılmış atasözlerinin verilen diğer yarısıyla eşleştirilmesi istenmiştir. Bu atasözleri şunlardır. Biri yer biri bakar kıyamet ondan kopar. Cana gelecek mala gelsin. Bir musibet bin nasihatten yeğdir. Cahile laf anlatmak deveye hendek atlatmaktan zordur. Ağlarsa anam ağlar, gerisi yalan ağlar. Gözden ırak olan gönülden de ırak olur Taşıma suyla değirmen dönmez. Ayağını yorganına göre uzat. Anlayana sivrisine saz, anlamayana davul zurna az.		

Tablo5.2.39.

3. Metin” Paragrafta Anlatım Teknikleri”		
üzerinde durmak	paha biçilmez	farkına varmak
sıra gelmek	ortadan kaldırmak	karanlık basmak
ele almak	elinde kalmak	elde etmek
karar vermek	hava kararmak	canı sıkılmak
gözü ilişmek	sahne olmak	
- Sözlü Anlatım, sayfa 315’te “gırla gitmek, elinden geleni ardına koymamak, adam sen de” deyimlerinin cümlede kullanılması istenmiştir. - Sözlü Anlatım, sayfa 315’te yarım bırakılmış atasözlerinin diğer yarısıyla eşleştirilmesi istenmiştir. Bu atasözleri şunlardır: İyiliğe iyilik her kişinin kârı, kötülüğe kötülük er kişinin kârı. Ağaçtan maşa olmaz. Kaçan balık büyük olur. Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır. Yalancının evi yanmış, kimse inanmamış. Adam adamdır olmasa da pulu, eşek eşektir olmasa da çulu. Kendi düşen ağlamaz. Alışmış kudurmuştan beterdir.		

Tablo5.2.40.

4. Metin ”Paragrafta Yardımcı Düşünceler”		
söz etmek	ele almak	ne yazık ki
kıymete binmek	yok olmak	söz etmek
örnek almak	söküp atmak	gibi gelmek
göze almak	işe gitmek	içinden gülmek
ortaya çıkmak	lazım gelmek	eser kalmamak
dal gibi ince	tavır almak	yolunu gözlemek
içinden gelmek		
Deyim ve atasözlerine yönelik özel anlamda bir soru, alıştırma yoktur.		

5.3.Türkçe Öğreniyoruz Orhun Ders Kitabı 1'in Bulguları

Tablo 5.3.1.

1. Ünite "Karşılaşma"		
İyilik sağlık	sağ ol	hoşça kal

Tablo5.3.2.

2. Ünite "Hoş Geldiniz"		
hoş geldiniz	hoş bulduk	gibi olmak
sağ ol	canı istemek	örnek olmak
zevk almak	ortaya koymak	zirveye çıkmak

Tablo5.3.3.

3. Ünite "Haydi Tanışalım"		
özür dilemek	aldırış etmemek	canı sıkılmak
söz etmek	aklına gelmek	
*İyi dost kara günde belli olur		
*Dost başa düşman ayağa bakar.		
*Her çok azdan olur.		

Tablo5.3.4.

4. Ünite "Bir Şey Olmak"		
kafa dinlemek	takım tutmak	işe girmek
sağ ol	para yatırmak	ağzı kurumak
bahsi kapamak		

Tablo5.3.5.

5. Ünite "Afiyet Olsun"		
bereket versin	sağ ol	afiyet olsun
boş durmak	ne var ne yok	şart olmak
gurur duymak	* Sabırla koruk helva olur.	
* Sayfa 59'daki alıstırmada şu deyimlerin ne zaman kullanıldığı sorulmuştur: "hoşça kalın, başınız sağ olsun, kolay gelsin, geçmiş olsun."		

Tablo5.3.6.

6. Ünite "Gelin Birlik Olalım"		
birlik olmak	morali bozulmak	fena değil
gözüne uyku girmemek	el ele vermek	içine çekmek
servis yapmak	afiyet olsun	can sıkılmak

Tablo5.3.7.

7. Ünite "Tatlı Dil"		
afiyet olsun	ufkunu genişletmek	akıllı olmak
özür dilemek	sağ ol	
*Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.		
*Zorla güzellik olmaz		

Tablo5.3.8.

8. Ünite "Her Şey Güzel Olacak"		
boş oturmak	karşı gelmek	yerinde yeller esmek
ortadan kalkmak	söz vermek	ortaya çıkmak
karar vermek	tadı damağında kalmak.	
*Evdeki hesap çarşıya uymaz.		
- Sayfa 87'de öğrencilerden "eli ayağı olmak" deyimini tartışmaları ve cümlede kullanmaları istenmiştir. - Sayfa 91'de "dört gözle beklemek" deyiminin açıklanması ve cümlede kullanılması istenmiştir.		

Tablo5.3.9.

9. Ünite "Bambaşka Bir Yer"		
saygı göstermek	tortop olmak	ayakta kalmak
*Karga yavrusuna bakmış, "benim ak pak evladım" demiş.		

Tablo5.3.10.

10. Ünite "Hem Varmış Hem Yokmuş"		
bir varmış bir yokmuş	canı sıkılmak	ilgi çekmek
hoşuna gitmek	eline sağlık	gözüne ilişmek
dünyaya gelmek		

Tablo5.3.11.

11. Ünite "Misafirlik"		
suyunun suyu	buyur etmek	gönül almak
yolcu etmek	ad takmak	kusura bakmamak
tavşanın suyunun suyu	peşinden koşmak	baş başa (kalmak)
karar vermek	mışıl mışıl uyumak	yerinde duramamak
Sayfa 117'de "gönlünü almak, aldırış etmemek, bozuntuya vermemek" deyimleriyle cümle kurulması istenmiştir.		

Tablo5.3.12.

12. Ünite "Güneş Doğudan Doğar"		
yorgunluk atmak	kamp kurmak	*Yalnız taş duvar olmaz.
büyüklerin ellerinden öpmek	laftan anlamamak	*At ölür meydan kalır , yiğit ölür şan kalır.
küçüklerin gözlerinden öpmek	hoş geldiniz	adam gibi
hoş bulduk	karar vermek	*El elin eşeğini türkü çağırarak arar.
hem suçlu hem güçlü	zevk almak	yola koyulmak
- Sayfa 133'te "eli sıkışık deyiminin anlamı çoktan seçmeli bir soruda sorulmuştur. - Sayfa 133'te "Borç yiğidin kamçısıdır, Borç yiyen kesesinden yer." Atasözlerinin açıklanması, öğrencinin düşüncelerini belirtmesi istenmiştir.		

Tablo5.3.13.

13. Ünite "Sözünde Durmak"		
yerden göğe kadar haklı olmak	sağ ol	dikkatini çekmek
ekmeğini yemek	kusura bakmamak	
boş oturmak	kararsız kalmak	
* Sayfa 143'te "istifini bozmamak" deyiminin açıklanması istenmiştir.		

Tablo5.3.14.

14. Ünite "El Öpmek"		
el öpmek	sıra gelmek	rıza almak
selam vermek	elinde olmak	burnunda tütme
*Bedava çalışmak boş	gün saymak	fedakârlığa katlanmak
oturmaktan yeğdir.	hayrola	sebat göstermek
elinden geleni yapmak	dua etmek	adam etmek
sağ ol	moral bozulmak	söz vermek
moral vermek	kendini vermek	
- Sayfa 147'de "Birlikten kuvvet doğar." atasözünden öğrencinin ne anladığını yorumlaması istenmiştir. - Sayfa 147'de "karşılık vermek, gönül almak, rıza göstermek" deyimlerinin açıklanması istenmiştir.		

Tablo5.3.15.

15. Ünite "Düşünler"		
hoş geldiniz	kusura bakmamak	sağ ol
üstüne olmamak	kına yakmak	baş başa
acı duymak	sır açmak	dost edinmek
bağrına basmak	gözü arkada kalmak	helâl etmek
* Sayfa 161'de "türkü yakmak" deyiminin açıklanması istenmiştir.		

5.4.Türkçe Öğreniyoruz Orhun Ders Kitabı 2'nin Bulguları

Tablo 5.4.1.

1. Ünite "Tatlı Yiyelim Tatlı Konuşalım"		
hoş geldiniz	hoş bulduk	hoş gördük
burnunda tütme	sağ ol	rahatına bakmak
ortadan kalkmak	ilgi duymak	içinde olmak
yola çıkmak	ateş pahası	sözünde durmak
*Emek olmadan yemek olmaz.	yer almak	eksik etmemek
*Çocuk düşe kalka büyür	yer tutmak	selâm vermek
Pireye kızıp yorgan yakmak	söz etmek	can sıkmak
*Damlaya damlaya göl olur.	canı istemek	zevk almak
*İnsanlar konuşa konuşa, hayvanlar koklaşa koklaşa.	çöle dönmek	üstüne basmak
* Sayfa 9'da "Dost acı söyler." atasözünün açıklanması istenmiştir.		

Tablo5.4.2.

2. Ünite "Çocuklar.... Çocuklar"		
işe yaramak	el atmak	hevesini kırmak
heves etmek	aklında olmak	gözlerinin içine bakmak
aklına gelmek	gezip tozmak	rahat etmek
haberi olmak	ev tutmak	boş vermek
yol almak		

Tablo5.4.3.

3. Ünite "Kurallara Uymak Gerek"		
kontrol altına almak	haber almak	yol açmak
söz dinlemek	tepeden bakmak	hoş bulduk
hoş geldiniz	sağ ol	boş oturmak
işe yaramak	çaba göstermek	yol açmak
hayata küsmek		

Tablo5.4.4.

4. Ünite "İnsan ve Saygı"		
saygı duymak	yerinde olmak	göz göze gelmek
surat asmak	sözü uzatmak	tahtaya kaldırmak
dile gelmek	ortaya çıkmak	hatırı kalmak
kusura bakmamak	elde etmek	ortadan kaldırmak
kilo vermek	geri almak	not tutmak
göz önünde olmak	tadına varmak	söz vermek
özen göstermek	yürüyüş yapmak	kendini göstermek

Tablo5.4.5.

5. Ünite “Her İşin Başı Sağlık”		
randevu almak	geçmiş olsun	yorgunluğu almak
söz konusu	söz dinlemek	saygı göstermek
zorunda olmak		
* Sayfa 61’de “Her işin başı sağlık” atasözünün anlamı sorulmuştur.		

Tablo5.4.6.

6. Ünite “Bayramınız Kutlu Olsun”		
söz vermek	karar vermek	sahura kalkmak
gelenek sürdürmek	arası açılmak	kız istemek
kan dökmek	hüner göstermek	başta gelmek
derece almak		

Tablo5.4.7.

7. Ünite “Ayaklı Kütüphane”		
ayaklı kütüphane	ilgisini çekmek	akılda tutmak
tura çıkmak	fırsat bulmak	ilgi duymak
söz vermek	cahil kalmak	eziyet etmek
*Ne ekersen onu biçersin.	fazla kaçırmak	kalp kırmak

Tablo5.4.8.

8. Ünite “Zeka Ayrı, Yetenek Ayrı”		
akla gelmek	imza atmak	dikkat çekmek
dünyaya gelmek	ortaya çıkmak	ortaya çıkarmak
başvurmak	vaaz vermek	karar almak
bir ağızdan	karar almak	sorumlu tutmak
şaşkına çevirmek	gözünün yaşına bakmamak	yabancı gelmek
gün doğmak	yolları ayırmak	uzak kalmak
çaba göstermek	garanti etmek	özen göstermek
*Gelen gideni aratır.	*Söyleyene bakma,	*Çok bilen çok yanılır.
*Aza kanaat etmeyen	söyletene bak.	*At binenin kılıç
çoğu bulamaz.	*Rüzgar eken fırtına biçer.	kuşananın.
• Sayfa 98’de “Çok okuyan bilmez, çok gezen bilir.” atasözünün açıklanacağı bir yazı yazılması istenmiştir.		

Tablo5.4.9.

9. Ünite “Tavşan Kanı”		
ne denli	kılıktan kılığa girmek	tadına varmak
hoşça kalın	peşinde koşmak	adama benzemek
ders vermek	eline sağlık	doyum olmamak
modası geçmek	baş başa	görüş birliği
ilgi göstermek		

Tablo5.4.10.

10. Ünite "Geleceğin Dünyası"		
akla gelmek	yer almak	ortadan kalkmak
dikkat çekmek	dev adımlarla ilerlemek	dengesini bozmak
tehdit etmek	dağ gibi	sona ermek
yer almak	ortaya atmak	meydana gelmek
yok olmak	ortadan kaldırmak	son bulmak
yerini almak	karar vermek	gözden düşmek
yol almak	tarihe karışmak	hayatına girmek
yol açmak	gözü görmez olmak	kurban gitmek
bitmez tükenmez	gün yüzü görmemek	ağza alınmaz
belini bükmek	ışık tutmak	burnu havada

Tablo5.4.11.

11. Ünite "Takım Ruhu"		
ortaya çıkarmak	ortaya çıkmak	sonuç almak
ruh kazandırmak	not etmek	kusura bakmamak
içi içine sığmamak	baş etmek	mahsur kalmak
*Birlikten kuvvet doğar	karar vermek	söz etmek
kendini bulmak	zorunda kalmak	gözleri kararmak
gibi olmak	özür dilemek	

Tablo5.4.12.

12. Ünite "Kendine Güven"		
özür dilemek	gözüne uyku girmemek	az kaldı
oh çekmek	kulak vermek	hüzne kapılmak
ağır gelmek	takılıp kalmak	zor gelmek
kendini vermek	üstesinden gelmek	içinden gelmek
çaba harcamak	zorunda olmak	

Tablo5.4.13.

13. Ünite "Tarihe Tanıklık Edenler"		
amaç gütmek	ortaya çıkmak	zarar vermek
hoşuna gitmek	başta gelmek	etki bırakmak
öne çıkmak	eline almak	*Göz görmeyince gönül katlanır.

Tablo5.4.14.

14. Ünite "Özgüven"		
kenara çekilmek	canı sıkılmak	geri kalmak
can atmak	kenara atmak	girişimde bulunmak
acı çekmek	iletişim kurmak	davet etmek
sonuç vermek	yol açmak	zarar vermek
güven kazanmak	stres atmak	söz tutmak
*Yuvayı dişi kuş yapar.	aklından geçmek	izin almak
akıldan çıkarmak	dayak yemek	
* Sayfa 153'te "göz yummak" deyiminin bir cümleyle açıklanması istenmiştir.		

Tablo5.4.15.

15. Ünite "Kalplere Girebilmek"		
taburcu etmek	yer almak	tarihe geçmek
boydan boya	yol almak	ayağa kalkmak
müjde vermek	başında durmak	ihtiyaç duymak
tedbir almak	sıkıntı çekmek	ağlayıp durmak
zevk almak	not almak	el sürmemek

5.5.Türkçe Öğreniyoruz Orhun Ders Kitabı 3'ün Bulguları

Tablo 5.5.1.

1. Ünite "Âşıklık Geleneği"		
hoşuna gitmek	ağzının tadını bilmek	itişip kakışmak
akla gelmek	yer almak	dilinden anlamak
kendinden geçmek	ilgi göstermek	tabi tutmak
dikkat çekmek	adı kalmak	selam olsun
başta gelmek		

Tablo5.5.2.

2. Ünite "Miras"		
güven duymak	içine kapanmak	dili olmak
meydan okumak		

Tablo5.5.3.

3. Ünite "Kar Keyfi"		
zevk almak	tokat yemek	neye uğradığını anlamamak
içine işlemek	ters düşmek	farkına varmak
aklında kalmak	akıl almaz	vakti gelmek
huzur vermek	akıp gitmek	başına gelmek
ortaya çıkmak	az kalsın	başı sıkışmak
boğazında kalmak	başı dönmek	
Sayfa 37'de "göz kamaştırmak" deyiminin cümlede kullanılması istenmiştir.		

Tablo5.5.4.

4. Ünite "Doyumsuz Lezzet"		
midneyi indirmek	söz dinlemek	bakmaya kıyamamak
elde etmek	özür dilemek	hayal kırıklığına uğramak
sakız gibi	haşır neşir olmak	el emeği
yerini almak	rahmetli olmak	tadına bakmak
söz vermek	üzerine gitmek	

Tablo5.5.5.

5. Ünite "Kız Evi Naz Evi"		
Kız evi, naz evi	fikir almak	kına yakmak
ortaya koymak	ayakta kalmak	göze çarpmak
bir varmış bir yokmuş	fırsat bulmak	arayıp sormak
yola çıkmak	vakit geçirmek	
Sayfa 58'de "işin ucundan tutmak" deyiminin anlamı sorulmuştur.		

Tablo5.5.6.

6. Ünite "İyi Uykular"		
gözüne uyku girmemek	vakit geçirmek	gibi olmak
sabahı zor etmek	uykusuz kalmak	sağ ol
yol açmak	dikkat çekmek	yer almak
kendini göstermek	baş göstermek	önlem almak
önüne geçmek	söz konusu olmak	son vermek
özen göstermek	yol açmak	mişil mişil uyumak
ortaya koymak	kalp kırmak	hesap vermek
*Ne ekersen onu biçersin.		

Tablo5.5.7.

7. Ünite "Uygarlık Yolu"		
ikram görmek	üzerine çekmek	yollara düşmek
yola çıkmak	maaş bağlamak	eline almak
el atmak	değer vermek	yük olmak
yüreğine dert olmak	dert değil	ezbere bilmek
elde etmek	yol açmak	ışık tutmak
başına geçirmek	oh çekmek	

Tablo5.5.8.

8. Ünite "Manevî Mimarlar"				
çaba harcamak	rivayet etmek	yerine geçmek	lâyık görmek	dayak yemek
kök salmak	üstün görmek	huzur bulmak	hava atmak	
umudunu kırmak	kulak vermek	tadını çıkarmak		
burun kıvırmak	karar kılmak	yolunda gitmek		
*İyilik yap denize at, balık bilmezse Hâfîk bilir.				
*İyilik yapan iyilik bulur.				

Tablo5.5.9.

9. Ünite “Hoşgörü ve Saygı”		
teneffüs etmek	fırsat bulmak	rüyasına girmek
uyku tutmamak	yola çıkmak	aklınla bin yaşa
ne güne duruyor	hizmet etmek	ayakta tutmak
ortaya koymak	içi dışı bir olmak	başı dönmek
yüzüne bakamaz olmak	iştahı kesilmek	gibi olmak
tarihe karışmak	canını sıkmak	kalp kırmak

Tablo5.5.10.

10. Ünite “Sakin Ol!”		
önüne geçmek	ortaya çıkmak	üstesinden gelmek
adım atmak	yol açmak	tepki göstermek
harekete geçmek	açığa çıkmak	gözden kaçırmak
elden bırakmamak	ne yazık ki	girişimde bulunmak
aklına gelmek	yer almak	baş a çıkmak
tepki göstermek	üstesinden gelmek	dile getirmek
önüne çıkmak	elle tutulur	karşı gelmek
öfkelerini çıkarmak	başından geçmek	harekete geçmek
karar vermek	kendine göre	dünyaya gelmek
geri çekilmek	baş etmek	tepki vermek
geri çevirmek	baş göstermek	göz önüne gelmek
etki bırakmak	meydana gelmek	ayak uydurmak
göğüs germek	göz ardı etmek	işe yaramak
zarar vermek		

Tablo5.5.11.

11. Ünite “Baharın Müjdecisi”		
hayrola	nasıl olsa	şaşıp kalmak
ün kazanmak	haber vermek	ad vermek
son bulmak	cennete çevirmek	gözden geçirmek
çekip gitmek	şifa bulmak	

Tablo5.5.12.

12. Ünite "Ölümsüzlük İsteği"		
elde etmek	yol açmak	yol açmak
önüne geçmek	meydana gelmek	yol bulmak
yer almak	etkisini göstermek	gebe kalmak
dünyaya gelmek	dünyaya getirmek	uzak durmak
*Eğri oturalım, doğru konuşalım		ders vermek

Tablo5.5.13.

13. Ünite "Gelenek Tiyatrosu"		
var olmak	ele almak	ağır basmak
sözü edilmek	yer vermek	sahip çıkmak
karşılık vermek	eline geçmek	yan gelip yatmak
bağırıp çağırmak	kusura bakmamak	göz koymak
az kalsın		

Tablo5.5.14.

14. Ünite "Köksüz Ağaç Olmaz"		
ışık tutmak	ortaya çıkarmak	yer almak
ele geçmek	dikkat çekmek	ortaya koymak
havası olmak	son vermek	yerine geçmek
ayağa kaldırmak	meydana gelmek	göz önüne getirmek
yolunu gözlemek		

Tablo5.5.15.

15. Ünite "Hayata Olumlu Bakmak"		
ayakta kalmak	yolunda gitmek	konsantre olmak
zevk almak	pes etmek	hayata küsmek
baş etmek	üzerinde durmak	gurur duymak
minnet duymak	cesaret kırmak	dikkatini toplamak
söz kesmek	ışık tutmak	

5.6.Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı 1'in Bulguları

Tablo 5.6.1.

1. Ünite "Merhaba"		
1.1. "Tanışma"	1.2. "Ne? Kim? Neresi?"	1.3. "Ne Var Ne Yok?"
hoş gelmek hoş bulmak Bu deyimlerin sayfa 9'daki alıştırmada cümlelerdeki boşluklara yerleştirilmesi istenmiştir.	geçmiş olsun afiyet olsun Bu deyimlerin sayfa 15'teki alıştırmada cümlelerdeki boşluklara yerleştirilmesi istenmiştir.	hoş gelmek hoş bulmak ne var ne yok

Tablo5.6.2.

2. Ünite "Günlük Hayat"		
2.1. "Ne Yapıyorsunuz"	2.2. "Şehir Uyanıyor"	3.3. "Saatler"
----	para çekmek renk vermek boş zaman gözleri kamaşmak	ne haber

Tablo5.6.3.

3. Ünite "Yakın Çevremiz"		
3.1. "Ailem ve Arkadaşlarım"	3.2. "Evimiz ve Semtimiz"	3.3. "Şehirler"
-----	-----	-----

Tablo5.6.4.

4. Ünite "Zaman Geçiyor"		
4.1. "Ne Zaman, Ne Oldu?"	4.2. "Dünden Bugüne"	4.3. "Anılar"
tepki vermek	masal gibi sahneye çıkmak	vakit geçirmek zaman geçirmek el ele

Tablo5.6.5.

5. Ünite "Afiyet Olsun"		
5.1. "Ne Yiyelim?"	5.2. "Ne Alırsınız?"	5.3. "Dünya Mutfakları"
yerinde bulmak dikkate almak dışına çıkmak	hoş gelmek para çekmek	söz söylemek yağlı yağlı çeşit çeşit özen göstermek

Tablo5.6.6.

6. Ünite "Bürokrasi Her Yerde"		
6.1." Sayın Yetkili"	6.2. "Başımız Dertte"	6.3."Yardım İstiyorum"
randevu almak "para çekmek, sipariş etmek" deyimlerinin ilgili olduğu kavramla eşleştirilmesi istenmiştir. (S.71)	yola çıkmak özür dilemek sokakta kalmak "ifade almak" deyiminin metinde uygun yere yerleştirilmesi istenmiştir. (S.72) "çığlık atmak, sabaha karşı" deyimlerinin oluşturulacak bir öyküde kullanılması istenmiştir. (S.74)	özür dilemek fırtına çıkmak ders almak fena değil hayat yaşamak

Tablo5.6.7.

7. Ünite "Gelecek de Bir Gün Gelecek"		
7.1. "Planımız Ne?"	7.2."Neler Olacak?"	7.3." Böyle mi Olacaktı?"
parti vermek	hayal kurmak fal bakmak kapısını çalmak sürpriz yapmak zaman geçirmek kalbini kazanmak ara vermek gergin olmak haber vermek dikkat çekmek "Allah Allah, inşallah, ne olur" deyimlerinin cümleye yerleştirilmesi istenmiştir. (s.85) "pamuk gibi, şeker gibi, biber gibi, taş gibi, cehennem gibi, buz gibi, tüy gibi, keçi gibi, tavşan gibi, mis gibi, arı gibi, deli gibi, inci gibi" deyimleriyle kurulan benzetmelerde benzetme yönünün eşlenmesi istenmiştir. (s.86)	aklına gelmek ağaç olmak davet etmek özür dilemek zam yapmak geç kalmak yok olmak tatil yapmak yola çıkmak karnı zil çalmak

Tablo5.6.8.

8. Ünite "Rivayet Odur Ki!"		
8.1." Bir Zamanlar"	8.2. "Öyle Miymiş?"	8.3. "Ne Olmuştur?"
davet etmek dillere destan uzak tutmak karar vermek göz göze gelmek kilo almak hava bozma zam gelmek alay etmek bir deri bir kemik kalmak	ömrü uzamak	-----

Tablo5.6.9.

9. Ünite "Farklı Dünyalar"		
9.1. "Çok Kültürlü Bir Dünya"	9.2. "Erkekler Mars'tan Kadınlar Venüs'ten"	9.3. "Farklı Zamanlar"
su gibi hesabı almak puan almak denk gelmek rast gelmek "özür dilemek, sen bilirsın" deyimlerinin diyaloga yerleştirilmesi istenmiştir. (s.106)	kilo almak hazırlıklı olmak fena değil deli gibi ne yazık ki sonuç vermek âşık olmak "para kazanmak" deyiminin cümleye yerleştirilmesi istenmiştir. (s.109)	kamp yapmak kapısını çalmak zaman geçirmek karar vermek dile getirmek yüzü kızarmak

Tablo5.6.10..

10. Ünite "Medya"		
10.1 "Haberiniz Var Mı?"	10.2. "Medya ve İnsan"	10.3. "Televizyonda Ne Var?"
ortadan kaldırmak yakından tanımak haber almak elinde tutmak davet etmek yer almak yok olmak	yer almak dikkat çekmek ilgisini çekmek ne yazık ki icat etmek hayatına girmek	yer bulmak ne yazık ki hazırlıklı olmak randevu almak yanında olmak "saygı göstermek" deyiminin paragrafta uygun boşluğa yerleştirilmesi istenmiştir. (s.126)

Tablo5.6.11.

11. Ünite "Sağlıklı Bir Yaşam"		
11.1. "Sağlığınız İçin"	11.2. "Strese Girmeyin"	11.3. Neyiniz Var?
hayatından çıkarmak elinde olmak kilo almak randevu almak karar vermek zor gelmek strese girmek "formunu korumak" deyiminin uygun cümledeki boşluğa yerleştirilmesi istenmiştir. (s.129)	başa çıkmak meydana gelmek tepki vermek zaman almak kilo vermek değer vermek çekmek çaba göstermek uzak tutmak ihtiyaç duymak kulak vermek tempo tutmak vakit geçirmek özen göstermek gayret göstermek	midesi bulanmak başı dönmek randevu almak Kendini tutamamak zorunda kalmak kan tutmak geçmiş olsun şifayı kapmak *İnsan konuşa konuşa, hayvan koklaşa koklaşa.

Tablo5.6.12.

12. Ünite "Yolculuk"		
12.1. "Nereye Gidelim?"	12.2. "Nasıl Gidelim?"	12.3. "Tatiliniz Nasıl Geçti?"
örnek olmak ısrar etmek kafa dinlemek baş başa olmak hayal kurmak huzur bulmak moralini bozmak güneşin altında *Çok okuyan bilmez, çok gezen bilir.	ilgi çekmek vakit geçirmek hesap yapmak göz önünde bulundurmak meraktan ölmek çaba harcamak uykusuz kalmak	yola çıkmak karar vermek fotoğraf çekmek yer bulmak kilo vermek zam yapmak sona ermek ortaya çıkmak ortadan kaldırmak *Sayıllı gün çabuk geçer.

Tablo5.6.13.

"Karşılıklı Konuşma"		
not almak	reklam yapmak	önde gelmek
adım atmak	söz konusu olmak	yok olmak

5.7. Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı 2'nin Bulguları

Tablo 5.7.1.

1. Ünite "İş Dünyası"		
1.1. "Yeni Bir İş Bulmalıyım"	1.2. "İş Yerde"	1.3. "Başarının Sırları"
ilan vermek	boş boş oturmak	konferans vermek
sonuç almak	eline almak	söz söylemek
ihtiyaca cevap vermek	kafasını kaldırmak	hayata geçirmek
izne çıkmak	gözünü kapamak	elde etmek
zam yapmak	içine atmak	zorunda kalmak
gönlünü almak	dalga geçmek	karar vermek
göze çarpmak	davet etmek	karar almak
karar vermek	deli gibi	fikir almak
"mola vermek" deyiminin cümleye yerleştirilmesi istenmiştir. (s.6)	sağlık olsun	uzak durmak
"ekmek aslanın ağzında, kılı kırk yarmak" deyimlerinin anlamlarıyla eşleştirilmesi istenmiştir.	fikir vermek	işi çıkmak
	aklını karıştırmak	pişman olmak
	aklına gelmek	taviz vermek
	yola çıkmak	dünyaya gelmek
	kendini toparlamak	film çekmek
	telefon etmek	dua etmek
	elde etmek	eline almak
	uzak durmak	"göze almak, uzak tutmak" deyimlerinin cümleye yerleştirilmesi istenmiştir. (s.16)
	anlam vermek	
	zaman geçirmek	
	canını sıkmak	
	ilişki kurmak	
	"aklını çelmek" deyiminin verilen anlamlar içinden anlamının işaretlenmesi istenmiştir. (s.10)	
	"önüne geçmek" deyiminin verilen anlamlar içinden anlamının bulunması istenmiştir. (s.12)	

Tablo 5.7.2.

2. Ünite "Şimdi Spor Zamanı"		
2.1. "Biraz Hareket"	2.2. "Dünden Bugüne Spor"	2.3. "En Büyük Kim"
uzak durmak	ortaya çıkmak	itiş kakış
özür dilemek	haline gelmek	sahaya çıkmak
kendini dev aynasında görmek	güneş doğmak	bir araya gelmek
gol atmak	yola çıkmak	karar vermek
gözün aydın	çaba göstermek	veda etmek
nesli tükenmek	söz etmek	selam vermek
*Her koyun kendi bacağından asılır.	rekor kırmak	dayak yemek
"kendinden geçmek, kendine gelmek, kendini vermek, kendini kaybetmek, kendini kaptırmak, kendini alamamak, kendini tutamamak, kendini toplamak"	can vermek	neden olmak
deyimlerinin cümlelere yerleştirilmesi istenmiştir. (s.4)	yorgun düşmek	yer almak
	yere yığılmak	peşine takılmak
	yer almak	ciddiye almak
	dünyaya gelmek	ilgi duymak
	su gibi	imza atmak
	ortaya çıkmak	yolunu bulmak
	dikkat çekmek	ilgi görmek
	elde etmek	gözler önüne sermek
	saygı görmek	mesaj vermek
	başarı kazanmak	iletişim kurmak
	örnek almak	"akla kararı seçmek, dolup taşmak, sona ermek" deyimlerinin anlamlarıyla eşleştirilmesi istenmiştir. (s.26)
	yolunu tutmak	
	yola koyulmak	
	ceza almak	

Tablo 5.7.3.

3. Ünite "Hayaller Gerçek Olsa"		
3.1. "Bir Dilek Tut"	3.2. "Ne Yazık Ki İmkansız"	3.3. "Hayal Et Olsun"
kapı açmak	ne yazık ki	karşı durmak
çaba harcamak	gibi gelmek	karar vermek
çaba göstermek	hayata girmek	cesaret vermek
farkında olmak	karar almak	yol açmak
not almak	hayal kırıklığı	haber vermek
kilo vermek	hata yapmak	özür dilemek
zorunda olmak	acı vermek	teselli etmek
zam gelmek	önem vermek	ağzından kaçırmak
sabaha kadar	haber vermek	peşine takılmak
vakit geçirmek	kalbini kırmak	"aklını çelmek, ateşe atmak"
geçmiş olsun	az kaldı	deyimlerinin anlamlarının verilen
vakti olmamak	hiç değilse	anlamlar içinde işaretlenmesi
hoş geldiniz	mola vermek	istenmiştir. (s.38)
fırsat bulmak	kendini düşünmek	"gökte ararken yerde bulmak,
sözünü geri almak	yürüyüşe çıkmak	yağmurdan kaçarken doluya
canı sıkılmak	hayal kurmak	tutulmak, kaş yapayım derken göz
hoşuna gitmek	"diline dolamak, razı olmak, kulak	çıkarmak, boynuz isterken kulaktan
hayran olmak	asmamak" deyimlerinin anlamlarıyla	olmak" deyimlerinin anlamlarına
sokağa çıkmak	eşleştirilmesi istenmiştir. (s.34)	uygun olarak cümlelere yerleştirilmesi
yuva yapmak	"ders almak, pişmanlık duymak, hayal	istenmiştir. (s.40)
karar vermek	kırıklığına uğramak, deneyim	
dile getirmek	kazanmak" deyimlerinin cümlelere	
kanat çırpma	yerleştirilmesi istenmiştir. (s.34)	
fark etmek		
emek vermek		
"hayal kurmak" deyiminin cümleye		
yerleştirilmesi istenmiştir. (s.30)		

Tablo 5.7.4.

4. Ünite "Bu Yıl Moda Ne?"		
4.1. "Modanın Dünyü, Bugünü"	4.2. "Vitrinde Neler Var?"	4.3. "Bu Benim Tarzım"
rahat etmek	el yakmak	kilo almak
uzak durmak	zorunda kalmak	tatil yapmak
modası geçmek	modası geçmek	bildim bileli
aklına getirmek	şeytana uymak	var olmak
ele almak	teselli etmek	kendini göstermek
ortaya çıkmak	uzun lâfın kısısı	gözden geçirmek
kendini göstermek	fark etmek	fikir almak
ilgi görmek	kilo vermek	aklından geçirmek
hâline gelmek	güneş doğmak	dikkate almak
yok olmak	iş bulmak	iyi gelmek
başı ağrımak	izne ayrılmak	karşı karşıya olmak
karar vermek	aklına gelmek	yerle bir etmek
başına oturmak	adım atmak	baştan çıkarmak
kasket takmak	gerisinde kalmak	
bir arada	kendini göstermek	
	dolup taşmak	
	satın almak	
	hüküm sürmek	
	özen göstermek	
	isim yapmak	

Tablo 5.7.5.

5. Ünite "Eğitim Şart"		
5.1. "Ders Başlıyor"	5.2. "Asla Geç Değildir"	5.3. "Öğrenmenin Sınırı Yok"
yol bilmek kabul etmek anlama gelmek kendi başına kaza olmak iş bulmak zorunda olmak geç kalmak puan almak canı sıkılmak yalan söylemek ortada yok ortaya çıkmak aklına gelmek şaşkına dönmek çıkmaza sokmak karar vermek "karın doyurmak" söz öbeğinde karın ve doyurmak sözcükleri ayrılmıştır, öğrencilerin isim unsurunu yardımcı eylemle birleştirmesi istenmiştir. (s.54) "hayata atılmak, ayak uydurmak" deyimlerinin anlamlarının verilen anlamlar içinden işaretlenmesi istenmiştir.	içinde olmak ilgi görmek boş oturmak elinden gelmek gayret göstermek şapka çıkarmak belge almak örnek olmak gayret göstermek sokağa çıkmak işe karışmak ağır gelmek hastası olmak yerinde olmak piyango çıkmak sonuç vermek yola çıkmak yanında olmak sınavdan geçmek hayal kurmak hoşuna gitmek yok canım söz konusu olmak ağır basmak geri dönmek ti'ye almak	kapı gibi nede olsa elde etmek işe yaramak boşa gitmek ortaya çıkmak ileri gitmek öneride bulunmak ihtiyaç duymak su gibi geç kalmak not almak gıcık olmak Allah Allah ne biçim saygı göstermek zorunda olmak kilo almak elde etmek iyi gelmek düşünce okumak fark etmek boş oturmak eğitim almak söz etmek katkıda bulunmak olanak sağlamak farkına varmak "altını üstüne getirmek, başının etini yemek" deyimlerinin anlamlarının verilen anlamlar içinden işaretlenmesi istenmiştir.

Tablo 5.7.6.

6. Ünite "Estetik ve Yaratıcılık"		
6.1."Sanat Hayattır"	6.2."Sanat Her Yerde"	6.3."Sahnede Neler Oluyor?"
sonuç çıkarmak	baş başa bırakmak	arka planda kalmak
ortaya çıkmak	hazırlık yapmak	hizmet etmek
hoşuna gitmek	ilgi çekmek	para kazanmak
ne yazık ki	ortaya çıkmak	uygun görmek
üzerinde durmak	merak sarmak	elinden geleni yapmak
neden olmak	heykel(ini) dikmek	stres atmak
hesap açmak	karşı çıkmak	ilan vermek
ağzını açmak	mesaj vermek	ders almak
ilgi görmek	sürüp gitmek	yer almak
		yer vermek
		karar vermek
		söz etmek
		sahneye koymak

Tablo 5.7.7.

7. Ünite "İcatlar Mucitler"		
7.1."Buldum!"	7.2."Onlarsız Olmuyor."	7.3."İcat Edildi Ama"
ortaya çıkarmak	eğitim vermek	akıllara durgunluk vermek
ad vermek	zam yapmak	mide bulandırmak
yol aramak	ilan etmek	amacını aşmak
fark etmek	dereceye girmek	uyku getirmek
tarihe geçmek	zaman geçirmek	yola çıkmak
not etmek	dört duvar arasında	saygı duymak
neden olmak	yer tutmak	saçma bulmak
mola vermek	kolları sıvamak	bankaya yatırmak
ortaya atmak	teşvik etmek	karar almak
icat etmek	ilgi çekmek	hoşuna gitmek
ortaya çıkmak		bir araya getirmek
elinde olmak		ortaya çıkmak
ilgi göstermek		şapka çıkarmak
iletişim kurmak		ortadan kaldırmak
"gözüne ilişmek, göz ardı etmek, kafa yormak" deyimlerinin verilen anlamlar içinde anlamının işaretlenmesi istenmiştir. (s.79)		

Tablo 5.7.8.

8. Ünite "Tabiat Ana"		
8.1."Hayvanlar Âlemi"	8.2."Doğayla İç İçe"	8.3." Ne Yaptık Biz?"
el kaldırmak tehdit etmek nesli tükenmek yok olmak yer almak fark etmek ortaya çıkmak yok etmek zaman geçirmek elinden almak iletişim kurmak	huzur bulmak uykuya dalmak zarar gelmek huzur vermek film çekmek meyve vermek teşvik etmek kendini göstermek göz gezdirmek sağa sola katkıda bulunmak uzak durmak tadını almak iştah açmak sesini çıkarmamak iç çekmek gözden kaybolmak baş başa kalmak zarar vermek yolunu değiştirmek "göz ucuyla bakmak, göz gezdirmek" deyimlerinin anlamlarının verilen anlamlar içinden işaretlenmesi istenmiştir. (s.96)	ne yazık ki önüne geçmek neden olmak çaba göstermek zarar vermek katkıda bulunmak farkında olmak harekete geçmek morali bozulmak zorunda kalmak ses vermek elinden geleni yapmak yer vermek nefes almak var olmak yok etmek bağı yarmak içi kan ağlamak yok olmak gebe olmak zor gelmek tehdit etmek dengesi bozulmak göz ardı etmek üstesinden gelmek çaba göstermek yerinde olmak boyun bükmek elden gitmek bir olmak iz bırakmak karar vermek *Böyle gelmiş böyle gider. "sudan ucuz, iki gözü iki çeşme, imdadına yetişmek, enine boyuna düşünmek" deyimlerinin cümleye yerleştirilmesi istenmiştir. (s.101)

Tablo 5.7.9.

9. Ünite "Sinema Dünyası"		
9.1. "Başlıyor!.. Başlıyor!"	9.2. "Ödüller Sahiplerini Buluyor"	9.3. "Unutulmayanlar"
kapı aralamak yelken açmak bir araya gelmek eser kalmamak düşünceye dalmak göz önüne getirmek söz konusu olmak ilgi görmek ihtiyaca cevap vermek haber vermek zaman almak kendine gelmek sözünü kesmek haber almak adım atmak	destek olmak hizmet etmek aday göstermek elde etmek geç kalmak kendine gelmek söze başlamak çiçek açmak başı ağrımak sınava girmek onur duymak karar vermek yol açmak film çekmek aklından geçmek "geri durmak" deyiminin anlamıyla eşleştirilmesi istenmiştir. (s.106)	ilgi çekmek göç etmek gönünü çelmek özlem çekmek özür dilemek idare etmek ziyaret etmek haber vermek akla kararı seçmek soluk soluğa ilgi görmek fark etmek dile getirmek "rekor kırmak, filme almak, gösterime girmek, başrolde oynamak" deyimlerinin içinde geçtiği ifadelerin verilen cümlelerde uygun boşluklara yerleştirilmesi istenmiştir. (s.113)

Tablo 5.7.10.

10. Ünite "İster İnan İster İnanma"		
10.1. "Mitoloji"	10.2. "Batıl İnançlar"	10.3. "Gizemli Olaylar"
akıl erdirmek güneş doğmak güneş batmak hasta olmak saygı duymak yerine getirmek karanlık çökmek fayda etmemek aklından geçirmek uykuya dalmak oyun oynamak razı olmak ayaklarına kapanmak "yok etmek" deyiminin cümleye yerleştirilmesi istenmiştir.	anlamına gelmek ortaya çıkmak kavga çıkmak el değiştirmek denk gelmek neden olmak işe yaramak içinden geçmek meydan okumak yeri olmak ortaya çıkarmak uğur getirmek	söz etmek mekan tutmak dikkat çekmek yer almak ziyaret etmek elinden geleni yapmak karar vermek yola çıkmak ucuz atlatmak yan yatmak su almak veda etmek denize açılmak ilgi görmek yara açmak

Tablo 5.7.11.

11. Ünite "Bugün Bayram"		
11.1. "İyi Bayramlar"	11.2. "Kutlu Olsun"	11.3. "Nice Yıllara"
hasret gidermek söz etmek elden ayaktan düşmek tadı kaçmak burnunda tütme değer vermek kıymet bilmek hatır sormak yardıma koşmak dua almak harçlık vermek kapı kapı dolaşmak ziyarete gitmek "Herkes sevdiğini öper, bayram bahane, Elle gelen düğün bayram. Arife günü yalan söyleyenin bayram günü yüzü kara çıkar, Bayram değil seyran değil eniştem beni niye öptü." deyim ve atasözlerinin verilen anlamlarıyla eşleştirilmesi istenmiştir. (s.126)	ortaya atmak şifa vermek hâline gelmek adak adamak gün geçirmek akla gelmek başına gelmek mahsur kalmak not almak kilo almak özür dilemek sıkıntı çekmek arası açılmak yas tutmak sahne olmak karşı çıkmak ortaya çıkmak	akla gelmek uygun görmek öne çıkmak zaman geçmek hak etmek akıl etmek gün geçirmek zaman geçirmek dört gözle beklemek sözü geçmek araya girmek ortaya çıkmak hoşuna gitmek ziyaret etmek gezip tozmak "akıl etmek" deyiminin anlamıyla eşleştirilmesi istenmiştir. (s.135) "Kambersiz düğün olmaz, bayram etmek, şamata koparmak, gününü gün etmek, bir yaşına daha girmek" deyimlerinin anlamlarına uygun olarak cümleye yerleştirilmesi istenmiştir. (s.137)

Tablo 5.7.12.

12. Ünite "İnsana Dair"		
12.1. "Farklılıklara Rağmen"	12.2. "Kime Göre Normal"	12.3. "Bana Biraz İzin Ver"
doğru bulmak ilişki kurmak fark etmek olanak sağlamak görmezden gelmek saygı duymak kilo vermek özür dilemek hazırlık yapmak kilo almak alışverişe çıkmak sınava girmek özür dilemek ısrar etmek altını üstüne getirmek haber vermek zorunda olmak yola çıkmak ortaya koymak yeter ki pes etmek boş vermek dünyaya gelmek gününü gün etmek zorunda kalmak hazırlıklı olmak etliye sütlüye karışmamak uzak durmak "Her koyun kendi bacağından asılır.Bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın.Azla yetinmeyen (aza kanaat etmeyen) çoğu bulamaz" atasözlerinin tanıtılan kişilerden hangisinin söylemine uygun olduğunun belirlenmesi istenmiştir. (s.141)	fark etmek gözünü alamamak etrafını sarmak anlam vermek kabul görmek yol almak özür dilemek karşı çıkmak kilo vermek puan almak saygı göstermek kilo almak yola çıkmak uzak durmak gülüp geçmek ciddiye almak dışa vurmak adım atmak peşine düşmek ayakta durmak hayat sürmek dikkat çekmek elinden geleni yapmak üne kavuşmak çaba harcamak yaşını tutmak numara yapmak dönüp dolaşmak kafayı üşütmek "farkına varmak, fark etmek, fark gözetmek, farkında olmak, fark atmak" deyimlerinin cümlelere yerleştirilmesi istenmiştir (s.143) "Sürüden ayrılanı kurt kapar." atasözünün açıklanması istenmiştir. (s143) "kulaklarını tıkamak, aklını kurcalamak yoldan çıkmak" deyimlerinin anlamlarıyla eşleştirilmesi istenmiştir. "Akıllı düşününceye kadar, deli oğlunu everir. Akıllı köprü arayınca de de deli suyu geçer, Deli deliyi görünce çomağını saklar. Deliden bela. Deliye taş atma başını yarar. Deli dostun olacağına akıllı düşmanın olsun." atasözlerinin açıklanması istenmiştir(s.144)	dünyaya gelmek vakit geçirmek hayata küsmek söz dinlemek ortaya koymak son noktayı koymak feda etmek ayrı tutmak yerine koymak gözüyle bakmak anlaşmaya varmak karar vermek özür dilemek kilo vermek fark etmek ayaklarına kapanmak cennet gibi ad takmak heykel(ini) dikmek elinden düşmemek rüyasına girmek boğazına sarılmak önüne dikilmek

Tablo 5.7.13.

Karşılıklı Konuşma		
yer almak	zorunda olmak	haline gelmek
zar atmak	zorunda kalmak	kabul görmek
yanıt vermek	mesaiye kalmak	ziyaret etmek
geri gitmek	hazırlık yapmak	eve çıkmak
takım tutmak	ortaya çıkmak	karar vermek
ilan vermek	şaka yapmak	sipariş etmek
haberini olsun	geçmiş olsun	fırtına çıkmak
kendini bulmak	demir atmak	işaret vermek
not almak	telefon etmek	yakından tanımak
davet etmek	izin almak	

5.8. Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı 3'ün Bulguları

Tablo 5.8.1.

1. Ünite "Edebiyat Dünyasından"		
1.1.Okur Yazar Mısınız?	1.2.Türkçe Yazın	1.3.Sizin Klâşiğiniz Ne?
uykuya dalmak ortaya koymak geç kalmak yerinde olmak hak vermek haber vermek ağzından kaçırmak az kalsın davet etmek haline gelmek sonu gelmek yok olmak tarihe karışmak olanak sağlamak ortaya çıkmak anlamına gelmek maruz kalmak yerini almak	vay anasını papağan gibi tekrarlamak büyümüş de küçülmüş konuk gelmek dikkatini çekmek göz değmek kendini beğendirmek söze başlamak kendini tutamamak kahkahayı basmak karşılık vermek kısa kesmek hiç olmazsa esen kalmak son vermek zam yapmak çöp gibi mum gibi keyfi yerinde olmak kalbi çarpmak deli gibi kendini toparlamak aklına gelmek karar vermek kapı çalmak kusura bakmamak Sayfa 10'da "başından geçmek, yüzü kızarmak, gülmekten kırılmak, hoşuna gitmek, havaya girmek, nutku tutulmak, ağza alınmayacak, sonu gelmemek, kaşlarını çatmak, laf işitmek, akli ermek, pot kırmak" deyimlerinin anlamıyla eşleştirilmesi istenmiştir.	sahip çıkmak elinde olmak karar vermek şaşırıp kalmak duygu uyandırmak hayal kırıklığı ziyaret etmek haber vermek hazırlık yapmak sınavdan geçmek yer vermek mücadele vermek ilgisini çekmek kaleme almak göze almak yok etmek

Tablo 5.8.2.

2. Ünite “Yaşadıkça”		
2.1.Gençlik Başımda Duman	2.2.Hayatımızda Kim Var?	2.3.Eyvah! Yaşlanıyorum!
eli boş kolu kanadı kırılmak kadrini bilmek yelken açmak ibaret olmak karşı olmak çaba harcamak hayal kurmak üstüne gelmek mücadele vermek karar vermek hayal kırıklığı yorgunluk atmak ısrar etmek göz atmak kafasına göre yemeğe çıkmak hayal kırıklığına uğramak arasını bozmak hesaba katmamak yüzüne bakmamak arayıp sormak aklına gelmek *Sayfa 21’de “içini dökmek, akıl vermek, içli dışlı olmak, ikili oynamak, arası açılmak, işi düşmek” deyimlerinin cümlelerde uygun yerlere yerleştirilmesi istenmiştir.	çılgına dönmek ayaklarına kapanmak zorunda kalmak yabancı gibi zaman geçirmek karar vermek ihanete uğramak macera aramak âşık olmak anlamına gelmek özür dilemek elde etmek başarı göstermek maruz kalmak zarar vermek adını koymak kendini kaybetmek destek olmak ders vermek laf anlatmak nefes almak *Sayfa 25’te “değer vermek” deyiminin cümleye yerleştirilmesi istenmiştir.	âşık olmak hüzne kapılmak yaşı ilerlemek kenara çekilmek yol açmak özen göstermek öne sürmek zevk almak inzivaya çekilmek anlamına gelmek dünyaya gelmek canı çekmek keyfini çıkarmak söz etmek söz konusu bir dediğini iki etmemek sürpriz yapmak örnek almak fotoğraf çekmek haber almak hoş gelmek özür dilemek pişman olmak selam vermek yakından tanımak tatil yapmak kısa tutmak ateşi yükselmek *Yaş, yaşta değil, baştadır. *Sayfa 28’de “taş çıkartmak” deyiminin anlamının işaretlenmesi istenmiştir.

Tablo 5.8.3.

3. Ünite "Kurtulamadıklarımız"		
3.1.Neden Korkuyorsunuz?	3.2.Onsuz Olmaz	3.3.Takmayın Kafanıza
acı çekmek hal hatır sormak işi çıkmak hayatına girmek tepki vermek yol açmak ortaya çıkmak kendini göstermek vakit geçirmek zorunda kalmak dile getirmek neden olmak ortaya çıkmak karşı karşıya olmak	ad koymak gelip geçici ilgi göstermek gözüne uyku girmemek yol aramak iş işten geçmek ağır basmak göz önüne sermek kendini kaptırmak kaniya varmak tepki vermek gibi olmak kendini toparlamak kendine gelmek geri dönmek dayak yemek kalbi yerinden fırlamak dilinin ucuna gelmek şut atmak yüreği ağzına gelmek kaşlarını çatmak başını sallamak şapka çıkarmak takılıp kalmak karar vermek göz kırpmak adım atmak azar ıslıtmak geri dönmek söz vermek laf aramızda ortaya çıkmak *Sayfa 34'te "dizlerinin bağı çözülmek" deyiminin anlamının işaretlenmesi istenmiştir.	kalbi yerinden fırlamak çığlık atmak bağırıp çağırmak ödü kopmak tokat atmak heyecan vermek alını açık başını sallamak selam vermek sağa sola üstüne gelmek eline almak numara çevirmek yerine koymak karar vermek nefes almak eriyip bitmek yataklara düşmek dozu kaçmak akla gelmek yol açmak yola çıkmak üstünde tutmak ilişki kurmak sekteye uğramak iletişim kurmak sekteye uğramak iletişim kurmak ortaya çıkmak vakit geçirmek zevk almak üstesinden gelmek sıkıntıya düşmek ortaya koymak başına gelmek karar vermek

Tablo 5.8.4.

4. Ünite "Dünyaca Ünlü"		
4.1.Dünya Mutfakları	4.2.Dünyanın Dansı	4.3.Giysiler
buz gibi kaşla göz arasında işin ucundan tutmak sır tutmak ağzından kaçırmak başına gelmek lafı uzatmak gibi yapmak kilo almak zahmete girmek sipariş etmek memnun etmek ün yapmak ad vermek ziyaret etmek anlama gelmek eşi benzeri yok servis yapmak iyi gitmek ortaya çıkmak kumar oynamak takdir kazanmak servis etmek örnek vermek ipucu vermek *Sayfa 45'te "mideye indirmek" deyiminin anlamıyla eşleştirilmesi istenmiştir. *Sayfa 45'te öğrencilerden kendi ülkelerindeki yemek kültürüyle ilgili atasözlerine örnek vermeleri istenmiştir.	el öpmek donup kalmak başı ağrımak yardım etmek tur atmak şaka yapmak ilgi çekmek ortaya çıkmak dünyaya gelmek karar vermek ibaret olmak eğitim vermek dile getirmek ilham almak ortaya koymak icra etmek ilgi göstermek saygı göstermek değer vermek ilgi duymak örnek vermek ilişki kurmak	karar vermek ihtiyaç duymak puan almak iyi geçmek ne yazık ki dikkatini çekmek bir uçtan bir uca sahneye çıkmak sıcak tutmak icat etmek akla gelmek temsil etmek omuzdan atmak ortaya çıkmak kabul etmek

Tablo 5.8.5.

5. Ünite "Para...Para...Para"		
5.1. Paranın Ne Önemi Var?	5.2. Lüküs Hayat	5.3. Az Para ile Çok Mutluluk
dünya kadar para kazanmak başına gelmek eli ayağı tutmak mümkün olmak neden olmak gaza basmak özür dilemek kabul etmek anlam vermek yatırım yapmak hesap sormak üstüne gelmek çocuk gibi kusur bulmak kalp kırmak elinden gelmek fedakarlık yapmak hoşuna gitmek ihtiyaç duymak yer vermek köşe bucak hayal kurmak yol yürümek şart olmak farkına varmak elde etmek	değer vermek söz konusu olmak yanıp tutuşmak canını dişine takmak ihtiyacı olmamak gerek olmamak hizmet etmek zorunda kalmak işe girmek ortaya koymak göz önünde bulundurmak örnek vermek ziyaret etmek tedbir almak karar vermek ele almak gözden kaçırmak ilgi duymak ortaklık kurmak *Bekârlık sultanlıktır. *Sayfa 58'de "para dökmek, paraya kıymak" deyimlerinin uygun cümlelere yerleştirilmesi istenmiştir.	ele almak faydalı olmak ortaya çıkmak sevk etmek neden olmak ileri gitmek kendini vermek paraya çevirmek kaza olmak davet etmek sahneye çıkmak sahaya çıkmak elinden geleni yapmak aklı başına gelmek saygı göstermek anlayış göstermek meydana gelmek beş parasız para kazanmak para çıkmak üst baş kılık kıyafet şöyle ki gezip tozmak dikkat çekmek karar vermek *Sayfa 63'te "demek ki, yeter ki" deyimlerinin uygun cümlelere yerleştirilmesi istenmiştir. *Sayfa 63'te öğrenciye "Zenginin malı züğürdün çenesini yorar, Parayı veren düdüğü çalar, Para parayı çeker, Fazla mal göz çıkarmaz." Atasözlerinin iletisine katılıp katılmadığı sorulmuş yorum yapmaları istenmiştir.

Tablo 5.8.6.

6. Ünite "Dile Gelmek"		
6.1.Dil ve İletişim	6.2.Bedenimizin Dili	6.3.Dilin Kemiği
dile gelmek icat etmek ortaya çıkmak yok olmak başına gelmek maruz kalmak aklında kalmak iyi gelmek hasara uğramak umutsuzluğa düşmek şekil almak görev bilmek ufkunu genişletmek adım atmak *Sayfa 66'da "Tatlı dil, yılanı deliğinden çıkarır. Bıçak yarısı geçer, dil yarısı geçmez." Atasözlerinin yorumlanması istenmiştir.	gözüne bakmak rol oynamak önüne geçmek yer almak ceza vermek zorunda kalmak yola çıkmak haber vermek borç kapatmak ağızdan çıkmak mesaj vermek neden olmak şekil almak gol atmak son vermek anlamına gelmek iletişim kurmak farkında olmak gibi yapmak yorgun düşmek göz gezdirmek ipucu vermek kontrol altına almak tepki vermek	gözden geçirmek çenesini tutmak kilo almak ders vermek dile getirmek deneyim kazanmak alttan almak bir araya gelmek karar vermek vakit geçirmek küçük düşmek dava açmak ders vermek takım tutmak ad koymak eğitim almak kafayı yemek *İlk vuran okçudur. *Dilin kemiği yok. *Sayfa 76'da "Ne şiş yansın ne kebab, Öp babanın elini, Yüzünü şeytan görsün, Üstüme iyilik sağlık, Çiğ yemedim ki karnım ağrısın." deyimlerinin anlamına uygun olarak cümlelere yerleştirilmesi istenmiştir.

Tablo 5.8.7.

7. Ünite "Hadî Beni Güldür"		
7.1.Gülümse	7.2.Mizahın Türkçesi	7.3.Komedi Dünyası
taksi çevirmek bula bula iflas etmek anlata anlata bitirememek hüküm vermek vecde gelmek kendine gelmek gibi olmak hayal kırıklığı boş vermek ciddiye almak gibi davranmak ortaya çıkmak zorunda kalmak dalga geçmek kulak vermek fark atmak hak etmek acı çekmek yola çıkmak karar vermek şifa bulmak tarihe geçmek dört elle sarılmak yara kapanmak şöyle ki *Sayfa 78'de "şaka gibi gelmek, şaka kaldırmak, şakası yok, şakaya vurmak bildiğini okumak, dile getirmek" deyimlerinin anlamlarının tahmin edilmesi ve anlamla deyim in eşleştirilmesi istenmiştir.	sağı solu olmamak söz dinlemek sipariş vermek azap duymak zorunda olmak fren yapmak gibi davranmak yok bir şey dikkate almak *Sayfa 85'te "kestirip atmak, iş in içinden çıkmak, benden söylemesi" deyimlerinin anlamlarının işaretlenmesi istenmiştir.	aklına gelmek yer vermek film çevirmek başına gelmek rol almak film çekmek tuttuğunu koparmak söz etmek dile düşmek adım atmak yer vermek kötülük yapmak kendini tutamamak vakit geçirmek iş çıkarmak yürüyüş yapmak kavga çıkarmak keyfini kaçırmak bağırp çağırarak ısrar etmek zorunda kalmak başı ağrımak kilo vermek ısrar etmek fark etmek aklına getirmek üne kavuşmak yerini almak gösterime girmek ciddiye almak ilgi görmek üzerinde durmak *Sayfa 86'da "damgasını vurmak" deyim in in anlamıyla eşleştirilmesi istenmiştir. *Sayfa 87'de "gülüp oynamak, gülmekten kırılmak, kahkahayı basmak, kahkahayı ağzında söndürmek, gülerken ısırarak" deyimlerinin anlamıyla eşleştirilmesi ve cümlede kullanılması istenmiştir. *Sayfa 87'de öğrencilerin ülkelerdeki gülmek eylemiyle ilgili deyimleri ve anlamlarını arkadaşlarıyla paylaşmaları istenmiştir. *Sayfa 89'da "Yediği önünde, yemediği ardında" deyim in in anlamının işaretlenmesi istenmiştir.

Tablo 5.8.8.

8. Ünite "Ruhun Gıdası"		
8.1.Müzik Başucumda	8.2.Çare Müzikte	8.3.Şarkı Söylemek Lazım
yeri olmak fark etmek akla gelmek ele almak dışa vurmak ruhu okşamak harekete geçmek elde etmek kabul görmek yer almak ilgi çekmek ekmeğiyle oynamak anlamına gelmek zarar vermek	hoşuna gitmek zevk almak faaliyet göstermek ziyaret etmek özür dilemek çıkar gözetmek özür dilemek elinden gelmek tedavi olmak yeri olmak gerek duymak hız vermek var olmak kendini adamak işe yaramak söz etmek cevap vermek yer tutmak derde deva olmak ortadan kaldırmak enerjisini yükseltmek ihtiyaç duymak ortaya çıkmak iyi gelmek	dile getirmek vakit geçirmek ortaya çıkmak başına gelmek yıldızı parlamak piyasaya çıkmak kulak tırmalamak yer vermek sahneye çıkmak yüz tutmak özlem duymak sorun çıkarmak iyi etmek acele etmek hazır olmak karar varmak başı ağrımak zorunda kalmak eli kolu bağlı ziyaret etmek işine gelmek mola vermek ısrar etmek kilo almak son vermek sınırları bozulmak eskisi gibi birine çekmek kanayan yara bir araya getirmek

Tablo5.8.9.

9. Ünite “Yapı ve Yapım”		
9.1.Dünyanın Bin Bir Harikası	9.2.Taşın Estetiği	9.3.Saygılı Kentleşme
ortaya koymak yer almak sabaha kadar sonuç almak karar vermek borç vermek farkında olmak kendini adamak rekor kırmak geri çevirmek pas vermek rezil olmak söz etmek akmaz sokak son bulmak adım atmak zaman geçirmek göze çarpmak meydana getirmek yapı taşı hâkim olmak bir araya gelmek satın almak *Sayfa 103'te “adam olmak, tehdit etmek, hata etmek” deyimlerinin cümlelere yerleştirilmesi istenmiştir.	görmeden gelmek özür dilemek yerine getirmek zarar vermek sonuç vermek gürültü yapmak sır vermek geri almak iade etmek yer almak büyüüne kapılmak işten değil yer bulmak istek uyandırmak bozuk para yeri olmak duygu uyandırmak	hayran kalmak yer almak neden almak randevu vermek geç kalmak haber vermek başına gelmek kilo vermek karar vermek örnek almak dikiş tutturamamak ısrar etmek elde etmek adı geçmek fırsat vermek harekete geçmek adım atmak önde gelmek ortaya çıkmak yer vermek hizmet etmek katkıda bulunmak

Tablo 5.8.10.

10. Ünite "Televizyon"		
10.1. Her An Her Yerde	10.2. Bir Dizi Dizi	10.3. Yarışalım mı?
ceza vermek kendini kaptırmak sesini yükseltmek başının çaresine bakmak borç almak önde gelmek sınava girmek eve çıkmak zaman geçirmek zarar görmek alt üst olmak gün geçirmek karar almak ibaret olmak rahatsızlık duymak kendini göstermek farkına varmak vakit geçirmek anlamına gelmek ne yazık ki yol açmak neden olmak kendini alamamak rahatsızlık duymak	mücadele vermek dışında kalmak oflayıp puflamak kendini kaptırmak sınırları bozulmak arasını açmak sona ermek hayatına girmek keyfini çıkarmak hak vermek yok olmak ilgisini çekmek söz etmek ilgi duymak örnek almak ilgi toplamak yerine geçmek tat almak merak uyandırmak dikkatini çekmek sipariş almak kilo vermek alışverişe çıkmak akıllı bir karış havada sesini çıkarmamak yol bulmak stres atmak başına geçmek hayran olmak vakit geçirmek söz konusu olmak iletişim kurmak	emin olmak randevu vermek telefon etmek ortaya çıkarmak iş bitirmek başına geçirmek sözü edilmek ilgi göstermek yer tutmak ilgi görmek yerine getirmek yer bulmak *Sayfa 125'te "altta kalanın canı çıksın" deyiminin ilgili olmadığı kavram sorulmuştur.

Tablo 5.8.11.

11. Ünite "İnsanın Büyük Sırrı"		
11.1.Bizi Biz Yapan Beyin	11.2.Zeka Küpü müsünüz?	11.3.Güç Bende Artık
kulaklarını tıkamak	zorunda kalmak	iletişim kurmak
dikkat çekmek	oyun oynamak	başarı kazanmak
karar vermek	mümkün olmak	yol göstermek
içinden konuşmak	kaleme almak	gözden geçirmek
derine inmek	aklını kullanmak	ilişki kurmak
özür dilemek	işe yaramak	yol göstermek
ısrar etmek	faydası olmak	yelken açmak
hayran olmak	laf etmek	söz konusu olmak
kalbini kırmak	ha bire	farkına varmak
iyi gelmek	mecbur kalmak	elde etmek
sorun çıkarmak	fark etmek	yola çıkmak
ısrar etmek	farkında olmak	elde etmek
gibi gelmek	yeter de artar	yol göstermek
girip çıkmak	kendini beğenmek	diyalog kurmak
sabaha kadar	şıp diye	geç kalmak
neden olmak	mümkün olmak	rapor almak
göz atmak	ilgi toplamak	davet etmek
yaşı ilerlemek	hak etmek	söz vermek
	zorunda kalmak	destek olmak
	ortaya çıkarmak	yanında olmak
	iletişim kurmak	strese sokmak
		tatil yapmak
		hayal kurmak
		pes etmek
		içine çekmek
		gözden kaybolmak
		var olmak
		geçici olmak
		sonuç vermek
		hizmet etmek
		uzak durmak

Tablo5.8.12.

12. Ünite "Uzaydayız"		
12.1.Uzayda Yolculuk	12.2.Uzaya Yolculuk	12.3.Yıldızların Söyledikleri
etrafında dönmek meydana gelmek ayak basmak yıldız kaymak var olmak gözden uzak ad vermek ileri sürmek iç içe geçmek korkuya kapılmak mümkün olmak ileri sürmek ziyaret etmek var olmak	yürüyüş yapmak özür dilemek karar vermek zarar görmek kopya çekmek hak etmek gayret göstermek dile getirmek selam söylemek gelip çatmak başına gelmek harekete geçirmek rahatsızlık vermek konser vermek madalyonun arka yüzü ortaya çıkmak yol açmak iştahı kesilmek zayıf düşmek baş göstermek meydana gelmek cam gibi ortadan kalkmak zorunda olmak maruz kalmak dışına çıkmak geri dönmek aklına gelmek tadını almak tuzla buz olmak ilgi duymak tepki vermek	neden olmak boş boş oturmak söz vermek karar vermek vakit geçirmek para kazanmak elinden bir şey gelmemek sorun çıkarmak farkında olmak ortaya çıkmak akıl vermek anlamına gelmek ortaya çıkarmak bir yolunu bulmak dile getirmek rolü olmak gibi olmak ortaya koymak süsü vermek iki satır

Tablo5.8.13.

Karşılıklı Konuşma		
not almak	yol göstermek	elinin tersiyle itmek
kontrol altında tutmak	karar vermek	gözünde büyötmek
yoldan geçmek	ortaya çıkmak	yazıya dökmek
gereksinme duymak	açığa çıkmak	ilgi görmek
bağlı olmak	hastası olmak	tedavi olmak
satın almak	rol almak	seçme yapmak
yanıt vermek	neden olmak	etki bırakmak
dikkate almak	ihtiyaç duymak	sevgi beslemek
saygı beslemek	yol göstermek	önüne geçmek
ortadan kaldırmak	ortaya çıkarmak	yok olmak

5.9. YORUMLAR

Gazi Üniversitesi TÖMER Yabancılar İçin Türkçe 1

- Örneklem olarak seçtiğimiz kitap Gazi Üniversitesi Türkçe Öğretim, Araştırma ve Uygulama Merkezi (Gazi TÖMER) tarafından hazırlanan ve kullanılan Yabancılar İçin Türkçe 1 Ders Kitabı'dır. (2006, Ankara)
- Kitapta 15 Ünite bulunmaktadır. Her ünitenin içinde sayıları bir ile beş arasında değişen farklı özellikte (diyaloglar, mektuplar, haber yazıları, ilanlar, röportajlar, edebî metinler.... vb) metinler yer almaktadır. Bunlardan bazıları video görüntüleriyle desteklenen metinlerdir. Dinleme metinleri ders kitabında yer almadığından, bunlarla ilgili etkinlik ve alıştırmalar araştırmamıza dâhil edilmemiştir.
- Kitap için yazılmış metinlerde deyim ve atasözlerinin dilin doğal akışında kullanılmadığı, daha zorlama bir tutumla metne yerleştirildiği gözlemlenmiştir. Özgün/edebî metinlerde ise bu duruma daha az rastlanmaktadır.
- Kitapta metinlerle ilgili alıştırmalar ve etkinlikler “Okuma-Anlama, Yazılı Anlatım, Sözlü Anlatım, Dinleme, Dil Bilgisi” başlıkları altında toplanmıştır.
- Kitabın sonunda bulunan indekste kazandırılması planlanan sözcükler ünitelere göre sıralanmıştır; ancak ne yazık ki bu indekste metinlerde geçen atasözü ve deyimlere yer verilmemiştir.
- Kitap, hangi deyim ve atasözlerinin kazandırılacağı noktasında herhangi bir sistem gözetilmeksizin düzenlenmiştir. Tablolar incelendiğinde 11. üniteye kadar deyim ve atasözleriyle ilgili hiçbir etkinliğe yer verilmediği görülmektedir. 11. üniteden sonraki metinlerde de çeşitli deyim ve atasözleri bulunmasına rağmen bunlarla (ya da bunlardan başka) ilgili hiçbir etkinlik ve alıştırmaların yer almaması kitabın eksik yönlerindendir.
- Deyimlerle ilgili olarak “Verilen deyim anlamını çoktan seçmeli sorularda bulma” dışında bir etkinlik yoktur. Yine ünitelerin temaları uygun olmasına rağmen kitap, deyim varlığını geliştirmede zayıf kalmıştır. Bu bağlamda kitap deyim kazandırma ve deyimlerle ilgili etkinlikler bakımından değerlendirildiğinde nitel ve nicel yönden yetersiz bulunmuştur.

- Kitapta atasözleriyle ilgili olarak hiçbir etkinlik yer almamaktadır ve tüm kitapta sadece iki atasözü geçmektedir (Kalp kalbe karşıdır. Parayı veren düdüğü çalar.) Bu bağlamda kitap atasözü kazandırmada ve atasözleriyle ilgili etkinlikler değerlendirildiğinde nitel ve nicel yönden yetersiz bulunmuştur.
- Atasözü ve deyimlerle ilgili alıştırmalar incelendiğinde kitap öğrencilerde atasözü-deyim ayrımı farkındalığı yaratma bakımından yetersiz bulunmuştur.

Gazi Üniversitesi TÖMER Yabancılar İçin Türkçe 2

- Örneklem olarak seçtiğimiz kitap Gazi Üniversitesi TÖMER tarafından hazırlanan ve kullanılan Yabancılar İçin Türkçe 2 Ders Kitabı'dır. (2006, Ankara)
- Kitapta 10 ünite bulunmaktadır. Her ünitenin içinde dört metin bulunmaktadır. Bazı ünitelerde dinleme metinleri ve bunlarla ilgili alıştırmalar ve etkinlikler bulunmaktadır; ancak bunlar araştırmamıza dâhil edilmemiştir.
- Kitaptaki metinler konu bakımından çeşitlidir. Ancak aynı çeşitlilik metinlerin türleri için söz konusu değildir. Diyalog, haber yazısı, ilan, röportaj, özgün edebî metin... vb. türlerde çeşitlilik yoktur. Metinler daha çok belli bir konu temel alınarak kitap için yazılmış veya orijinal metinlerden düzenlenmiştir. Günlük hayata yönelik metinlerin eksikliği kitapta tekdüzelik yaratmış, dilin günlük kullanımı göz ardı edilmiştir. Bu yüzden kitabın akademik amaçlı dil öğretimine uygun olduğu söylenebilir.
- Kitapta her metnin arkasından “Okuma-Anlama, Sözlü Anlatım, Yazılı Anlatım, Dil Bilgisi, Dinleme” etkinlik ve alıştırmaları yer almaktadır.
- Kitabın sonunda bulunan indekste kazandırılması planlanan sözcükler ünitelere göre sıralanmıştır; ancak ne yazık ki kitapta birçok deyim ve atasözünün kazandırılması amaçlanmasına rağmen, bunların hiçbiri indekste yer almamaktadır.
- Kitabın dikkat çeken yönlerinden biri deyim ve atasözü kazandırmada uyguladığı yöntemdir. Metinlerden sonra yer alan Yazılı Anlatım etkinlikleri içinde çoğu kez metnin konusuyla ilgi kurulmaya çalışılarak bir paragraf

düzenlenmiş ve bu paragrafa liste hâlinde verilen deyim ve atasözlerinin yerleştirilmesi istenmiştir.

Örnek:

“Türkçede göz ile ilgili birçok deyim vardır. Bu deyimlerden günlük hayatta en çok kullanılanlarını şöyle sıralayabiliriz: Eski değerini yitirdiğini anlatmak için (gözden düşmek), nazar değdiğini ifade etmek için.....(göz değmek) deyimini kullanırız. Yapılan bir işle beğeni toplamak durumu için(göze girmek), bir kişiyi daha önceden tanıyıp hatırlatma durumu için de(gözünü ısırmak) ifadesini kullanırız. Çok fazla sinirlenip hiçbir şeyi düşünmeden hareket edene de (gözünü dönmek) deriz.”

- Kitapta bu alıştırmaya hemen her metnin arkasında yer verilmiştir. Bu yolla birçok deyim ve atasözünün öğrenciye sunulduğu, deyim-atasözü farkındalığı oluşturulduğu bir gerçektir; ancak öğrenmenin tam anlamıyla gerçekleşemeyeceğini düşünmekteyiz. Çünkü deyim ve atasözlerini metinden, metindeki bağlamından kopararak bu yolla vermek öğrenciye sadece sözlük çalışması yaptırmak; onu ezberciliğe itmektir. Türkçeyi ana dili olarak kullanan bireylerin bile anlamlandırmada güçlük çektiği deyim ve atasözlerinin dilin doğal akışından, bağlamından kopuk verilmesi, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerde de sorunlar doğuracaktır. Kaldı ki bu etkinliklerde dikkatimizi çeken bir diğer eksiklik de deyimlerin yine içinde deyim barındıran ifadelerle açıklanmaya çalışılmasıdır. Yukarıdaki örnekte “göz değmek” deyiminin açıklaması “nazar değmek” deymiyle yapılmaktadır.
- Kitabın, bir önceki kur için hazırlanan kitaba göre çok yoğun biçimde deyim ve atasözlerine yer verdiğini görmekteyiz. Bu bağlamda 1. ve 2. kitap arasında deyim ve atasözlerinin kazandırılmasında herhangi bir kriter birliği bulunmadığı gözlemlenmiştir.
- Deyimlerle ilgili olarak “deyimle cümle kurma, deyimi cümlede kullanma, deyimi paragrafta uygun boşluğa yerleştirme, açıklaması yanlış verilen deyimleri bulma, anlamına uygun kullanılmayan deyimleri bulma, anlamına

uygun kullanılmayan deyimleri bulma, “etkinliklerine yer verilmiştir. Etkinliklerde çeşitliliğin olmadığı, daha çok sözlük çalışmasına dayanan etkinliklere yer verildiği gözlemlenmiştir. Sonuç olarak kazandırılacak deyimler nicelik olarak yeterli bulunmuştur. Deyimlerle ilgili olarak düzenlenen etkinlikler ise nicelik bakımından yeterli, nitelik ve çeşitlilik bakımından yetersiz bulunmuştur.

- Kitap hazırlanırken dikkat edilmeyen bir diğer husus da metinlerde birçok farklı deyim bulunmasına rağmen aynı deyimın hem yazılı hem sözlü anlatımda cümlelerde kullanılmasının istenmesidir. Tekrarın faydası gözetilerek yapılan bu çalışma yerine etkinliklere çeşitlilik getirilmesinin daha uygun olacağını düşünmekteyiz.
- Kitapta kullanılan atasözlerinin nicelik yönünden yeterli olduğu gözlemlenmiştir. Atasözlerinin seçiminde deyimlerde olduğu gibi daha çok ünitelerde hâkim olan temaya uygun düşenler verilmeye çalışılmıştır. Bazı atasözlerinde ise yoğun kültürel öğeler ve mecaz anlamın ağır bastığını gözlemlemekteyiz. Bunların öğretiminde sözlük çalışması yanında diğer öğretim tekniklerinin de öğretici tarafından kullanılması gerektiğini düşünmekteyiz. Bu özellikleri taşıyan atasözlerine örnek olarak şunları gösterebiliriz: “Dilim seni dilim dilim dileyim, başıma her geleni senden bileyim. Dinsizin hakkından imansız gelir. İyilik yap denize at, balık bilmezse Hâlik bilir. Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az.”
- Atasözleriyle ilgili olarak “liste hâlinde verilen atasözlerini paragrafta uygun boşluklara yerleştirme, atasözünü cümlede kullanma, yarım bırakılan atasözlerinin verilen diğer yarısıyla eşleştirme” etkinliklerine yer verilmiştir. Sonuç olarak kazandırılmak istenen atasözleri nicel yönden yeterli bulunmuştur. Atasözleriyle ilgili etkinlikler ise, nicelik bakımından yeterli; nitelik ve çeşitlilik bakımından yetersiz bulunmuştur.
- Her iki kitap incelendiğinde deyim ve atasözlerini kazandırmada kitaplar arasında bir kriter birliğinin olmadığı gözlemlenmiştir.

Türkçe Öğreniyoruz Orhun Ders Kitabı 1

- Örneklem olarak seçtiğimiz kitap TİKA'nın Murat Özbay ve Fahri Temizyürek'e hazırlattığı Türkçe Öğreniyoruz Orhun Ders Kitabı 1'dir. (2004, Ankara)
- Kitapta 15 ünite bulunmaktadır. Her ünitenin içinde biri dinleme metni olmak üzere sayıları 1 ile 4 arasında değişen farklı özellikte (diyaloglar, mektuplar, haber yazıları, köşe yazıları, röportajlar, özgün edebî metinler ...vb) metinler yer almaktadır. Dinleme metinlerinin tamamı eğer ders kitabında yer almıyorsa bunlar araştırmamıza dâhil edilmemiştir.
- Kitapta metinlerle ilgili alıştırmalar ve etkinlikler “Dinleme ve Konuşma, Dinleme, Konuşma, Okuma, Dil Bilgisi, Yazma” başlıkları altında toplanmıştır. Bunların sıralanışı standart bir özellik göstermemekte, her üniteye değişmektedir.
- Özgün metinlerde deyim ve atasözlerinin dilin doğal akışına uygun kullanıldığı gözlemlenmiştir.
- Kitap daha çok Türk soylulara Türkiye Türkçesini öğretmeye yönelik hazırlandığından metinlerde ortak kültürel öğelerin fazlasıyla öne çıkarıldığı gözlemlenmiştir.
- Kazandırılacak deyim ve atasözlerinin seçiminde ünitelerde hâkim olan temalara uygunluğunun temel alındığı söylenebilir.
- Deyimlerle ilgili olarak “verilen deyimlerin ne zaman, hangi şartlar için kullanıldığını bulma, deyim anlamını tartışma; cümlede kullanma, deyimini açıklamasını yapma, deyim içinde geçtiği cümle kurma, deyim anlamını çoktan seçmeli soruda bulma” etkinliklerine yer verilmiştir. Sonuç olarak kazandırılması planlanan deyimler nicelik yönünden geliştirilebilir bulunmuştur. Deyimlerle ilgili olarak düzenlenen etkinlikler ise nicelik bakımından yeterli, nitelik ve çeşitlilik bakımından yetersiz bulunmuştur.
- Atasözleriyle ilgili olarak “atasözünün açıklanması, öğrenci tarafından yorumlanması” etkinliklerine yer verilmiştir. Kitabın dikkat çeken yönlerinden birisi de dil bilgisi konularına örnek olarak çeşitli atasözlerinden yararlanılmasıdır. Örneğin 3.ünitede ad durum ekleri için “İyi dost kara günde belli olur, Dost başa düşman ayağa bakar. Her çok azdan olur.” atasözleri, 5.ünitede “ile” edat/bağlacı için “Sabırla koruk helva olur.” atasözü, 7. üniteye

“-lı” yapım eki için “Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.” atasözü, 8.ünite “-daki” eki için “Evdeki hesap çarşıya uymaz.” atasözü, 12.ünite geniş zaman için “Yalnız taş duvar olmaz. At ölür meydan kalır, yiğit ölür şan kalır.” atasözleri, 14.ünite isim-fiil (mastar) için “Bedava çalışmak, boş oturaktan yeğdir.” atasözü örnek olarak verilmiştir. Bu durum yabancı dil öğretiminin temel ilkelerinden olan “bir seferde tek yapıyı sunma” ilkesiyle çelişmektedir. Öğrenci, kendisi için güç olan bir dil bilgisi yapısını öğrenirken örneklerin atasözleri gibi zaten yorumlanması, anlamlandırılması güç bir dil ögesinden verilmesi öğrenmeyi geciktirecek, zorlaştıracaktır. Araştırmacı olarak atasözlerinin hele ki mecaz anlamlı olanlarının dil bilgisi konularının öğretiminde örnek verilmesinden yana değiliz. Şayet verilmek isteniyorsa da sadece gerçek anlamını düşündürenler arasından seçim yapılması ve üst düzey kur basamaklarına kadar bu yolun tercih edilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Sonuç olarak kazandırılması planlanan atasözleri, nicelik yönünden geliştirilebilir bulunmuştur. Atasözleriyle ilgili olarak düzenlenen etkinlikler ise nicelik, nitelik ve çeşitlilik bakımından yetersiz bulunmuştur.

- Atasözü ve deyimlerle ilgili alıştırmalar incelendiğinde öğrencilerde deyim-atasözü farkındalığı oluşturmada kitabın geliştirilebilir olduğu gözlemlenmiştir.

Türkçe Öğreniyoruz Orhun Ders Kitabı 2

- Örneklem olarak seçtiğimiz kitap TİKA’nın Murat Özbay ve Fahri Temizyürek’e hazırlattığı Türkçe Öğreniyoruz Orhun Ders Kitabı 2’dir. (2004, Ankara)
- Kitapta 15 ünite bulunmaktadır. Her ünitenin içinde biri dinleme metni olmak üzere sayıları 1 ile 4 arasında değişen farklı özellikte (diyaloglar, mektuplar, haber yazıları, köşe yazıları, röportajlar, özgün edebî metinler ... vb) metinler yer almaktadır. Dinleme metinlerinin tamamı eğer ders kitabında yer almıyorsa bunlar araştırmamıza dâhil edilmemiştir.
- Kitapta metinlerle ilgili alıştırmalar ve etkinlikler “Dinleme ve Konuşma, Dinleme, Konuşma, Okuma, Dil Bilgisi, Yazma” başlıkları altında toplanmıştır. Bunların sıralanışı standart bir özellik göstermemekte, her ünite değişmektedir.

- Özgün metinlerde deyim ve atasözlerinin dilin doğal akışına uygun kullanıldığı gözlemlenmiştir.
- Kitap daha çok Türk soylulara Türkiye Türkçesini öğretmeye yönelik hazırlandığından metinlerde ortak kültürel öğelerin fazlasıyla öne çıkarıldığı gözlemlenmiştir.
- Kazandırılacak deyim ve atasözlerinin seçiminde ünitelerde hâkîm olan temalara uygunluğun temel alındığı söylenebilir.
- Deyimlerle ilgili olarak sadece tek bir etkinliğe yer verilmiştir. Bu da 14.ünitede “göz yummak” deyiminin bir cümleyle açıklanmasından ibarettir. Bu doğrultuda bulgular yorumlandığında metinler yoluyla kazandırılması planlanan deyimler nicelik yönünden geliştirilebilir bulunmasına rağmen deyimlerle ilgili olarak düzenlenen etkinlikler nicelik, nitelik, çeşitlilik bakımından 1. kitaba göre yetersiz bulunmuştur.
- Atasözleriyle ilgili olarak “verilen atasözünün açıklanması, anlamının yorumlanması, atasözünün anlamının açıklanacağı bir yazı yazılması” etkinliklerine yer verilmiştir. Kitapta kazandırılması planlanan atasözleri nicelik yönünden geliştirilebilir bulunmuştur; atasözleriyle ilgili olarak düzenlenen etkinlikler ise nicelik, nitelik ve çeşitlilik bakımından yetersiz bulunmuştur.
- 1.kitapta olduğu gibi bu kitapta da “bir seferde tek yapıyı sunma” ilkesi çiğnenmiş, dil bilgisi konularına örnek olarak atasözleri verilmiştir. Örneğin, 1.ünitde zarf fiillerin öğretiminde “Damlaya damlaya göl olur, Emek olmadan yemek olmaz. İnsanlar konuşa konuşa, hayvanlar koklaşa koklaşa anlaşır.” atasözleri; 7. ünitde şart kipinin öğretiminde “Ne ekersen onu biçersin.” atasözü; 8. ünitde sıfat fiil öğretiminde “Gelen gideni aratır, Söyleyene değil, söyletene bak, Aza kanaat etmeyen çoğu bulamaz, Çok bilen çok yanılır, Rüzgar eken fırtına biçer, At binenin kılıç kuşananın.” atasözleri; 13.ünitde zarf fiillerin öğretiminde “Göz görmeyince gönül katlanır.” atasözü kullanılmıştır.
- Atasözü ve deyimlerle ilgili alıştırmalar incelendiğinde deyim-atasözü farkındalığı oluşturmada kitabın yetersiz olduğu gözlemlenmiştir.

Türkçe Öğreniyoruz Orhun Ders Kitabı 3

- Örneklem olarak seçtiğimiz kitap TİKA'nın Murat Özbay ve Fahri Temizyürek'e hazırlattığı Türkçe Öğreniyoruz Orhun Ders Kitabı 3'tür. (2004, Ankara)
- Kitapta 15 ünite bulunmaktadır. Her ünitenin içinde biri dinleme metni olmak üzere sayıları 1 ile 4 arasında değişen farklı özellikte (diyaloglar, mektuplar, haber yazıları, köşe yazıları, röportajlar, özgün edebî metinler ... vb) metinler yer almaktadır. Dinleme metinlerinin tamamı eğer ders kitabında yer almıyorsa bunlar araştırmamıza dâhil edilmemiştir.
- Kitapta metinlerle ilgili alıştırmalar ve etkinlikler “Dinleme ve Konuşma, Dinleme, Konuşma, Okuma, Dil Bilgisi, Yazma” başlıkları altında toplanmıştır. Bunların sıralanışı standart bir özellik göstermemekte, her üniteye değişmektedir.
- Özgün metinlerde deyim ve atasözlerinin dilin doğal akışına uygun kullanıldığı gözlemlenmiştir.
- Kitap daha çok Türk soylulara Türkiye Türkçesini öğretmeye yönelik hazırlandığından metinlerde ortak kültürel öğelerin fazlasıyla öne çıkarıldığı gözlemlenmiştir.
- Kazandırılacak deyim ve atasözlerinin seçiminde ünitelerde hâkîm olan temalara uygunluğun temel alındığı söylenebilir.
- Deyimlerle ilgili olarak sadece iki etkinliğe yer verilmiştir. Bunlar da 3. üniteye “göz kamaştırmak” deyiminin cümlede kullanılması, 5. üniteye “işin ucundan tutmak” deyiminin anlamının yorumlanmasından ibarettir. Bu doğrultuda bulgular yorumlandığında metinler yoluyla kazandırılması planlanan deyimler nicelik yönünden yeterli bulunmasına rağmen deyimlerle ilgili olarak düzenlenen etkinlikler nicelik, nitelik, çeşitlilik bakımından bu kur düzeyi için yetersiz bulunmuştur.
- Kitapta metinlerde, metinle ilgili alıştırmalar ve etkinliklerde, dil bilgisi konularıyla ilgili etkinliklerde atasözleri kullanılmasına rağmen, atasözleriyle ilgili özel anlamda hiçbir etkinliğe yer verilmemiştir. Bu doğrultuda kitapta

kullanılan atasözleri, bunlarla ilgili etkinlikler nitelik, nicelik, çeşitlilik bakımından bu kur düzeyi için yetersiz bulunmuştur.

- Bu kitapta da 1. ve 2. kitaplarda olduğu gibi bazı dil bilgisi konularının öğretiminde atasözleri örnek olarak verilmiştir. 6. ünite şart kipinin bileşik çekimlerinin öğretiminde “Ne ekersen onu biçersin” atasözü; 8. ünite yardımcı fiillerin öğretiminde “İyilik yapan iyilik bulur.” atasözleri, 12. ünite durum zarflarının öğretiminde “Eğri oturalım, doğru konuşalım.” atasözü kullanılmıştır.
- Atasözü ve deyimlerle ilgili alıştırmalar incelendiğinde deyim-atasözü farkındalığı oluşturmada kitabın yetersiz olduğu gözlemlenmiştir.
- Her üç kitap değerlendirildiğinde kitaplar arasında deyim-atasözü kazandırmada bir kriter birliğinin olmadığı gözlemlenmiştir.

Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı 1

- Örneklem olarak seçtiğimiz kitap Ankara Üniversitesi TÖMER tarafından hazırlanan Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı 1’dir. (2008, Ankara)
- Kitapta 12 ünite ve her ünitenin içinde 3 tematik alt başlık bulunmaktadır. Alt başlıklarda sayıları, değişkenlik gösteren farklı türde metinler (diyaloglar, edebî metinler, haber yazıları, ilanlar, köşe yazıları, röportajlar...vb) bulunmaktadır. Metin türlerinin çeşitliliği kitabın olumlu yönlerindendir. Popüler konuların yaşayan dille aktarıldığı bu metinlerde deyim ve atasözlerinin dilin doğal akışı içinde kullanıldığı gözlemlenmiştir.
- Kitapta metinlerle ilgili alıştırma ve etkinlikler sıralamada değişkenlik göstermekle birlikte “tekrar edelim, yazalım, işaretleyelim, sıralayalım, söyleyelim, soralım-yazalım, tamamlayalım, dinleyelim-tekrar edelim, yerleştirelim-konuşalım, diyalog yazalım, fotoğraflarla eşleyim, dinleyelim-dolduralım, yazalım-konuşalım, yerleştirelim-tamamlayalım, yerleştirelim-dinleyim, okuyalım-yanıtlayalım, soralım-anlatalım... gibi çok çeşitli başlıklar altında toplanmıştır. Ayrıca kitapta her ünite için karşılıklı konuşma” etkinlikleri

için çalışma kağıtları, dil bilgisi desteği içeren ayrı bir bölüm ve TÖMER-Avrupa Dil Pasaportu denkliğini gösteren bir tablo yer almaktadır.

- Kazandırılacak deyim ve atasözlerinin seçiminde ünitelerde ve ünitelerin alt başlıklarında hâkim olan temalara uygunluğun temel alındığı söylenebilir.
- Deyimlerle ilgili olarak “deyimlerin uygun boşluklara yerleştirilmesi, deyim ilgili olduğu kavramla eşleştirilmesi, deyim metinde uygun yere yerleştirilmesi, deyimlerle kurulan kalıplaşmış benzetmelerde benzetme yönünün eşlenmesi, deyimlerin diyaloga yerleştirilmesi” etkinliklerine yer verilmiştir. Sonuç olarak kazandırılması planlanan deyimler nicelik ve nitelik yönünden yeterli bulunmuştur. Deyimlerle ilgili olarak düzenlenen etkinlikler nicelik, nitelik ve çeşitlilik bakımından yeterli bulunmuştur.
- Kitap atasözü kazandırma yönünden zayıf bulunmuştur. Bu kur düzeyi için sadece iki atasözü kullanılmıştır: “Çok okuyan bilmez, çok gezen bilir. Sayılı gün çabuk geçer.” Atasözleriyle ilgili hiçbir etkinliğe yer verilmemiştir. Bu bakımdan kitap atasözü kazandırma, atasözleriyle ilgili etkinlikler yönünden nicel, nitel ve çeşitlilik bakımından yetersiz bulunmuştur.
- Atasözü ve deyimlerle ilgili alıştırmalar incelendiğinde öğrencilerde deyim-atasözü farkındalığı oluşturmada kitabın yetersiz olduğu gözlemlenmiştir.

Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı 2

- Örneklem olarak seçtiğimiz kitap Ankara Üniversitesi TÖMER tarafından hazırlanan Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı 2’dir (2008, Ankara)
- Kitapta 12 ünite ve her ünitenin içinde 3 tematik alt başlık bulunmaktadır. Alt başlıklarda sayıları, değişkenlik gösteren farklı türde metinler (diyaloglar, edebî metinler, haber yazıları, ilanlar, köşe yazıları, röportajlar...vb) bulunmaktadır. Metin türlerinin çeşitliliği kitabın olumlu yönlerindendir. Popüler konuların yaşayan dille aktarıldığı bu metinlerde deyim ve atasözlerinin dilin doğal akışı içinde kullanıldığı gözlemlenmiştir.

- Kitapta metinlerle ilgili alıştırma ve etkinlikler sıralamada değişkenlik göstermekle birlikte “tekrar edelim, yazalım, işaretleyelim, sıralayalım, söyleyelim, soralım-yazalım, tamamlayalım, dinleyelim-tekrar edelim, yerleştirelim-konuşalım, diyalog yazalım, fotoğraflarla eşleyim, dinleyelim-dolduralım, yazalım-konuşalım, yerleştirelim-tamamlayalım, yerleştirelim-dinleyim, okuyalım-yanıtlayalım, soralım-anlatalım...” gibi çok çeşitli başlıklar altında toplanmıştır. Ayrıca kitapta her ünite için karşılıklı konuşma etkinlikleri için çalışma kağıtları, dil bilgisi desteği içeren ayrı bir bölüm ve TÖMER-Avrupa Dil Pasaportu denkliğini gösteren bir tablo yer almaktadır.
- Kazandırılacak deyim ve atasözlerinin seçiminde ünitelerde ve ünitelerin alt başlıklarında hâkim olan temalara uygunluğun temel alındığı söylenebilir.
- Deyimlerle ilgili olarak “deyimin cümleye yerleştirilmesi, deyimle anlamının eşleştirilmesi, deyim anlamının çoktan seçmeli soruda işaretlenmesi, deyim uygun boşluklara yerleştirilmesi etkinliklerine yer verilmiştir. Sonuç olarak kazandırılması planlanan deyimler nitelik ve nicelik yönünden yeterli bulunmuştur. Deyimlerle ilgili olarak düzenlenen etkinlikler ise nicelik bakımından yeterli; nitelik ve çeşitlilik bakımından geliştirilebilir bulunmuştur.
- Atasözleriyle ilgili olarak “atasözlerinin anlamlarıyla eşleştirilmesi, verilen atasözlerinin konuşan kişilerden hangisinin söylemine uygun düştüğünün belirlenmesi, atasözünün anlamının açıklanması” etkinliklerine yer verilmiştir. Sonuç olarak kazandırılması planlanan atasözleri nicelik ve nitelik yönünden yeterli bulunmuştur. Atasözleriyle ilgili olarak düzenlenen etkinlikler ise nicelik ve nitelik yönünden yeterli, çeşitlilik yönünden geliştirilebilir bulunmuştur.
- Kitap deyim farkındalığı oluşturmada yetersiz, atasözü farkındalığı oluşturmada yeterli, deyim-atasözü ayrımı farkındalığı oluşturmada yetersiz bulunmuştur.

Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı 3

- Örneklem olarak seçtiğimiz kitap Ankara Üniversitesi TÖMER tarafından hazırlanan Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı 3’tür (2008, Ankara)
- Kitapta 12 ünite ve her ünitenin içinde 3 tematik alt başlık bulunmaktadır. Alt başlıklarda sayıları, değişkenlik gösteren farklı türde metinler (diyaloglar, edebî

metinler, haber yazıları, ilanlar, köşe yazıları, röportajlar...vb) bulunmaktadır. Metin türlerinin çeşitliliği kitabın olumlu yönlerindendir. Popüler konuların yaşayan dille aktarıldığı bu metinlerde deyim ve atasözlerinin dilin doğal akışı içinde kullanıldığı gözlemlenmiştir.

- Kitapta metinlerle ilgili alıştırmalar ve etkinlikler sıralamada değişkenlik göstermekle birlikte “tekrar edelim, yazalım, işaretleyelim, sıralayalım, söyleyelim, soralım-yazalım, tamamlayalım, dinleyelim-tekrar edelim, yerleştirelim-konuşalım, diyalog yazalım, fotoğraflarla eşleyim, dinleyelim-dolduralım, yazalım-konuşalım, yerleştirelim-tamamlayalım, yerleştirelim-dinleyim, okuyalım-yanıtlayalım, soralım-anlatalım... gibi çok çeşitli başlıklar altında toplanmıştır. Ayrıca kitapta her ünite için karşılıklı konuşma” etkinlikleri için çalışma kağıtları, dil bilgisi desteği içeren ayrı bir bölüm ve TÖMER-Avrupa Dil Pasaportu denkliğini gösteren bir tablo yer almaktadır.
- Kazandırılacak deyim ve atasözlerinin seçiminde ünitelerde ve ünitelerin alt başlıklarında hâkim olan temalara uygunluğun temel alındığı söylenebilir.
- Deyimlerle ilgili olarak “deyimin anlamıyla eşleştirilmesi, deyim cümlelerde uygun yerlere yerleştirilmesi, deyim anlamının işaretlenmesi, deyim anlamının tahmin edilip anlamıyla eşlenmesi, deyim cümlede kullanılması, deyim anlamının sınıf arkadaşlarıyla paylaşılması, deyim ilgili olmadığı kavramın bulunması” etkinliklerine yer verilmiştir. Sonuç olarak kazandırılması planlanan deyimler nitel ve nicel yönden yeterli bulunmuştur. Deyimlerle ilgili olarak düzenlenen etkinlikler ise nicelik yönünden yeterli, çeşitlilik ve nitelik yönünden geliştirilebilir bulunmuştur.
- Atasözleriyle ilgili olarak “öğrencilerin kendi ülkelerindeki yemek kültürüyle ilgili atasözlerini arkadaşlarıyla paylaşması, verilen atasözlerinin iletisine katılıp katılmadığını ifade etme, atasözünün anlamını yorumlama” etkinliklerine yer verilmiştir. Sonuç olarak kazandırılması planlanan atasözleri nitel ve nicel yönden geliştirilebilir bulunmuştur. Atasözleriyle ilgili olarak düzenlenen etkinlikler ise nicelik, nitelik ve çeşitlilik yönünden geliştirilebilir bulunmuştur.
- Kitap deyim farkındalığı oluşturmada yetersiz, atasözü farkındalığı oluşturmada yeterli, deyim-atasözü ayrımı farkındalığı oluşturmada yetersiz bulunmuştur.

- Her üç kitap değeriendirildiğinde kitaplar arasında deyim-atasözü kazandırmada bir kriter birliğinin olmadığı gözlemlenmiştir.

VI. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Gelişen dünyamızda yabancı dil öğrenimi / öğretimi büyük önem taşımaktadır. İyi bir eğitim almak, dil politikalarındaki evrensellik, değişik kültürleri tanıma isteği, göçler, ticaret, turizm gibi birçok sebeple dünyanın birçok yerinde insanlar kendi ana dilleri dışında başka diller öğrenme ihtiyacı duymaktadır. Bu ihtiyaç doğrultusunda dil öğretimi/öğrenimi alanında birçok araştırma yapılmakta araştırmalar sonucunda yeni yaklaşımlar, yöntemler, teknikler, materyaller bulunmakta, denenmekte ve bunlar yardımıyla en etkili biçimde yabancı dil öğretimi/ öğreniminin gerçekleşmesi hedeflenmektedir. Büyük bir sektör hâline gelen yabancı dil öğretimi her geçen gün gelişmekte yeni bilimsel, teknik gelişmelerden de nasibini almaktadır.

Tüm bu gelişmelere paralel olarak Türkçenin de yabancı dil olarak öğretimi/ öğreniminin önemi, gerekliliği değişen dünya şartlarıyla bağlantılı olarak artmıştır. Önemi fark edilen bu durum karşısında devlet politikalarının da yönlendirici etkisiyle birçok devlet kurumu ve özel kuruluş tarafından çeşitli çalışmalar başlatılmıştır.

Bu kurum ve kuruluşlar sürekli gelişen dil öğretim stratejileri ve yöntemleri ışığında yabancılara Türkçe öğretimi alanında önemli mesafeler kat etmiştir. Yapılan çalışmaların sonuçları ışığında Türk dilinin yapı ve özelliklerine en uygun yöntem, teknik ve materyaller belirlenmeye, geliştirilmeye çalışılmaktadır; ancak yabancılara Türkçe öğretimi alanında yapılacak her türlü araştırmaya hâlen büyük ihtiyaç vardır. Her araştırma alandaki bir boşluğu dolduracak nitelikte olmalıdır. Yabancılara Türkçe öğretimi alanında hangi deyim ve atasözlerinin niçin, nasıl kullanılması gerektiği temel problemi bağlamında örneklem olarak seçilen kitaplardaki deyim, atasözü varlığının nicel, nitel yönlerden değerlendirilemeye çalışıldığı araştırmamızda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Dil, o dili konuşan bireyleri dağınık insan toplulukları olmaktan kurtaran, onları millet hâline getiren, nesiller arası kültür aktarımını sağlayan gelişmiş bir yapıdır. Kültürel mirasın aktarılmasında önemli bir işleve sahiptir. Bu yönüyle

düşünüldüğünde, toplumların, ulusların dili; o ulusun ruhunun, kültürünün aynasıdır.

2. Türkçe, atasözü ve deyim varlığı yönünden birçok dille kıyaslanamayacak ölçüde zengin bir dildir. Türk atasözü ve deyimlerindeki üslup, konu zenginliği, anlatım güzelliği başlı başına araştırılmaya değer bir konudur.
3. Atasözü ve deyimlerimiz ulusumuzun değer, norm ve sosyal kontrol unsurlarını, inançlarımızı, geleneklerimizi; duyuş, düşünüş, yaşayış tarzımızı belirgin bir şekilde bünyesinde taşımakta ve parçası olduğu dil yardımıyla da yukarıda sıralananları gelecek kuşaklara aktarmada önemli bir rol üstlenmektedir. Kültürlemenin eksiksiz olabilmesi için ana dili öğretiminde atasözü ve deyimlerin öğretimine gereken önem verilmelidir. Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlere de sağlıklı kültür aktarımı sağlayabilmek için toplumumuzun asırlar boyunca oluşan deneyimlerini; hayata, insanlara, doğaya ilişkin duyuş ve düşünüşlerinin ürünü olarak ortaya çıkan etkili, yoğun anlatım sağlayan atasözü ve deyimlerimizin öğretimi büyük önem taşımaktadır. Türkçe öğrenen bir yabancı, dilimizin deyim ve atasözlerini ne denli doğru, yerinde kullanırsa Türkçeye ve Türk kültürüne o denli hâkim kabul edilecektir. Bu hâkimiyet kişiyi dilini öğrendiği ulusun diğer bireyleriyle daha iyi kaynaştıracak; iletişim yüzey yapıda kalmayacak; kişi günlük hayatın herhangi bir noktasında ya da yazınsal bir metni okurken karşılaştığı deyim/atasözünü bağlamına uygun anlamlandırabilecek, kendini yazılı ve sözlü daha iyi ifade edebilecektir. Böylece kültürünü tanıdığı, benimsediği ulusun gönüllü kültür elçisi olacaktır.
4. Tarihsel süreç göz önüne alındığında özellikle Kaşgarlı Mahmut'un, Ali Şir Nevai'nin eserleri ve Kıpçak Sahası sözlükleri incelendiğinde bu eserlerde deyim/atasözü öğretimine yer verildiğini; en azından dil bilgisi kurallarının, sözcüğün anlamının açıklanmasında en yaygın kullanılan atasözü/deyimlerinin örnek olarak verildiğini görmekteyiz. Bu durum, yabancılara Türkçe öğretiminde atasözü/deyimlerin öğretim sürecine aktarılması gerekliliği noktasında araştırmacı olarak bize bir dayanak noktası oluşturmuştur.

5. Yabancı dil öğretiminin temel ilkeleri bağlamında atasözü/deyimlerin öğretiminin ve materyallerde kullanımının gerekliliğine dair ulaştığımız sonuçlar:

- 5.1. Dört temel beceriyi geliştirmeye yönelik yapılacak tüm çalışmalarda atasözü ve deyimler programa serpiştirilmelidir. Okuma, dinleme metinlerinde bunlara mutlaka yer verilmeli, konuşma ve yazma çalışmalarında öğrencilerin öğrendiklerini kullanması sağlanmalıdır.
- 5.2. Öğretim etkinlikleri önceden planlanmalı; planlamada ihtiyaç analizi sonuçlarına dikkat edilmeli; seçilecek yöntem, teknik araç ve gereçler, ölçme ve değerlendirmeye ilişkin tüm ayrıntılar yer almalıdır. Bu planlama atasözü ve deyimler için de geçerli olmalıdır.
- 5.3. Atasözüve deyimlerin öğretiminde basitten karmaşığa, somuttan soyuta giden bir yol izlenmelidir.
- 5.4. Bir seferde tek bir yapının sunulmasına dikkat edilmeli, kavranması güç atasözü ve deyimler dil bilgisi konularına örnek cümle olarak verilmemelidir.
- 5.5. Öğretmen, deyim ve atasözlerinin öğretiminde sadece kitaplara bağlı kalmamalı; verilen bilgilerin günlük yaşama aktarılmasını sağlayabilmek adına ders içi, ders dışı her ortamı değerlendirebilmeli; günlük hayatta sıkça karşılaşılan, kullanılan materyallerden öğretim sürecinde yararlanmalıdır.
- 5.6. Öğrencileri aktif kılmaya yönelik drama, rol yapma, eğitsel oyunlar, soru-cevap... vb. öğretim tekniklerinden yararlanılmalıdır.
- 5.7. Öğrencilerin bireysel farklılıkları göz önüne alınmalı, öğretme süreci planlanırken bu farklılıklar olabildiğince gözetilmeli; kişileri toplumları, dini inanışları vb. değer yargılarını rencide edebilecek; bunlar hakkında olumsuz ön yargılarda, genellemelerde bulunulmasına yol açacak nitelikte olan deyim ve atasözleri kullanılmamalıdır. Her ulusta bulunan ortak değerler, olumlanan-olumsuzlanan insan davranışlarına yönelik olanlara öncelik verilmelidir.
- 5.8. Deyim ve atasözlerinin öğretiminde amaca doğru hizmet edebilecek her türlü görsel, işitsel materyal kullanılabilir. Bunlar hem konunun

somutlaşmasını, öğrenmenin hızlanmasını hem de öğrenilenlerin kalıcı olmasını sağlamaktadır.

6. Yabancı dil öğretiminin genel ilkeleri bağlamında atasözü ve deyimlerin öğretiminin ve materyallerde kullanımının gerekliliğine dair ulaştığımız sonuçlar:

- 6.1. Kullanılan, yaşayan dilin öğretilmesi gereklidir. Bu nedenle öğretim sürecine hangi deyim-atasözlerinin aktarılacağını tespit etmek için yazılı-sözlü iletişimde en çok kullanılan deyim-atasözlerinin kullanım sıklığı araştırmalarıyla belirlenmesi gereklidir. Böyle bir araştırmanın olmayışı alanda çalışanları keyfi uygulamalara yöneltmektedir.

- 6.2. Dille birlikte kültürün de öğretilmesi gereklidir. Atasözü ve deyimlerimiz içinde ulusça önemseydiğimiz değerleri barındıranlardan uygun olanların öğretilmesi; kültürel kimliğimizi, çeşitli alanlardaki başarılarımızı konu alan metinlerin, görsellerin kullanılması gerekmektedir.

7. Günümüzde geçerliliği kabul edilmiş birçok yabancı dil öğretim yöntemi kullanılmaktadır. Öğrenci kitlesinin yabancı dili öğrenme amacı, yaşı vb. değişkenlere göre kurumlar ve öğretmenler uygun öğretim yöntemlerinden birini veya birkaçını benimseyebilmektedir. Hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın yöntemin doğası, özellikleri doğrultusunda deyim-atasözleri öğrenme/öğretme sürecine katılmalıdır.

8. Öğretmenler seçilen yöntemlere uygun olarak kullanılacak öğretim tekniklerinden de yeri, zamanı geldikçe yararlanabilmelidir. Özellikle atasözü ve deyimlerin öğretiminde, etkisi araştırmalarla ortaya konulmuş dramatizasyon, rol yapma, hikâye anlatma, eğitsel oyunlarla öğretim gibi tekniklerden yararlanılmalıdır.

9. Öğretimin görsel ve işitsel materyallerle zenginleştirilmesi gereklidir. Deyim ve atasözlerinin öğretiminde farklılık yaratabilecek her materyal kullanılabilir. Kitaplar, resimler, gerçek eşyalar ve modeller, bilgisayar, video, müzik

cd'leri...vb.

10. Atasözü ve deyimlerin öğrenme / öğretme sürecine katılmasını zorunlu kılan bir diğer unsur da Türkiye'nin de kabul ettiği Avrupa Dil Gelişim Dosyası Projesidir. (2001) Dil Gelişim Dosyası'nın A1,A2,B1,B2,C1,C2 düzeyleri için belirlediği standartlar içinde deyim-atasözü öğretimini zorunlu kılan ifadeler bulunmaktadır. Bu standartlara uygun olarak hazırlanacak materyallerde dosyanın getirdiği standartlar ölçü alınmalıdır.
11. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı'nca hazırlanan Türkiye Türkçesi Öğretim Programı'nın getirdiği standartlar alanda çalışanlara bir çerçeve çizmektedir. Program, atasözü ve deyimlere öğrenme/öğretme sürecinde, bunlarla ilgili kazanımlara da etkin olarak yer verilmiştir. Program ayrıca etkinlik ve konu/ tema örnekleri vererek alanda yapılacak çalışmalara yasal bir dayanak oluşturmaktadır. Programın çizdiği çerçeve, programı uygulayacaklar ve programa uygun materyaller hazırlayanlar tarafından geliştirilebilir.
12. Yabancılar Türkçe öğretiminde kullanılan ve örneklem olarak seçilen kitaplarla ilgili olarak ulaştığımız sonuçlar:
 - 12.1. Aynı yayınevine, kuruma ait yayınların kurlara göre düzenlenmiş kitapları arasında bile atasözü/deyim kazandırmada, bunlarla ilgili etkinliklerin nicel ve nitel özelliklerinde, deyim/atasözü farkındalığı oluşturmada, deyim/atasözü ayrımı farkındalığı oluşturmada, deyim /atasözü yardımıyla kültür aktarımı sağlamada bir ölçüt birliği bulunmamıştır.
 - 12.2. Her kurum çoğunlukla kendi deneyim ve birikimlerinden beslenmiş, bunlardan yalnızca HİTİT serisi Avrupa Dil Portfolyosu standartlarına uygun olarak hazırlanmaya çalışılmıştır.
 - 12.3. Etkinlikler genellikle eşleştirme, boşluk doldurma, yorumlama, cümleye yerleştirme, cümle kurma gibi benzer etkinliklerle sınırlı kalmış; öğretimde etkinliği kanıtlanmış dramatizasyon, hikâye anlatma gibi özgün etkinliklere yer verilmemiştir.

12.4. Kazandırılması planlanan deyim ve atasözleri daha çok ünitelerin temalarıyla bağlantı kurularak verilmeye çalışılmıştır.

13.Yabancılar Türkçe öğretimi alanında çalışanlara kaynak olabileceğini düşündüğümüz 6,7,8. sınıf Türkçe ders ve çalışma kitaplarıyla ilgili olarak ulaştığımız sonuçlar:

13.1. 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda deyim/atasözü öğretiminin önemsenmesine, deyim ve atasözüne ilişkin kazanım ve etkinlik örnekleri verilmesine rağmen programa uygun olarak hazırlanan ders ve çalışma kitapları deyim ve atasözü kazandırma yönünden, bunlarla ilgili etkinliklerin nicel ve nitel özellikleri bakımından, deyim ve atasözü farkındalığı oluşturma, deyim ve atasözü ayrımı farkındalığı oluşturma yönlerinden yetersiz bulunmuştur.

13.2. Atasözü ve deyim kazandırmada belirli bir sistemin gözetilmediği, genellikle metin içinde geçenlerle yetinildiği gözlemlenmiştir. Etkinlikler genellikle eşleştirme, boşluk doldurma, yorumlama, cümleye yerleştirme, cümle kurma gibi benzer etkinliklerle sınırlı kalmış; öğretimde etkinliği kanıtlanmış dramatizasyon, hikâye anlatma gibi özgün etkinliklere yeteri kadar yer verilmemiştir.

13.3. 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın kazanımları, etkinlikleri ve programa uygun olarak hazırlanan materyallerdeki atasözü ve deyimlere yönelik etkinlikler birtakım uyarlamalar yapılarak yabancılar Türkçe öğretimi alanına aktarılabilir; ancak bundan sağlanacak yararın araştırmacı olarak bizim beklentilerimizi karşılayamadığını söyleyebiliriz. Yabancılar Türkçe öğretimi alanına aktarılacak düzeyde sistemli, nicel ve nitel yönden yeterli verilere ulaşamamıştır. Hatta yabancılar Türkçe öğretimi alanında kullanılan yayınların birtakım etkinliklerinin, ana dili olarak Türkçe öğretimi alanındakilere göre daha özgün olduğu tespit edilmiştir.

Öneriler

1. Araştırmamız sırasında kelime sıklığı araştırmalarının eksikliği büyük ölçüde hissedilmiştir. Bu nedenle alanda çalışanlara dayanak oluşturması bakımından yazılı ve sözlü iletişimde kullanılan sözcüklerin, deyim ve atasözlerinin belli aralıklarla taranması, bulguların alanda çalışanlarca kullanılması gereklidir.
2. Alanda kullanılacak materyaller sadece kitaplarla sınırlı kalmamalı, görsel, işitsel her türlü materyal (hikâye kitapları, düzeylere uygun hazırlanmış sözlükler, posterler...vb.) geliştirilmeli, kullanıma sunulmalıdır.
3. Yabancılar Türkçe öğretiminde kurlara göre ayrıntılı bir deyim, atasözü tasnifinin yapılması ayrı bir araştırma konusu olarak düşünülebilir. Bu konudaki önerimiz önce ünitelere, temalara göre bir sınıflandırmanın yapılması (sağlık, aile, sanat, ticaret, iletişim... vb.), sonrasında somut-soyut, mecaz-gerçek anlama göre bir sınıflandırma, son olarak da dil bilgisi konularına göre bir ayıklama yapılması yönündedir.
4. Ana dili olarak Türkçe öğretimi alanı ile yabancılar Türkçe öğretimi alanı arasında disiplinler arası bilgi paylaşımı yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

TEZLER

BALCI, S. (1994) Türkçenin Anadili ve Yabancı Dil Olarak Öğretimi Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BARIN, E. (1992) Yabancılar Türkçenin Öğretiminde Bir Metot Denemesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BENHÜR, M.H. (2002) Türkçenin Yabancılar Öğretiminde Tartışılmayan Ana Kavramlar. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

ÇEVİK, M. (2006) Basın Dilinde Atasözleri ve Deyimler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

DİLEK, İ. (1995) Yabancı Dil Olarak Dil Öğretiminde Özgün Metinlerle Çalışma Yolları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

DİLİDÜZGÜN, Ş. (1995) Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Yazınsal Metinler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

DOĞRU, A.(2008) 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Deyimler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

DURAK, E. (2007) Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Bağlamında Ortak Dil Kriterleri Sorunsalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

DURU, H.(2009) Atasözleri ve Deyimlerin Yabancılar Öğretilmesinde Yöntem ve Teknikler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

DURUKAN, O. (1999) Yabancılar Türkçe Öğretimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi . Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

MÜRSEL, G. C.(2009) Deyim ve Atasözlerinin Öğretiminde Karikatürün Etkisi .Yüksek Lisans Tezi .Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

KAZICI, E. (2008) İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Derslerinde Deyim ve Atasözlerinin Öğretiminde Dramatizasyon Yönteminin Etkililik Düzeyi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KORKMAZ, H. (2007) Divanü Lugati't Türk'teki Atasözlerinin Anlambilimsel Açidan Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

NAZLI, A. (2003) Atasözlerinin İlköğretim 1. Kademedeki Öğrencilerin Eğitimine Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

OĞUL, A. (2003) İlköğretim 1. Kademe Beşinci Sınıfta Atasözleri Öğretimi ve Buna yönelik Aktiviteler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖRGE, F. (2003) İlköğretim 1. Kademe Beşinci Sınıfta Deyimlerin Öğretimine İlişkin Kullanılabilecek Aktivitelere Yönelik Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi On sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZCAN, E. (2006) Başlangıç Düzeyi Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi İçin Sözlükçe Çalışması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

PEHLİVAN, F. (2007) Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültürlerarası Etkileşim Odaklı Yaklaşım Uyarınca Metin Çalışmaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

SİNAN, A.T. (2000) Türkiye Türkçesindeki Deyimler Üzerine Bir Dil İncelemesi (2 cilt). Yayınlanmamış Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

SUBAŞI, L. (1988) Dilbilimi Açısından Deyim Kavramı ve Türkiye Türkçesindeki Örneklerin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

TANIN, R. (2005) Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Sözcük Bilgisi ve Sözcük Öğretimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

UZUN, N.E. (1988) Dilbilimi Açısından Atasözü ve Türkiye Türkçesindeki Örnekleri Üzerine Bir Çalışma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÜLKER, N. (2007) ‘Hitit Ders Kitapları’ Örneğinde Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kültür Aktarımı Sürecine Çözümleyici ve Değerlendirici Bir Bakış. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

YEŞİL, Y. (2005) Türk Halk İnançlarından Dilimize Geçen Deyimler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KİTAPLAR

AKSAN, D. (1990) **Her Yönüyle Dil-Ana Çizgileriyle Dilbilim**. Ankara: TDK Yayınları.

AKSAN, D. (1993) **Türkçenin Gücü**. Ankara: Bilgi Yayınevi

AKSAN, D.(1996)**Türkçenin Söz Varlığı**. Ankara: Engin Yayıncılık

AKSOY, Ö.A. (2000) **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**. Ankara: İnkılâp Yayınları

AKYÜZ, Y.(1986) **Türk Eğitim Tarihi**. Ankara

ARTUN, E. (2004) **Türk Halk Edebiyatına Giriş**. İstanbul: Kitapevi Yayınları

BORATAV, P.N., (1992) **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**. İstanbul: Gerçek Yayınevi

BORATAV, P.N., (1973) **100 Soruda Türk Folkloru**. İstanbul: Gerçek Yayınevi

CAFEROĞLU, A. (1999) **Kâşgarlı Mahmut**. İstanbul: MEB. Yayınları.

CEYHAN.Y., CEYHAN. S. (2009) **İlköğretim Türkçe 8 Ders Kitabı**. Ankara:Pasifik Yayınları

CEYHAN.Y., CEYHAN. S.(2009) **İlköğretim Türkçe 8 Öğrenci Çalışma Kitabı** . Ankara:Pasifik Yayınları

DEMİRCAN, Ö. (1988) **Türkiye’de Yabancı Dil**. İstanbul: Remzi Kitabevi

DEMİREL, Ö. (1993) **Yabancı Dil Öğretimi**. Ankara:Usem Yayınları

ELÇİN, Ş. (1986) **Halk Edebiyatına Giriş**. Ankara: Kültür ve Tur. Bak.Yayınları

ERGIN, M. (1994) **Üniversiteler İçin Türk Dili**. İstanbul: Bayrak Basım Yayın

GAZİ ÜNİVERSİTESİ TÖMER, (2006a) **Yabancılar İçin Türkçe I**. Ankara: G.Ü.TÖMER Yayınları
(2006b). **Yabancılar İçin Türkçe II**

GÖZ, İ. (2003) **Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü**. Ankara: TDK Yayınları

GÖZLER, H.F. (1979) **Atasözleri ve Seçilmiş Güzel Sözler**. İstanbul: İnkilap ve Aka Yayınları

HASDEMİR, B. (1993) **Yurt Dışındaki Türk Öğrencileri İçin Dilbilgisi 7**. Almanya: Schulbuchverlag Anadolu

HENGİRMEN, M.(1997a) **Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri ve TÖMER Yöntemi**. Ankara: Engin Yayınları
(1997b) **Türkçe Dilbilgisi**. Ankara: Engin Yayınevi

KAPLAN, M. (1992) **Kültür ve Dil**. İstanbul: Dergâh Yayınları

KAPULU, A. ve Diğerleri (2009) **İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı**. Ankara: Koza Yayınları

KAPULU, A. ve Diğerleri (2009) **İlköğretim Türkçe 6 Öğrenci Çalışma Kitabı**. Ankara: Koza Yayınları

KOMİSYON. (2008a) **Yeni HİTİT Yabancılar İçin Türkçe I**. A.Ü. TÖMER Yayınları
(2008b). **Yeni HİTİT Yabancılar İçin Türkçe II**
(2008c). **Yeni HİTİT Yabancılar İçin Türkçe III**

KORKMAZ, Z. ve Diğerleri. (1995) **Yüksek Öğretim Öğrencileri İçin Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri**. Ankara: YÖK Yayınları

KÖKSAL, H. (1985) **Millî Destanlarımız ve Türk Halk Edebiyatı**. İstanbul: Üçdal Neşriyat

KURT, İ. (1991) **Türk Atasözlerine Psikolojik Bir Yaklaşım**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

OĞUZ, M. Ö. (editör) (2004) **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**. Ankara: Grafiker Yayıncılık

ÖZBAY, M. (2003) **Türkçe Öğretimi Bibliyografyası**. Ankara: Pegem A Yayıncılık

ÖZBAY, M.,TEMİZYÜREK F.(2004a) **Türkçe Öğreniyoruz Orhun Ders Kitabı 1**. Ankara: TİKA Yayınları

(2004b) **Türkçe Öğreniyoruz Orhun Ders Kitabı 2.**

(2004c) **Türkçe Öğreniyoruz Orhun Ders Kitabı 3.**

T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI EĞİTİMİ ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME DAİRESİ BAŞKANLIĞI **Türkiye Türkçesi Öğretim Programı**

T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI TALİM TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI, **İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı(2005).** Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü

TURAL, S. (1988) **Kültürel Kimlik Üzerin Düşünceler.** Ankara

YANGIN. B. ve Diğerleri (2009) **İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı.** Ankara: Pasifik Yayınları

YANGIN. B. ve Diğerleri (2009) **İlköğretim Türkçe 7 Çalışma Kitabı.** Ankara: Pasifik Yayınları

YAYLI, D. , BAYYURT, Y. (Editör) (2009) **Yabancılara Türkçe Öğretimi.** Ankara: Anı Yayıncılık

MAKALELER -BİLDİRİLER

ADIGÜZEL, M.S., *Yabancılara Türkçe Öğretimi ve Gramer Tercüme Metodu.* **Bilig** ,(16) 2001, s.25-45

AKDOĞAN, G. ve Diğerleri *,Türkiye’de Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi ve Ankara Üniversitesi TÖMER. Avrupa’da Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Sempozyumu, 25-26 Ekim 2001*

AKTAŞ, T. *Yabancı Dil Öğretiminde Kültürlerarası Yaklaşım. Türkiye’de Yabancı Dil Eğitimi Ulusal Kongresi, 22-23 Kasım 2007*

AVCI, Y. , *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminin Kültür ve Yöntem Boyutu. I.Uluslararası Truva- Çanakkale Dil Eğitimi ve Okul Gelişimi Sempozyumu, 22-25 Haziran 2002*

AYGÜN, A., UÇAR, A. *Anket: Üniversite Öğrencileri ve Atasözleri. Milli Folklor*, Cilt 9, Yıl 17, Sayı 67, Güz 2005, s.63

BARIN, E., *Yabancılara Türkçe Öğretiminde İlkeler. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Hacettepe Üniversitesi Yayını, (2004), (1) s.19-30

BARIN, E. , *Yabancılara Türkçe Öğretimi Metodu. A.Ü.TÖMER Dil Dergisi*, (1997), (17) , s.53-56

BARIN, E., *Yabancılar Türkçe Öğretiminde Temel Söz Varlığının Önemi. Türklük Bilimi Araştırmaları*, Niğde, (2003), (13), s.311-317

BAŞ. B., *Türkçe Temel Dil Becerilerinin Öğretiminde Atasözlerinin Kullanımı. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Yıl:2002(2) Sayı:12

BAŞGÖZ, İ., *Atasözleri Hakkında ya da Atasözlerinin Toplumsal Anlamı*. Çev: Nurdan Tuftu Topçuoğlu. **Milli Folklor**, Cilt 9, Yıl 18, Sayı 70, Bahar 2006, s.85

BAYRAKTAR, N., *Yabancılar Türkçe Öğretiminin Tarihsel Gelişimi. Dil Dergisi*, (2003), 12/119, s. 58-71

ÇEÇEN. M.A. *Yabancılar Türk Atasözlerinin Öğretiminde Sıralamaya İlişkin Bir Deneme . Türkiye’de Yabancı Dil Eğitimi Ulusal Kongresi, 22-23 Kasım 2007*

ÇÖTÜKSÖKEN, Y., *Yabancıların Türkçe Öğrenirken Karşılaştıkları Güçlükler ve Yaptıkları Yanlışlar. Türk Dili Dil Öğretimi Özel Sayısı, C.XLVII (47), S.379-380, Temmuz-Ağustos 1983, s.88-94*

DEMİRCAN, Ö., *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi ve Bir Kaynakça Denemesi. Yabancı Dil Öğretim Sorunları, Gözlemler, Öneriler, İ.Ü. YDO Yayınları, 1982, s.111-125*

DEMİRCAN, Ö., *Öğretim Dili ve Yabancı Dil Olarak Türkçe. Dünyada Türkçe Öğretimi, A.Ü.TÖMER Yayınları, S.1, Mart 1988, s.28-33.*

DEMİRCAN, Ö., *2001 Avrupa Diller Yılı ve Türkçe Öğretimi. Dil Dergisi*, S.112, Şubat 2002, s.5-10

DOĞAN, A., *Yabancıların Türkçeyi Öğrenirken Karşılaştıkları Güçlükler ve Yaptıkları Bazı Hatalar. H.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi, C.VI., S.1-2, Aralık 1989, s.259-261*

FAKILLI, N. İ., *Yabancılar Dil Öğretiminde Ana Dilin Önemi. Türkçenin Öğretimi ve Eğitimi Sempozyum Bildirileri 5-6 Haziran 1998, A.Ü.TÖMER Gaziantep Şubesi Yayınları, s.39-44*

GÜLAY, N., *Yabancılar Türkçe Öğretiminin Politik Önemi. Dünyada Türkçe Öğretimi, A.Ü.TÖMER Yayınları, S.1, Mart 1998, s.34-36*

HAMİDOV, H., *Türkçede İnsan İlişkileri ile İlgili Deyimler. Türk Dili, 84 (610) 10.2002, s.831-835*

HENGİRMEN, M., *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Çağdaş Eğitim Ortamı. Dünyada Türkçe Öğretimi, A.Ü. TÖMER Yayınları, S.1, Mart 1988, s.14-27*

HENGİRMEN, M., *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi*, **Dil Dergisi**, A.Ü. TÖMER Yayınları, S.10, Mayıs 1993, s.5-9

HENGİRMEN, M., *Türkiye’de Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğreten Kurumlar ve Eğitim Araçları*. **Dil Dergisi**, A.Ü. TÖMER Yayınları, S.11, Haziran 1993, s.5-8

HENGİRMEN, M., *TÖMER Yöntemi*. **Dil Dergisi**, A.Ü. TÖMER Yayınları, S.14, Kasım-Aralık 1993, s.5-14

HENGİRMEN, M., *TÖMER ve Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi*, **Dil Dergisi**, A.Ü. TÖMER Yayınları, S.25, Kasım1994, s.54-60

KARABAĞ, İ., COŞAN, L., *Türkçede Gönül, Kalp ve Yürek Kelimeleri ile İlgili Atasözleri, Deyimler ve Bunların Almancadaki Karşılıkları*. **Dil Dergisi**, (96) 10.2000, s. 5-29

KAYA, Z., *Başka Ülke İnsanlarına Türkçe Öğreten Kurumlar*. **Çağdaş Eğitim**, C. XIX, S. 2003, Ekim 1994, s.16-18

KAYAERLİ, M., *AB’nin Dil Politikası*. **Türk Yurdu**, C.21, S.162-163, Şubat-Mart 2001, s. 211-216

KIRIMLIOĞLU, N. *Atasözlerimizde Çocuk*. **ESOGÜ HAMER I. Halkbilim Sempozyumu** , 30 Eylül-1 Ekim 2004, Eskişehir

MERT, M. *Anadili Eğitimi ve Öğretimi Sürecinde Söz Varlığı Belirleme Çalışmalarının Önemi ve “Deyim” Kazandırmaya Yönelik Etkinlik Önerileri*. **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** Yıl : 2 S. Haziran 2009

MUSAOĞLU, M., *Türk Halk Atasözlerinin Konu ve Dil Özellikleri*. **Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi**, (11) 2.97, s.79-82

ÖZBAY, M., *Kültür Aktarımı Açısından Türkçe Öğretimi*. **Türk Dili**, S.602, Şubat 2002, s.112-120

ÖZBAY, M., MELANLIOĞLU, D., *Türkçe Eğitiminde Deyimlerin Öğretme Öğrenme Süreci Bakımından Değerlendirilmesi*. **Millî Eğitim** ,S.181, Kış/2009

PİLANCI, H., *Uzaktan Türkçe Öğrenen Yabancıların Türkçeyi İletişim Aracı Olarak Kullanabilme Yeterlikleri* . **Journal of Language and Linguistic Studies**, Vol.5, No. 2, October 2009

SİNAN, T., *Türk Atasözlerinde Geçen Deyimler*. **Milli Folklor**, C.7, Yıl 13, S.51, Güz 2001, s.136

TEZCAN, N., *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi. Çağdaş Türk Dili*, C.III, S.34, s. 1055-1063

TUĞCU, E., *Kısaltılmış Sözel Anlatı Kalıpları: Atasözleri ve Deyimler. Milli Folklor*, C.9, Yıl 17, S.67, Güz 2005, s.86

UNGAN,S., *Avrupa Birliğinin Dil Öğretimine Karşı Tutumu ve Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretilmes.*, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** , S.15, Ağustos 2006

ÜSTÜNER, A., *Olumsuz Yargılı Atasözleri. Türk Dili* .83 (601) 1.2002, s.35-42.

VANDEWALLE, J. *Pratik Türkçe Öğretiminde Karşılaşılan Bazı Sorunlar ve Çözümleri. A.Ü. TÖMER Dil Dergisi* , S.82, 1999, s.9

YAŞAR. F. Ö., *Bilgi Toplumu Bağlamında Türk Atasözlerinde “Eğitim” ve “Bilgi” Kavramları Üzerine Düşünceler. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* ,www.e-sosder.com ISSN:1304-0278 Kış -2007 C.6 ,S.19, s.146-158

İNTERNET SİTELERİ

www.turkceogretimi.com

www.tdk.gov.tr

EKLER

EK 1: “DEYİM-ATASÖZÜ ETKİNLİKLERİ” HASDEMİR, B. (1993)’in çalışmasından alıntıdır.

Deyimler

Redewendungen

Aşağıda her cümlede bir deyim in açıklaması var. Doğru olan deyim i işaretleyiniz.

Birini sabırsızlıkla beklemek

- gözden düşmek
- göz kulak olmak
- dört gözle beklemek
- gözü pek olmak

Hırsızlık yapmak

- gelme takmak
- ayakta uyutmak
- göz koymak
- eli uzun olmak

Bir işte çok titiz davranmak

- bir yumuş on dökmek
- bulup buluşturmak
- ince eleyip sık dokunmak
- kılı kırk yarmak

Zihince yorulmak

- başı darda olmak
- başı dumanlı olmak
- başı dönmek
- başı kazan olmak

Üzerine düşmeyen bir işe karışmak

- burun kıvrırmak
- göz kırpmak
- büyük söylemek
- burnunu sokmak

EK 1 DEVAMI

Çok fazla konuşmak

- çene dökmek
- çene tutmak
- çenesi düşük olmak
- çene çalmak

Bir kimseyi tatlı sözlerle oyalamak

- ağzına bir kemik atmak
- ağzına bir parmak bal çalmak
- çok güzel konuşmak
- dedi kodu yapmak

Çok üzülerek ağlamak

- göz boyamak
- iki gözü iki çeşme ağlamak
- gözü akmak
- sulu gözlü olmak

Bir kimseyi yola getirmek

- haddini bildirmek
- haddini bilmek
- karnı zil çalmak
- kancayı takmak

Koşmak

- tabanları yağlamak
- tabanları kaydırmak
- tabanvayla gitmek
- taban tepmek

Birinin gözüne girmek için yaltaklanmak

- gününü gün etmek
- etek öpmek
- kendi havasına girmek
- oyun oynamak

EK 1 DEVAMI

Önce buradaki deyimlerin anlamlarını açıklayınız, sonra da bir olay veya durumu anlatarak bu deyim kullanınız.

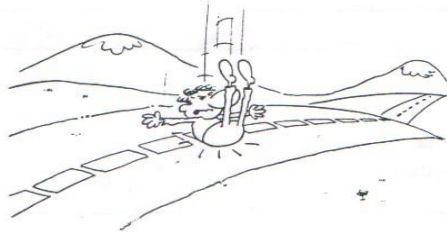
dili uzun olmak: _____

baltayı taşla vurmak: _____

utancından yerin dibine girmek: _____

yola düşmek: _____

EK 1 DEVAMI

Atasözleri

Sprichwörter

Aşağıdaki atasözlerini açıklayınız.

Görünen köy kılavuz istemez:

Al elmaya taş atan çok olur :

Dağ başından duman eksik olmaz :

Ağlatan gülmez:

Bıçak yarası geçer, dil yarası geçmez:

Ateş olmayan yerden duman çıkmaz:

EK 1 DEVAMI

Çok gezen çok bilir:
Çok yaşayan bilmez, çok gezen bilir:

Denize düşen yılanı sarılır :

Büyük balık küçük balığı yer (yutar) :

Bir elin nesi var, iki elin sesi var :

Ağaç, yaşken eğilir :

Ağlamayan çocuğa meme vermez-
ler:

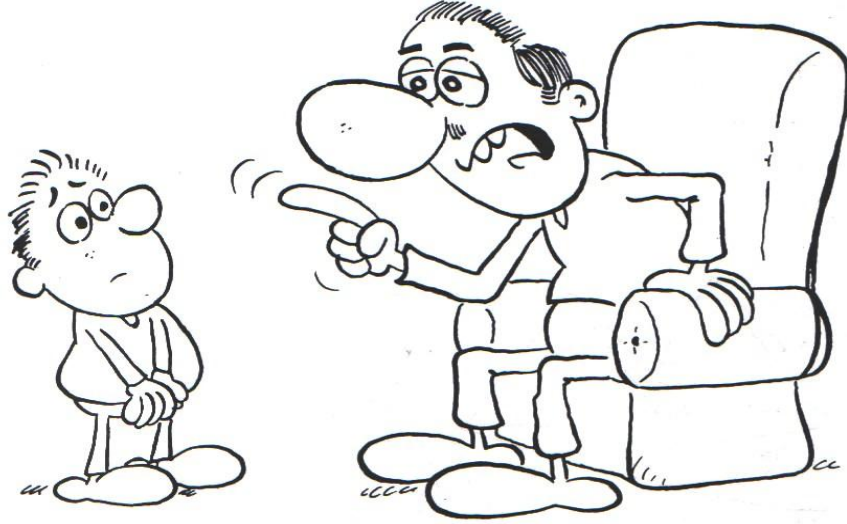
EK 1 DEVAMI

Aşağıda boş bırakılan yerleri doldurunuz.

1. Ayağını _____ göre uzat.
2. Damlaya damlaya _____ olur.
3. Güneş girmeyen eve _____ girer.
4. Bakarsan bağ olur, bakmazsan _____ olur.
5. Kendi düşen _____ .
6. İşleyen demir _____ tutmaz.
7. Başbaşa vermeyince _____ bitmez..
8. Çok _____ çok kazanır.
9. Bir elin nesi var, iki elin _____ var.
10. Üzümler _____ baka baka kararır.
11. Ağaç yaş iken _____ .
12. _____ çocuğa meme vermezler.

EK 1 DEVAMI

13. Çıkmadık candan _____ kesilmez.
14. _____ yaşayan değil, çok gezen bilir.
15. Derdini _____ derman bulamaz.
16. Her yiğidin bir _____ yiyişi vardır.
17. Evdeki _____ çarşıya uymaz.
18. Çivi çiviye _____ .
19. _____ eden, iyilik bulur.
20. Dostluk _____ günde belli olur.
21. Bugünün işini _____ bırakma.
22. _____ baştan kokar.
23. Anlayana sivrisine saz, anlamayana _____ davul zurna az.
24. Öfke baldan _____ .
25. Vakitsiz öten _____ başını keserler.

EK 1 DEVAMI

... Mısır'daki sağır sultan bile duyar.

Yukardaki atasözünün anlamını, ve hangi durumlarda kullanıldığını belirtiniz.

EK 2 : “ BULMACA ÖRNEĞİ “ DİLEK, İ. (1995)’in çalışmasından alıntıdır.

8.2. Metin Üretme (Aşama B - C - D)

8.2.1. Aşama B

B-1a. Hatırlatma: Önce atasözleri öğretilir. Daha sonra aynı veya farklı sayıda atasözleri karışık olarak verilir ve atasözlerinin bulunması istenir.

AK	İŞİLDAR	GÜN	GÖL	AVLANIR
UYUMAZ	UYUR	SÖZ	SAKLA	ASLA
OLUR	İÇİNDİR	ÇOK	ALTINDIR	ZAMANI
SÜKUT	AVA	İŞLEYEN	DAVULUN	KULAĞA
HOŞ	SAMANI	AKÇE	DUŞMAN	GELİR
SU	GÜMÜŞSE	UZAKTAN	GİDEN	DAMLAYA
KARA	DAMLAYA	GELİR	SESI	DEMİR

EK 3: “BASINDA DEYİM-ATASÖZÜ KULLANIMINA ÖRNEKLER” ÇEVİK, M. (2006)’in çalışmasından alıntıdır.

“Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla.”

(Salih Memecan, Sabah, 18 Mart 2005, s. 1)

“Ekmek aslanın ağzında”

(Ercan Akyol, Milliyet, 3 Aralık 2004, s. 16)

EK 3 DEVAMI

ARMUT PİŞ...

Herkes İdeal Kart'ı ile taksitli alışveriş yapıyor, puan topluyor, puanlarını doyusya harcıyor. Ya siz?

DIŞBANK

“Armut piş, ağzıma düş.”
(Hürriyet, 1 Aralık 2004, s. 20)

Mart kapıdan baktırıyor

HAFTA sonu bahar havası yaşayan İstanbullular, dün sabah erken saatlerde lapa lapa yağın karla, soğuk kış günlerini yeniden yaşamaya başladı. Kar yağışı kent trafiğinde önemli ölçüde aksamaya yol açmadı ancak duraklarda otobüs bekleyen yolcular, zaman zaman tipiye dönen yağış nedeniyle, zor anlar yaşadı. “Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır” sözünü hatırlatan kar yağışı, öğle saatlerine doğru etkisini kaybetti. Kar yağışı nedeniyle Boğaziçi ve Fatih Sultan Mehmet köprüleri O-1, O-2 karayolları ve bağlantı yollarında, uzun süreli tıkanmaya yol açmayan yoğunluklar yaşandı. Soğuk havanın, hafta sonuna kadar etkisini sürdüreceğini belirten İstanbul Meteoroloji Bölge Müdürü Mustafa Yıldırım, kar yağışının kentin yüksek kesimlerinde daha etkili olduğunu belirterek, yağışın sahil kesimlerinde yağmur ve karla karışık yağmur şeklinde görüldüğünü söyledi. Yıldırım, hava sıcaklığının hafta sonundan itibaren de artacağını ifade etti.

■ **Gürkan ÖZTEKİN/İSTANBUL**

“Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.”
(Hürriyet, 9 Mart 2005, s. 4)

EK 3 DEVAMI

Balıklar şeytanın bacağını kırıyor

Finans ve kariyer konularında çok şanslı olmayan Balık burcu mensupları, 2005 yılında şeytanın bacağını kırıyor. Gerçekleşecek olan iki güneş tutulması, parasal konularda aksayan yönleri ortaya çıkaracak.

FİLİZ ÖZKOL'UN HAZIRLADIĞI YAZI DİZİSİ 5'TE

“Şeytanın bacağını kırmak”
(Sabah-Günaydın, 18 Aralık 2004, s. 1)

Türk filminin fendi yabancı filmi yendi

Mehmet ÇALIŞKAN / Magazin

Cem Yılmaz'ın G.O.R.A.'sı ve Yılmaz Erdoğan'ın Vizonte- le Tuuba'sının gişedeki başarıları, Türk filmlerinin yabancı filmler karşısında önemli bir hakimiyet kurmasına neden oldu. Zira bu iki film, Türk filmlerinin pazardaki payını bir yılda yüzde 19 oranında artırdı. 2 Ocak 2003 - 2 Aralık 2003 tarihleri arasında Türkiye pazarındaki payı yüzde 21 olan Türk filmleri; 2 Ocak 2004 - 2 Aralık 2004'de yüzde 40'a çıktı.

“Kadının fendi, erkeği yendi.”
(Sabah-Günaydın, 14 Aralık 2004, s. 4)

EK 3 DEVAMI

Evdeki hesap tutmadı

Trabzon, Türkiye Kupası'ndaki farklı Gaziantep galibiyetinin sevincini ligde yaşayamadı. Bordo-Mavili takım, Fatih ile öne geçti, ev sahibi El Taibe, Jaziri ile yarıya verdi. Symkowiak eşitledi, Sedat üç puanı müjdeledi

105 gün sonra yıkıldı
KARADENİZ'de Fatih, üç gün önce 3-0'lık skorla kupanın şampiyonu oldu. Gaziantep'e deplasmanda boyun eğdi, 105 gün sonra kaybetti. Galibiyeti gökten bu yana iki kupa, toplam 7 maçta da gelen Şenol Güneş ilk kez yenilgi ile tanıştı. Fatih Tekke'nin golüyle öne geçen Trabzon, daha sonra üstünlüğü ev sahibine kaptırdı. 27'de Tarık El Taibe şok bir vuruşla skoru dengeledi. 90'da Jaziri ile öne geçen Gaziantep'e dört dakika sonra Symkowiak yarıya verdi. 90'da Sedat'ın golü Trabzon'u yarıya serdi.

“Evdeki hesap çarşıya uymaz.”

(Milliyet, 7 Mart 2005, s. 7)

RTÜK, bindiği dalı kesiyor!

RTÜK Başkanı Karaca'nın 'reality şov'lara yasak çıkışı için Kanal D Genel Müdürü Saygı, 'Bu yaklaşım tehlikeli' dedi

MAGAZİN SERVİSİ

Kanal D Genel Müdürü Murat Saygı, 'gelin-kaynana programları' konusundaki çıkışı dikkatleri üzerine çeken RTÜK Başkanı Fatih Karaca'ya tepki gösterdi. Reality şovlarla ilgili basın toplantısını yersiz ve anlamsız bulan Saygı, yazılı açıklamasında şu görüşlere yer verdi:

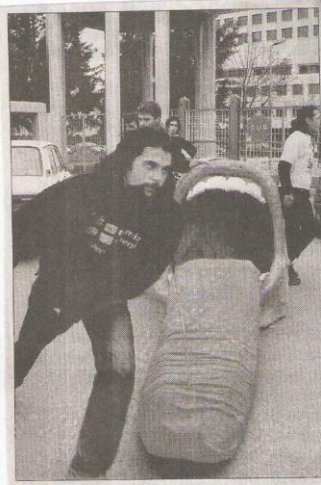
“Karaca'nın ifadeleri içinde vahşi kapitalizmin ürünü, reklam veren, kanal, rating sadet zinciri gibi deyişler kullanılmıştır ki, bunlar maksadını aşan talihsiz beyanatlardır. Dünyadaki tüm TV kanalları bu üçgen içinde yaşarlar, bu son derece doğaldır. Buna yozlaşma ifadesiyle yaklaşmak son derece tehlikelidir, zira RTÜK bu reklamlardan ödenen paylarla ayakta durmaktadır.”

“Bindiği dalı kesmek”

(Milliyet, 4 Mart 2005

s. 2)

EK 3 DEVAMI

'Dilimizde tüy bitti'li protesto

  Çevreci  rg t Greenpeace  yesi bir grup d n Devlet Bakanı Ali Babacan'ı, üzerinde tüy bitmiş dil maketiyle protesto etti. Ankara'daki Hazine Müsteşarlığı binasının ana giriş kapısına 3 metre uzunluğundaki 'dil' bırakan eylemciler, "Dilimizde tüy bitti, rüzgar, güneş şimdi" yazılı pankart astı.

Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi  retimi Ama ı Kullanımına İlişkin Yasa'nın çıkmasını engellediği gerekçesiyle Babacan'ı protesto eden eylemciler, nükleer enerji yerine rüzgar ve güneş gibi alternatif enerji yöntemlerini önermekten 'dillerinde tüy bittiği'ni savundu. Eylem olaysız sona erdi.

Dev dilli eylem dikkat çekti.

"Dilinde tüy bitmek"

(Posta, 1 Aralık 2004, s. 14)

FOTOĞRAF: ERHAN DOĞAN

'Atın  l m ...'

RAKININ tadını kaçıran ölümler ak amcılarını nasıl etkiledi? İ te  i ek Pasajı ve Nevizade yorumları: "Bu bir rakı savaşı, komplo olduğunu d     yorum... Yeni Rakı'nın adı lekelenmemeli... Evde içmekten korkuyoruz... Atın  l m  arpadan olsun..." ÖZLEM YURTÇU'NUN HABERİ 16'DA

"Atın  l m  arpadan olsun."

(Sabah, 4 Mart 2005, s. 1)

EK 3 DEVAMI

EK 4: “DEYİM - ATASÖZLERİYLE İLGİLİ KARİKATÜRLER” MÜRSEL, G. C.(2009)’in çalışmasından alıntılanmıştır.

“YÜZÜ SİRKE SATMAK”

“DÜNYAYA KAZIK ÇAKMAK”

EK 4 DEVAMI

“SAKLA SAMANI GELİR ZAMANI.”

“BURNUNDAN SOLUMAK”

EK 5: EĞİTSEL OYUNLARA ÖRNEKLER

- Daha önce öğrenilmiş atasözü ya da deyimlerden birkaç tane seçilir. Ayrı ayrı kartlara anlamlarıyla birlikte yazılır. Öğrencilerden biri kartlardan birini seçer ve kartta yazan atasözü/deyimın hangi durumlarda kullanıldığını atasözü/deyimın içinde geçen sözcükleri kullanmadan dramatize ederek veya örnek olay anlatarak karşısındaki öğrencinin doğru atasözü/deyimın bulmasını sağlar. Aynı işlem diğer kartları başka öğrencilerin seçmesi ve anlatmasıyla devam eder. Etkinlik bir öğrencinin tüm sınıfa dramatize etmesi yoluyla olabileceği gibi, grup çalışması şeklinde de düzenlenebilir.
- Atasözü/deyimler belirlenir. Bunların içinde geçen bir sözcük resimlenir. Resimler öğrencilere dağıtılır. Tahtaya yazılan eksik bırakılmış atasözü/deyim resimdeki kavramı karşılayan sözcükle tamamlanır. Deyimlerin cümleye uygun eklerle tamamlanmasına dikkat edilir.
- Sınıf iki gruba ayrılır. Her öğrenci, üzerlerinde atasözü/deyim yazılı kartlar verilir. Her karttan iki tane vardır. Kartların üzerinde atasözü/deyimın anlamı yer almaz. Öğrenciler sırayla diğer gruba ellerindeki atasözü ve deyme göre sorular sorarak aynı kartı tutan eşini bulmaya çalışır.
- Sınıf iki gruba ayrılır. Seçilen deyimler gruplara eşit sayıda düşecek şekilde tahtaya yazılır. “ Başla” komutuyla her öğrenci seçtiği deymi içinde geçtiği bir cümleyi tahtaya hızlıca yazar, yerine oturur. Sırası gelen diğer öğrenci aynı işlemi yapar. Tanınan süre “Dur” komutuyla bitirilir. Öğretmen cümleleri sınıfla beraber kontrol eder yanlışları düzeltir. Yazılan her cümlede anlamına uygun kullanılan deyim gruba puan kazandırır.
- Sınıf iki gruba ayrılır. Her gruba içinde yarım bırakılmış atasözlerinin yazılı olduğu kartlar bulunan torbalar verilir. Torbadaki atasözlerinin diğer yarısı her grubunki ayrı ayrı olmak üzere tahtaya yazılır. Sırayla gruptan öğrenciler torbadan bir kart seçer ve atasözünü tamamlar. Oyun zamana karşı oynanırsa daha heyecanlı bir ortam yaratılır. Sonrasında cevaplar kontrol edilir ve

puanlama yapılır. Aynı etkinlik deyim ve anlamını eşleştirme, atasözü ve anlamını eşleştirme, eş anlamlı deyim ve atasözlerini eşleştirme, deyim ve atasözünü ilgili olduğu kavramla eşleştirme biçimlerinde de düzenlenebilir.

- Öğrencilere atasözü ve deyimlerle ilgili çengel bulmacalar, sözcük avı bulmacaları; harfleri veya sözcükleri yer değiştirmiş deyim/atasözlerini bulmaya yönelik bulmacalar hazırlanabilir.
- Öğrenciler gruplara ayrılır. Gruptaki her öğrenciye birer deyim verilir ve bu deyim içinde geçtiği bir cümle yazmaları istenir. Öğrenciler bu cümleleri birbirlerinden yardım almadan kendi başlarına yazarlar ve sonra grupların kâğıtları birbirleriyle değiştirilir. Diğer grubun cümlelerini alan gruptan bu cümleleri kullanarak bir şiir yazmaları istenir. Öğrenciler yeni cümleler ekleyebilir ya da çıkarabilirler. Daha sonra gruplar şiirleri sınıfa okurlar.
- Öğrencilerden verilen atasözü ya da deyimle ilgili haber yazmaları istenebilir. Daha sonra haber dramatize edilebilir.
- Öğretmen ya da öğrenci bir liste hâlinde verilen deyimlerden birini dramatize eder. Diğer öğrenciler liste hâlinde verilen deyimlerin içinden dramatize edileni bulmaya çalışır. Bu etkinlikte dramatize etmeye uygun deyimlerin seçimi önemlidir. Örneğin ”gözü dönmek, karnı zil çalmak, etekleri tutuşmak, tabanları yağlamak, ağaç olmak, göz boyamak, kalp kırmak, dört gözle beklemek, iki ayağı bir pabuca girmek, diş bilemek, avucunu yalamak... vb.”
- Telaffuz eğitiminde uzunca atasözleri kullanılarak “kulaktan kulağa” oyunu oynanabilir. Örneğin:”Gönülsüz yenen aş, ya karın ağrıtır ya baş. Dilim seni dilim dilim dileyim, başıma geleni senden bileyim. Kardeş kardeşi bıçaklamış, dönmüş yine kucaklamış... vb.” atasözleri kullanılabilir.

EK 6: ÖRNEK SORULAR

1. Aşağıdaki atasözlerinden hangisi yaşadığımız yerin temizliği ve güzelliği ile ilgilidir?

- a) Kişi doğduğu yerde değil doyduğu yerde yaşar.
- b) Aslan yattığı yerden belli olur.
- c) Her taş yerinde ağırdır.
- d) Çürük tahta çivi tutmaz

2. Hangi cümlede deyim vardır?

- a) Yeni yapılan yol çökmüş.
- b) Ağırdan aldığına bakılırsa bu oyunu sevmedi.
- c) Eş dost, sık sık birbirlerini ziyaret eder.
- d) Buz dolabında yumurta kalmamış.

3. Aşağıdakilerden hangisinin sonuna " koymak, atmak, olmak " sözcüklerinden biri eklenirse deyim oluşmaz?

- a) Göz
- b) Hava
- c) Baş
- d) Havanda su

4. " Dizlerini dövmek " deyiminin anlamı hangi seçenekte belirtilmiştir?

- a) Üzülmek b) Pişmanlık duymak c) Sevinmek d) Telaşlanmak

5. " Ağaç yaş iken eğilir." atasözü ile anlatılmak istenen düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Ağaçları korumamız gerekir.
- b) Ağaçlara şekil vermek için erken davranmalıyız.
- c) İnsanlar, küçük yaşlarda eğitilmelidir.
- d) Büyüyünce ne iş yapacağımıza küçükken karar vermeliyiz.

6. "Dinlemenin" önemini anlatan atasözü aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Üzüm üzüme bakarak kararır.
- b) Kulak misafiri olmak
- c) Bir söyle, bin dinle.
- d) El elden üstündür.

7.Aşağıdaki atasözlerinden hangisi diğerlerinden farklıdır?

- a) Rüzgâr eken fırtına biçer.
- b) Gülü seven dikenine katlanır.
- c) Eden bulur.
- d) Herkes ektiğini biçer.

8."Sürüden ayrılanı kurt kapar." atasözü ile anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Arkadaşlık b) Birlik ve beraberlik c) Dürüstlük d) İşbirliği

9." Eğilen baş kesilmez." atasözünün konusu nedir?

- a) Saygı b) Sevgi c) Affedicilik d) Yalvarma

10.Aşağıdaki cümlelerin hangisinde deyim yoktur?

- a) Ayşe yufka yürekli birisidir.
- b) Onun yine keçi inadı tuttu.
- c) Ucuz malın mutlaka kusurlu bir yanı vardır.
- d) Sabahtan beridir, sersem sepet geziniyor.

11.Aşağıdaki atasözlerinden hangisi "Kaçan balık iri olur." atasözüyle yakın anlamlıdır?

- a) İyi olacak hastanın hekim ayağına gelir.
- b) Kel ölür sırma saçlı olur, kör ölür badem gözlü olur.
- c) Garip kuşun yuvasını Allah yapar.
- d) Atılan ok geri dönmez.

12.Aşağıdaki deyimlerden hangisi " kulak vermek " deyimini ile benzer anlamdadır?

- a) Kulak kesilmek b) Kulak kabartmak
- c) Kulağına küpe olmak d) Kulaktan dolma

13."Uygun olmayan davranışların niçin yapıldığının açıklanmasını istemek" anlamına gelen deyim hangi seçenekte verilmiştir?

- a) Hesap görmek b) Hesap sormak
- c) Hesabını bilmek d) Hesap yapmak

14."Bin bilsen de bir bile danış." atasözüne eş anlamlı olan atasözü aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Soran dağlar aşmış, sormayan yoldan şaşmış.
- b) Bir kapı kapanırsa bin kapı açılır.
- c) Sorma kişinin aslını sohbetinden bellidir.
- d) Başkasına yük olmaktansa yükünü kendin taşı.

15."Sabırla koruk helva olur." atasözü ile aşağıdakilerden hangisinin önemi belirtilmektedir?

- a) Kaliteli helvanın b) Koruk üzümün c) Sabrın d) Konuşmanın

16. " Gizlice yapılan bir işin ortaya çıkması " anlamına gelen deyim, aşağıdakilerden hangisidir?

a) Ağzında bakla ıslanmamak	b) Kokusunu almak
c) Kokusu çıkmak	d) Dile gelmek

17. Hangi seçenekteki atasözü anlamı bakımından diğerlerinden farklıdır?

a) Bir elin nesi var, iki elin sesi var.	b) Yalnız taş, duvar olmaz.
c) Yarası olan gocunur.	d) El eli yıkar, el de yüzü.

18. " Aba altından sopa göstermek " deyiminin anlamı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Birisini üstü kapalı korkutmak.
b) Birisini dövmek.
c) Birisini sopa ile kovalamak.
d) Yanlış yapılan bir işin üzüntüsünü çekmek.

19. " Düşündüğünü açıkça söyleyen, gizli düşüncesi olmayan " anlamına gelen deyim aşağıdakilerden hangisidir?

a) Açık vermek	b) Açık yürekli olmak
c) Saman altından su yürütmek	d) Ağız kalabalığı yapmak

20. " Bayram etmek " deyiminin anlamı hangi seçenekte belirtilmiştir?

a) Bayramları sevmek	b) Bayram yapmak
c) Çok sevinmek	d) Çok heyecanlanmak

21. Aşağıdaki sözcüklerle kurulu deyimlerden birer tane yazınız.

GÖZ: Aç gözlü olmak.

ADAM:

AĞIZ:

AKIL:

DÜNYA:

EKMEK:

KAPI:

PARMAK:

TAŞ:

YER:

YÜZ:

EK 7: DİNLEME EĞİTİMİNDE KULLANILABİLECEK ŞARKI ÖRNEKLERİ

DİLLİ DÜDÜK/TARKAN

Söz gümüşse sükut altındır
Masal okuyor bilmiyor o zır deli
Rüzgar eken fırtına biçer
Kendi düşen ağlamaz yarım

Sen sen ol kalp kırma
Uykuların kaçır sonra
Akıllı ol oyuna gelme
Tepe takla olursun eden bulur sonunda

Pireyi deve yaptı dilli düdük
Ateşe bile bile körükle gidiyor
Kendi kuyusunu kazıyor enayi
Cırcır ötüyor

Bana göre hava hoş kendi bilir
Beni bilen iyi biliyor
Boşa çabaları bu gönüllerde
Hükmü geçmiyor

Hadi sev hadi hadi hadi gözünü karart da
Koy elini kalbine şu yalan hayatta
Gelen geçer kalan göçer unutma
Sana da kalmaz bu ölümlü dünya

Caka satıyor utanması yok
O kendini üstün buluyor, ama yanılıyor
Burnu Kaf dağında mübarek
O kendini bu alemin kralı sanıyor

Şöyle bir silkelen de gel kendine
Hududunu haddini bil ileri gitme
İki kere iki dört hesabı kolay
Aç kalbini gel dır dır etme..

Pireyi deve yaptı dilli düdük
Ateşe bile bile körükle gidiyor
Kendi kuyusunu kazıyor enayi
Cırcır ötüyor

Bana göre hava hoş kendi bilir
Beni bilen iyi biliyor
Boşa çabaları bu gönüllerde
Hükmü geçmiyor

EK 7 DEVAMI

HALİL İBRAHİM SOFRASI/ BARIŞ MANÇO

İnsanoğlu haddin bilir kem söz söylemez iken
Elalemin namusuna yan gözle bakmaz iken
Bir sofra kurulmuş ki Halil İbrahim adına
Ortada bir tencere boş mu dolu mu bilen yok

Buyurun dostlar buyurun Halil İbrahim sofrasına

Daha çatal bıçak kaşık icat edilmemişken
İsmail'e inen koç kurban edilmemişken
Bir kavga başlamış ki nasip kismet uğruna
Kapağı ver kulbu al kurbanı ne hiç soran yok

Buyurun dostlar buyurun Halil İbrahim sofrasına

Yıllardır sürüp giden bir pay alma çabası
Topu topu bir dilim kuru ekmek kavgası
Bazen durur bakarım bu ibret tablosuna
Kimi tatlı peşinde kimininse tuzu yok

Buyurun dostlar buyurun Halil İbrahim sofrasına

Ağzı açık gözü toklar buyursunlar baş köşeye
Kula kulluk edenlerse ömür boyu taş döşeye
Nefsine hakim olursan kurulursun tahtına
Çalakaşık saldırırsan ne çıkarsa bahtına

Halat gibi bileğiyle yayla gibi yüreğiyle
Çoluk çocuk geçindirip haram nedir bilmeyenler
Buyurun siz de buyurun
Buyurun dostlar buyurun

Barış der her bir yanın altın gümüş taş olsa
Dalkavuklar etrafında el pençe divan dursa
Sapa kulba kapağa itibar etme dostum
İçi boş tencerenin bu sofrada yeri yok

Para pula ihtişama aldanıp kanma dostum
İçi boş insanların bu dünyada yeri yok

Buyurun dostlar buyurun Halil İbrahim sofrasına